

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

İSLAMİ MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN
ZEKÂT HESAPLAMA YÖNTEMLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

DOKTORA TEZİ

Moustapha Abakar MOUSSA
ORCID: 0000-0002-3123-5625

Enstitü Anabilim Dalı: İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

Danışman: Doç. Dr. Recep YILMAZ
ORCID: 0000-0002-0306-2958

ARALIK- 2024

Moustapha Abakar MOUSSA tarafından hazırlanan “İslami Muhasebe Standartları Açısından Zekât Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırılması” başlıklı bu tez, 12/12/2024 tarihinde Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Eğilim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan Tez Savunma Sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Recep YILMAZ,

Sakarya Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN

Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Vasfi HAFTACI

Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Sema AKPINAR

Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KILINÇ

Kocaeli Üniversitesi

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ İŞLETME ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa: 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Moustapha ABAKAR MOUSSA
Öğrenci Numarası	:	D199004008
Enstitü Anabilim Dalı	:	İşletme
Enstitü Bilim Dalı	:	Muhasebe ve Finansman
Programı	:	Muhasebe
Tezin Başlığı	:	İslami Muhasebe Standartları Açısından Zekât Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırılması
Benzerlik Oranı	:	%10
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. / / 20.... İmza Öğrenci		
Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere gsbtez@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. / / 20.... İmza Danışman		
Uygundur Danışman. Unvanı / Adı-Soyadı: Tarih: / / 20.... İmza:		
☐ Kabul Edilmiştir ☐ Reddedilmiştir EYK Tarih ve No: / / 20.... /	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

İslami muhasebe standartları açısından zekât hesaplama yöntemlerinin karşılaştırılması başlıklı tezimin yazılması aşamasında, çalışmamı titizlikle takip eden ve her aşamada bana destek ve önderlik yapan danışmanım Doç. Dr. Recep YILMAZ'a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tezin şekillenmesinde katkı sağlayan Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN ve Doç. Dr. Sema AKPINAR'a, her aşamada katkılarını ve fikirlerini esirgemeyen S.M.M.M. Zahit TİRYAKİ'ye çok teşekkür ediyorum. Tez savunma jürisinde yer alan ve fikirleriyle katkı sunan Prof. Dr. Vasfi HAFTACI ve Dr. Öğr.Üyesi Yavuz KILINÇ'a teşekkür ediyorum.

Tüm çalışmalarımda destekleri için çalışma arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Murat DELİBAŞ, Mohamed ZAKARİA FODOL ve Abakar İBRAHİM ALİ'ye teşekkür ediyorum. Sakarya'ya adım attığım günden itibaren her zaman yanımda olan ve desteklerini her zaman hissettiren Sakarya Üniversitesi'ndeki akademik ve idari personellere şükranlarımı sunuyorum.

Haklarını asla ödeyemeyeceğim, bana ve kardeşlerime öğrenmenin ve çalışmanın güzelliğini hal diliyle anlatan annem Zara HASSAN ADOUM ve babam Abakar MOUSSA CHAFFA'ya şükran borçluyum. Öğrettikleri tüm değerleri hayatımda uygulamak ve onurlandırmak en büyük dileğimdir.

Hayat arkadaşım, can yoldaşım, sevgili eşim Zenaba MAHAMAT TAHİR'a varlığı ve desteği için çok teşekkür ediyorum.

Moustapha ABAKAR MOUSSA

12.12.2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	vi
TABLolar	vii
ŞEKİLLER	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1. ZEKÂTIN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN KAVRAMSAL ANLAMI, ŞARTLARI VE TARİHSEL UYGULAMALARI.....	13
--	----

1.1. Zekât Kavramının Tanımı ve Zekât Tarihi.....	13
---	----

1.1.1. Zekât ve Zekât Muhasebesi.....	13
---------------------------------------	----

1.1.1.1. Zekâtın Tanımı ve Farz Olmasına Yönelik Deliller	13
---	----

1.1.1.2. Zekât Muhasebesinin Tanımı ve Amacı	16
--	----

1.1.1.3. Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar	18
--	----

1.1.2. Zekâtın Peygamber Döneminde Uygulanması	20
--	----

1.1.2.1. Zekâtın Sosyal Boyutu.....	21
-------------------------------------	----

1.1.2.2. Zekâtın Kurumsal ve Hukuki Boyutu.....	24
---	----

1.1.3. Zekâtın Halifeler, Emevîler, Abbâsîler ve Büyük Selçuklu Devleti Dönemlerinde Uygulanması.....	27
---	----

1.1.3.1. İlk Halife Ebu Bekir Sıddık'ın Tecrübesi	27
---	----

1.1.3.2. İkinci Halife Ömer Bin Hattab'ın Tecrübesi.....	28
--	----

1.1.3.3. Son İki Halifenin Tecrübesi: Hz. Osman ve Hz. Ali	29
--	----

1.1.3.4. Emevîler Döneminde Zekât Uygulamaları	30
--	----

1.1.3.5. Abbâsîler, Büyük Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Zekât Uygulamaları	31
--	----

1.1.4. Zekât Tarafları.....	32
-----------------------------	----

1.1.4.1. Zekât Verenler	32
-------------------------------	----

1.1.4.2. Zekâttan Yararlananlar	34
---------------------------------------	----

1.1.4.3. Zekât Vermeyi Reddedenlerin Hükmü ve Cezası.....	39
---	----

1.2. Zekâta Tabi Mallar	40
-------------------------------	----

1.2.1. Zekâta Tabi Malların Şartları	40
--	----

1.2.1.1. Mutlak ve Tam Mülkiyet	40
---------------------------------------	----

1.2.1.2. Büyüme.....	41
1.2.1.3. Nisab'a Ulaşması	42
1.2.1.4. Havlın Yerine Getirilmesi.....	43
1.2.1.5. Temel İhtiyaçların Karşılanmasından Sonra Fazlalık.....	43
1.2.1.6. Nisabı Etkileyen Borçlardan Arınma.....	44
1.2.2. Hayvanların Zekâtı.....	45
1.2.2.1. Develerin Zekâtı	46
1.2.2.2. Sığırların Zekâtı	47
1.2.2.3. Koyunların Zekâtı	48
1.2.3. Altın, Gümüş ve Herhangi Bir Biçimdeki Paranın Zekâtı ...	49
1.2.3.1. Altın ve Gümüş Zekâtı.....	49
1.2.3.2. Altın ve Gümüş Nisabı	49
1.2.4. Ticari Malların Zekâtı	50
1.2.4.1. Ticari Malların Zekâtı.....	51
1.2.5. Tahıl ve Meyvelerin Zekâtı.....	51
1.2.5.1. Zekâta Tabi Farklı Mahsul Türleri.....	52
1.2.5.2. Tahıl ve Meyvelerin Zekâtının Nisabının Belirlenmesi	52
1.3. Zekât Hesaplamasında İslam Hukuk Mezheplerinin Yaklaşımları: Varlık ve Yükümlülüklerin Karşılaştırmalı İncelenmesi	53
1.3.1. Nakit Varlık Üzerinden Zekât Hesaplanması	53
1.3.1.1. Nakit ve Nakit Benzerlerinin Kavramı	53
1.3.1.2. Nakit Paranın Zekâtının Belirlenmesi.....	54
1.3.1.3. Banka Mevduatlarında Zekâtın Hesaplanması	55
1.3.2. Yatırım Varlıkları Üzerindeki Zekâtın Hesaplanması	58
1.3.2.1. Yatırım Varlıkları Kavramı	59
1.3.2.2. Finansal Enstrümanların Zekât Hesaplaması.....	60
1.3.3. Ticari Kağıtlarda Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi	64
1.3.4. Alacaklardaki Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi	65
1.3.4.1. Alacak Kavramı	65
1.3.4.2. Zekât Hesaplamasında Alacakların Etkisi	66
1.3.4.3. Şüpheli Alacaklar.....	70
1.3.4.4. Alacak Muhasebesi ve Zekât Hesaplamaları	71
1.3.5. Borçlar Üzerinden Zekât Hesaplaması	73
1.3.5.1. Borç Kavramı.....	73

1.3.5.2. Zekât Hesaplamasında Borçların Etkisi: Fıkhi Görüşler	74
1.3.5.3. Borçların Zekât Üzerindeki Etkisine İlişkin Çağdaş İctihatlar	76
1.3.5.4. Zekât Borç İlişkisi: Muhasebe Standartları ve Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşım	77
1.3.6. Kira Gelirler Üzerinden Zekât Hesaplamasının Etkisi	78
1.3.6.1. Kiralama Sözleşmeleri	78
1.3.6.2. Kiralanan Mallar Üzerinden İslam Fıkhiına Dayalı Olarak Zekâtın Belirlenmesi	79
1.3.6.3. Çağdaş İslam Hukukunda Kiralama Gelirlerinin Değerlendirilmesi	80
1.3.7. Ticari Malların Zekât Hesaplanması	81
1.3.7.1. Stok Kavramı	81
1.3.7.2. Ticaret İçin Elde Bulundurulanan Malların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	82
1.3.7.3. Satılamayan Malların Değerlemesi	83
1.3.7.4. Stokların Değerlemesi Konusundaki Kolektif İctihad	84
1.3.7.5. Ticaret Amaçlı Mallar Üzerindeki Zekâtın Hesaplanması	85
1.3.8. Gayrimenkul ve Geliştirme Projelerinde Zekât Hesaplaması	87
1.3.8.1. İnşaat Halindeki Gayrimenkullerde Zekât Uygulanması	87
1.3.8.2. Ticaret İçin Hazırlanan Gayrimenkuller: İnşaat Tamamlanmadan Zekâta Tabi Olmaz	87
1.3.9. Teslimat Aşamasındaki Malların Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi	88
BÖLÜM 2. İSLAMİ MUHASEBE STANDARTLARI: ZEKÂTIN HESAPLANMASI, FİNANSAL TABLOLAR VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR	94
2.1. Finansal Raporlama: Kavram, Türler ve Zekât Hesaplamasıyla İlişkisi	94
2.1.1. Finansal Raporlama	94
2.1.1.1. Finansal Raporlamanın Tanımı ve Amacı	94
2.1.1.2. Zekâtın Hesaplanmasında Finansal Raporlamanın Önemi	97
2.1.1.3. Finansal Raporlamanın Faydalanıcıları	98

2.2. Muhasebe İlkeleri: Zekâtın Kavramı, Bileşenleri ve Değerlendirilmesi	98
2.2.1. Finansal Muhasebenin Kavramsal Çerçevesinde Bulunan Muhasebe İlkeleri.....	99
2.2.2. Finansal Raporlama İçin Kavramsal Çerçevenin Unsurları ve Zekât Üzerindeki Etkileri.....	100
2.2.2.1. Kullanıcılar	103
2.2.2.2. Hedefler	104
2.2.2.3. Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri.....	105
2.2.2.4. Finansal Tabloların Unsurları	107
2.2.2.5. Muhasebeleştirme	111
2.2.2.6. Ölçüm.....	111
2.2.2.7. Faydalı Finansal Raporlarda Maliyet Kısıtlaması	114
2.2.2.8. Varsayımlar.....	115
2.3. Finansal Açıklama: Zekâtla İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri....	115
2.3.1. Zekâtla İlgili Finansal Raporlama Sorunları.....	115
2.3.2. Zekât Mükellefi: Şirketler-Hissedarlar	117
2.3.2.1. Zekât Mükellefi Olarak Şirketler.....	118
2.3.2.2. Zekât Mükellefi Olarak Hissedarlar	119
2.3.3. Zekâtla İlgili Finansal Açıklama Sorunlarını Çözmenin Yolları	121
2.3.3.1. Genel Çözümler	121
2.3.3.2. Özel Çözümler	122
2.4. İslami Muhasebe Standartlarında Zekât Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırması	126
2.4.1. İslami Muhasebe Standartları.....	127
2.4.1.1. AAOIFI.....	127
2.4.1.2. Malezya Muhasebe Standartları Kurulu	132
2.4.1.3. Suudi Arabistan Krallığı Zekât, Vergi ve Gümrük Otoritesi	134
2.4.1.4. Endonezya Muhasebe Enstitüsü	136
2.4.2. İslami Muhasebe Standartlarına Göre Zekât Hesaplamanın Farklı Yöntemleri.....	136
2.4.2.1. Net Yatırım Fonları Yöntemi.....	137
2.4.2.2. Zekâta Tabi Varlıkların Net Yöntemi.....	138
2.4.2.3. İşletme Sermayesi Yöntemi	139
2.4.2.4. Net Kâr Yöntemi.....	140

2.4.2.5. Net Zenginlik Yöntemi	141
2.4.3. AAOIFI ve MASB Zekât Hesaplama Standartları	144
2.4.3.1. AAOIFI FAS 39	144
2.4.3.2. MASB	154
2.4.3.3. AAOIFI ve MASB Karşılaştırması.....	157
BÖLÜM 3. UYGULAMA.....	162
3.1. Zekât Hesaplamasında İslami Muhasebe Standartlarının Karşılaştırmalı Vaka Çalışmaları	163
3.1.1. İlk Vaka	163
3.1.2. İkinci Vaka	173
3.1.3. Üçüncü Vaka	175
3.2. Hanefi Yaklaşımıyla Zekâtın Hesaplanması: Farklı Modellerin İncelenmesi.....	177
3.2.1. Paranın Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli	178
3.2.2. Ticari Faaliyetleri İçin Zekât Belirleme ve Hesaplama Modeli	179
3.2.3. Gelir Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli	180
3.2.4. Şirketlerin Zekât Hesaplama Hanefi Modelinin Pratik Uygulaması	181
SONUÇ.....	203
KAYNAKÇA	215
EKLER.....	243
ÖZGEÇMİŞ.....	247

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu
B.	: Bin
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
FAS	: Finansal Muhasebe Standartları
FFMS	: Faizsiz Finansal Muhasebe Standartları
HZ.	: Hazreti
IAI	: Endonezya Muhasebe Enstitüsü
IEMD	: İtfa Edilmiş Maliyet Değeri
İFK	: İslami Finans Kurumları
IIFA	: Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi
JAKIM	: Malezya İslam Kalkınma Departmanı
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
MASB	: Malezya Muhasebe Standartları Kurulu
NGD	: Net Gerçekleşebilir Değer
OPZ	: Zekât Yönetim Kuruluşları
PPZ	: Zekât Toplama Merkezi
PSAK	: Finansal Muhasebe Standartları Bildirimi
PZS	: Selangor Zekât Merkezi
SF	: Satış Fiyatı
SOP I	: İslami İlkeler Bildirgesi
SS	: Şeriat Standardı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMM	: Tahmini Tamamlanma Maliyeti
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TR I	: İslami Teknik Yayın
TSG	: Tahmini Satış Giderleri
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
VD.	: Ve Diğerleri
VUK	: Vergi Usul Kanunu
ZATCA	: Zekât, Vergi ve Gümrük İdaresi

TABLÖLAR

Tablo 1: Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar	20
Tablo 2: Zekât Kelimesi Geçen Ayetler.....	21
Tablo 3: Mezheplerine Göre Vakfedilen Malların Zekâtı.....	41
Tablo 4: İslam Fıkıhında Zekât Nisap ve Havl Koşulları	43
Tablo 5: İslam Hukuku Okullarına Göre Zekâtta Borçların Muamelesi.....	45
Tablo 6: Develerin Zekâtının Hesaplanması Tablosu	46
Tablo 7: İneklerin Zekâtının Hesaplanması Tablosu	47
Tablo 8: Koyunların Zekâtının Hesaplanması Tablosu.....	48
Tablo 9: Murabaha ve İcare Sukuklarının Zekât Hesaplaması	63
Tablo 10: Zekât Hesaplamasında Mezhepsel Farklılıklar: Varlık ve Yükümlülüklerin Karşılaştırılması	90
Tablo 11: UFRS ve AAOIFI Standartları Arasındaki Finansal Bilgi Amaçlarındaki Farklar	96
Tablo 12: Genel Amaçlı Finansal Raporlarda Yer Alan Bilgilerin Niteliksel Özellikleri	102
Tablo 13: Finansal Bilgilerin Geliştiricinin Özellikleri	102
Tablo 14: Zekât Hesaplaması İçin Kullanıcı Kavramının Değerlendirilmesi.....	103
Tablo 15: Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Finansal Bilgilerin Niteliksel Özelliklerinin Değerlendirilmesi	106
Tablo 16: İslam Aleminde Kullanılan Zekât Hesaplama Yöntemleri Tablosu.....	137
Tablo 17: Net Zenginlik Yöntemi Altı Temel Unsur.....	142
Tablo 18: RAM Şirketinin 31 Aralık 2022 Tarihinde Finansal Durum Tablosu.....	143
Tablo 19: Zekât Hesaplaması ve Dağıtım Tablosu	144
Tablo 20: Muhasebe ve Zekât Amaçlı Değerleme Temelleri Karşılaştırması Tablosu.....	146
Tablo 21: AAOIFI Şariat Standartına Göre Zekât Bilançosu	148
Tablo 22: Net İşletme Sermayesi Yöntemi ve Öz Kaynak Yöntemi Karşılaştırma Tablosu	156
Tablo 23: Malezya'da Düzeltilmiş Dönen Varlıklar Tablosu	156
Tablo 24: Malezya'da Düzeltilmiş Kısa Vadeli Borçlar Tablosu.....	156
Tablo 25: AAOIFI ve MASB'ye Göre Zekât Varlıkları Karşılaştırması Tablosu	157
Tablo 26: AAOIFI ve MASB'ye Göre Zekât Pasifleri Karşılaştırması Tablosu.....	160
Tablo 27: CAN YILMAZ Şirketi'nin 31 Aralık 2023 tarihli Bilanço Tablosu.....	163
Tablo 28: CAN YILMAZ Şirketi'nin 31 Aralık 2023 Tarihli Gelir Tablosu.....	166
Tablo 29: CAN YILMAZ Şirketi'nin Net İşletme Sermaye Tablosu	168
Tablo 30: CAN YILMAZ Şirketi'nin Düzeltilmiş Dönen Varlıklar Tablosu	168

TABLÖLAR DEVAMI

Tablo 31: CAN YILMAZ Şirketi'nin Düzeltilmiş Kısa Vadeli Borçlar Tablosu	171
Tablo 32: CAN YILMAZ Şirketi'nin MASB ve AAOIFI'ye Göre Ödenecek Zekât Tablosu	172
Tablo 33: ABC Şirketinin Bilanço Tablosu	173
Tablo 34: ABC Şirketinin MASB'e Göre Zekât Hesaplanma Tablosu	174
Tablo 35: ABC Şirketinin AAOIFI'ye Göre Zekât Hesaplanma Tablosu	174
Tablo 36: XYZ Şirketinin Bilanço Tablosu	175
Tablo 37: XYZ Şirketinin MASB'ye Göre Zekât Hesaplama Tablosu	176
Tablo 38: XYZ Şirketinin AAOIFI'ye Göre Zekât Hesaplama Tablosu	176
Tablo 39: Paranın Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Tablosu	179
Tablo 40: Ticari Faaliyetleri İçin Zekât Belirleme ve Hesaplama Tablosu	180
Tablo 41: Gelirin Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Tablosu	181
Tablo 42: Zekât Hesaplama Hanefi Modeli Aktifler Tablosu	182
Tablo 43: Zekât Hesaplama Hanefi Modeli Pasifler Tablosu	185
Tablo 44: Zekât Hesaplama Hanefi Modeli Gelir Tablosu	189
Tablo 45: CAN YILMAZ A.Ş. Gelir Tablosu	190
Tablo 46: CAN YILMAZ Şirketi Bilanço'ya Entegre Zekât Temelli Net Faiz Farkı Tablosu	193
Tablo 47: CAN YILMAZ Şirketinin Düzeltilmiş Dönen Varlıklar Tablosu	194
Tablo 48: CAN YILMAZ Şirketinin Düzeltilmiş Kısa Borçlar Tablosu	196
Tablo 49: CAN YILMAZ Şirketinin Ödenecek Zekât Tablosu	197
Tablo 50: Zekât Hesaplama ve Ödeme Süreci: Zekât dönemi	200

ŞEKİLLER

Şekil 1: Zekâtın Sarf Edileceği Yer	34
Şekil 2: Finansal Bilginin Planını Oluşturan Sekiz Kavram	101
Şekil 3: AAOIFI'nin Organizasyonel Hiyerarşisi	128
Şekil 4: Malezya'da Zekât Organizasyonu	133
Şekil 5: Federal Bölge Yönetimi İçinde Zekât Organizasyonu	133
Şekil 6: PPZ Malezya'da Zekât Yönetimi: PPZ Organizasyonel Hiyerarşisi.....	134
Şekil 7: Zekât Tahsilatı Düzenleme Aşamaları	135
Şekil 8: Zekât Dönemi	201

ÖZET

Moussa. M.A. (2024) *İslami muhasebe standartları açısından zekât hesaplama yöntemlerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi.

Bu kapsamlı çalışma, zekât hesaplamasında kritik rol oynayan ve İslami finansal muhasebe çerçevesinde büyük önem taşıyan temel muhasebe standartlarının derinlemesine analizini sunmaktadır. Çalışma, iki önemli muhasebe standardına odaklanmaktadır: İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) tarafından yayımlanan Finansal Muhasebe Standardı 39 (FAS 39) ve Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB) tarafından yayımlanan Teknik Rapor i-1 (TRI 1).

Bu araştırma, zekât hesaplaması için yenilikçi muhasebe modelleri tanıtarak Hanefi mezhebinin ilkelerine göre zekât hesaplaması yapılmıştır. Muhasebe modellerinin bu ilkelere uyarlanması ve bu baskın öğretilerin entegrasyonunun gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Likidite, ticari ve sınai işlemler ile personel gelirleri gibi çeşitli boyutları inceleyerek, işletmelerin zekât matrahının belirlenmesinde bütünlüğü sağlayan bir çerçeve geliştirilmiştir.

Metodolojik açıdan, bu çalışma nitel bir yaklaşım benimsemekte olup, bu standartlarla ilişkili teolojik temelleri, muhasebe ilkelerini ve hesaplama yöntemlerini derinlemesine araştırmak amacıyla titiz teolojik analiz ve kapsamlı vaka çalışmaları birleştirilmektedir. Bulgular, zekâta tabi varlıklar ve işlemlerin tanımlanması, sınıflandırılması ve muamelesinde önemli farklılıklar olduğunu ortaya koyarak, hesaplanan zekât miktarlarında dikkate değer farklılıklar yaratmaktadır.

Zekât hesaplamalarında bilanço yanında gelir tablosunun da doğru şekilde düzeltilmesi son derece önemlidir. Şer'i kurallara aykırı kalemlerden kaçınılmalıdır. Gelir tablosunun şeri açıdan doğru bir şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir; bu, zekât hesaplamalarının doğruluğunu sağlamak için kritik bir adımdır. Faizden arındırılmış bilanço ve zekât temelli düzeltilmiş dönem kârı, bu çalışmanın önemli bir katkısıdır, çünkü bu yöntemle finansal durum ve finansal performansın şer'i ilkelere uygun şekilde düzenlenmesi sağlanabilmektedir.

Ayrıca bu tez, zekâtın karşılaştığı çağdaş zorlukları incelemekte ve zekâtın etkin uygulanması ile ilgili fırsatlar ve engeller hakkında yenilikçi bir bakış açısı sunmaktadır. Akademik literatüre katkıda bulunarak, bu araştırma İslami muhasebe standartlarının zekât üzerindeki etkisinin titiz ve ayrıntılı bir analizini sağlamakta ve modern İslami finansal ortamlarda zekât'ın anlaşılmasını ve uygulanmasını optimize etmeye yönelik stratejik öneriler sunmaktadır. Bu öneriler, uygulayıcılar, akademisyenler ve politika yapıcılar için önemli bir rehber işlevi görmekte olup çağdaş İslami finansal bağlamlarda zekât'ın daha iyi anlaşılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zekât, İslami Muhasebe Standartları, Aaoifi Fas 39, Masb Tri-1, Karşılaştırmalı Analiz.

ABSTRACT

Moussa M.A. (2024) *Comparison of zakat calculation methods in terms of islamic accounting standards* (unpublished doctoral thesis). Sakarya University

This comprehensive study provides an in-depth analysis of fundamental accounting standards that play a critical role in zakat calculations and are of significant importance within the framework of Islamic financial accounting. This study specifically focuses on two major accounting standards: Financial Accounting Standard 39 (FAS 39) issued by the Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) and Technical Report i-1 (TRI 1) published by the Malaysian Accounting Standards Board (MASB).

This research introduces innovative accounting models for zakat calculation based on the principles of the Hanafi school, emphasizing the necessity of adapting accounting models to these principles and integrating dominant teachings. It develops a framework that ensures the integrity of determining zakat bases by examining various dimensions, such as liquidity, commercial and industrial transactions, and personnel income.

From a methodological perspective, this study adopts a qualitative approach, combining rigorous theological analysis and comprehensive case studies to deeply investigate the theological foundations, accounting principles, and calculation methods related to these standard. The findings highlight significant differences in the identification, classification, and treatment of assets and transactions subject to zakat, resulting in notable variations in calculated zakat amounts.

Ensuring the accurate adjustment of both the balance sheet and the income statement is crucial in zakat calculations. It is imperative to avoid items that contradict the Sharia rules, and a Sharia-compliant review of the income statement is necessary to ensure the accuracy of zakat calculations. An interest-free balance sheet and zakat-based adjusted net income are significant contributions of this study, as this method ensures that the financial position and financial performance are in accordance with Sharia principles.

Furthermore, this thesis examines the contemporary challenges faced by Zakat and offers an innovative perspective on the opportunities and barriers to its effective implementation. By contributing to the academic literature, this research provides a meticulous and detailed analysis of the impact of Islamic accounting standards on zakat, and presents strategic recommendations to optimize the understanding and implementation of zakat in modern Islamic financial environments. These recommendations serve as crucial guides for practitioners, academics, and policymakers, aiming to facilitate a better understanding and application of zakat in contemporary Islamic financial contexts.

Keywords: Zakat, Islamic Accounting Standards, Aaoifi Fas 39, Masb Tri-1, Comparative Analysis.

GİRİŞ

İslam'ın temel emirlerinden biri olarak zekât hem ekonomik hem de sosyal açıdan merkezi bir konuma sahiptir (Wahyuni, 2017, s.1; İslam ve Salma, 2020, s.1). İslam dini, ekonomik yaşamda zekâtın farz kılınması, faizin yasaklanması ve ticaretin teşvik edilmesi gibi çeşitli emirler, yasaklar ve tavsiyeler sunmaktadır (Can, 2019, s.1). Zekât, Kur'an ve Sünnet öğretilerine dayanarak, Müslümanları belirli bir miktarı (nisap) aşan varlıklarını ihtiyaç sahipleriyle paylaşmaya yönlendiren dini ve etik bir yükümlülüktür. Zekât yükümlülüğü, basit bir hayır işi değil, varlıkların arındırılması ve ihtiyaç sahiplerine adil bir şekilde dağıtılması olarak görülür. Zekâtın sadece tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için değil, aynı zamanda üretken yatırımlara yönlendirilerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması, toplumsal faydayı artırabilir. Bu faydalar, eğitim finansmanı, eğitim kurumlarının güçlendirilmesi ve yoksullar için fırsatlar yaratılması gibi alanlarda somutlaşmaktadır. Hamidullah'a, (1979) göre İslamın yayılması yani tebliğ çalışmaları için bile kullanılabilir. Zekât, doğrudan veya dolaylı olarak kurumlar aracılığıyla destek sağlama konusunda düzenleyici bir esneklik sunarak, çeşitli sosyal sektörlerde olumlu ekonomik etkiler yaratmaktadır. Bu olumlu etkiler, zekât muhasebesi ve yönetimi üzerine yapılan araştırmalarla daha da güçlendirilmekte olup, bu çalışmalar İslam ekonomisinin bu temel unsurlarından biri olan zekâtın optimizasyonuna yönelik kritik konuları inceleyerek, özellikle zekâtın toplanma süreçleri, fonların etkin yönetimi, kaynakların adil dağıtımı ve zekât hesaplaması gibi alanlara yoğunlaşmaktadır. Zekât toplama süreci üzerine yapılan çalışmalar Oladimeji Abioye Mustafa ve diğerleri (2013, s.1); Nikmatuniayah ve diğerleri (2017, s.1); Putriana, (2018); Mohd Jaapar ve Kamarulzaman, (2020, s.1), fonların toplanmasında kullanılan mekanizmalar ve bu süreçte karşılaşılan verimlilik ve şeffaflık sorunlarıyla ilgilenmektedir. Zekâtın toplanması ve dağıtımındaki etkinlik, bu kurumun toplum tarafından belirlenen amaca ulaşmasını sağlamak için büyük önem taşımaktadır. Bu dinamiğin önemli bir örneği, Malezya'da zekât kuruluşlarının, yoksul ve muhtaç bireylere yardım sağlayarak hükümetin rolünü tamamlamadaki başarısıdır. Aynı zamanda, bu kuruluşlar yönetimlerini çeşitli alanlarda geliştirmişlerdir (Ab Rahman vd., 2012, s.1). Ancak, zekât toplama ve dağıtımındaki verimsiz tahsisat sorunları, halk arasında eleştirilere yol açmaya devam etmekte ve bu kurumlar hakkında olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Bu zorluklara yanıt olarak, bağışçıların bilinçlendirilmesi ve toplanan fonların etkin bir

şekilde yönetilmesini sağlamak için sağlam toplama sistemlerinin geliştirilmesi zorunludur. Ayrıca, finansal teknolojilerin, özellikle de blok zincirinin ortaya çıkışı, zekât toplama ve dağıtım süreçlerini optimize etmek için umut verici fırsatlar sunmaktadır (Omar ve Khairi, 2021, s.1). Bu teknolojiler hem verimlilik hem de şeffaflık sağlayarak zekât yönetimini önemli ölçüde geliştirmekte ve bu alanda yenilikçi çözümler ortaya koymaktadır. Bu toplama süreçlerine paralel olarak, zekât fonlarının yönetimi, optimal bir yönetim gerektiren bir diğer önemli alandır.

Ahmad ve Ma'in, (2014, s.1), zekât toplama ve dağıtımının teknik yetersizlikler nedeniyle gecikmelere uğradığını, dağıtımın genellikle toplama kadar verimli olmadığını vurgulamaktadır. Buna ek olarak, Bara ve Pradesyah, (2020, s.1) ve Asman ve diğerleri (2023, s.1) tarafından yapılan çalışmalar, zekât fonlarının dağıtımında yaşanan verimsizlikler, şeffaflık eksikliği ve zekât kurumlarının hesap verebilirlik sorunlarına işaret ederek, zekâtın yoksulluk ve ekonomi üzerindeki etkilerini maksimize etmek için etkin yönetim ve hızlı dağıtımın önemine dair mevcut uygulamaların yeniden değerlendirilmesi ve zekât kurumlarının performanslarının optimize edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Bu bağlamda, Fatmawatie ve diğerleri (2020); Lubis ve diğerleri, (2018); Islam ve Salma, (2020); Muhtadi, (2019); Rusdianto, (2022) tarafından yapılan çalışmalar, zekât yönetimi süreçlerinin etkinliğini artırmak için kaynak planlama, kontrol ve denetimde en iyi uygulamaların önemine odaklanmaktadır ve bu süreçlerin zekât fonlarının optimal kullanımını, yararlanıcıların ihtiyaçlarının karşılanmasını ve yoksulluğun azaltılmasına olan katkıları açısından hayati rol oynadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, Hakim ve diğerleri (2018, s.1); Saad ve Abdullah, (2014, s.1); Takril ve Othman, (2020, s.1) tarafından yürütülen çalışmalar da zekât dağıtımının etkinliğini maksimize etmek için yararlanıcıların seçim kriterleri, dağıtım mekanizmaları ve fonların topluluklar üzerindeki etkilerini detaylıca incelemekte ve bu alanda sistematik bir yaklaşımın gerekliliğini belirtmektedir. Anuar ve diğerleri (2023, s.1), Hasibuan, (2016, s.1); Ahmed ve diğerleri (2016, s.16), zekâtın finansal yönetimi bağlamında şeffaflık ve hesap verebilirliğin önemine işaret ederek, katı muhasebe standartlarının ve uygun raporlama prosedürlerinin benimsenmesinin sağlıklı ve etkili bir finansal yönetim sağlamak için gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalar, sağlam bir finansal yönetim altyapısının, zekât fonlarının doğru ve adil bir şekilde değerlendirilmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu fonların sosyo-ekonomik etkilerini maksimize etme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Bakar ve Barizah, (2007,

s.1); Akhyar Adnan ve Barizah Abu Bakar, (2009, s.1) tarafından yapılan çalışmalar, zekât muhasebesinin hem fıkıh hem de sosyo-ekonomik boyutlarını ele alarak, işletmeler için tasarlanan özel muhasebe standartlarının zekât yükümlülüklerinin hesaplanmasında kritik bir işlev gördüğünü belirtmektedir. Alim, (2015, s.1) ise, fıkıh ve muhasebe disiplinlerini bütünleştirerek zekât muhasebesi çerçevesini genişletmekte ve yönetim süreçlerinin uyumunu artırmaya yönelik pratik çözümler önermektedir. Abdul Rahman ve Awang, (2003, s.1); Awang ve Mokhtar, (2012, s. 286) tarafından yapılan araştırmalar, zekât hesaplamalarında kullanılan tarihi maliyet değerlendirme yönteminin sınırlılıklarına odaklanmakta ve bu metodolojinin yapısal eksikliklerini vurgulamaktadır. Abdul Rahman ve Awang, (2003, s.1), özellikle enflasyon dönemlerinde tarihi maliyet yönteminin gerçeği yansıtmayan mal transferlerine yol açabileceğini belirterek, bu durumu yöntemin varlık değerlerindeki zaman içindeki değişimleri yeterince yansıtamamasıyla açıklamaktadır. Awang ve Mokhtar, (2012, s. 286), tarihi maliyet değerlendirme yönteminin zekât hesaplamalarında yol açabileceği bozulmaları ve adaletsizlikleri ele alarak, bu yöntem yerine piyasa değerinin kullanılmasını önermektedir. Piyasa değeri kullanımının, zekât hesaplamalarını mevcut ekonomik koşullarla daha uyumlu hale getirerek, hesaplamaların hem daha doğru hem de daha adil olmasını sağlayacağı vurgulanmaktadır. Migdad, (2019, s.1), Malezya'da işletmelerin zekât muhasebesi ile vergi arasındaki ilişkiyi inceleyerek, işletme sermayesi ve büyüme sermayesi gibi yaygın yöntemlerin, bilançodan ve gelir tablosundan elde edilen verilerin kullanımındaki farklılıklar nedeniyle kurumlar vergisi ile doğrudan ilişkilendirilemediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, girişimcilere, zekât muhasebesi için en uygun yöntemi seçme ve zekât değerlendirmesi için gelir bazlı bir yaklaşım kullanma imkânı tanımaktadır. Ancak, Tajuddin, (2017, s.13), işletmeler için önerilen işletme sermayesi modelinin evrensel olarak uygulanabilir olmadığını vurgulayarak, şeriat ilkelerine uyumu sağlamak ve potansiyel eksiklikleri gidermek amacıyla çeşitli bir yaklaşım önerisinde bulunmaktadır. Örneğin, bazı işletmeler için büyüme sermayesi modeli uygun olabilirken, diğerleri için işletme sermayesi modeli veya kar/zarar yönteminin daha uygun olabileceğini savunmaktadır. Abbas ve diğerleri (2018, s.80) tarafından yapılan analiz, Malezya'daki İslami bankaların zekât ödeme yöntemlerini karşılaştırarak incelemiş ve incelenen 16 bankadan 12'sinin zekât ödemesi yaptığını, bu bankalardan sekizinin Malezya İslam Kalkınma Dairesi tarafından önerilen yöntemleri, diğerlerinin ise kendi şeriat komitelerinin onayladığı yöntemleri kullandığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, birçok bankanın önerilen hesaplama yöntemlerine kıyasla

zekâtı yetersiz ödediği ve mali tablolarında bu hesaplamalara ilişkin detayların yeterince açıklanmadığı tespit edilmiştir ki bu durum, işletmelerin zekât uygulamalarında daha şeffaf ve tutarlı bir hesaplama metodolojisine ihtiyaç duyduğunu açıkça göstermektedir. Bu bağlamda, dünya genelindeki Müslümanların, zekâtı inançlarının temel bir pratiği olarak yeniden canlandırma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Abu Bakar (2015), zekâtın İslam'ın temel direklerinden biri olmasına rağmen birçok Müslüman tarafından yeterince uygulanmadığını belirtmektedir. Bu yetersiz uygulamanın, zekât sistemleri ve yönetim yapılarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koyduğunu vurgulamaktadır. Zekât, yalnızca bir dini yükümlülük olmaktan öte, manevi ve etik değerleri muhafaza ederek çağdaş ekonomik ve sosyal gerçekliklerle etkileşimde bulunan karmaşık ve dinamik bir mekanizma haline gelmiştir. Zekât hesaplamasında zorluk yaşayan Müslüman işletme sahipleri, bu sürecin karmaşıklığıyla başa çıkmak zorundadır. Zekât uygulamalarını daha verimli hale getirebilmek için sürekli araştırmalar yapılması ve yeniliklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Farklı mezhepler arasında, hangi malların zekâta tabi olduğu, ödeme zamanları, nisabın hesaplanma yöntemi ve uygulanacak oranlar konusunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, İslam hukukunun ekonomik ve sosyal değişimlere uyum sağlama esnekliğini ortaya koymaktadır. Müslüman işletme sahipleri için zekât hesaplaması, son derece dikkatli ve titiz bir model gerektirir. Zekâtın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için işletmelerin sahip oldukları mal ve gelirlerin zekâta tabi olup olmadığını belirlemeleri, nisab miktarını aşan varlıkları tespit etmeleri ve uygun zekât oranlarını uygulamaları gerekmektedir. Bu süreçte, işletmelerin muhasebe sistemlerini zekât yükümlülüklerini dikkate alacak şekilde düzenlemeleri büyük önem taşır. İşletme sahipleri, zekâtın hesaplanması ve ödenmesi süreçlerinde fıkıh ilkeleri ve güncel ekonomik koşulları dikkate almalıdır.

Bu bağlamda, çağdaş zorluklarla başa çıkabilmek için Müslüman âlimler, mevcut karmaşık durumlara dinamik bir şekilde uyum sağlamak amacıyla zekâtı düzenleyen muhasebe normlar geliştirmiştir. Abdul-Rahman ve Goddard, (1998, s.1), muhasebenin yalnızca bir teknik değil, aynı zamanda sosyal bir uygulama olarak ele alınması gerektiğini vurgulayarak, muhasebe araştırmalarında daha açıklayıcı bir yaklaşım benimsenmesinin önemine dikkat çekmişlerdir.

Bu çerçevede, AAOIFI ve MASB gibi kuruluşlar, zekât muhasebesinin standartlaştırılması amacıyla özel İslami muhasebe standartları geliştirmiştir. Bu standartlar, muhasebe uygulamalarını uyumlu hale getirmeyi, paydaşların şeffaflık ve

güvenini artırmayı ve finansal bilgilerin kalitesini sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin, AAOIFI'nin 2022 yılı için planladığı FAS 39 standardı ve MASB'nin 2006'dan beri uygulanmakta olan Teknik Not i-1, bu sürecin önde gelen örneklerindendir.

Bu muhasebe standartlarının, şeriat hükümlerini yeniden tanımlama amacı taşımadığı, aksine zekât hesaplamalarında temel referanslar olarak entegre edilmek istendiği vurgulanmalıdır. AAOIFI'nin FAS 39 standardı, şeriat standardı No. 35'e dayanırken, MASB ise Malezya İslam Kalkınma Departmanı (JAKIM) tarafından geliştirilen zekât kılavuzuna atıfta bulunmaktadır. Suudi Arabistan'daki Zekât, Vergi ve Gümrük Otoritesi (ZATCA) de zekâtın hesaplanmasıyla ilgili yöntemleri belirlemekte ve ilgili muhasebe ilkelerini vurgulamaktadır.

Benzer şekilde, Endonezya'da 2022'de yenilenen finansal muhasebe standartları bildirimi aynı PSAK 109 standardı, zekât, infak ve sadakaların amil kurumları tarafından muhasebeleştirilmesine yönelik net yönergeler sunmaktadır. Ancak, AAOIFI'nin FAS 39 standardı ile MASB'nin Teknik Not i-1 standardı arasındaki karşılaştırmalı analiz, zekâtın doğası ve miktarı ile ilgili önemli farklılıkları ortaya koymakta ve şeriat ilkelerinin kurumsal bağlamlara göre nasıl farklı yorumlandığını göstermektedir.

İslam Muhasebe için bu standartlar büyük bir öneme sahip olmasına rağmen, bu normatif farklılıkların zekât üzerindeki gerçek etkisini değerlendiren ampirik çalışmaların eksikliği dikkat çekicidir. Bu eksiklik, deneysel verilerin yetersizliği nedeniyle mevcut literatürün güncellenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu derinlemesine güncelleme, İslami finansal alanda çalışan araştırmacılar, uygulayıcılar ve düzenleyiciler için, zekâtla ilgili muhasebe uygulamalarının çağdaş gelişmeler ve şeriatın gerekleriyle uyumlu kalmasını sağlamak açısından zorunlu hale gelmiştir.

Çalışmanın Amacı

Günümüz ekonomisinde, İslami ilkelere bağlı kalan şirketler için zekâtın doğru hesaplanması önemli bir zorluk teşkil etmektedir. İslami prensipler ve modern muhasebe standartlarına uygunluğu sağlamak için titiz ve sistematik bir metodolojik yaklaşım gereklidir. Bu yaklaşım, varlıkların detaylı bir şekilde değerlendirilmesinin yanı sıra borçların doğru bir şekilde tanımlanmasını ve gerekli düzeltmelerin yapılmasını da kapsamaktadır. Fıkıhı tartışmaları en aza indirerek muhasebe uygulamalarını ön plana çıkaran bilimsel bir yöntemin benimsenmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Bu tez, ticari veya sanayi şirketlerinin Müslüman hissedarlarına zekâtı hesaplamak için güvenilir bir metodoloji sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, mevcut İslami muhasebe standartlarına, özellikle AAOIFI'nin FAS 39 standardı ve MASB'nin Teknik Not i-1 (TRI 1) standardına uygun olarak zekâtın titiz bir şekilde değerlendirilmesi ve doğru hesaplanmasının önemini vurgulamaktadır. Çalışma, bu standartların zekât hesaplama süreci üzerindeki etkilerini incelemeyi ve gerekli olabilecek potansiyel iyileştirmeleri belirlemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışma, Hanefî mezhebine göre hesaplama modellerini benimseyerek, zekâtı düzenleyen normların uygulanmasını uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de Hanefî mezhebinin çoğunlukta olması, bu düşünce mezhebın İslami finans ve zekât uygulamalarında tercih edilmesinin temel nedenidir. Hedef, İslami finans profesyonelleri, araştırmacılar ve karar vericiler için süreci basitleştirirken, küresel Müslüman topluluğa yönelik kesin bir rehberlik sunmaktır. Bu araştırma, zekât ile ilişkili İslami muhasebe uygulamalarının anlaşılmasını derinleştirmeyi ve böylece normların daha tutarlı ve titiz bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmayı da amaçlamaktadır. Bu derinlemesine çalışma, şeffaflığı ve İslami prensiplere bağlılığı sağlarken, dini etik ve İslami hukukun finansal yükümlülüklerine uyumu güçlendirme açısından kritik bir öneme sahiptir.

Çalışmanın Önemi

Bu araştırma, zekât hesaplama yöntemlerinin İslami muhasebe standartlarına uygun olarak titizlikle analiz edilmesine odaklanmakta ve belirli ilkelere ve titizlikle tanımlanmış prosedürlere dayanmaktadır. Çalışma, zekât hesaplamasını çağdaş finansal sistemlere entegre ederken, Şeriat kurallarına uyum sağlama konusunda işletmelerin karşılaştığı zorlukları vurgulamaktadır. Bu nedenle, işletmelerin zekât hesaplama ve ödeme süreçlerini uygun şekilde yönetmelerine yardımcı olacak niteliksel araştırmalar başlatılması büyük önem taşımaktadır.

Zekât hesaplamalarının doğruluğu, Şeriat ilkelerine uyum sağlamak için finansal tabloların spesifik ayarlamalarını gerektirmekte olup, bu ayarlamalar arasında faizden arındırılmış gelir tablosuna dayalı bilanço ve zekât temelli düzeltilmiş dönem kârı oluşturulması da yer almaktadır. Bu çalışma, aynı mülkiyet üzerinden çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmanın gerekliliğini de ele almaktadır.

Bu araştırmanın bir diğer önemli yönü, İslami muhasebe standartları tarafından öngörülen zekât hesaplama yöntemlerinin karşılaştırılmasıdır. Analiz, bu yöntemlerin farklı varlık

türlerine nasıl uygulandığını ve sürekli varlık değerlendirmesi ile borçların dikkate alınması gibi ek değişkenlerin nasıl ele alındığını detaylandırmaktadır.

İslami muhasebe literatüründen tanınmış kaynaklara dayanan analitik metodoloji, zekât hesaplama sürecinde kullanılan ilke ve kriterlerin doğruluğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma ayrıca etkinliğini artırmaya yönelik yenilikçi modeller ve pratik öneriler sunmaktadır.

Bu çalışma, İslami muhasebe alanında zekât hesaplama yöntemlerinin derinlemesine bir analizini sunmayı ve bu bağlamda akademik bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. İslami muhasebe standartları bu süreçte merkezi bir rol oynamakta olup, bu çalışma bu yöntemleri anlamak ve geliştirmek için değerli bir kaynak teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın yönlendirici soruları şunları içermektedir:

- Zekât hesaplama yöntemlerinde kullanılan temel referanslar ve kilit kaynaklar nelerdir?
- Zekâta tabi varlıkların değerlendirilmesi için tanımlanan özel kriterler ve koşullar nelerdir?
- İslami muhasebe standartları tarafından önerilen zekât hesaplama yöntemleri nelerdir ve bunların avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- Zekât hesaplamasında İslami muhasebe standartlarının uygulanmasında karşılaşılan başlıca zorluklar ve engeller nelerdir?
- Zekâtla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, İslami muhasebe standartlarına uygun olarak, İslami finansal raporların şeffaflığı, güvenilirliği ve karşılaştırılabilirliği nasıl artırılabilir?
- Zekât hesaplama konusunda İslami muhasebe standartları ile diğer standartlar arasındaki belirgin benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- Mevcut finansal tabloları kullanarak İslami hukuk kurallarına uygun olarak zekâtın doğru hesaplanması için İslami literatürde önerilen yöntem nedir?

Bu çalışma, İslami muhasebe alanında çalışan uygulayıcılar ve araştırmacılar arasında eleştirel bir düşünceyi teşvik etmeyi, İslami muhasebe standartlarına uygun zekât hesaplama mekanizmalarının anlaşılmasını derinleştirerek bu alana katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın yöntemi

Bu araştırma, AAOIFI'nin FAS 39 standardı ve MASB'nin TRI 1 standardı doğrultusunda zekât muhasebesinin etkilerini incelemek için nitel veri toplama yöntemlerine dayalı bir metodoloji kullanmaktadır. Bu çalışma, teolojik temelleri, muhasebe ilkelerini ve hesaplama yöntemlerini derinlemesine analiz etmek amacıyla titiz bir teolojik inceleme ve kapsamlı vaka analizlerini birleştirerek nitel bir yaklaşım benimsemektedir.

Başlangıçta, zekâtın dini temellerine ilişkin literatürün kapsamlı bir incelemesi, AAOIFI'nin Şeriat Standardı No 35 ve MASB'nin JAKIM direktiflerine dayandırılarak, sağlam bir teorik temel oluşturmak için yapılmıştır. Bu inceleme, bu normatif çerçeveler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemeyi, ayrıca bu farkların anlamını ve etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ardından, AAOIFI'nin FAS 39 ve MASB'nin TRI 1 standartları ile düzenlenen bağlamlarda zekâtın etkilerini değerlendirmek için derinlemesine bir karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilir; bu analiz, her bir standarda göre zekâtın hesaplanmasındaki kavramsal ve metodolojik farklılıkları açıklamaya özellikle odaklanır.

Metodolojik yaklaşımın titizliğini artırmak amacıyla vaka çalışmaları entegre edilmiştir; bu çalışmalar, farklı metodolojik yaklaşımların zekât yükümlülükleri üzerindeki pratik etkilerini somut bir şekilde göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, her bir standardın mali tablolar üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için nitel ve nicel finansal veri analizi gerçekleştirilmiştir.

İslami muhasebe standartlarının karmaşıklığı ve zekât muhasebe uygulamaları üzerindeki önemli etkisi, farklı düzenleyici çerçevelerin, Şeriat'a uygun kuruluşların finansal sonuçlarını ve zekât yükümlülüklerini nasıl şekillendirdiğini açıkça göstermektedir. Bu çalışma, mevcut literatüre önemli ölçüde katkı sağlamakta olup, bu standartların İslami finansal kurumlar içerisindeki finansal ve yasal sorumlulukları nasıl şekillendirdiğine dair yenilikçi perspektifler sunmakta ve bu standartların çağdaş finansal yönetimde titizlikle uygulanmasının önemini vurgulamaktadır.

Çalışmanın kısıtları

Bu çalışmanın elde edilen sonuçlarının kapsamını ve derinliğini etkileyen çeşitli sınırlamalar bulunmaktadır. Öncelikle, İslamın evrensel bir din olması sebebiyle araştırmacının bilmediği bir dilde hazırlanmış çalışmalar da literatür analizinin dışında

kalmıştır. Literatürdeki bu eksiklikler, araştırma sonuçlarının genel geçerliliğini sınırlamakta ve tam bir literatür analizini engellemektedir.

Araştırma özellikle AAOIFI FAS 39 ve MASB TRI gibi belirli İslami muhasebe standartlarına odaklanmıştır, ancak PSAK 109 veya ZATCA gibi diğer standartları kapsam dışında bırakmıştır. Bu durum, farklı zekât hesaplama yaklaşımlarının ve uygulamalarının tam olarak değerlendirilmesini engelleyerek, araştırmanın sonuçlarının genel geçerliliğini sınırlamaktadır.

Buna ek olarak, çalışma fıkıh tartışmalardan kaçınarak muhasebe standartlarına odaklanmıştır ve bu nedenle farklı etkisi göz ardı edilmiştir. Bu yaklaşım, İslami finansın teolojik temellerini tam olarak yansıtmayabilir ve okuyucular için eksik bir perspektif sunabilir.

Hanefî bakış açısına dayanan modeller, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan elde edilen bilgilerle şekillendirilmiştir ve diğer mezheplerin uygulamalarını kapsamamaktadır; bu da farklı mezheplerin zekât uygulamalarının eksiksiz temsilini engellemektedir.

Duran varlıklar içerisinde, bu varlıkların zekât hesaplamasına yönelik uygulama örneklerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ayrı bir akademik çalışma konusu olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, işletmelerin yanı sıra canlı varlıklar, araziler ve diğer varlık gruplarının zekât hesaplamaları ayrı ayrı ele alınmalı ve her bir varlık türüne yönelik spesifik hesaplama yöntemleri detaylandırılmalıdır. Ancak, mevcut çalışma uygulama kısmında bu varlık türlerinin zekât hesaplamalarına dair ayrıntılı hesaplamaları içermemektedir.

Hayvanlar ve tahıl ürünleri gibi özel zekât ödemeleri için belirlenmiş olan nisaplar, sahiplik süreleri ve hasat zamanı açısından spesifik gereksinimler, zekât hesaplama sürecinde büyük önem taşır. Örneğin, hayvanlar için belirli bir miktarın (nisap) ve belirli bir sahiplik süresinin tamamlanmış olması, zekât ödemesi için gereklidir. Benzer şekilde, tahıl ürünleri için hasat zamanının gelmiş olması ve belirli bir miktarda (nisap) olması gerekmektedir. Bu özel koşullar, zekâtın adaletli bir şekilde hesaplanması ve dağıtılması için temel teşkil eder. Bu sebeplerden dolayı, hayvanlar ve tahıl ürünleri gibi özel zekât ödemeleri bu çalışmada çok detaylı bir şekilde ele alınmamaktadır. Araştırma, zekâtın diğer unsurlarına, yani nakit (para), altın, gümüş, hisse senetleri, gayrimenkul, alacaklar,

stoklar gibi varlıklara ve hangi borçların dikkate alınacağına odaklanmakta; özel zekât ödemelerini kapsamamaktadır.

Benzer şekilde, türev enstrümanlar gibi daha karmaşık ve ayrıntılı analiz gerektiren finansal araçlar da bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Türev enstrümanların zekât hesaplaması, özgün finansal dinamikleri ve yapısal özellikleri nedeniyle özel bir değerlendirme süreci gerektirdiğinden, bu çalışmada kapsamlı olarak ele alınmamıştır. Ayrıca İslami finans enstrümanları da detaylı olarak ele alınmamıştır.

Zekâtın para çıkışı, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tanıdığı kurumlara yapılan bağışlarla gerçekleşmekte ve bu bağışlar gider olarak yazılabilmektedir. Bir şirketin Müslüman ve gayri Müslim ortakları olduğunda, zekât hesaplaması yalnızca Müslüman ortakların payları üzerinden yapılmalıdır. Bu durum, şirketin sermaye yapısını etkileyerek zekâtın belirlenmesinde önemli bir faktör oluşturmaktadır. Ayrıca, bireylerin kendi paralarıyla zekât ödemesi de önerilmektedir. Ancak hem zekât hem de vergi ödenmesi hukuken tartışmalı bir konudur; para çıkışı da bu tartışmanın bir parçasıdır ve konu yeterince derinlemesine ele alınmamıştır.

Şirketlerin zekât hesaplama konusunda fıkıh açısından yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışma, konuya açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Fıkıh açısından zekâtın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için bir ön çalışma niteliğinde rehberlik sağlamayı hedeflemektedir. Fıkıh uzmanlarının, mali olaylarının farkında olarak bu çerçevede sağlıklı kararlar vermeleri gerekmektedir. Ayrıca, fıkıh yorumlaması bu süreçte kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bu sınırlamalar dikkate alındığında, araştırma bulgularının genel geçerliliği ve pratik uygulanabilirliği üzerine yapılan değerlendirmelerin dikkatli bir biçimde ele alınması gerekir. Araştırmanın sınırlamaları ve bu sınırlamaların potansiyel etkileri, elde edilen sonuçların doğru şekilde yorumlanmasını sağlamak için önemlidir.

Çalışmanın kapsamı

Bu tez, İslami muhasebe standartları çerçevesinde zekât hesaplama yöntemlerinin karşılaştırılması konusunda kapsamlı bir araştırma sunmaktadır.

Birinci bölümde, zekâtın İslam hukuku perspektifinden kavramsal anlamı, şartları ve tarihsel uygulamaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. İlk olarak zekâtın tanımı ve şartları ele alınmış, zekât ile vergi arasındaki ayırt edici özellikler açıklanmıştır. Dört farklı İslam

fıkıhı mezhebinin (Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli) mal tanımı üzerinde durularak, zekâta tabi malların çeşitleri, nisapları ve eşikleri belirlenmiştir.

Ardından, zekâta tabi malların türleri detaylandırılmış olup, hayvanlar, altın-gümüş, ticari mallar, tahıl ve meyveler gibi çeşitli mal gruplarının zekât hesaplama yöntemleri incelenmiştir. Zekâttan yararlanacak kişiler ve zekâtın dağıtımı konusunda yapılan açıklamalar, tarihsel süreçteki uygulamalarla desteklenmiştir.

Aynı bölümde, fıkhi mezhepler çerçevesinde, nakit varlık, ticari kağıtlar, alacaklar, borçlar, ticari mallar, yatırım varlıkları ve gayrimenkuller gibi çeşitli varlık ve yükümlülük türleri üzerinden zekât hesaplama yöntemleri detaylı biçimde açıklanmıştır. Örneğin, nakit varlık üzerinden zekât hesaplama yöntemleri incelenirken, nakit ve benzeri değerlerin tanımı ve muhasebe işlemleri ele alınmış, banka mevduatları için çeşitli fıkıh görüşler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Ticari kağıtların zekât hesaplamasındaki rolü ve bu kağıtların İslam fıkıhındaki değerlendirme yöntemleri incelenmiştir. Alacaklar ve borçlar üzerinden zekât hesaplama perspektifleri derinlemesine ele alınmış, ticari mallar, yatırım varlıkları ve gayrimenkuller gibi uzun vadeli varlıklar için farklı yaklaşımlar ve bu yaklaşımların işletmeler üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, İslami muhasebe standartları çerçevesinde şirketlerde zekât hesaplama süreci, finansal tabloların hazırlanması ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar detaylı olarak incelenmiştir. Finansal raporlama kavramı, tanımı ve amaçları üzerinde durularak, zekât hesaplamasının finansal raporlama sürecindeki rolü ve önemi açıkça ortaya konmuştur. Finansal bilgilerin kullanıcıları ve niteliksel özellikleri gibi temel unsurlar ele alınmış; zekât'ın bu bağlamda nasıl muhasebeleştirildiği ve ölçüldüğü detaylandırılmıştır. Muhasebe ilkeleri bağlamında, zekâtın muhasebesel çerçevedeki yeri anlamak için kavramsal bir temel oluşturulmuş, finansal raporlama amaçları ve bu amaçlara ulaşılabilmesi için gerekli olan finansal tabloların unsurları üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda, işletme sermayesi yöntemi gibi zekât hesaplama yöntemleri incelenmiş ve şirketler ile hissedarlar arasındaki zekât mükellefiyeti konusundaki sorunlar ile çözüm yolları geniş bir perspektiften ele alınarak tartışılmıştır.

Son olarak, farklı İslami muhasebe standartlarının zekât hesaplama yöntemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi yapılmış ve AAOIFI ile MASB gibi kuruluşların yaklaşımları detaylı bir şekilde karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar, zekâtın muhasebe pratiğine entegrasyonunu ve bu sürecin finansal raporlama standartları üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Tezin üçüncü bölümü, zekât hesaplamasında İslami muhasebe standartlarının uygulanmasını karşılaştırmalı vaka çalışmaları üzerinden detaylandırmaktadır. İslami muhasebe standartlarının pratikte nasıl uygulandığını göstermek amacıyla sunulan vaka çalışmaları, farklı senaryoları ve zekât hesaplama yöntemlerini içermekte olup, İslami finans kuralları ve muhasebe ilkelerine uygunluğu değerlendirmeyi hedeflemektedir. Özellikle, finansal tablolar üzerinden zekât hesaplama süreçleri detaylandırılmış ve farklı işletme modelleri ile varlık türleri üzerinde derinlemesine incelemeler sunulmuştur.

Hanefî mezhebine dayalı zekâtın hesaplanmasına ayrı bir başlık altında yer verilmiş olup, Hanefî mezhebine göre zekât hesaplama modelleri ve pratik prosedürler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Paranın, ticari ve sanayi faaliyetlerin, gelirin ve emeğin zekâtının nasıl ölçüldüğü ve hesaplandığı açıklanmış, bu çerçevede Hanefî mezhebinin zekât hesaplama sürecindeki uygulamaları detaylı olarak incelenmiştir.

Bu bölüm, zekât hesaplamasının teorik temellerini pratik uygulamalarla birleştirerek, İslami muhasebe standartlarının ve Hanefî mezhebine dayalı yaklaşımların işletmelerde zekâtın nasıl hesaplandığını açıklamaktadır.

Bu çalışma, zekât hesaplama süreçlerinin İslami finans kurallarına uygun ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi için yöneticilere ve araştırmacılara değerli bir kaynak sunmayı amaçlamaktadır.

BÖLÜM 1. ZEKÂTIN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN

KAVRAMSAL ANLAMI, ŞARTLARI VE TARİHSEL

UYGULAMALARI

Bu bölüm dört ana başlık altında incelenmektedir. İlk başlıkta, zekât kavramının tanımı ve zekâta tabi malların özellikleri ele alınmıştır. İkinci başlıkta, zekâta tabi malların nisapları ve eşikleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Üçüncü başlıkta, Hz. Muhammed, dört halife ve sonrasındaki dönemde zekâtın uygulanma sürecine odaklanılmıştır. Son başlık ise, zekât hesaplamasında fıkhi mezheplerin varlık ve yükümlülükler bakımından karşılaştırmalı incelenecektir.

1.1. Zekât Kavramının Tanımı ve Zekât Tarihi

1.1.1. Zekât ve Zekât Muhasebesi

1.1.1.1. Zekâtın Tanımı ve Farz Olmasına Yönelik Deliller

Tarih boyunca sosyal koruma programları, başarılarının temel unsurları olarak insancılık ve sosyal uyum gibi değerleri içermiştir. İslam'da ise bu programların, kardeşlik, dayanışma, sosyal güvenlik ve ekonomik refahı hem bu dünyada hem de ahirette güçlendirmek amacıyla, kültürel olarak uyarlanmış ve toplumsal ilişkilere duyarlı olması gerektiği vurgulanmaktadır (Bin-Nashwan vd., 2020, s. 304). Ayrıca, bireylerin başkalarına ve çevreye zarar vermeden ticari faaliyetlerde bulunmaları teşvik edilmektedir. İslami sistem, Zekât aracılığıyla servetin adil dağılımını destekler, eşitsizlikleri azaltır ve daha adil bir toplum inşa eder. Zekât, İslami öğretilerin Müslüman toplumunda yoksulluk sorunlarını çözmek için serveti önemli yararlanıcılar arasında paylaştırarak kullandığı en etkili yöntemdir (Ahmad Razimi vd., 2016, s.1; Sapıngi vd., 2011, s.2492). Zekâtın ödenmesi, islami ilkenin beş temel emirinden biridir (Saad vd., 2014, s.508). Zekât, büyümek ve artmak anlamlarını taşır (Zutiç, 2015, s.4; Yiğit, 2013, s. 30; Dalgın, 2004, s.1). Bu kökten türetilen başlıca iki anlam, artmak, çoğalmak ve temiz olmak, arınmak kavramlarıdır (Demir, 2007, s.12). Zekât, kelime anlamı olarak arınma, büyüme, bereket ve övgü anlamına gelir (Paçacı, 2015, s.17). Özsoy'a (2022, s.46) göre, zekât malın korunmasına katkı sağlar. Zekât, Müslümanlar için bir mali yükümlülüktür. Bu yükümlülük, nisab sınırını aşan net mal varlığının veya tarımsal ürünlerin bir kısmının dini bir zorunluluk olarak verilmesini içerir (Johari vd., 2014, s.2). Fıkıh alimleri, farz

olan sadakaları belirtmek amacıyla zekât terimini kullanırken, genel olarak zekât, zenginlik ve bedenlerle ilişkili olarak da kullanılır. Hanefî, Maliki, Şafii ve Hanbeli mezheplerinin zekât tanımları, temel prensipler açısından benzerlik arz etmekle birlikte, her biri kendi fıkhi yorumlarına dayanan özgün tanımlamalar içermektedir.

Hanefî mezhebine göre, zekâtın tanımı, İslami hukuku içerisindeki diğer mezheplerin yorumlarından bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Bu mezhepte zekât, servetin belirli bir kısmının, Allah'ın rızası için ihtiyaç sahiplerine verilmesi gereken bir ibadet olarak anlaşılır (Balta, 2021, s. 167; Çar, 2023, s.7, Aizatullof, 2013, s.35). Hanefî mezhebine göre, Belirli koşullar altında bu miktar hem mal olarak verilebileceği gibi para olarak da ödenebilir (Keskin, s.105). Zekât hem aynî mal olarak hem de para, döviz veya altın gibi nakdî olarak da verilebilir (DIB yayınları, 2011, s.22). Fakirlerin, mükellef tarafından mülkiyeti devredilmeden önce bu servet üzerinde herhangi bir mülkiyet hakkı bulunmamaktadır. Malikilere göre zekât, belirli bir servetin nisab adı verilen belirli bir seviyeye ulaşması ve bir yıllık dönem boyunca bu seviyeyi koruması şartıyla, mineraller ve mahsuller/meyveler dışındaki mallar için hak sahibine ödenmesi gereken belirli bir payı ifade eder (Çar, 2023, s.7). Zekât, mülkün nisab seviyesine ulaşması durumunda belirli bir servetten hak sahiplerine verilmesi gereken bir payı içerir. Şafiilere göre zekât, belirli bir maldan belirli bir miktarın, özel niteliklere sahip belirli kişiler için alınması şeklinde tanımlanmaktadır (Çar, 2023, s.7). Zekât, mal veya bedenden belli bir şekilde ödenen bir şey olarak tanımladığını belirtmektedir (Aizatullof, 2013, s.35). Hanbeli mezhebine göre, zekâtı, belirli bir zaman diliminde belirli bir insan grubu için ödenmesi zorunlu bir hak olarak tanımlarlar (Kholis ve Mugiyati, 2021, s.3). Zekâtı, Allah'a yakınlık aramanın bir yolu olarak, belirlenmiş bir payı belirli bir servetten ödemek olarak tanımlarlar. Bu tanımlar, zekâtın belirli bir pay veya kısım ile belirli bir servet arasındaki ilişki üzerine odaklanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in 9/60. ayetinde belirtildiği gibi, zekâtın hak sahibi olan sekiz insan kategorisi için toplanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kategoriler “yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda çalışanlar ve yolda kalmışlardır” (Tevbe Suresi, 60).

Bu temel ilke, İslam hukukçularının zekât üzerine verdikleri farklı tanımların altında yatan ortak noktaları temsil etmektedir.

Zekâtın tanımı, bu dört mezhep arasında belirli benzerlikler taşımaktadır. Birincisi, zekâtın bir ibadet ve Allah'ın rızasını kazanma yükümlülüğü olduğu kabul edilir. İkincisi, belirli bir zaman diliminde belirli hak sahiplerine dağıtılması gereken bir hak ve görev olduğu vurgulanır. Üçüncüsü, zekâtın, sahip olunan servetin belirlenmiş bir kısmının belirli hak sahiplerine verilmesi yoluyla gerçekleştirildiği belirtilir. Dördüncüsü, zekâtın toplumsal dayanışmanın ve yardımlaşmanın bir ifadesi olarak önemli bir rol oynadığı üzerinde durulur.

Zekâtın belirli bir mal veya mülkten belirlenmiş bir oran veya payın belirli kategorilere dağıtılmasını içerdiği vurgulanır. Zekât İslam'ın temel ibadetlerinden biri olup, Kur'an ve sünnet sabit olan bir farzdır. Zekât, Allah'ın rızasını kazanmak, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve malın adaletli dağılımını sağlamak için, belirli şartları taşıyan malların belirli bir oranda fakirlere verilmesidir.

Zekâtın farz olduğuna dair deliller:

- Kur'an-ı Kerim: Allah, namaz ile zekâtı da emretmiş ve zekât vermeyenleri şiddetli bir azapla tehdit etmiştir. Mesela Allah şöyle buyurmuştur: “Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve elçiye itaat edin ki size merhamet edilsin” (*Nûr Suresi, 56*). Başka bir ayette Allah şöyle buyurmuştur “Onların mallarından sadaka al ki; bununla onları temizleyesin, arındırasın. Onlara dua et. Çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah işitendir, bilendir” (*Tevbe Suresi, 103*). Yine bir diğer ayette Allah şöyle buyurmuştur “Ey iman edenler! Biliniz ki, Yahudilerin ve Hristiyanların çoğu mallarınızı yemekte ve sizden sapmanızı istemektedirler; Altın ve gümüşü yığanlar ve onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele” (*Tevbe Suresi, 4*).
- Sünnet-i Nebevi: Peygamber, İslam'ın beş şartından biri olarak zekâtı saymıştır. İbn Ömer'in (ra) naklettiğine göre, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak” (Buhârî, İman, 1,2) (Can ve kinsün, 2015, s.394). Başka bir hadiste, İbn Abbâs şöyle demiştir: Peygamber Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurmuştur: “Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey Allah'a ibadet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver. Onlar buna da itaat ederlerse kendilerinden zekâtı al. Zekât alırken halkın (nazarlarında) kıymetli olan mallarından sakın. Mazlumun bedduasını almaktan kork.

Zira Allah'la bu beddua arasında perde mevcut değildir” (Buhârî, Zekât 1, 1395; Tirmizî, Zekât, 9, 625; Ebû Dâvûd, Zekât, 29,1584; Zutiç, 2015, s.57; Gül, 2015, s.197). Bu hadis, Hz. Muhammed’in adil bir toplum oluşturma ve tebliğ görevini yerine getirme konusundaki hassasiyetini gösterir. Hz. Muhammed, zekât ve sadaka verenleri ödüllendirmek için özel dualar etmiştir. Abdullah İbn Ebi Evfa şöyle anlatır: “Rasûlullah birileri zekâtlarını getirdiği zaman onlara,” Allah’ım! Falan’ın ailesine merhamet et!” derdi. Babam zekâtını getirdiği zaman ona, "Allahım! Ebu Evfa ailesine salat (merhamet) et” diye dua etti. (Buhârî, zekât, 98, 1497; İbn Mâce, zekât, 14, 1796). Zekât, bireyin devlete karşı sorumluluğunu da içeren bir yükümlülüktür. Bu sorumluluk olmasaydı, Ebû Bekir’in zekât vermeyi reddedenlere karşı sert bir tutum sergilemesi beklenmezdi. Bu bağlamda, Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Hz. Ömer “Rasûlullah: “İnsanlar lailaheillallah deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. Bunu söylediler mi, benden mallarını ve nefislerini korurlar. (İslam'ın) hakkı hariç artık hesapları da Allah'a kalmıştır!” demiş iken, sen nasıl insanlarla savaşırsın?” dedi. Hz. Ebu Bekir: “Allah'a yemin olsun, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zira zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Rasûlullah 'a vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım” dedi. Hz. Ömer sonradan demiştir ki: “Allah'a yemin ederim, anladım ki, Hz. Ebu Bekir'in bu görüşü, Allah'ın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmış” (Buhârî, Zekât 5, 1399-1400; Ebû Dâvûd, Zekât 1, 1556; Keleş, 2004, s.39).

Müslüman alimlerin ittifakına göre zekât farzdır ve İslam'ın rükünlerindendir. Bu konuda herhangi bir ihtilaf yoktur.

1.1.1.2. Zekât Muhasebesinin Tanımı ve Amacı

Finansal tablolar muhasebe çıktılarına bağlı olduğundan, muhasebenin tanımı ve işlevleri ile başlaması gerekmektedir. Daha sonra, zekât muhasebesinin tanımı ortaya konmaktadır.

Muhasebe denildiğinde, genellikle kurumsal seviyede gerçekleşen mali işlemler akla gelmektedir (Can ve şimşek, 2018, s1). Muhasebe, işletme faaliyetlerinin kaydedilmesi, sınıflandırılması ve analiz edilmesi süreçlerini içeren ve finansal tabloların oluşturulmasında temel bir rol oynayan bir sistemdir (Kaygusuz vd., 2012, s.3; Cemalcılar ve Erdoğan, 1997, s.9).

Muhasebe, işletmelerin finansal verilerini derleyip sistematik bir şekilde analiz ederek ekonomik karar alma süreçlerine katkı sağlayan, bu bilgileri çeşitli gereksinimlere göre değerlendirip raporlayan ve finansal bilgilerin denetimini de içeren bir disiplin olarak tanımlanır (Marşap ve Gökten, 2016, s.346). Muhasebe alanı, kesin, nesnel ve herkesin “doğru ve adil” olduğunu onaylayabileceği finansal tablolar üreten bir alan olarak düşünülmemelidir. Bunun yerine, muhasebenin bir “soyutlama” yöntemi olarak ele alınması önemlidir; yani muhasebe, bir algı ve imaj biçimidir ve kaçınılmaz olarak anlatım tarzı, benzetme ve düşünce biçimi içerir (Amernic ve Craig, 2004, s.343-344).

Bu disiplin, işletmelerin gelecekteki olayları daha doğru yorumlayabilmesi için teorik temellere dayalı uygulamalar geliştirir ve bu bilgilerin etkin bir şekilde iletilmesiyle bilinçli kararlar alınmasına olanak tanır. Ancak, mevcut muhasebe teorileri, ekonomik, sosyal, çevresel ve yasal faktörlerin karmaşıklığı ve sürekli değişen dinamikleri nedeniyle tüm değişkenleri tam anlamıyla kapsamakta yeterli olamamaktadır. Bu durum, muhasebenin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve dini yükümlülüklerle de entegre edilmesini gerektirmektedir.

İslami muhasebe, bir kuruluşun paydaşlarına, kuruluşun sürekli olarak İslami Şariat sınırları içinde faaliyet göstermesini ve sosyo-ekonomik hedeflerine ulaşmasını sağlamak için gerekli bilgileri (sadece finansal verilerle sınırlı olmayan) sunan bir «muhasebe süreci» olarak tanımlanabilir (Sezgin ve Özyaşar, 2016, s. 516). İslami muhasebe, ayrıca Müslümanların Allah’a karşı kendi sorumluluklarını değerlendirmelerine olanak tanıyan bir araçtır (Ahmed, 2012, s.18).

İslami muhasebe, İslam şariatının öğretilerine ve etik ilkelere uyumu ön planda tutan, karmaşık ve çok boyutlu bir disiplindir (Karadağ, 2024, s.106). Bu disiplinler arasında zekâtın muhasebesi de yer almaktadır.

Zekât muhasebesi, İslami finans alanında fıkıh prensipleri ile muhasebe kurallarını birleştiren önemli bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmaktadır. Zekâtın muhasebesi, işletme faaliyetleri ve yatırımlar açısından, zekât ödeme miktarının doğru belirlenmesine yardımcı olması nedeniyle önemlidir (Ahmed vb., 2016, s.16). Bu alan, zekâtın hesaplanması ve dağıtım süreçlerinde şariat hukukuna dayalı temelleri, ilkeleri ve teknik işlemleri ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Zekât muhasebesi, modern çağın ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde, İslami şariat yasalarıyla uyumlu olarak mali sistemlerle entegre edilmelidir. Bu entegrasyon hem bireylerin hem de şirketlerin zekât yükümlülüklerinin doğru bir şekilde hesaplanmasını ve uygulanmasını sağlar.

Şahısların zekât muhasebesi, varlık ve yükümlülüklerinin titizlikle hesaplanmasını ve değerlendirilmesini gerektirir. Bu süreç, kişisel finansal durumun kapsamlı bir analizini yaparak, zekât yükümlülüğünün doğru bir şekilde belirlenmesini sağlar. Şirketlerin zekât muhasebesi ise, mali tablolar ve diğer finansal bilgilerin detaylı bir şekilde incelenmesini temel alır. Şirketlerin zekât yükümlülüğü, finansal durumu ve diğer finansal raporları dikkate alınarak doğru bir biçimde belirlenmesi sağlanmalıdır.

Bu disiplin, İslami finans alanında hem akademik çalışmalar hem de mesleki uygulamalar açısından büyük bir öneme sahiptir.

1.1.1.3. Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar

Vergi, kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla devlet tarafından zorunlu olarak alınan, karşılıksız bir ödemedir (Bilici, 2018, s.1). Bu, önemli bir siyasi ve ekonomik meseledir. Devletler, vergi yoluyla gelirlerini artırarak bu kaynakları yönetim ve savunma maliyetlerini karşılamak ve çeşitli kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla kullanırlar. Vergi, hükümetlerin varlığını sürdürebilmesi için temel bir unsur haline gelmiştir. Vergi kavramını kısaca tanıtmak için, hükümetlerin vergi koyma nedenlerini üç ana başlık altında incelemek mümkündür (Saad vd., 2020, s.145). İlk olarak, vergi uygulamaları, iş gücünün bir sektörden diğerine kaydırılmasını teşvik ederek iş gücünün yeniden dağıtımını sağlar. Bu yeniden dağıtım, ekonomik verimliliği artırmayı ve kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlamayı amaçlar. İkinci olarak, vergi sistemi, gelir eşitsizliklerini azaltmayı hedefler; örneğin, çalışanları daha kaliteli ürünler üretmeye teşvik ederek hem üretim kalitesini hem de gelir seviyelerini iyileştirir. Son olarak, vergi politikaları, zararlı malların tüketimini kontrol etmeye yönelik bir araç olarak kullanılır; bu bağlamda, sigara ve alkol gibi ürünler yüksek vergi oranlarına tabi tutulur.

Al-qaradawi, (1999, s. 698) vergi ile zekât arasında bir benzerlik olmasına rağmen, vergilerin zekât olarak değerlendirilemeyeceğini savunmuştur. Zekâtın mali bir ibadet olarak kabul edilmesi nedeniyle vergilerden köklü bir şekilde farklı olduğunu belirtmiştir. Vergi ile zekât arasında bazı benzerlikler bulunsa da bu iki sistem arasındaki farklar çok daha belirgindir. Vergi ve zekât, yasama kaynakları, teorik temelleri, hedefleri, oranları, muafiyetleri ve harcama yöntemleri açısından birbirinden farklıdır. Zekât genellikle yılda bir kez ödenirken, vergiler çeşitli dönemlerde, örneğin yılda birkaç kez veya birkaç yılda ödenebilir (Özdemir, 2013, s.4).

Zekât teriminin yerine başka bir terim bulunamayacağını ve bulunmaması gerektiğini ifade etmektedir. Al-qaradawi'ye, (1999, s. 693) göre, zekât terimi kendi özgün anlam ve önemini korumalıdır ve bu nedenle çevrilmemelidir; zira çeviri, zekâtın anlamını ve amacını orijinal bağlamından uzaklaştırabilir. Barizah ve diğerleri (2007, s.30) göre, zekâtın bir tür vergi olarak değerlendirilebilmesine rağmen, mevcut vergi sistemlerinden çok daha derin ve belirgin farklılıklar taşıdığını belirterek, zekâtın çevrilmemesi ve kavramının gayrimüslimlere detaylı bir şekilde açıklanmasının daha uygun olduğunu vurgulamaktadır.

Hiz. Ebu Bekir'in Halifeliğı döneminde, zekâtın zorunluluğunu reddedenlere karşı savaş ilan edilmiş ve yönetici, zekâtı belirtilen miktarı aşmadan zorla tahsil edebilme yetkisine Sahip olmuştur. Hiz. Ebu Bekir şöyle demiştir "...Allah'a yemin ederim ki, ben namaz ile zekâtı ayıran kimselerle muhakkak savaşacağım" (Buhârî, zekât, 5, 1400).

Ancak, vergi planlaması, yasal olarak vergi yükümlölüklerini azaltmayı amaçlayan ve vergi kurallarındaki boşluklardan yararlanan bir uygulama olarak kabul edilse de genellikle vergi kaçırma olarak değerlendirilmektedir. Vergi kaçırma, yasa dışı dolandırıcılık yöntemlerini içerir ve hukuki yaptırımları beraberinde getirir (De La Feria, 2020, s.240, 241). Öte yandan, zekâtın benzer yöntemlerle azaltılması hem ahlaki hem de dini açıdan kabul edilemez; zira zekât, gerçek net değer üzerinden ibadet olarak yerine getirilmelidir (Barizah vd., 2007, s.31; Ahmed vd., 2016, s.20). Filistin hukukunda, zekât kaçakçılığı suç olarak kabul edilmekte ve cezalar ağırlıklı olarak tüzel kişiler üzerine uygulanmaktadır. Bu durum, gerçek kişiler için zekât ödemesinin zorunlu değil, isteğe bağılı olmasından kaynaklanmaktadır (Elshobake, 2023, s.98). İslam Hukukun geçerli olmadığı devletlerde yaşayan bireylerin dikkatli olması önemlidir, zira Allah herkesin niyetini bilmektedir. Vergi, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla, egemenlik yetkisine dayanarak zorunlu olarak topladığı ekonomik bir yükümlölüktür. Öte yandan, zekât sadece servetin yeniden dağıtımını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal dokuyu zedelemekten ve bireylerin onurunu koruyarak, sürdürülebilir bir toplumsal dayanışma oluşturmaya amaçlar (Aydın, 2016, s.58).

Zekât ve vergi, alındığı karşılıklı doğrudan ekonomik bir fayda sunmamakla beraber, Müslümanlar bu ödemeleri yaparken ahirette mükafat beklentisi içinde olup, vergi mükelleflerinin aksine karşılığında somut hizmetler almamaktadırlar. Zekât, İslam dininde bir ibadet hizmeti olarak kabul edilir ve müminlerin Allah'ın emrine uygun olarak zekâta tabi varlıklarının belli bir oranını belirli kategorilere dağıtmalarını gerektirir. Vergi

ise, genellikle yönetilen devletler tarafından vatandaşlardan alınan, çoğunlukla dini olmayan kurallara dayalı olan zorunlu bir ödemedir. Tablo 1, zekât ile vergi arasındaki temel farkları göstermektedir.

Tablo 1

Zekât ve Vergi Arasındaki Farklar

Amaç	Zekât Zekât, malı temizleyip toplumsal yardımlaşmayı sağlar	Vergi Devletin kamu hizmetlerini finanse etmek ve toplumsal refahı desteklemektir
Düzenleme kaynağı	Kur'an ve sünnet	Hükûmetler
Oranlar	Belirli ve sabit	Maliye politikasına göre değişir
Dağıtım	Belirli sekiz yer	Maliye politikasına göre değişir
Zamanaşımı	Yok	Var
Sorumluluk	Zorunlu mali ibadet şekli	Yasal mali zorunluluk
Terk etme	Terk edilemez	Terk edilebilir
Muafiyet veya istisna	Yok	Var
Ödeme zamanı	Yılda bir kez veya hasat zamanı	Çok çeşitli
Yaptırım	Maddi ve manevi	Maddi
Dayanak varlık	Üretken mal varlığı ve nakit	Tüketim de dâhil birçok ekonomik faaliyet ve mal varlığı
Toplama Şekli	Doğrudan	Doğrudan ve dolaylı

Kaynak: Yatbaz, (2016), s.117

1.1.2. Zekâtın Peygamber Döneminde Uygulanması

Kur'an'da zekâtın, sadece İslam'a özgü bir uygulama olmadığı, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa gibi önceki peygamberler tarafından da emredildiği görülmektedir. İlgili ayetler, bu peygamberlerin malın bir kısmını yardıma muhtaçlara verme yükümlülüğü getirdiğini ve sosyal adaleti sağlama amacı güttüğünü ortaya koyar. Örneğin, *Bakara suresi 2:83*, *Maide suresi 5:12*, *Meryem suresi 19:31 ve 19:55* ayetlerinde, önceki peygamberlere namaz ve zekât verme yükümlülüklerinin getirildiği belirtilmektedir.

Hz. Muhammed'in peygamberliğinden çok önce de var olan bir dini uygulama olduğunu ve bu ilkenin çağlar boyunca devam ettiği görülmektedir (Samad ve Glenn, 2010, s.304). Hayırseverlik ve iyilik, tüm dinlerde her zaman önemli bir rol oynamıştır.

Bu çalışmada, İslam'dan önceki dönemlere yönelik bir inceleme yapılmamaktadır.

İslam dönemi incelendiğinde, zekât uygulaması Kur'an ve sünnet kaynaklarına dayandırılmaktadır. Kur'an, ilahi hükümlerin temelini oluştururken, sünnet bu hükümlerin pratikte nasıl uygulanacağını detaylandırır.

Zekâtın anlamı ve uygulaması, vahyin iki dönemi olan Mekke ve Medine'ye göre farklılık gösterir. Mekke'de zekât, gönüllü bir hayır olarak tanıtılmıştır. Medine'de ise zekât, devletin kurduğu bir sistem olarak belirlenmiştir.

1.1.2.1. Zekâtın Sosyal Boyutu

Zekât, İslam'ın en önemli ibadetlerinden biri olarak Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette yer almıştır. 23 yıllık vahiy süreci boyunca, Kur'an'da zekât kelimesi mali yardım anlamında 30 kez geçmektedir (Duman, 2018, s.58; Demir, 2007, s.14; Dalgın, 2004, s.44). Bu ayetlerin 26'sında zekât ve namaz birlikte zikredilmekte, bir ayette ise bu iki ibadet ardı ardına ele alınmaktadır (*El-mü'minûn*, 23/1-4). Kalan üç ayette ise zekât kelimesi namazdan bağımsız olarak tek başına geçmektedir (*El-a'râf*, 7/156; *Er-rum*, 30/39; *Fussilet*, 41/6-7).

Tablo 2

Zekât Kelimesi Geçen Ayetler

Sure/ Ayet	
1 Bakara, 43	“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rukû edenlerle beraber siz de rukû edin”.
2 Bakara, 83	“Hani biz, İsrâiloğulları'ndan: “Sadece Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilikte bulunacaksınız!” diye söz almış ve: “İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin!” diye emretmiştik. Sonra sizden pek azı müstesna, sözünüzden döndünüz ve hâlâ yüz çevirmeye devam ediyorsunuz”.
3 Bakara, 110	“Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin. Kendiniz için önceden her ne iyilik yaparsanız, mükâfatını Allah'ın yanında bulacaksınız. Çünkü Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir”.
4 Bakara, 177	“Yüzlerinizi doğu ya da batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanan; malını sevdiği halde akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, dilenenlere, hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren; namazı dosdoğru kılıp zekâtı ödeyen; antlaşma yaptığında sözünde duran, sıkıntı, darlık, hastalık ve şiddetli savaş zamanlarında sabredenlerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi ve dürüst olanlar işte bunlardır; gerçek takvâ sahipleri de yine bunlardır”.
5 Bakara, 277	“İman edip sâlih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenler yok mu, işte onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeceklerdir”.
6 Nisa, 77	“Ne zaman savaş izni verileceğini sorup durdukları bir zamanda kendilerine: “Şimdilik elinizi savaştan çekin, namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin” denilen kimseleri görmedin mi? Nihâyet üzerlerine savaş farz kılınca içlerinden bir kısmının, Allah'tan korkar gibi, hatta daha da fazla insanlardan korkmaya başladığını ve: “Rabbimiz, bize savaşı niçin farz kıldın? Bize biraz daha mühlet verseydin olmaz mıydı?” dediklerini görürsün. Onlara de ki: “Dünyanın menfaati pek azdır ve kısa bir süre içindir. Âhiret ise, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bütünüyle hayırdır ve size orada kıl kadar bile bir haksızlık yapılmaz”.
7 Nisa, 162	“Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ile, sana indirilene ve senden önce indirilen kitaplara iman eden mü'minlere; özellikle namazı dosdoğru kılın, zekâtı veren, Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere pek büyük bir mükâfat vereceğiz”.

- 8 Maide 12 “Allah İsrâiloğulları’ndan kesin ve bağlayıcı bir söz almıştı. Biz onlardan, her bir kabileye bir kişi olmak üzere on iki temsilci tâyin etmiştik. Allah şöyle buyurmuştu: “Ben elbette sizinle beraberim. Şayet namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları bütün gücünüzle destekler ve Allah rızâsı için güzel bir borç verirsiniz ben de mutlaka sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştiririm. Artık bundan sonra hanginiz inkâra saplanırsa, dümdüz yolun ortasında kesinlikle sapıtmış olur”.
- 9 Maide 55 “Sizin dostunuz ancak Allah, O’nun Peygamberi, bir de Allah’a tam boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü’minlerdir”.
- 10 Araf 156 “Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur. Şüphesiz biz sana yöneldik, senin yolunu tuttuk.” Allah şöyle buyurdu: “Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat rahmetimi özellikle bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize iman edenlere nasip edeceğim”.
- 11 Tevbe 5 “O haram aylar sona erince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, esir edin, geçebilecekleri bütün yolları ve geçitleri tutup kendilerini kontrol altında bulundurun. Eğer şirkten vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir”.
- 12 Tevbe 11 “Her şeye rağmen eğer tevbe edip yaptıklarından vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, bu takdirde onlar sizin din kardeşlerinizdir. Biz, bilip anlayacak kimseler için âyetleri böyle ayrıntılarıyla açıklıyoruz”.
- 13 Tevbe 18 “Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a ve âhîret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sadece Allah’tan korkan kimseler gerçek mânada îmar edebilir. Doğru yola ermiş olmaları umulanlar işte bunlardır”.
- 14 Tevbe 60 “Zekâtlar ancak fakirlere, yoksullara, zekâtların toplanmasında görevli memurlara, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihâd edenlere ve yolda kalmışlara verilir. Allah’ın bu konudaki kesin emri ve taksimi böyledir. Allah her şeyi hakkıyla bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır”.
- 15 Tevbe 71 “Mü’min erkekler ve mü’min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdır. İyiliği emir ve tavsiye eder, kötülüklerin önünü almaya çalışırlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Rasûlü’ne itaat ederler. İşte onlar, kendilerine Allah’ın merhametle muâmele edeceği seçkin kimselerdir. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır”.
- 16 Tevbe: 103 “Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al ki, böylece kendilerini günahlarından arındırıp tertemiz kılasın. Ayrıca onlar için dua ve istiğfâr et. Çünkü senin duan onlar için kalplerini yatıştıran bir huzur ve tatmin vesilesidir. Allah, her şeyi hakkıyla işiten, kemâliyle bilendir”.
- 17 Mereyem: 31 “Nerede olursam olayım beni hayır ve bereket sebebi kıldı. Hayatta kaldığım müddetçe bana namazı ve zekâtı emretti”.
- 18 Mereyem: 55 “Ailesi başta olmak üzere halkına namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi. O, Rabbinin rızâsına ermiş seçkin bir kuldu”.
- 19 Enbiya: 73 “Biz onları, emrimizle insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayırlı işler yapmayı, namazı dosdoğru kılmayı ve zekâtı vermeyi emrettik. Onlar, kendilerini sadece bize kulluğa adanmış kimselerdi”.
-

Tablolar Devamı

- 20 Hac: 41 “Allah’ın dinine yardım eden o mü’minler, kendilerine yeryüzünde bir hâkimiyet verdiğimizde, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, her türlü iyiliği emredip yayar, kötülük ve yanlışlıkları yasaklayıp önünü almaya çalışırlar. Bütün işlerin neticede varıp değerlendirileceği yer Allah’ın huzurudur”.
- 21 Hac: 78 “Allah yolunda gerektiği şekilde cihâd edin. O sizi bunun için seçti ve dîni yaşama konusunda üzerinize hiçbir zorluk yükledi. Haydin, atanız İbrâhim’in dinine uyun. Allah, önceki kitaplarda da, Kur’an’da da sizi “müslümanlar” olarak isimlendirdi. Tâ ki, İslâm’a bağlılığınız hususunda Peygamber size şahit olsun, siz de diğer insanlara şahit olasınız. Öyleyse namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah’ın dinine sarılın. O sizin Mevlânızdır. O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcısıdır! ”.
- 22 Müminun:4 “Onlar zekâtı vermek, iyilikleri artırmak ve nefisleri temizlemek için sürekli faaliyet hâlinedirler”.
- 23 Nur: 37 “O erler ki ne ticâret ne de alışveriş onları Allah’ı zikretmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyabilir. Onlar, kalplerin halden hâle girip alt üst olacağı ve gözlerin dehşetten donakalacağı bir günden korkarlar”.
- 24 Nur: 56 “Öyleyse, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber’e itaat edin ki Allah’ın rahmetine erişesiniz”.
- 25 Neml: 3 “Onlar ki namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve âhiretin varlığına da kesin olarak iman ederler”.
- 26 Rum: 39 “İnsanların malları içinde artacağını düşünerek fâize verdiğiniz para, zâhiren artar gibi gözükse de Allah katında artmaz. Oysa Allah’ın rızasını isteyerek karşılıksız verdiğiniz zekât cinsinden şeylere gelince, işte böyle yapanlar, mal ve sevaplarını kat kat artıranların tâ kendileridir”.
- 27 Lokman: 4 “Onlar namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, âhirete de tam ve kesin bir şekilde inanırlar”.
- 28 Ahzab: 33 “Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”.
- 29 Fussilet: 7 “Onlar zekâtı vermezler; ahireti inkâr edenler de onlardır”.
- 30 Mücadele: 13 “Özel görüşme yapmadan önce sadaka verecek olmanızdan dolayı (ya veremezsek diye) korkuya mı kapıldınız? Madem bunu yapamadınız ve Allah da sizi bağışladı, o halde namazı özenle kılın, zekâtı verin, Allah’a ve resulüne itaat edin. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır”.
-

Zekât, İslâm'da hem inanç hem de uygulama açısından temel bir ibadet olarak kabul edilir ve namazla birlikte Müslümanlar için vazgeçilmez bir yükümlülük olarak öne çıkar. Kur'an, zekâtı baştan beri övülen ve takdir edilen bir erdem olarak tanıtarak, Müslümanları bu ibadeti yerine getirenleri örnek almaya ve onlara benzemeye teşvik eder. Bu bağlamda, zekâtın verilmesi, gerçek bir müminin alameti, Allah'ın rızasına ulaşmanın bir işareti ve toplumsal adaletin bir ölçütü olarak kabul edilir. Mekke dönemindeki vahiyler, zekâtın dini ve sosyal bir zorunluluk olduğunu vurgularken, teşvik edici bir üslup kullanmıştır. Daha sonraki aşamalarda ise, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini emreden daha otoriter bir üslup benimsenmiştir. Bu durum, zekâtın İslam toplumunda ne denli önemli bir yer tuttuğunu açıkça göstermektedir.

1.1.2.2. Zekâtın Kurumsal ve Hukuki Boyutu

Hicret, Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den Medine'ye göçünü ifade eder ve İslam tarihinde merkezi bir dönüm noktasını işaret eder (Naqvi, 2013, s.1; Uberman ve Shay,2016, s.16). Hz. Muhammed'in Medine'de gerçekleştirmek istediği en önemli hedef, her yönüyle İslamı'ı yaşayan yeni bir toplum oluşturmaktır (Haftacı, 2017, s.98).

Bu olay, İslam devletinin temellerinin atıldığı ve yeni bir dönemin başladığı bir dönüm noktasıdır. Hz. Muhammed ve sahabeleri, vahiy süreci doğrultusunda Medine'de İslam prensiplerine dayalı bir devlet kurmuşlardır. Hicret, hem İslam'ın toplumsal ve yönetsel yapılarının oluşumunu hem de İslam takviminin başlangıcını belirler.

Vahiy, sadece şeriatın uygulanmasını değil, aynı zamanda bu prensiplere uygun kurumların kurulmasını da emreder. Zekât, bu bağlamda özel bir öneme sahiptir ve hem kamu makamları hem de bireyler için bir yükümlülük olarak belirlenmiştir. Zekât, hak, sadaka ve infak gibi kavramlarla açıklanır ve namaz kılmak gibi imani bir görev olarak kabul edilir. Devlet, bu görevi yerine getirmek için hukuki bir yetkiye sahiptir.

Tevbe suresi'nin 103. ayetinde Allah, “Onların mallarından sadaka al ki, onları temizleyip arındırasın” buyruğunu vermektedir. Bu emir, Hz. Muhammed'e ve ondan sonra gelen tüm sorumlulara yönelik bir yükümlülüğü ifade eder. *Kur'an'ın Tevbe Suresi'nin 35.* ayetinde ise, “Altın ve gümüş biriktirip zekâtını vermeyenler” için şiddetli bir azap uyarısı yapılmaktadır. Ayrıca, zekâtın tam olarak verilmemesi veya hile yapılması da Kur'an'da dolaylı olarak yasaklanmıştır. *Tevbe suresi'nin 60.* ayetinde ise, zekâtın paylaştırılacağı sekiz kategori ayrıntılı bir şekilde belirtilerek, bu ibadetin kimlere yönelik olduğuna dair net bir rehber sunulmuştur. Bu ayetler, zekâtın İslam'daki merkezi rolünü ve toplumsal adaletin sağlanmasındaki önemini açıkça vurgulamaktadır.

Kur'an'daki zekât prensiplerinden sonra, Sünnetin unsurlarına ilişkin detaylar incelenecektir. Bunlar, zekâtın gerçek bir mali yükümlülük sistemi olarak işlev görmesini sağlayan bir dizi kural ve yöntemdir.

- Genel hükümler

Bu hükümler, zekâtın önemini ve faydalarını vurgulamak, zekâta uygun bir şekilde davranmaya teşvik etmek ve zekâttan kaçınanlara ceza vermek Hz. Muhammed tarafından belirlenmiştir. Teşvik ve ceza hükümleri olmak üzere iki tür genel hüküm bulunmaktadır.

Zekât, mükellefin malını artıran, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan ve Allah'ın rızasını kazanan bir ibadettir. Zekât, malın çoğalmasına, bereketinin artmasına ve korunmasına katkı sağlar (Yılmaz, 2013, s.34).

Kur'an ve sünnet, zekât vermekten kaçınanları hem ahiret hem de dünya hayatında cezalandırır (Abba ve Ngah, 2020, s.165). Ahirette, zekât vermeyenler eritilmiş altın ve gümüşle azap çekecektir. Dünyada ise, malın azalması, kuraklık ve malın yarısı kadar para cezası gibi dünyevi sonuçlarla karşılaşabilirler. Bu hükümler, zekâtın İslam'daki önemini ve bu yükümlülüğün ihmal edilmesinin sonuçlarını net bir şekilde vurgular.

Hız. Muhammed dönemi'nde zekât, devlet tarafından titizlikle ve sistematik bir şekilde toplanmaktaydı, ancak bu uygulama, zamanla görünür ve gizli mallar arasındaki ayrım nedeniyle giderek ihmal edilmiştir. Hayvanlar ve tarım ürünleri gibi görünür mallar, kolayca gözlemlenebilir ve önceden belirlenmiş net kriterlere göre zekâta tabi tutulmaktaydı. Buna karşın, altın, gümüş, madenler ve ticari mallar gibi gizli mallar, kesin olarak tespit edilmesi zor olan varlıklar olarak değerlendirilmekte ve genellikle sahiplerinin beyanıyla belirlenmeleri gerekmektedir (alık, 2016, s.67).

Değerlendirme yöntemleri zekât ürünü (f), belirli bir varlığa uygulanan zekât matrahı (m) ve oranı (t) olmak üzere iki değışkenin bir fonksiyonudur, yani: $f = m \times t$. Bu nedenle, bu denklem olabildiğince doğru bir şekilde belirlemek çok önemlidir. Sünnet bu amaçla çeşitli değerlendirme yöntemleri benimsemiştir.

Zekâtın tahsili ve hesaplanması için sünnette belirlenen yöntemler incelendiğinde, çeşitli mal varlıklarına yönelik farklı hesaplama yöntemlerinin benimsendiğı görölmektedir. Bu yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

- Mükellef beyanı yöntemi: Bu yöntem, özellikle para ve ticaret mallarına yönelik uygulanmakta olup, mükelleflerin ödemeleri gereken zekât miktarını kendilerinin belirleyip devlete beyan ederek ödemelerini esas almaktadır.
- Sayım yöntemi: Bu yöntem, özellikle hayvancılıkla ilgili varlıkların zekâtının belirlenmesinde kullanılır. Yetkililer, zekât mükelleflerinin sahip olduğı hayvanları belirli bir dönemde sayarak zekât miktarını tespit eder.
- Sabit oran yöntemi: Bu yöntem, Hız. Muhammed döneminde uygulanmış ve hurma ile üzüm gibi belirli malların zekâta tabi tutulabilir miktarlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Attâb b. Esîd (ra)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah, bağların (zekât toplama amacıyla) hurma ağaçları gibi tahmin

edilmesini emretmiştir. Zekât, hurma ağaçlarında olduğu gibi kuru üzüm şeklinde ödenmelidir (Ebû Dâvûd, zekât, 48,1603).

Zekâtın toplanması ve dağıtılması, Hz. Muhammed döneminde Medine'de kurulan beytü'l-mal adlı devlet hazinesi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Gazve ve seriyelerden elde edilen cizye, fey ve ganimet gelirleri de yine bu hazineye aktarılmıştır (Öner, 2019, s. 76). Bu dönemde, Beyt'ül Mal'da bulunan varlıklar arasında, sadaka olarak alınan develeri de bulunmaktaydı ve Hz. Muhammed bu develeri belirgin bir işaretle işaretlemiştir.

Ibn Abbâs rivayet etmiştir: Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Bir bölgede iki kible olamaz; yine Müslüman olan kimseye de cizye vergisi yoktur” (Tirmizî, zekât, 7, 633). Başka bir hadiste, Ebu Hüreyre şöyle anlatır: Olgunlaşan hurmalar toplandığı sırada Resûlullah'a (zekât) hurmaları getirilirdi. Öyle ki yanında büyük bir yığın meydana gelirdi. Bir defasında Resûlullah'ın torunları Hasan ve Hüseyin bu hurmalarla oynamaya başlamıştı. İçlerinden biri bu hurmadan alıp ağzına koyunca Resûlullah ona baktı ve hemen bunu çocuğun ağzından çıkardı. Sonra Resûlullah, ona: “Muhammed ailesinin sadaka malından yemediğini sen bilmiyor musun?” buyurmuştur (Buhârî, zekât 85, 1485; Arangül, 2019, s.606). Bu olay, Hz. Muhammed ve yakın akrabalarının zekât hakkındaki hassasiyetini göstermektedir.

Hz. Muhammed, İslam toplumunda zekâtın toplanması ve dağıtılması süreçlerinde otorite olarak merkezi bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, Hz. Muhammed zekât toplama süreçlerini bizzat denetlemiş ve bu ibadetin adil bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Örneğin, Ebu Humeyd es-Sâidî. şöyle anlatır: Resûlullah "Esed" kabilesinden, İbnü'l-Lüteybiyye diye bilinen bir kimseyi Benî Süleym kabilesine ait zekâtları toplamak üzere görevlendirdi. Döndüğü zaman ona hesapları sordu” (Buhârî, zekât, 100,1500).

Buna ek olarak, Rafi' b. Hadîç rivayet etmiştir ki, Resûlullah şöyle buyurduğunu işittim: “Adaletle iş yapan zekât memurunun durumu evine dönünceye kadar Allah yolunda savaşan kimse gibidir.” (Ebû Dâvûd, harac 9, 2936).

Zekât toplama görevini yürüten memurlar, yani amiller, belirli prensiplere riayet etmekle yükümlüdürler. Bu prensipler arasında, zekât matrahının gereksiz yere abartılmaması ve mükelleflerin zekât borçlarını ödemeye zorlanmamaları gibi temel kurallar yer almaktadır. Bu bağlamda, Ukbe bin Âmir şöyle demiştir: Rasûlullah'ı şöyle buyururken

işittim: “Meks (haksız vergi) alan kimse Cennet’e giremez” (Ebû Dâvûd, El karac, 10, 2937).

Bu amiller, sorumlu oldukları bölgelere giderek zekât toplamakla görevlidirler ve topladıkları zekâtı aynı bölgedeki ihtiyaç sahiplerine dağıtmakla yükümlüdürler. Ayrıca, Hz. Muhammed’in talimatlarını titizlikle yerine getirmeleri ve ortaya çıkabilecek anlaşmazlık durumlarında daha üst yetkililere başvurmaları gerekmektedir. Zekât mükelleflerinden ise, sahip oldukları malları gizlememeleri, zekât miktarını azaltmak amacıyla hileye başvurmamaları ve kıymetli malların niteliklerini saklamamaları gibi ahlak ilkelere uygun hareket etmeleri beklenmektedir. Bunun yanı sıra, zekât mükelleflerinin, amillere sıcak bir karşılama sunmaları, onların taleplerini yerine getirmeleri ve haksızlığa uğradıkları düşüncesine kapıldıklarında bile hoşnutsuzluk göstermemeleri gerekmektedir.

1.1.3. Zekâtın Halifeler, Emevîler, Abbâsîler ve Büyük Selçuklu Devleti Dönemlerinde Uygulanması

1.1.3.1. İlk Halife Ebu Bekir Sıddık’ın Tecrübesi

Hz. Ebû Bekir’in kısa süren hilafeti yalnızca 2 yıl 3 ay sürmüştür (İnan, 2020, s.158; Algül, 2005, s.117). Bu dönemde, Müslümanlardan alınan zekâtın toplanma yönteminde, nisap miktarında ve görevlendirilen memurlar aracılığıyla zekâtın toplanmasında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Çar, 2023, s.26). Bu dönemde askeri seferberlik, dinden çıkma eğilimleri ve zekât ödemeye karşı isyan olmak üzere üç temel zorlukla karşı karşıya kalınmıştır. Hz. Ebû Bekir, bu zorluklarla başa çıkmak adına istikrar politikaları izlemiş ve özellikle zekât konusundaki kararları bu politikaların bir parçası olmuştur (Saad, 2016, s.173).

Zekâtın ödenmesine karşı çıkan isyan, yeni Müslüman olmuş kabileler tarafından yönlendirilmiştir. Hz. Muhammed’in vefatı ve Hz. Ebû Bekir’in halife seçilmesiyle, bu kabileler Medine’ye heyetler göndererek artık zekât vermeyeceklerini iletmeye başlamışlardır. Bu heyetler, kendi yorumlarına dayanarak şu Kur’an ayetini delil olarak öne sürmüşlerdir: “Onların mallarından sadaka al; bununla onları temizleyip arındırırsın” (*Tevbe, 9/103*). Onların yorumuna göre, bu emir yalnızca Hz. Muhammed’e yönelik olup, başka bir yoruma açık olmayacak şekilde net ve kesin bir nitelik taşımaktadır.

Hız. Ebû Bekir'in zekât vermekten kaçınanlara karşı savaşma kararı, son derece önemli bir adımdır (Suhaib, 2009, s.316; Demircan, 2017, s.116). Kriz toplantıları ve geniş çaplı askeri mücadeleler, bu tartışmaların üstesinden gelmek amacıyla düzenlenmiştir. Tartışma, Zekâtın ödenmesinin reddinin, diğer çatışma kaynakları kadar ciddi olduğunu düşünenler ile zekât isyanlarının lehine bir ateşkes stratejisi izlemek isteyenler arasında şekillenmiştir (Shah,2023, s.35). Sonuç olarak, isyancılara karşı savaş ilan edilmiştir. Her bir heyet kendi bölgelerine dönmüş ve Medine, olası bir saldırıya karşı kendini savunmaya almıştır (Muthi ve El-awaisi, 2022, s.141-142). İsyancılar da seferberlik ilan etmiş ve başkenti işgal etmek için hazırlıklar yapmıştır.

Hız. Ebû Bekir, düşmanı tamamen hazırlıksız yakalayabilmesine olanak sağlayan bilgiler elde etmiş ve savaşçıları seferber ederek ilk zaferini kazanmıştır. Bu zaferin ardından, içeride ve dışarıda genelleştirilmiş bir savaş stratejisi izlenmiştir. Birden fazla tabur oluşturulmuş ve her biri isyancı bir kabileyi kontrol altına almakla görevlendirilmiştir. Ardı ardına gelen zaferlerin etkisiyle ülkede huzur ve istikrar sağlanmıştır.

Bu zorlu süreçte, Hız. Ebû Bekir'in dönemi boyunca yürütülen savaşın bedeli, zekâtın itibarını geri kazanmasına olanak sağlamıştır. Bu başarı, karmaşık koşullar altında gerçekleştirilen çeşitli mücadelelerle elde edilmiştir ve zekât kurumlarının canlanması için temel bir adım olmuştur. Bu süreçte devam edecek çalışmalar ise sonraki devlet başkanlarına kalmıştır.

1.1.3.2. İkinci Halife Ömer Bin Hattab'ın Tecrübesi

Hız. Ömer'in on yıllık yönetimi, toplumsal ve ekonomik alanlarda kayda değer reformlara öncülük ederek, toplumun gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Erten, 2001, s.176). Bu dönemde toprakların genişlemesiyle birlikte zekât gelirlerinde dikkate değer bir artış yaşanmış, bu durum ise Hız. Ömer'in mevcut kaynakların daha etkili bir şekilde yönetilmesi gerektiğini fark etmesine neden olmuştur. İhtiyaçların karşılanması için artan zekât gelirlerinin tamamının dağıtılmaması, bunun yerine ihtiyaç fazlasının hazineye muhafaza edilmesi şeklinde bir politika benimsenmiştir (Boynukalin, 2017, s. 97). Bu strateji, insan ve mali kaynakların daha verimli bir şekilde değerlendirilmesini amaçlamış olup, zekât sistemine yönelik etkileri bakımından da önem arz etmektedir. Bu sayede, gelir dağılımındaki eşitsizlikler azaltılmış ve toplam gelirde artış sağlanmıştır. Ayrıca, Hız. Ömer döneminde zekât olarak toplanan malların yerine

eşdeğer başka malların kabul edilmesi gibi yenilikçi uygulamalar da dikkat çekmektedir (Çar, 2023, s. 30).

Hiz. Ömer'in yönetimi sırasında yapılan reformlar, yalnızca zekât sistemiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda dış ticaretin düzenlenmesi konusunda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde, Müslümanlardan %2,5, zimmîlerden (Müslüman olmayan vatandaşlar) %5 ve harbîlerden (düşman statüsündeki yabancılar) %10 oranında öşür vergisi tahsil edilmiştir (Çar, 2023, s. 29).

Bunun yanı sıra, Hiz. Ömer döneminde zekât tahsildarlarının çalışma prosedürleri ve uygulamaları büyük bir titizlikle yürütülmüştür. Hiz. Muhammed dönemi uygulamalarına sadık kalınarak, tahsildarların görevlerini adil bir şekilde yerine getirmeleri sağlanmıştır. Hiz. Ömer, bu tahsildarları sıkı bir denetim altında tutmuş ve olası adaletsizliklerin önüne geçmek için gerekli tedbirleri almıştır. Herhangi bir hata tespit edildiğinde, bu hatanın derhal kendisine bildirilmesini talep etmiş ve gerekli düzeltmeleri hızlı bir şekilde gerçekleştirmiştir.

1.1.3.3. Son İki Halifenin Tecrübesi: Hiz. Osman ve Hiz. Ali

Zekâta tabi malları genellikle iki ana kategoride sınıflandırır: emval-i zahira (örneğin tarım ürünleri ve hayvanlar) ve emval-i batina (örneğin altın, gümüş, para, ticaret malları) (Boynukalin, 2017, s. 106). Hiz. Muhammed, Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ömer dönemlerinde yalnızca emval-i zahira için zekât toplamak üzere memurlar görevlendirilmiştir (Öz, 2022b, s. 243). Emval-i batina için ise benzer bir uygulama yapılmamış; ancak Hiz. Ömer döneminde ticari mallardan öşür vergisi toplamak amacıyla memurlar atanmıştır.

Hiz. Osman döneminde zekât toplama yöntemi, bireylerin gönüllü olarak getirmedikleri zekâtların zorla alınmamasını öngörmüştür. Bu uygulama hem genel gelirlerde hem de zekât gelirlerinde belirgin bir düşüşe neden olmuştur (Söylemez, 2003, s.65).

Bu dönemde zekâta tabi mallar ve zekât tahsilat yöntemlerinde önemli değişiklikler yapılmış; zekât toplama faaliyetleri durdurulmuş ve mal sahiplerine zekâtlarını doğrudan ödeme yetkisi tanınmıştır. Bu uygulama, altın, gümüş ve ticari mallar gibi çeşitli emval-i batinayı da kapsamıştır (Dumlu, 2023, s.836). Bununla birlikte, Hiz. Osman'ın zekât politikaları genel olarak önceki halifelerin uygulamalarıyla uyumlu kalmıştır.

Hiz. Ali'nin kısa süren yönetimi ise zekât uygulamaları açısından bazı önemli felsefî yaklaşımlar ortaya koymuştur. Dördüncü halife olarak Hiz. Ali, zekâtın temel amacını,

Allah'ın zenginlere yüklediği bir sorumluluk olarak değerlendirmiş ve bu sorumluluğun yoksulların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğunu vurgulamıştır.

1.1.3.4. Emeviler Döneminde Zekât Uygulamaları

Muaviye'nin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, zekât sisteminin işleyişinde çeşitli olumsuzluklar meydana gelmiştir (Kapar,2006, s.44). Bu dönemde zekâtın yanı sıra çeşitli vergiler ve harçlar gibi ek yükümlülükler zorunlu hale getirilmiştir (Aksu, 2006, s.77). Pers ve Bizans uygulamalarına benzeyen bu vergiler, İslam'ın ilk dönemindeki zekât sisteminden bir sapma olarak değerlendirilebilir (Kara,2006, s.161). Ayrıca, zekât mükelleflerinin ödeme gücünü dikkate alan şartlar göz ardı edilmiş ve İslam'a yeni girenlerin katkıları, olması gerektiği gibi zekât olarak değil, kişi başı vergisi olarak tahsil edilmiştir.

Emevîler döneminde, Medine'deki maaşların ödenmesi için zekât fonlarının kullanılmaya çalışıldığına dair rivayetler bulunmaktadır (Ebû Ubeyd,1989, aktaran Öz, 2022a, s.2322; Tanci,2011, s.414). Medine Valisi Marwân ibn al-Hakem, Halife Muâviye'nin maaşların eksiksiz ödenmesini emrettiğini, ancak mevcut fonların eksik olduğunu ve bu eksikliğin Yemen'den gelecek zekât mallarıyla tamamlanacağını belirtmiştir. Medineliler, zekâtın yoksullara ait bir hak olduğunu ifade ederek, maaşlarının zekât fonlarından ödenmesini reddetmiş ve bu taleplerini kabul ettirerek maaşlarının fetih gelirlerinden ödenmesini sağlamışlardır (Öz, 2022a, s.2322).

İmam Şâfiî, Ömer ibn Abdülaziz'i dört halifeden sonra beşinci Hulefâ-yı Râşid olarak kabul etmektedir (Yıldız, 2011, s.160; Kapar,2006, s.49). Ömer ibn Abdülaziz'in yönetimi, bu olumsuzlukları düzeltmeye yönelik radikal reformlarla anılmaktadır (Çelik,2019, s.618). Bu reformlar, anayasal, kurumsal, hukuki, mali, idari ve sosyal-ekonomik alanları kapsayarak, kamusal yaşamın hemen her yönüne dokunmuştur (Köse, 2010, s.76). Vergi sistemine dair reformlar da bu kapsamda önemli bir yer tutmuştur. Ömer ibn Abdülaziz, zekât modelini İslam'ın ilk dönemindeki ideal formuna yaklaştırmak amacıyla bir dizi düzenleme yapmıştır (Paizin,2021, s.77). Bu reformların temel amacı, toplumda adaletin tesis edilmesi, zekâtın etkin bir şekilde toplanması ve ticari faaliyetlerin teşvik edilmesidir. Halife Ömer ibn Abdülaziz, bu doğrultuda memurlara ve amillere yönelik çeşitli kararname yayınlamıştır. İlk kararnamesinde, gelirlerin yarısının yerel düzeyde dağıtılması, diğer yarısının ise merkezi fona aktarılması talimatını vermiştir. Ancak, bir yıl sonra bu düzenlemeyi değiştirerek, zekât gelirlerinin tamamen

yerel hak sahiplerine tahsis edilmesi yönünde bir düzenleme getirmiştir (Çelik,2019, s.623). Zekât fonlarının bir yerden başka bir yere transferi ise sıkı denetim altına alınmıştır.

Ömer b. Abdülaziz, zekât dağıtımında hak sahiplerinin tanımı konusunda sünnete dayalı kriterlerin uygulanmasına büyük önem vermiştir. Bu yaklaşım, zenginlerin kendilerini fakir olarak tanıttığı durumlarda, memurların ve amillerin zekât ödemelerini yapmaları ve yalan söyleyenleri vicdanlarına havale etmeleri yönünde talimatlar vermesiyle kendini göstermiştir. Ayrıca, iflas eden borçluların borçlarının zekât fonlarından ödenmesi gerektiği belirtilmiştir (Köse, 2010, s.76). Halife, ilme büyük önem vererek, memurlarına ve amillerine öğrencilere burs verilmesi talimatını iletmiştir; bu burslar, öğrencilerin tüm zamanlarını ilme ayırabilmeleri için, muhtaç olmasalar dahi sağlanmıştır (Çelik,2019, s.625).

Halifenin ilanlar düzenlemesi ve borçlular, yoksullar ve yetimler gibi zekât almaya hak kazanan grupların zenginleştirilmesine yönelik politikalar, Müslüman topraklarında yoksulluğun büyük ölçüde ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmuştur (Aydın ve Odabaş, 2018, s.154; Ab Rahman vd., 2020, s.24). Emevîler Dönemi'nde zekât, devletin denetiminde toplanarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaya devam etmiştir. Bu süreçte, zekât vermek sadece bir dini görev olarak değil, aynı zamanda devlete bağlılık ve itaatin bir göstergesi olarak da değerlendirilmiştir (Öz, 2022b, s.243). Sonraki dönemlerde zekât üzerine yapılan değerlendirmeler ve tanımlamalarda, önceki dönemlerde gerçekleşen değişimlerin etkisi açıkça görülmüştür (Maçın, 2017, s.359). Bu değişim, mezheplerin kendi içtihatlarına dayanarak farklı zekât tanımları geliştirmelerine olanak sağlamış ve aynı mezhep içinde bile zekâtın tanımı konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Zekât üzerine yazılan müstakil eserlerde, âlimler bu farklılıkları dikkate alarak çeşitli zekât tariflerine yer vermişlerdir.

1.1.3.5. Abbâsîler, Büyük Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Zekât Uygulamaları

Abbâsîler döneminde zekât uygulamaları, Hz. Muhammed ve Hulefa-i Raşidîn dönemindeki esaslara dayandırılarak sürdürülmüştür. Bu dönemde, zekât toplama ve dağıtımı için "zekât divanları" adı verilen kurumlar geliştirilmiştir (Gümüş ve Şimşek, 2021), s.243). Abbâsîler döneminde, zimmîler, mallarının ve canlarının güvenliğini temin etmek üzere yıllık olarak belirlenen cizye vergisini öderken, Müslümanlardan alınan

zekât ise devlet yetkilileri aracılığıyla toplanarak sosyal yardımlaşma amacıyla ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktaydı (Erbil, 2021, s.433). Yani, zekâtın toplanması ve dağıtılması devletin sorumluluğunda olmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti döneminde zekât uygulamaları, merkezi bir toplama kurumu olmaksızın yerel yönetimler ve çeşitli yetkililer tarafından yürütülmüştür. Devlet adamları, zekâtlarını hayır kurumları inşa ederek kullanmış, bu şekilde dini yükümlülüklerini yerine getirmiştir. Ayrıca, o dönemde devlet memurlarının gelirlerinden vergi kesintisi yapılmadığı için, zekât dini bir yükümlülük olarak hayır işlerinde değerlendirilmiştir (Bal, 2006, s.23).

Osmanlı devlet adamları, Hanefî fıkıh geleneğine uygun olarak emvâl-i zâhire kapsamında yer alan ticaret malları, sâime hayvanlar ve ziraî mahsulden vergi alırken, emvâl-i bâtineden herhangi bir vergi toplamamışlardır (Kaya, 2017, s.336-337).

Osmanlı Devleti, zekât uygulamalarında doğrudan dini hükümlere bağlı kalmayıp, daha çok örfî ve geleneksel bir vergi sistemi uygulamıştır. Bu bağlamda, Osmanlı uleması devletin topladığı vergilerin zekât olarak geçip geçmeyeceğini değerlendirmiş ve eğer vergi ödemesi zekât niyetiyle yapılırsa, bu ödemenin zekât olarak kabul edilebileceğine hükmetmiştir (Dumlu, 2023, s.852).

1.1.4. Zekât Tarafları

1.1.4.1. Zekât Verenler

- Zekât Kimlere Farzdır?

Zekâtın farz olması için, bireyin hür, balığ ve akıl sağlığı yerinde Müslüman olması; malın nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden bir yıl geçmiş olması gerekmektedir (Merginani, nd, s.236; Essagirci, 2010, s.312, Balta, 2021, s.167). Nisap miktarı, kişinin temel ihtiyaçlarının dışında kalan ve bir yıl boyunca elde tutulan mal varlığına dayanır. Bu konunun ayrıntıları aşağıda, 1.2.1 numaralı bölümde detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

- Zekât Tüzel mi, Yoksa Özel Bir Yükümlülük müdür?

Zekât, esas itibarıyla bireysel bir yükümlülüktür. Ancak, bu yükümlülük sadece bireysel varlıklarla sınırlı değildir; kişilerin ortak olduğu şirketler ve bu şirketlerin sahip olduğu varlıklar da zekât hesaplamasında dikkate alınmalıdır. Zekât yalnızca bireysel varlıklar üzerinden hesaplanırsa, tüzel kişiliklerin zekât sorumluluğu göz ardı edilmiş olur. Oysa

zekât, bir kişinin bütün varlıklarının birleşiminden, yani birleştirilmesinden oluşan bir hesaplama dayandır. Dolayısıyla, kişinin bireysel varlıkları dışında, ortak olduğu şirketlerdeki payları ve bu şirketlerin mali tablolarındaki varlıklar da zekât hesaplamasına dâhil edilmelidir. Bu sebeple, şirketlerin de zekât hesaplaması yapması gerekmektedir.

- Kâğıt para ile zekât vermenin hükmü

Cevherî, 1993, zekâtın ödenmesi hususunda kapsamlı bir açıklama sunar: İslam hukukuna göre, zekâtın altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerle ödenmesi gerektiği vurgulanır. Bu bağlamda, kâğıt para ve benzeri varlıklar doğrudan zekât olarak kabul edilmez; kâğıt paraların zekâtı, altın veya gümüş cinsinden değerleri üzerinden hesaplanmalıdır. Aynı şekilde, ticaret mallarının zekâtı da tüccarın elindeki mallar üzerinden, hayvanların zekâtı ise hayvan türü ve sayısına göre belirlenip altın veya gümüş cinsinden ödenmelidir. Zekâtın doğrudan borç ödemek için kullanılması fıkıhan uygun değildir; zekât önce doğrudan fakire verilmelidir. Fakir, aldığı zekâtı borcunu ödemek için kullanabilir. Ancak fakirin borç ödeme konusunda güvenilir bulunmadığı durumlarda, Fetava-yı Hindiyye gibi fıkıh kaynaklarına göre alacaklının, güvenilir bir kişiyi vekil tayin ederek zekâtın borcun ödenmesi amacıyla kullanılmasını sağlaması önerilir. Bir kimse, fakirden olan alacağını zekât ile kapatmak istiyorsa, önce altın veya gümüş cinsinden zekât vermelidir. Fakir, bu altını zengine iade ederek borcunu kapatır. Bu yöntem, hem zekâtın İslami hükümlere uygun şekilde verilmesini hem de borcun tahsilini mümkün kılar. Zekât ve adanmış malların doğrudan hayır işlerinde kullanılması da fıkıhan uygun değildir. Bu durumlarda, zekât güvendiği bir fakire verilmelidir. Fakir, aldığı zekâtı hayır işlerinde kullanabilir veya bu işleri yapacak bir vekil atayabilir. Kâğıt paranın zekâtının ödenmesi için, altın veya gümüş ödünç alınarak zekât verilmesi ve bu altın veya gümüşün borç kapatılması için geri alınması önerilir.

Dört mezhep ilimlerinde mütehasıs, büyük alim Seyyid Abdülhakim Arvasi, kâğıt paraların kıymetinin itibari olduğunu, bu nedenle fitre ve zekâtın kâğıt para ile verilmesinin caiz olmadığını ifade etmektedir (Cevherî, 1993). Kâğıt para ile verilmiş zekâtların altın ile devredilerek kaza edilmesi gerektiği, hac hariç diğer mali ibadetlerin kazasının bu şekilde yapılabileceği belirtilmiştir.

Hanefî mezhebinin genel kabul gören görüşüne göre, zekât, belirli bir süre içinde ödenmesi gereken bir farzdır. Ancak, Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'in zekâtın vakit kaybetmeden, hemen ödenmesi gerektiğini belirttiklerini aktarmaktadır (Okur, 2020, 30).

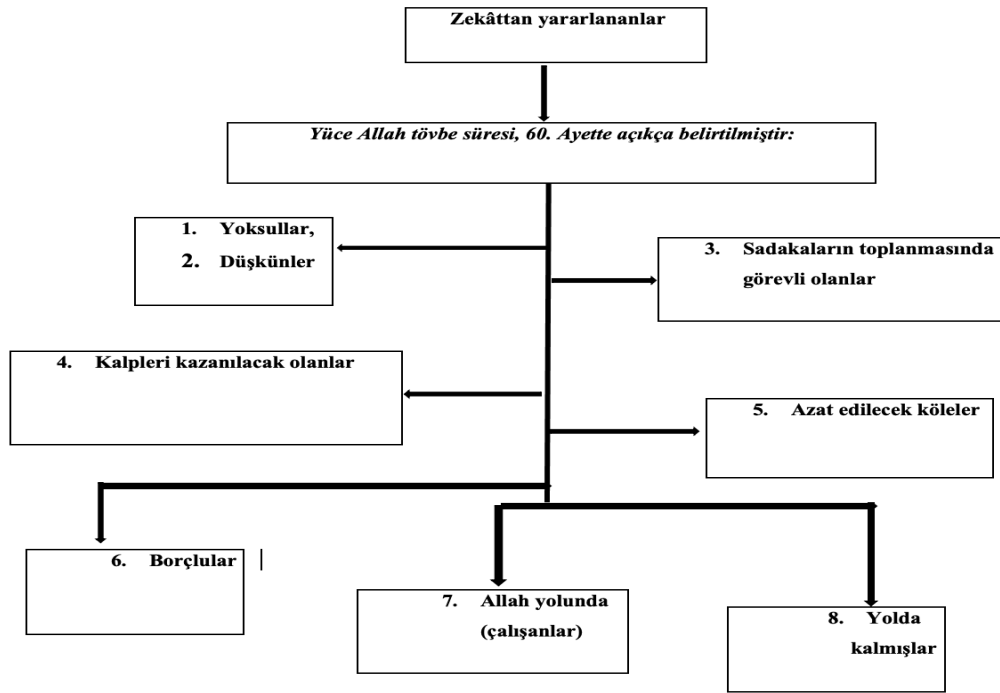
1.1.4.2. Zekâtın Yararlananlar

Zekâtın kimlere verileceği konusu, Kur'an-ı Kerim'de açık ve net bir şekilde belirlenmiştir. Bu bağlamda, *Tövbe suresi 60.* ayetinde zekâtın dağıtılacağı sekiz grup ayrıntılı olarak sıralanmaktadır: “Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, azat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir”.

Bu ayet, zekâtın dağıtımını konusunda kesin bir ilke ortaya koymakta ve belirlenen sekiz kategori dışında kalan kişilere zekât verilmesinin caiz olmadığını vurgulamaktadır.

Şekil 1

Zekâtın Sarf Edileceği Yer

▪ Yoksullar ve Düşkünler

Fıkıh alimleri, zekâtın dağıtımını konusunda yoksullar ve düşkünlerin durumunu değerlendirirken farklı perspektiflere sahiptir. Bu görüş ayrılığı, genellikle iki temel yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.

Şafii ve Hanbeli mezhepleri, yoksulların düşkünlere kıyasla daha az zorluk yaşadıklarını düşündüklerinden, zekâtın dağıtımında bu durumu dikkate alırlar (Hishamuddin vd., 2023, s.481; Dalgın, 2004, s.63). Kehf Sûresi'nin 79. ayetini referans gösteren bu

mezhepler, denizde çalışan fakirlerin sahip oldukları teknenin, onların geçim kaynaklarına erişimlerini engellemediği" argümanını ileri sürmektedirler. Hanefî ve Maliki mezhepleri, yoksulların düşkünlerden daha fazla mahcup olduklarını ve bu nedenle zekât dağıtımında bu durumu göz önünde bulundurulması gerektiğini savunur (Ahmed vb., 2017, s.448; Yumurtacı, 2019, s.467). Bu mezhepler, Beled Sûresi'nin 16. ayetini referans alarak, yoksulların sosyal hiyerarşide en alt seviyede yer aldıklarını ileri sürmektedirler. Yoksulların ve düşkünlerin her yıl zekât alma hakkına sahip olduklarına inanır, çünkü zekât tahsilatının yıllık olarak yenilendiğini düşünmektedirler (Gümüş, 2021, s.214). Bu bağlamda, zekâtın nisap miktarına ulaşamayan ve sürekli muhtaç durumda olan kişiler tarafından alınması gerektiğini savunurlar. Hanefî ve Malikiler, bu durumu nisap miktarı yerine asgari geçim seviyesiyle ilişkilendirirler. Şafiiler ve Hanbeliler ise, zekâtın zenginler veya çalışabilecek durumda olanlar için ayrılmaması gerektiğini savunurlar. Hz. Muhammed yakın akrabalara verilen zekât ve sadakanın önemine vurgu yaparak, bu tür yardımların iki ayrı sevap kazandıracağını ifade etmiştir. Selman b. Amir'den aktarıldığına göre, Peygamber şu ifadeleri kullanmıştır: “Yoksula yapılan yardım sadaka olarak kabul edilir, akrabaya yapılan yardım ise iki hususu içerir: hem sadaka vermek hem de akrabalık ilişkilerini güçlendirmektir” (Nesâî, zekât, 148, 2582; İbn Mâce, zekât, 62, 1844). Birincisi, akrabalık bağlarını güçlendirme sevabı, ikincisi ise sadaka verme sevabıdır. Bu hadis, mali yardımların hem akrabalık ilişkilerini pekiştirme hem de sadaka yoluyla ilave sevap kazanma yönündeki çift yönlü değerini ortaya koymaktadır

Hanefî mezhebine göre, nafaka yükümlülüğü bulunan kardeşler ve amcalar gibi yakın akrabalar, birbirlerinin zekâtını doğrudan alabilirler ve bu durum, zekâtın bu tür akrabalara verilmesinin daha yüksek bir fazilet derecesi sağladığını ifade eder (Çuçak, 2019, s.322). Hanbelîler ve Şâfiîler ise, kardeş ve amca gibi yakın akrabalara zekât verilmesinde herhangi bir sakınca görmemektedir. Mâlikîler, nafaka yükümlülüğü bulunmayan akrabalar arasında zekât verme ve alma konusunda farklı görüşlere sahiptir; bu kişiler arasında zekâtın bazılarına göre caiz, bazılarına göre mekruh ve bazılarına göre müstehap olduğu belirtilmektedir.

▪ Sadakaların Toplanması ve Görevli Olanlar

Zekât işlerinde çalışanların, zekâtın toplanması ve dağıtılması için gösterdikleri emeğin karşılığı olarak bir ücret almalarına Kur'an ve sünnet izin vermektedir. Bu ücret, onların fakir olup olmadıklarına bağlı değildir, ancak zekâtın toplanması ve dağıtılması için

harcadıkları çabanın karşılığıdır (M Ali, 2018, s.15; Kaan, 2002, s.50). Devlet tarafından atanan memurlar ise, zekât toplama ve dağıtma işini yapmaları halinde, maaşlarını kamu hazinesinden aldıkları için, toplanan zekâttan kesinti yapamazlar.

Rafî' b. Hadîç (ra) rivayet etmiştir ki, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Sadakayı (zekâtı) adil bir şekilde toplayan görevli, Allah yolunda savaşıp evine dönen kişiye benzer” (Ebû Dâvûd, zekât 9, 2936).

Başka bir hadiste, Abdur-Rahman b. Hilal' tarafından rivayet edilmiştir ki, Cerir der ki: "Bedevilerden bir grup Hz. Muhammed'e gelip: "Ya Resulallah! Bize gelen zekât memurlarından bazıları haksızlık yapıyorlar" dediler, Hz. Muhammed "Size gelen zekât memurlarını razı edin" karşılığını verdi. Adamlar: "Haksızlık yapsalar da mı?" dediklerinde Hz. Muhammed yine: "Size gelen zekât memurlarını razı edin" karşılığını verdi." Cerir der ki: Hz. Muhammed bu sözünü duyduktan sonra yanıma gelen bütün zekât memurları razı bir şekilde yanımdan ayrılmışlardır (Nesâî, zekât, 2460).

▪ Kalpleri Kazanılacak Olanlar

Saffân b. Ümeyye (ra) tarafından rivayet edilen bir hadiste, kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen kimselere zekât vermenin önemini ortaya koymaktadır. Safvân b. Ümeyye şöyle demiştir: “Resûlullah bana Huneyn günü (ganimet mallarından) verdi. O, insanlar arasında en sevmediğim kimse idi. Fakat bana mal vermeye devam ettikçe sonunda insanlar arasında en sevdiğim kişi hâline geldi” (Tirmizî, zekât, 50, 666).

Ulema arasında, zekâtın yararlanıcıları kategorisi etrafında yoğun bir tartışma yaşanmaktadır. Bazıları, bu kategorinin artık zekât kaynaklarından yararlanma hakkına sahip olmadığını düşünürken, diğerleri Kur'an'ın ifadelerine saygı gösterilmesi gerektiği konusunda ısrar etmektedir (Korkmaz,2019, s.65). Bazı sahabeler ve tâbiîn imamları ile Hanefî ve Maliki mezheplerinin çoğunluğu, kalpleri kazanılacak olanlar sınıfına yalnızca Hz. Muhammed'in hayatta olduğu dönemde zekât verildiğini ve bu uygulamanın artık geçerliliğini yitirdiğini savunmaktadır (Aktaş, 2013, s.83; Korkmaz,2019, s.65; Dalgın, 2004, s.64). Bu konuda sahabe arasında bir icmanın oluştuğu da ifade edilmektedir (Durmuş, 2021, s.37). Şafii mezhebine göre, kâfirlere zekât verilmesinin caiz olmadığı görüşündedir (Terzi, 2021, s.28). Bu nedenle, kalpleri kazanılacak olanlar sınıfına giren gayrimüslimlere zekât gelirlerinden değil, devletin veya toplumun diğer kaynaklarından yardım sağlanması gerektiğini ileri sürerler (Olgun ve Kumaş, 2024, s.188). Yani, Şafii fakihlere göre, bu sınıfa dahil olan gayrimüslimlere zekât fonlarından ödeme yapılmaz,

ancak diğer gelir kaynaklarından destek sunulabilir. Hanbeli mezhebinde ise, bu hükmün geçerliliğini koruduğu yönünde ağırlıklı bir görüş bulunmaktadır. Hanbeli âlimleri, Kur'an'da bu sınıfın açıkça belirtilmiş olmasına ve Hz. Muhammed'in vefatına kadar bu sınıfa mensup birçok kişiye zekât vermiş olmasına dayanarak, yalnızca Hz. Muhammed'in vefatıyla bu hükmün sona ermediğini savunmaktadır (Aktaş, 2013, s.83; Aslan, 2023, s.207).

▪ Azat Edilecek Köleler

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre, rikâb terimi, bedel karşılığında âzat edilmek üzere efendisiyle anlaşmış köleleri ifade eder ve bu tür kölelere zekâtta harcama yapılabilir. Şâfiîler, zekâtın bu şekilde harcanabilmesi için kölenin kitabetinin geçerli olması, Müslüman olması ve borcunu ödeyebilecek mal varlığının bulunmaması gibi şartlar öngörürken, Malikîler bu terimi tüm köleleri kapsayacak şekilde genişletmektedir (Olgun ve Kumaş, 2024, s.186). Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî fakihlerinin çoğunluğu, zekât ile köle satın alıp özgürlüğüne kavuşturmanın caiz olmadığını savunurken, Malikî mezhebi bu uygulamanın mümkün olduğunu ifade etmektedir (Aktaş, 2013, s. 93). Ancak, kölelik günümüzde uluslararası düzeyde yasaklandığı için bu tür bir kölelik kavramı artık geçerliliğini yitirmiştir. Kölelik kalktığı için, "rikab" payının esir Müslümanların kurtarılmasında kullanılması tartışılmış; Hanbeli ve Maliki mezhepleri bunun caiz olduğunu belirtmiştir (Terzi, 2019, s.29).

▪ Borçlular

Atâ b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre Resûlu'lah şöyle buyurmuştur: “Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât (almak) helâl değildir. Allah yolunda cihâd eden zekât memuru, (Müslümanların arasını bulmak için) borçlanan, zekât malını kendi malı (parası) ile satın alan kişi ve fakir komşunun kendisine verilen zekâtı hediye ettiği (zengin) kişi” (Ebû Dâvûd, zekât 80, 1635). İslam hukukunda zekâtın borçlulara verilmesi hususunda mezhepler arasında çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Hanefî mezhebine göre, zekât verilebilecek borçlu, borcunu ödedikten sonra geriye nisap miktarı mala sahip olmayan kişidir (Şen, 2014, s.360; Dalgın, 2004, s.64; Zutiç, 2015, s.100). Hanefî fakihler, borçluya zekât vermeyi, borçsuz bir fakire vermekten daha öncelikli saymaktadır. Maliki mezhebine göre ise, borcun ödenmemesi durumunda borçlu hapse girebilir, bu yüzden borçluya zekât verilmesi sosyal adaletin sağlanması açısından önemlidir. Ancak Şafii ve Hanbeli mezhepleri, borcun kısa vadeli olmasını ve borçlunun bu süreçte ödemede zorlanmasını şart koşar.

Borçlanmanın taraflar arasında bir anlaşmazlığı çözmek amacıyla yapılması durumunda, Malikilere göre bu borçlulara sosyal statülerine bakılmaksızın zekât verilebilir. Ölen bir kişinin borçlarıyla ilgili olarak ise fakihler arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. Hanefî, Hanbelî ve Şâfiî mezheplerine göre, ölen kişinin borcunun zekât fonundan ödenmesi uygun görülmemektedir (Terzi, 2019, s.30). Malikilere göre, ölen kişinin borcunun zekât fonundan ödenmesi, hem kişinin sorumluluğunu yerine getirmesine yardımcı olur hem de mirasçıların üzerindeki mali yükü hafifletir.

▪ Allah Yolunda Çalışanlar

Hanefî mezhebine göre, fi sebîlillah kategorisi genellikle Allah yolunda savaşan askerler, hac yolculuğuna çıkanlar ve ilim öğrenen öğrencilerle ilişkilendirilir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017f). Şâfiî, Maliki ve Hanbeli mezheplerinde ise bu kategori, esas olarak Allah yolunda savaşan mücahitlerle sınırlıdır (Olgun ve Kumaş, 2024s.185). İslam fıkıh içinde zekâtın kullanımıyla ilgili tartışmalar, farklı fıkıh mezhepleri arasında farklı yorumlara neden olmuştur. Bu tartışmalar, özellikle Allah yolunda savaşanlar, savaş masrafları ve hacılar gibi kategorilerde yoğunlaşmaktadır.

- Allah yolunda savaşanlar kategorisi, savaş zamanlarında gönüllü olarak savaşan ve kamu hazinesi tarafından desteklenmeyen kişileri içermektedir (Çalık, 2016, s.75). Bu konuda genel bir kabul, bu gönüllü savaşçılara zekât payı verilmesinin uygun olduğu yönündedir. Savaşçıların bakımı ve ihtiyaçlarının karşılanması için zekâtın kullanılmasını desteklemektedir. Bu görüşe göre, zekâtın bu şekilde kullanılması, savaşçıların maddi ve manevi olarak desteklenmesine ve Allah yolunda daha etkin bir şekilde mücadele etmelerine yardımcı olmaktadır.
- Savaş masrafları kategorisi, zekât fonlarının savaş amacıyla kullanılmasını uygun gören farklı fıkıh mezhepleri arasında görüş ayrılıklarına neden olmuştur (Candan ve Erkoç, s.211). Bazı mezhepler, zekâtın savaş teçhizatı ve savunma masrafları için kullanılmasını desteklerken, diğerleri zekâtın Müslüman ordusunun yararına vakfedilmesini ve savaş teçhizatı satın alınmasını mümkün görmektedir.
- Hacılar kategorisi, İslam fıkıh içinde zekâtın kullanımıyla ilgili önemli bir tartışma noktasıdır. Bazı alimler, zekâtın kaynaklarının hac ibadeti için kullanılmasını desteklerken, diğerleri bu fikre karşı çıkmaktadır. Bu tartışma, zekâtın sadece yoksulların ve ihtiyaç sahiplerinin desteklenmesi için kullanılması gerektiği prensibi etrafında yoğunlaşmaktadır (Dumlu, 2011, s.239).

▪ Yolda Kalmışlar

Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî fıkıh âlimleri, ülkesine dönme imkânı bulunmayan gurbetçilerin belirli şartlar altında zekâtı yararlanabileceğini kabul etmektedir. Bu şartlar, kişinin Müslüman olması, mevcut maddi durumunun yetersiz olması ve bulunduğu yerin haramla karışmamış olması gibi unsurları içermektedir (Zutiç, 2015, s.102). Malikilere göre kişinin kendi ülkesinde zengin olsa dahi borç veren birini bulamaması yer almaktadır. Bu durum, fıkıh alimleri arasında genel bir kabul görmektedir. Öte yandan, yolculuğuna henüz başlamamış kişilerin yolculuk masraflarının zekât fonlarıyla karşılanması konusunda ise fıkıh alimlerinin çoğunluğu bu durumu kabul etmemekte, ancak Şafiiler bu tür yolculukların zekâtla finanse edilebileceğini belirtmektedir (Muthoifin, 2021, s.36).

Zekâtın hem miktarının hem de verilme biçiminin adil ve amaca uygun olması gerektiği vurgulanmaktadır. Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği hadiste, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Kim sadaka verirken haddi aşarsa, onu vermeyen kimse gibi olur” (Tirmizî, zekât, 30, 646; Ebû Dâvûd, zekât, 30,1585). Bu hadis, sadakanın yalnızca belirli bir miktarda değil, aynı zamanda doğru bir şekilde verilmesi gerektiğini ortaya koyar. Diğer yandan, Abdullah b. Amr tarafından rivayet edilen hadiste, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Zengin ve güçlü kuvvetli kimsenin zekât alması caiz değildir” (Tirmizî, zekât, 36, 652). Bu durum, zekâtın esas amacının, maddi sıkıntı çeken ihtiyaç sahiplerine yardım etmek olduğuna işaret eder.

1.1.4.3. Zekât Vermeyi Reddedenlerin Hükümü ve Cezası

Zekât vermeyi reddetmenin hükümü ve cezası konusunda bir fıkıh sorunu vardır. Bu sorun, zekâtın İslam'ın beş şartından biri olduğu ve zekât vermeyenin kâfir olacağı gerçeğiyle ilgilidir. Zekât, Allah'ın emri ve Peygamberin sünnetidir. Zekât, fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmenin, toplumda sosyal ve ekonomik adaleti sağlamanın bir yoludur (İmaduddin, 2003, s.242).

Ebû Hureyrenin rivayet ettiğine göre, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Zekâtı ödenmemiş develer, sahiplerini ayaklarıyla ezer şekilde gelirler. Sığırlar ve koyunlar da gelir ve sahiplerini ayaklarıyla ezerler, boynuzlarıyla itelerler. Biriktirilmiş hazine ise başsız bir yılan şeklinde gelir ve kıyamet günü sahibini karşılar. Sahibinin ondan iki kez kaçmasına neden olur, sonra tekrar ona gelir ve kişi tekrar kaçmak ister. Yılan, ‘Ben senin biriktirdiğin hazinemim, ben senin biriktirdiğin hazinemim’ der. Adam elini bu hazinenin üzerine korumak için kapatmaya çalışır ve hazine onu yer” (İbn Mâce, zekât, 4,1786).

Zekât vermeyi reddedenlerden zekâtı gerekirse zorla almak gerektiği konusunda ulema ittifak etmiştir. Ancak, zekâtı geri alındıktan sonra, zekâtı reddedenin malının yarısını da ondan alarak cezalandırılması gerekip gerekmediği konusunda ulemanın iki görüşü vardır:

Birinci Görüş: İmam Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ahmed bin Hanbel gibi birçok âlim, zekâtı kabul ettikten sonra zekâtı reddeden kişilerin malından herhangi bir kesinti yapılmaması gerektiğini savunmuştur. Fatime bint-i Kays tarafından rivayet edilen bu hadiste, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Malda zekâtтан başka hiçbir hak yoktur” (İbn Mâce, zekât, 7,1789; Turgut, 2021, s. 341). Bu ifade, varlığı üzerindeki temel dini yükümlülüğün zekât olduğunu vurgulamaktadır.

İkinci Görüş: Bu görüş, Şafiî'nin eski eserlerinde yer alan bir görüştür. Bu görüşe göre, zekât vermeyi reddeden kişinin malının yarısının, bu tutumu nedeniyle cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir. Behz b. Hakim tarafından rivayet edilen bir hadiste, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Zekâtını Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle veren kişi ödüllendirilecektir. Zekâtı vermekten kaçınanlardan ise, mallarının yarısı alınacaktır; bu, Rabbimizin hakkıdır” (Ebû Dâvûd, zekât, 20, 1575; Erdoğan, 2016, s. 432; Acar, 2022, s. 481).

Kadı Nu 'man, görüşünü Hz. Peygamber'in ve imamların sözleriyle desteklemiştir. Rivayete göre Hz. Ali zekât vermeyen kişinin namazının kabul olmayacağını ifade etmiştir (Avcu, 2017, s. 391; Demirhan, 2006, s.59). Ayrıca, Zekâtın farz olduğunu reddeden kişi, İslam'ın temel şartlarını kabul etmediği için Müslüman olarak kabul edilmez (Yıldırım, 2018, s.7). Taberânî'nin "Mu'cem" eserinde yer alan üç hadis-i şerifte zekâtın ehemmiyeti şu şekilde vurgulanmaktadır: “Allah'a ve Resulüne inanan zekât versin”, “En faziletli ibadet namazdır, ardından zekât gelir” ve “Zekât vermeyenin namazı kabul olmaz” (Ayvalli, 2012). Bu, zekâtın İslam'ın temel direklerinden biri olduğunu ve zekât vermeyenin büyük bir günah işlediğini göstermektedir.

1.2. Zekâta Tabi Mallar

1.2.1. Zekâta Tabi Malların Şartları

1.2.1.1. Mutlak ve Tam Mülkiyet

Tam mülkiyet, bir mal sahibinin mala tam hakimiyeti olduğu anlamına gelir (Erkal, 2013). Bu, malın kullanımı, faydalanma ve yasal haklarını içerir. Tam mülkiyet, bir

kişinin malın hem fiziksel varlığına hem de kullanım haklarına sahip olup, bu mal üzerinde herhangi bir kısıtlama olmaksızın tam tasarruf yetkisine sahip olması durumunu ifade eder (Dumlu, 2008, s. 29). Mutlak veya tam mülkiyet, mal sahibinin mülkün tek sahibi olduğu ve herhangi bir yükümlülük altında olmadığı anlamına gelir (Morris, 2009, s.31). Bu durum, malın sahibinin mülkü istediği gibi kullanabileceği ve üzerinde tam yetki sahibi olduğu anlamına gelir (Al-qaradawi, 1999, s.136). Dolayısıyla, malın kullanımı sahibinin yararına olmalıdır (Balta, 2015, s. 134). İslam hukukunda, zekât, özel mülkiyet kavramıyla yakından ilişkilendirilir ve mal sahipliği durumu, zekât ödeme yükümlülüğünü etkiler.

Fıkıh alimleri, sahibi belirsiz olan malların zekât yükümlülüğüne ilişkin çeşitli görüşler ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tablodan Malikilerin görüşü haricinde diğer mezheplerin görüşünün aynı olduğu anlaşıyor.

Tablo 3

Mezheplerine Göre Vakfedilen Malların Zekâtı

Mezhepler	Görüşler
Hanefiler	Hanefi Mezhebi'ne göre, vakfedilmiş malların zekâtı vacip görülmez (Aizatullov, 2013, s.44). Bu durum, vakfeden kişinin malını Allah'a tahsis etmesi nedeniyle artık üzerinde tasarruf hakkı bulunmamasından kaynaklanır. Ayrıca, sahibi belirsiz varlıkların da zekâta tabi olmadığı belirtilir. Bu durumun sebebi ise, bu malların kimin mülkiyetinde olduğunun belirsiz olmasıdır.
Malikiler	Maliki Mezhebi'ne göre, belirli bir topluluğa ait olmayan mallar için zekât ödeme gerekliliği esnaktır. Ancak, net bir amaca hizmet vakfedilen bazı mallar için zekât ödenmesi gerekebilir. Bu bakış açısı, vakfın bağışlayanın malını tamamen terk etmediği düşüncesine dayanır.
Şafiiler	Şafi Mezhebi'ne göre, vakıflar belirli bir kişi veya gruba değil, genel bir amaç için yapıldığında (örneğin fakirler, camiler, okullar veya dernekler gibi), belirli bir mal sahibi olmadığı için zekât uygulanmaz (Aizatullov, 2013, s.44).
Hanbaliler	Hanbeli Mezhebi'ne göre, vakıf belirli bir kişi veya gruba değil, genel bir amaç için yapıldığında (örneğin fakirler, camiler, okullar veya dernekler gibi), belirli bir mal sahibi olmadığı için zekât ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

1.2.1.2. Büyüme

Malın zekât kapsamına alınabilmesi için büyüme (nemâ) şartı, İslam hukuk literatüründe önemli bir konu olarak değerlendirilmiş ve bu bağlamda yapılan akademik çalışmalarda büyüme, zekât yükümlülüğü altındaki mallarda bulunması gereken temel bir özellik olarak incelenmiştir (Balta, 2015, s. 133; Durmuş, 2021, s.16; Maçın, 2014, s. 60-61). Zekâtın verilmesi gereken malın artış durumu, fiilen gerçekleşen artış şeklinde

olabileceği gibi, artış potansiyeli taşıdığı varsayılan durumda da geçerli kabul edilebilir (Karaman vd., 2006, s. 526). Gerçek büyüme, malın çoğalması, üremesi veya ticareti yoluyla değer kazanmasıdır (Dumlu, 2008, s. 36) . Tahmini büyüme ise, mal sahibinin mülkünü artırma potansiyeline sahip olduğu varsayımdır. Gerçek büyüme, malın gözle görülür bir şekilde artış göstermesini ifade eder ve bu kapsamda tarım ürünleri, ticaret malları, hayvanlar, define ve madenler gibi varlıklar yer alır. Tahmini büyüme ise, malın artma potansiyeline sahip olması durumunda, fiili bir artış gerçekleşmemiş olsa dahi artıcı olarak kabul edilmesini ifade eder; bu kategoriye altın, gümüş ve para gibi varlıklar dahildir (Erkal, 2013).

Nemâ kavramının Kur'an ve Sünnet'te zekât şartı olarak yer almaması, bu kavramın ictehad yoluyla geliştirilmiş olmasından kaynaklanmakta ve Hanefî mezhebinin erken dönem metinlerinde bu şartın bulunmaması da bunu desteklemektedir; Cessâs, nemâyı zekâtın bir şartı olarak değil, zekât mallarının ortak niteliği olarak ele almış, bu yaklaşım Semerkandî, Kâsânî ve Merginânî gibi müelliflerce benimsenmiş olmasına rağmen, bu eserlerde nemâ açıkça zekât şartları arasında zikredilmemiştir; Hidâye'den sonra yazılan muhtasar metinlerde de yer verilmeyen bu şart, yalnızca Nesefî'nin Kenz'i ile zekât şartları arasında sayılarak sonraki Hanefî âlimlerini etkilemiştir (Yılmaz,2016, s.93).

1.2.1.3. Nisab'a Ulaşması

Nisab, zekât vermek için gerekli olan malın asgari miktarıdır (Balta, 2015, s. 135; Dumlu, 2008, s. 42). Nisab, zekât verilecek mallarına göre farklılık gösterir. Nisab miktarına ulaşmayan mal zekâta tabi değildir. Ebû Saîd el-Hudrî demiştir: Hz. şöyle buyurmuştur: " Beş veskten daha az olan mahsulde zekât yoktur. En küçüğü üçer yaşında olan beş deveden azında da zekât yoktur. Beş ûkiyyeden (yani ikiyüz dirhemden) daha az miktarda olan gümüşte zekât yoktur (Buhârî, zekât, 50, 1447).

Başka bir hadiste, Hz. Ali'nin rivayet ettiğine göre, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: "Atlar ve köleler üzerinden sadakayı muaf tuttum. Gümüş için sadaka getirin, her kırk dirhem için bir dirhem. Yüz doksan dirhem üzerinden toplanacak bir şey yoktur, ancak iki yüz ulaştığında, bundan beş dirhem alınır" (Tirmizî, zekât,4, 620).

Tahıl, meyve ve madenler dışındaki malların nisap şartı konusunda fıkıh âlimleri genel olarak benzer görüşler sergilemektedir; ancak Ebu Hanife bu konuda farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Ebu Hanife'ye göre, bu tür tarım ürünleri zekâta tabi olup nisap şartı aranmamaktadır (Kutluay, 2022, s. 214; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017e).

Nisabın belirlenmesinde zaman faktörüne gelince, Şafiiler ve Hanbeliler, nisabın başından sonuna kadar tüm yıl boyunca devam etmesinin zekât ödemenin bir şartı olduğunu savunurlar. Mesela kırk koyunu olan bir kişi, yıl içinde bir koyununu kaybederse ve başka bir koyun alırsa, yıl yeniden başlar. Ancak Hanefilere göre, yılın başında ve sonunda nisaba ulaşılsa, mal azalsa bile zekât verilir (Çeşme, 2010, s.43; Aizatullov, 2013, s.41). Malikilere göre ise nisaba ulaşılmamış olsa bile yıl önemlidir ve yılın sonunda nisaba ulaşılsa zekât ödenmelidir.

Tablo 4

İslam Fıkıhında Zekât Nisap ve Havl Koşulları

Mezhepler	Görüşler
Hanefiler	Havlın başında ve sonunda, nisaba tam olması gerekir
Malikiler	Havlın sonunda, nisaba tam olması gerekir
Şafiiler	Nisabın başından sonuna kadar tüm Havl boyunca devam etmesi gerekir
Hanbeliler	Nisabın başından sonuna kadar tüm Havl boyunca devam etmesi gerekir

1.2.1.4. Havlın Yerine Getirilmesi

Havl, zekâtın farz olması için malın üzerinden bir kameri yılın (Hicri yıl) geçmesi gerektiği şartını ifade eder. Bu şart, yeryüzü ürünleri dışındaki tüm mallar için geçerlidir. Yeryüzü ürünleri (tarım ürünleri) için ise zekât, hasat zamanında ödenir. Bu durum Kur'an'da, "...hasat günü de hakkını (öşürünü) verin..." (*En'am suresi, 6:141*) ayetiyle belirtilmiştir. Havl şartının diğer mallar için geçerli olduğuna dair delil, Ali ibn Ebu Talib' tarafından rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: "Mal üzerinde bir yıl geçmeden zekât ödenmez" (Ebû Dâvûd, zekât 18, 1573; Aldakheel, 2022, s.54).

1.2.1.5. Temel İhtiyaçların Karşılansından Sonra Fazlalık

Zekât vermenin bir koşulu olarak malın temel ihtiyaç fazlası Olması, Hanefî mezhebinde diğer mezheplerden daha fazla vurgulanmaktadır (Durmuş, 2021, s.17; Dumlu, 2008, s. 36). Diğer mezhepler ise, malın büyüme potansiyeli olmasa bile, nisab miktarına ulaşan her türlü malın zekâta tabi olduğunu savunurlar.

Hanefî mezhebi, "İhtiyaç Fazlası Olması" ve "Nema" kriterlerini zekât şartlarını belirlemede benzer şekilde kullanır ve bu yüzden birlikte incelenir. Ayrıca, temel geçim ihtiyaçları için kullanılan mallar hukuken "yok hükmünde" sayılır ve zekâttan muaf tutulur (Dumlu, 2008, s.36-37).

Temel ihtiyaçlar, kişinin hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan unsurları içerir; bunlar arasında kıyafet, konut ve borç gibi maddi yükümlülükler yer alır (Topçu,2008, s.37). Borçlu bir kişi, nisab seviyesindeki malını borcunu ödemek için kullanmak zorunda kalabilir ve bu durumda malının büyümesi mümkün olmaz. Bu nedenle, Hanefiler, borcu olan kişilerin zekât vermekten muaf tutulabileceğini belirtirler. Bu kriter, zekâta tabi malların belirlenmesi ve Hanefi mezhebinin bu alandaki ayrıntılı yaklaşımını açıklamaktadır.

1.2.1.6. Nisabı Etkileyen Borçlardan Arınma

Borluluğun, zekâtın ödenmesi üzerindeki etkileri fıkıh alimler arasında çeşitli görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Bazı alimler, borcun zekât gerektirmeyen bir mülk üzerindeki bir hak olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, borçlu kişi borcunu ödedikten sonra elinde kalan malın nisab miktarına ulaşmasına bakar (M Ali, 2018, s.13). Eğer nisab miktarına ulaşıyorsa, zekâtını verir. Eğer ulaşmıyorsa, zekâtı vermez. Borçlu kişinin malının tamamını değil, borcunu ödedikten sonra kalan kısmını zekâta tabi tutabileceğini vurgular (Kişmir, 2013, s.24). Bu görüşü benimseyen alimler arasında Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler bulunmaktadır.

Bu görüşün aksine, diğer bir yaklaşım, borçlu kişi borcunu dese de demesse de malının tamamını zekâta tabi tutar. Çünkü borç, malın sahibini değiştirmez ve mal sahibi borcunu ödemediği sürece malın sorumluluğunu taşır. Bu görüş, özellikle şafi mezhebi alimleri tarafından benimsenmiştir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017b; Paçacı, 2015, s. 51). Borç durumunun zekât üzerindeki etkisi konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Hanefiler, yalnızca yeryüzü ürünlerinin (tahıl, meyve vb.) borçlardan etkilenmediğini belirtirler (zdemir, 2014, s.59). Borçlu bir kişinin borcundan fazla malı varsa ve bu mal nisap miktarına ulaşmışsa, o miktarın zekâtını vermesi farzdır. Dini borçlar zekât farzını etkilemez. Ancak zekât borcu ödenmemişse ve mal nisap altına düşüyorsa, bu zekâtın verilmesini engeller (Merginani, nd, s.238). İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göre, zekât borcu ödenmeyen mal, malın mevcut olup olmaması fark etmeksizin zekâtın verilmesini engeller (Merginani, nd, s.238). İmam Züfer'e göre ise, zekât borcu ödenmemiş mal, malın durumu ne olursa olsun zekâtın farziyetini etkilemez. İmam Eb Yûsuf ise, zekâtı ödenmeyen mal duruyorsa zekât farzına engel olduğunu, durmuyorsa engel teşkil etmediğini belirtmiştir (Merginani, nd, s.238).

Mâlikîler ve Hanbelîler, ticari mallar, para ve altın gibi gizli mallar için borcun zekâtıdan düşülebileceğini ifade ederken, hayvancılık, tahıllar, meyveler ve madenler için borçların zekâtıdan düşülmeyeceğini savunurlar. Şâfiîler ise, borcun tüm malların zekâtını etkilemediğini ileri sürer (Mahmud ve Haneef, 2008, s.127); yani, ticari mallar, para, hayvancılık, tahıllar, meyveler ve madenler için borçların zekâtıdan düşülmesini kabul etmezler.

Tablo 5

İslam Hukuku Okullarına Göre Zekâtta Borçların Muamelesi

Mezhepler	Görüşler
Hanefiler	Ticari mallar, paralar, hayvancılık için borçlar, zekâtıdan düşülür. Yeryüzünün ürünleri zekâtıdan düşülmez.
Malikiler	Ticari mallar, para, için borçlar zekâtıdan düşülür. Hayvancılık, tahıllar ve meyveler, metaller borçlar zekâtıdan düşülmez.
Şafiîler	Ticari mallar, para, hayvancılık, tahıllar ve meyveler, metaller borçlar zekâtıdan düşülmez.
Hanbeliler	Ticari mallar, para, için borçlar zekâtıdan düşülür. Hayvancılık, tahıllar ve meyveler, metaller borçlar zekâtıdan düşülmez.

Çeşitli zekâta tâbi malların koşullarını inceledikten sonra, bu malların hangi türlerinin zekâta tabi olduğunu belirlemek önem kazanmaktadır. Kur'an'da zekâtın farz olduğu genel olarak belirtilmiştir (Balta, 2015, s.2; Döndüren, 1993, s.5; Temür, 2017, s.3).

Tevbe suresi, 103. Ayetinde Allah şöyle buyurur: “Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al! Bir de onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah her şeyi çok iyi işitmekte ve bilmektedir”.

Bu bağlamda, zekâta tabi olan mallar arasında para (Altın ve gümüş gibi değerli metaller), ticari mallar, tahıllar ve meyveler gibi tarımsal ürünler, hayvanlar, diğer yeryüzü ürünleri (define ve madenler) gibi çeşitli maddi varlıklar yer alır. Bir hadiste, Mâlik şöyle demişti: “Zekât yalnızca üç şey üzerinde ödenir: Tarım ürünleri, altın ve gümüş ile hayvanlar” (Mâlik, zekât,3, 583). Bu mallardan zekât vermek, kişinin mal varlığını temizlemesi ve arındırması anlamına gelir.

1.2.2. Hayvanların Zekâtı

Sığır (inek), deve, koyun ve keçiler zekâtı konusunda fıkıh alimler arasında oybirliğiyle kabul edilen bir meseledir. Ancak, atlar konusunda, Ebû Hureyre demistir, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur “Bir Müslümandan atı veya kölesi için sadaka (zekât) alınmaz” (Tirmizî, zekât,12, 628). Diğer hayvanlar için zekât yükümlülüğü bulunabilir;

zekâtın ödenmesi gereken koşullar belirlenmiştir ve bu koşulların tam olarak yerine getirilmesi zorunludur.

1.2.2.1. Develerin Zekâtı

Develerin zekâtına ilişkin paylar, âlimler tarafından belirlenen ve üzerinde görüş birliği sağlanan şekilde düzenlenmiştir. Aşağıda Tablo 6’da gösterilmiştir. Enes ibn Mâlik (ra) rivayet etmiştir ki, Hz. Ebû Bekr, Enes ibn Mâlik’i Bahreyn’e zekât müfettişi olarak tayin ettiğinde ona şu mektubu yazmıştır: “...Develerle ilgili zekât yükümlülüğü, yirmi dört deveye ve altında olanlarda her beş deveye bir koyun şeklindedir. "Deve sayısına göre zekât miktarı şu şekildedir: 25 deveye ulaşıncı, 35'e kadar bir dişi bintu mehâd; 36 deveye ulaşıldığında, 45'e kadar bir dişi bintu lebûn; 46 deveye ulaşıldığında, 60'a kadar bir boğur basacak hıkka; 61 deveye ulaşıldığında, 75'e kadar bir cezea; 76 deveye ulaşıldığında, 90'a kadar iki dişi bintu lebûn; 91 deveye ulaşıldığında, 120'ye kadar iki boğur basacak hıkka zekât vermek vaciptir. Yüz yirmi deveden fazla olan durumlarda, her kırk deveye bir dişi bintu lebûn ve her elli deveye bir hıkka zekât verilmesi gerekmektedir. Dört deve dışında başka devesi bulunmayan kişilere bu miktar zekât gerekmez; ancak deve sahibi, kendi isteğiyle zekât verebilir. Beş deveyi aşan durumlarda, bir koyun zekât vermek vacip olur” (Buhârî, zekât, 57,1454).

Tablo 6

Develerin Zekâtının Hesaplanması Tablosu

Sayı	Verilecek adet
1-4	Sıfır
5-9	1 koyun
10-14	2 koyun
15-19	3 koyun
20-24	4 koyun
25-35	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 1 dişi deve
36-45	2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 1 dişi deve
46- 60	3 yaşını doldurmuş 4 yaşına basmış 1 dişi deve
61-75	4 yaşını doldurmuş 5 yaşına basmış 1 dişi deve
76-90	2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 2 dişi deve
91-120	3 yaşını doldurmuş 4 yaşına basmış 2 dişi deve

Develerin zekâtının yaş ve cinsiyete göre nasıl kabul edileceğini düzenleyen bir hadis bulunmaktadır. Enes tarafından rivayet edilmiştir: “Ebu Bekir bana, Hz. Muhammed bir yaşındaki dişi deve (bintu mehâd) olarak zekât vermesi gereken kişiye ne yapılacağını belirttiğini yazdı. Eğer kişi bu yaşta dişi deve bulamıyorsa ve iki yaşında dişi deve (bintu lebûn) varsa, bu Zekât olarak kabul edilebilir ve Zekât toplayıcısı ona 20 dirhem veya iki

koyun iade eder. Ancak eğer Zekât veren kişi bir yaşında dişi deve yerine iki yaşında erkek deve (İbn lebûn) verirse, bu Zekât olarak kabul edilir ama ona herhangi bir şey iade edilmez” (Buhârî, zekât, 51, 1448).

Deve zekâtının nisabı konusunda mezhepler arasında genel bir mutabakat bulunmaktadır. Yüz yirmi deveye kadar olan nisap miktarı konusunda ihtilaf olmadığı belirtilmektedir. Ancak yüz yirmiden sonraki deve miktarı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Hanefî mezhebine göre, yüz yirmiden sonraki devenin zekâtı, beş deveden bir koyun kısmına atıfta bulunularak hesaplanmaktadır. Bu nedenle Hanefî mezhebi, yüz yirmiden sonraki her beş deve için bir koyun verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Çar, 2023, s.74). Mâlikî, Şâfî ve Hanbelî mezheplerine göre ise, yüz yirmiden sonraki devenin zekâtı, Hz. Enes'in hadisine dayanarak kırklı ve ellili olarak devam etmektedir. Bu mezhepler, yüz yirmiden sonraki her kırk deve için bir bint-i lebûn, her ellide bir hıkka ödenmesi gerektiği görüşündedirler. Bu farklılıklar, fıkıh alimlerin hadislerin yorumlanması ve değerlendirilmesi konusundaki farklı yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Her bir mezhebin kendi içerisindeki usullere dayalı olarak bu farklı görüşlere ulaştığı görülmektedir.

1.2.2.2. Sığırların Zekâtı

Sığırların zekâta tabi olup olmadığı konusu, farklı fıkıh mezhepleri arasında genel bir ihtilaf olmaksızın kabul edilmektedir. Abdullah bin Mes'ud tarafından rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Otuz sığır da bir tebl' veya bir tebîa ve kırk sığır ve da bir müsinne (zekât) vardır” (İbn Mâce, zekât, 22,1804). İslam fıkıh geleneği, sığırların zekâtının otuz inek üzerinden hesaplanması gerektiği konusunda dört büyük fıkıh alim tarafından desteklenmiştir. Ancak, sığırların nisabı ve zekât oranı konusunda çeşitli âhad haberlerin ve farklı hadis rivayetlerinin bulunması, İslam fıkıh literatüründe bu konuda farklı yorumların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tablo 7

İneklerin Zekâtının Hesaplanması Tablosu

İnek sayısı	Verilen pay
1-29	Sıfır
30-39	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 1 dana
40-59	2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 1 dana
60-69	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 2 dana
70-79	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 1 dana ve 2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 1 dana

Tablolar Devamı

80-89	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 2 dana
90-99	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 3 dana
100- 109	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 2 dana ve 2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 1 dana
110-119	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 1 dana ve 2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 2 dana
120-129	1 yaşını doldurmuş 2 yaşına basmış 4 dana veya 2 yaşını doldurmuş 3 yaşına basmış 3 dana

Sığır sayısının artması durumunda, zekâtın ödenmesi gereken başka unsurlar da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yüz yirmi inekten sonra otuz inek için bir yaşında bir dana, kırk inek için ise iki yaşında bir dana ödeme yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu durum, sığırların miktarına göre zekâtın ödenmesiyle ilgili belirli bir yapıyı ortaya koymaktadır.

1.2.2.3. Koyunların Zekâtı

Fıkıh alimler, koyun zekâtının belirlenmesinde Hz. Muhammed'in Ebu Bekir es-Sıddık'a verdiği görevle ilgili hadise dayanarak hareket etmişlerdir. Enes ibn Mâlik rivayet etmiştir ki, Hz. Ebû Bekr, Enes ibn Mâlik'i Bahreyn'e zekât müfettişi olarak tayin ettiğinde ona şu mektubu yazmıştır: "Sâime olan koyunda zekât vardır; Sâime olan koyunların sayısı kırktan yüz yirmiye kadarsa bir koyun zekât verilir; Yüz yirmiye aşınca, iki yüze kadar iki koyun; iki yüzü aşınca, üç yüze kadar üç koyun; üç yüzü aşınca her yüz için bir koyun zekât verilir. Kişinin sâime olan koyunu kırktan bir tane bile olsa azsa, zekât vermekle yükümlü değildir" (Buhârî, zekât, 57, 1454; Paçacı, 2015, s.182). Bu hadis, koyun ve keçilerin zekât miktarlarını belirlemede temel bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Fıkıh alimler, bu hadisten çıkan sonuçlar ve çıkarımlar çerçevesinde aynı türdeki hayvanlar olan koyun ve keçilerin zekâtı konusunda oybirliği içerisindeyler (Balta, 2022, s.76).

Tablo 8

Koyunların Zekâtının Hesaplanması Tablosu

Koyun sayısı	Verilen payı
1-39	sıfır
40-120	1 koyun
120-200	2 koyun
201-300	3 koyun

Zekâtın kabul edilebilir şartları üzerinde bir tartışma söz konusu olup, bu şartların netleştirilmesi amacıyla Hz. Ebû Bekr'in talimatları detaylandırılmıştır. Enes şöyle rivayet etmiştir: Hz. Ebû Bekr, Hz. Muhammed'e zekât hakkında verdiği talimatı bana yazdı. Bu talimat şu şekildedir: "Ne yaşlı ne de kusurlu bir hayvan ne de bir teke zekât

olarak kabul edilemez; ancak zekât toplayıcısı uygun görürse, bu tür hayvanlar alınabilir” (Buhârî, zekât, 58, 1455). Bu hadisten sonra, zekât toplama ve kabul etme sürecinde belirli bir esneklik sağlanmış olup, bu konuda nihai karar zekât toplayıcısının takdirine bırakılmıştır.

1.2.3. Altın, Gümüş ve Herhangi Bir Biçimdeki Paranın Zekâtı

1.2.3.1. Altın ve Gümüş Zekâtı

Kur'an-ı Kerim, altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları acı bir azapla tehdit ederek vurgular: «Ey iman edenler! Bilin ki yahudi din bilginlerinin ve hristiyan din adamlarının birçoğu halkın mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan alıkoyarlar, altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele!» (Tevbe suresi, 34). Başka bir ayette Allah buyurur “O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak: işte yalnız kendiniz için toplayıp sakladıklarınız; tadın şimdi biriktirip sakladıklarınızı!” (Tevbe suresi, 35). Bu ilahi uyarıya paralel olarak, Ebu Salih Zekvan’ın naklettiğine göre, Ebu Hureyre şöyle demiştir: “Altın ve gümüşün hakkını vermeyen kimse yoktur ki; altın ve gümüşü kıyamet günü kendisi için levhalar haline getirilmesin, cehennemde kızdırılmasın, uzunluğu elli bin sene olan bir günde yanları, alnı ve sırtı onunla dağlanmasın, bu işlem insanlar arasında hüküm verilinceye kadar sürer. Ondan sonra ya cennete gider ya da cehenneme gider” (Müslim, zekât 28, 987a; Demirhan, 2006, s.60). Bu hadis, zekâtın ihmal edilmesinin ciddi sonuçlarına dikkat çekmekte ve zekâtın mal birikimlerini helal yollarla dağıtma sorumluluğunu vurgulamaktadır.

1.2.3.2. Altın ve Gümüş Nisabı

Zekât, altın ve gümüşün tüm formlarında zorunlu olup, mücevherler bu kuralların dışında tutulmaktadır ve bu durum, fıkıh âlimleri arasında tartışmalı bir konu olarak kalmaktadır. Yer altından çıkarılan altın ve gümüş, nisab miktarına ulaştığında zekâta tabi olur. Bu bağlamda, 200 dirhem veya daha az altına sahip olanlar veya 20 miskal ve üzeri altına sahip olanlar zekâta tabidir (Güman, 2018, s. 63). Ebu Seyd El-Hudri’nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur, “Yirmi miskalden az altın ve iki yüz dirhemden az için zekât yoktur” (Buhârî, zekât, 50, 1447; Yıldırım, 2018, s. 14). Fıkıh alimler, altının nisabını 85 gram olarak belirlemektedir (Al-Qaradawi, 1999, s. 168). Para için nisab konusunda genel bir görüş birliği sağlanmış olup, bu nisab iki yüz dirhem

olarak belirlenmiştir. Gümüşün nisabı ise yaklaşık 595 gram olarak tahmin edilmektedir (Dinçer, 2019, s. 180).

Âlimler, altın ve gümüş zekâtlarının %2.5 oranında sabitlendiği hususunda görüş birliği sağlamışlardır (Al-Bawwab, 2023, s. 102). Kâğıt para, ayrı bir para birimi olarak kabul edilmekte ve bu nedenle altın ve gümüşe uygulanan tüm kurallar, kâğıt paraya da uygulanmaktadır; bu kurallar arasında zekât yükümlülüğü de bulunmaktadır. Dolayısıyla, kâğıt paranın yanı sıra altın ve gümüş para birimleri üzerinde de zekâtın uygulandığı konusunda hiçbir şüphe yoktur çünkü bu, halkın baskın mülkiyet biçimini oluşturur ve stoklama, tasarruf ve mevcut ticari veya kurumsal sermayede en çok kullanılan araçtır. Bu nedenle, kâğıt paranın nisabını belirlemek, altın ve gümüşün nisabını belirlemeye benzer.

1.2.4. Ticari Malların Zekâtı

Mal kavramı, dilbilim ve fıkıh alanlarında farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Dilbilimde, mal, bireylerin elde edebileceği, sahiplenebileceği veya yararlanabileceği her türlü nesne, hizmet veya varlık anlamına gelir. Fıkıhta ise, malın tanımı, farklı mezheplerin görüşlerine göre değişiklik gösterir (Balta, 2015, s. 81).

Hanefî mezhebi, malı, istenilen ve değerli olan her şey olarak tanımlar (Özpolat, 2022, s.120). Bu tanıma göre, malın saklanması, bağışlanması veya yasaklanması mümkündür (Döndüren, 1993, s. 39). Maliki mezhebi, malı, sahibinin istediği gibi kullanabileceği her şey olarak tanımlar. Bu tanıma göre, malın sahibi üzerinde tam bir tasarruf hakkına sahiptir. Şafii mezhebi, malı, piyasada bir değeri olan ve sahibinin elinden çıkaramayacağı veya terk edemeyeceği her şey olarak tanımlar. Bu tanıma göre, malın bir değer ölçütüne sahip olması ve sahibinin ondan vazgeçmemesi gerekir. Hanbeli mezhebi ise, malı, herhangi bir kısıtlama olmadan fayda sağlayan her şey olarak tanımlar. Bu tanıma göre, malın faydalı olması ve sahibinin onu istediği gibi kullanabilmesi yeterlidir.

Genel olarak, mallar sahiplenilebilen ve normal koşullarda fayda sağlayan herhangi bir değerli nesne olarak kabul edilebilir. Zekât bağlamında, malın tahsis edilebilir olduğu ve bu nedenle zekâta tabi tutulabileceği, alimler arasında yaygın olarak kabul edilmektedir.

Ticaret, kâr elde etmek amacıyla malların değişimi veya manipülasyonu olarak tanımlanır. Bu nedenle, ticaret için ayrılan her şey ticari mallar kapsamına girer (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2023). Zekât, ticari malların yanı sıra diğer servet biçimlerine de

uygulanır. Ticari mallar üzerindeki zekâtın delili Kur'an, Sünnet ve fıkıh alimlerinin icmasıdır. *Bakara suresi*, 267 ayetinde Allah şöyle buyrulur: “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve sizin için yerden çıkardığımız rızıklardan infak edin...”. Bu ayet, «kazandıklarınızın iyilerinden» ifadesini ticaret yoluyla elde edilen kazançları da kapsayacak şekilde yorumlamışlardır (Temiz, 2008, s.72). Samra ibn Cündeb tarafından rivayet edilen bir hadiste şöyle denir: “Hz. Muhammed, ticaret için hazırladığımız mallar üzerinden sadaka (zekât) vermemizi emrederdi” (Ebû Dâvûd, zekât, 7, 1562; Manav ve Haçkalı, 2020, s.274).

Fıkıh alimleri, ticari malların zekâtının ödenmesi için Havl şartlarını taşıması gerektiğinde ittifak etmişlerdir.

1.2.4.1. Ticari Malların Zekâtı

Ticaret faaliyetlerine başlamadan önce, ticaretin gerçekleştirilmesi için önceden hazırlık ve niyet gereklidir. Hanefilere göre, ticari mallar üzerinde zekâtın ödenmesi için aşağıdaki temel şartların yerine getirilmesi gerekmektedir (Zuhayli, 1994, s.298):

- Ticaret Malın nisap miktarına ulaşması: Ticari malların zekâtının ödenmesi için malın belirli bir nisap miktarına ulaşması gerekir.
- Havl süresinin tamamlanması: Zekât ödenmesi için malın bir yıl boyunca sahip olunması gereklidir.
- Ticaretin fiilen başlamış olması, sadece niyetin yeterli olmaması gerektiğini belirtir
- Malların ticaret amacıyla uygun ve elverişli olması gerekir.

Ticari malların zekâtı hem aynî olarak hem de para, döviz veya altın gibi nakdî olarak da verilebilir (DIB yayınları, 2011, s.22). Bir tüccarın veya işletmenin zekât miktarının belirlenmesi sürecinde, tüccarın veya işletmenin önce varlıklarını değerlendirip, borçlarını düşmesi gerekmektedir. Ticari varlıkların nihai değerlemesinin ardından, yıllık olarak %2,50 veya takvim yılı bazında %2,577 oranında zekât ödenmesi zorunludur (Tohirin-Muhammad ve Ahmad, 2013, s.11; Terzi, 2019, s.25).

1.2.5. Tahıl ve Meyvelerin Zekâtı

Tahıl ve meyvelerin zekâtı, Kur'an, sünnet ve icma kaynaklarında yer almaktadır. Kutsal Kur'an'da, *En'âm suresi-141* ayetinde Allah şöyle buyurmuştur: “Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bağları, hurma bahçeleri, ekinleri, zeytin ve nar gibi çeşit çeşit ürünleri yaratan

odur. Her biri meyve verdiği zaman ondan yiyin ve toplandığı gün hakkını verin, israf etmeyin, Çünkü Allah israf edenleri sevmez”

1.2.5.1. Zekâta Tabi Farklı Mahsul Türleri

Zekâtın tarım ürünleri üzerinden ödenmesiyle ilgili farklı alimler arasında görüş ayrılıkları olması, farklı yorumlara yol açmıştır. Bazı alimler belirli tarım ürünlerinin zekâtının ödenmesi gerektiğini savunurken, diğerleri bu kapsamı genişleterek daha geniş bir yelpazeyi zekât kapsamına almayı uygun bulmuşlardır.

Buğday, arpa, hurma ve kuru üzüm gibi ürünlerin zekâtı konusunda alimlerin ittifak ettiği belirtilmektedir. Ancak diğer hububat ve meyveler konusunda alimler arasında ihtilaf olduğu ifade edilmektedir. Malikiler ve Şafiiler, yiyecek olarak kullanılabilen, depolanabilen ve kurutulabilen her türlü tahıl ve meyvenin zekâtının ödenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Hanefî mezhebine göre, tarım arazisinin herhangi bir ürününden zekâtın ödenmesi zorunludur (Topal ve Kışmır, 2019, s. 29).

1.2.5.2. Tahıl ve Meyvelerin Zekâtının Nisabının Belirlenmesi

Tarım ürünleri üzerinden zekâtın ödenmesiyle ilgili olarak, alimler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin temel dayanakları, Kur'an ayetleri ve hadis rivayetleridir. Bu konuda aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

- Havl şartının yerine getirilmesi, tahıl ve meyvelerin zekât ödemesi için geçerli değildir. Bu, aşağıdaki ayete uygun olarak belirtilmiştir: «...hasat günü de hakkını (zekât ve sadakasını) verin...» (En'âm, 6/141).
- Toprak ürünlerinin zekâta tâbi olabilmesi için belirli bir miktara ulaşması gerekir. Abu Sa'id el-Hudri'nin rivayetine göre, Hz. Muhammed şöyle demiştir: “Beş vesk'ten az üründe zekât yoktur” (Buhârî, Zekât, 61,1459; Akar ve Eser, 2012, s.28).

Ürünün sulanma şekli de zekât miktarını etkilemektedir. Cabir İbnu Abdullah el-Ensari'den rivayet edilen bir hadiste, Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Semânın ve pınarların suladığı yahut sulanmaksızın kendi ince damarlarıyla su emip yetişmiş olan yer mahsûllerinde uşr, yani onda bir zekât vergisi; kuyulardan, kova ve dolapla sulananlarda ise yirmide bir zekât vergisi vardır” (Buhârî, Zekât, 83, 1483; M Ali, 2018, s.23; Başdemir, 2015, s.32).

Günümüzde birçok âlime göre, Ekim ayında hasat edilen ve depolanan tahıl ürünleri (buğday, arpa, mısır ve pirinç gibi) üretim süreci sırasında kullanılan gübreler ve ilaçlar

gibi ek maliyetlerin düşülmesinden sonra kalan miktar, belirli bir azami miktara ulaştığında (yaklaşık 653 ila 1000 kg, örneğin 653 kg buğday) bu ürünler zekât yükümlülüğüne tabi olacaktır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017e, 2017).

Ebû Yusuf'a göre, öşür, ürünler hasat edilecek duruma geldiğinde farz olur. İmam Muhammed'e göre ise öşür, harman zamanı farz olur (Okur, 2020s.52-53).

1.3. Zekât Hesaplamasında İslam Hukuk Mezheplerinin Yaklaşımları: Varlık ve Yükümlülüklerin Karşılaştırmalı İncelenmesi

Bu bölümde, varlıklar ve yükümlülük üzerinden Zekât hesaplamasının yanı sıra nakit, ticari kağıtlar, alacaklar, borçlar, kiralama ve finansal sözleşmeler, ticari mallar, yatırım varlıkları, finansal enstrümanlar, gayrimenkul ve geliştirme projeleri, teslimat aşamasındaki mallar gibi önemli konularda Zekât hesaplamalarının belirlenmesi incelenmektedir.

1.3.1. Nakit Varlık Üzerinden Zekât Hesaplanması

1.3.1.1. Nakit ve Nakit Benzerlerinin Kavramı

Para, bir toplumda değer ölçüsü olarak kabul edilen ve alışverişi kolaylaştıran bir araç olarak tanımlanır. Ayrıca, devlet tarafından basılan, kâğıt veya metalden yapılan ve nominal değeri açıkça belirtilen resmi bir ödeme aracı olarak da işlev görür (Alkış, 2018, s.70). İslam ekonomik sisteminde, para yalnızca işlenmiş mallar ve hizmetler karşılığında geçerli bir ölçü birimi olarak kabul edilir ve bu tür değerlerin değişiminde kullanılır (Doğan, 2018, s.228). Zekât kuralları, tarihsel olarak yalnızca altın, gümüş ve ticaret amacıyla biriktirilen mallar için geçerli olmuştur. Ancak günümüzde altın ve gümüş para birimi olarak kullanılmadığı için, bu kuralların çağdaş para birimleri bağlamında yeniden ele alınması gerekmektedir. Çağdaş para birimlerine uygulanan zekât sorunu, altın ve gümüşten farklı olan çağdaş içtihadın öncelikli bir meselesi olmaya devam etmektedir. Çağdaş alimler, bu para birimleri üzerinde zekâtın temelini sağlamlaştırmak için fıkıh'ın eski hukukçularının fulûs üzerindeki zekât hakkındaki ictihâdına dayanmışlardır (Karabulut,2024, s.32).

Dilbilimsel açıdan, arapça fulûs terimi, nakit veya para anlamına gelir (Habergetiren, 2017, s.9). Bu paralar çeşitli işlemlerde bireyler tarafından benimsenmiş ve kullanılmıştır. Çağdaş içtihadın, geçmişte fulûs üzerine uygulanan zekât kuralları ile günümüz para birimlerinin mevcut durumu arasında paralellikler kurmayı amaçladığını vurgulamak

önemlidir (Tan, 2010, s.179). Bu temellere dayanarak, çağdaş içtihad, modern para birimleri üzerindeki zekâtın doğasını belirlemek için uygun eşdeğerlikler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu süreç, para birimlerinin kendine özgü özelliklerinin, değişim aracı olarak rolünün ve çağdaş ekonomik işlemlerdeki kullanımının derinlemesine bir analizini içerir (Köse vd., 2021, s.158; Mishkin,2016, s.96). Ana hedef, çağdaş para birimlerine uygulanan zekâtın Şeriatın temel ilkelerine uygun ve adil olmasını sağlamak, aynı zamanda mevcut ekonomik ve finansal gerçeklikleri dikkate almaktır. Hanefî mezhebine göre, fulûs'un değeri altın ve gümüşle belirlenir ve bu değerlerin oranlarına göre hesaplanır (Habergetiren, 2017, s.9; Gezgin, s.171).

Fıkıh açısından, altın ve gümüş, nakit paralarla birlikte zekât kapsamına alınır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017c). Muhasebede, nakit, likit varlıkların en likit formu olarak kabul edilir ve mali tablolarda önemli bir rol oynar (Zengin ve Yüksel, 2016, s.84).

Muhasebe bağlamında nakit, finansal tablolarda nakit ve nakit benzerleri olarak sınıflandırılır (Bulut ve Karaaslan, 2023, s.111; Jamil vd., 2016). Bu, elde bulunan nakit paranın yanı sıra vadesiz mevduatları da içerir. Nakit benzerleri, yüksek likiditeye sahip ve kısa vadeli yatırımları tanımlar; bu yatırımların değerindeki dalgalanmaların minimal risk altında, belirlenen bir miktar nakde hızlı ve kolay bir şekilde dönüştürülebilir olması beklenmektedir. (Doğan, 2021, s.22-23). Ancak, nakit benzerleri için bazı kısıtlamalar geçerlidir, örneğin kullanımı sınırlı olan veya belirli amaçlar için ayrılmış nakdi temsil eden fonlar bu kapsam dışında tutulur. Likit olmalarına rağmen, hisse senetleri değerlerindeki önemli dalgalanmalar nedeniyle nakit benzerleri olarak kabul edilmez. Bu açıklama, nakit ve zekât kavramının muhasebe perspektifine odaklanmakta olup, mevduatlarla ilgili tartışmalar ayrı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.1.2. Nakit Paranın Zekâtının Belirlenmesi

Nakit paranın zekâtı konusundaki bu karmaşıklık, İslam hukuku prensiplerinin ve modern bağlama adaptasyonlarının derinlemesine analizini gerektirmiş ve antik dönemdeki para gerçeği ile modern çağdaki para birimlerinin farklılıklarını göz önünde bulundurmıştır.

Nakit, finansal durum tablosunda yer alan varlıklardan biridir ve en likit varlık olarak kabul edilir. Nakit, genellikle parasal varlıklar ve borçlar için bir ölçüm birimi olarak kullanılır ve nominal değeri üzerinden kaydedilir (Kantar ve Öndeş,2022, s.42). Nakitler, yabancı para içeriyorsa, işletme tarafından mali tabloların hazırlanmasında kullanılan para birimiyle aynı para birimi cinsinden değerlendirilmelidir (Özkul ve Baş, 2020, s.68).

Ancak, bu yabancı para birimlerinin değerlemesinin, mali durum tablosunun düzenlenme tarihindeki gerçeğe uygun değeri olması gerekmektedir. TFRS'ye göre, yabancı paranın ilgili günlük gerçeğe uygun değeri belirlenirken, VUK'un 280. maddesi uyarınca ilgili para biriminin borsa rayiç bedeli esas alınır.

Muhasebe standartlarında gerçeğe uygun değer, ölçüm tarihinde piyasa katılımcıları arasında gerçekleştirilen bir işlem sırasında bir varlığın satışında elde edilecek olan fiyat veya bir borcun devri sırasında ödenecek olan fiyat anlamına gelir (TFRS 13, 2018, madde 3). Bu, işletmenin bu para birimlerini para piyasalarında satın alma fiyatıyla değiştirdiği fiyatı ifade etmektedir. Nakit ve nakit benzerleri, finansal tablolarda ölçüm açısından zekât prensiplerine uygun olarak ele alınmaktadır. Bunun sebebi, nakdin finansal tablolarda ölçü birimi olmasıdır. Ancak, zekâtın ödenmesi için belirli koşulların dikkate alınması önemlidir. Ayrıca, nakdin yasal yollarla elde edilmiş olması gerektiği unutulmamalıdır. Eğer para haram yollardan elde edilmişse, zekâta tabi değildir (Durmuş,2022, s.13).

1.3.1.3. Banka Mevduatlarında Zekâtın Hesaplanması

Banka mevduatları, finansal durum tablosunda yer alan önemli varlıklardır (Blessing ve Onoja,2015). Bireyler ve kurumlar tarafından bir bankaya emanet edilen fonlardan oluşurlar ve bankanın, bu fonları yatırımcılara veya belirli kişilere, anlaşmaya bağlı olarak geri ödeme taahhüdü vardır (Li ve Lin, 2016, s.99). Banka mevduatları, tasarruf hesapları, vadesiz hesaplar ve vadeli mevduatlar gibi farklı şekillerde olabilir (Martin vd., 2018). Bu farklı mevduat türleri, yatırımcılara özel avantajlar sunar, örneğin tasarruf hesaplarında faiz kazancı elde etme imkânı (Bikker ve Gerritsen, 2018, s.172) veya vadesiz hesaplarda kolay fon erişimi gibi imkanlar bulunmaktadır. Banka mevduatı türleri çeşitlidir ve bu mevduatların isimleri ile özellikleri bankadan bankaya değişebilir, ancak çoğu üç temel kategoriye ayrılabilir.

(a) *Cari hesap (vadesiz mevduat)*: Cari hesap, müşterinin istediği zaman çekebileceği bir tür banka mevduatıdır. Belirli miktarlarda çekim yapmadan önce bazı koşullar yerine getirilmesi gerekebilir (Sylla, 2023, s.16). Genellikle cari hesaplar faiz getirmez, ancak bazen düşük bir faiz ödemesi yapılabilir.

(b) *Tasarruf hesabı (bildirimli mevduat)*: Tasarruf hesabı, bankanın ve müşterinin yatırılan fonların belirli bir bildirim süresinden sonra geri ödeneceğini kabul ettiği bir tür

banka mevduatıdır. Bu tür mevduatın faiz oranı genellikle cari hesapların faiz oranına benzer (Bikker ve Gerritsen, 2018, s.172).

(c) *Vadeli mevduat (yatırım mevduatı)*: Vadeli mevduat, bankanın ve müşterinin yatırılan fonların belirli bir süre sonunda geri ödeneceğini kabul ettiği bir tür banka mevduatıdır (Bolcal, 2021, s.11; Sylla, 2023, s16). Örneğin, üç, altı veya on iki ay gibi bir süre belirlenebilir. Vadeli mevduatlar genellikle diğer mevduat türlerinden daha yüksek faiz oranları sunar.

Her bir banka mevduatı türü, farklı özelliklere sahip olup müşterilerin çeşitli finansal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Günümüzdeki birçok fıkıh âlimi, banka mevduatlarının müşterilerin bankalara verdiği borçlar olarak değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir (International Islamic Fiqh Academy, 2021, s. 541). Bu bağlamda, özellikle vadesiz mevduatlar hem İslami bankalarda hem de faiz temelli bankalarda hukuki açıdan borç olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, bankaların bu mevduatların güvenliğinden sorumlu olması ve Şeriata göre talep üzerine geri ödeme yükümlülüğü taşımasıdır (International Islamic Fiqh Academy, 2021, s. 515). Dolayısıyla, bankanın ödeme gücü veya diğer faktörler, bu borçlanmanın hukuki statüsünü etkilememektedir. Bu kapsamda, vadesiz mevduatlar, vadeli mevduatlar, bildirimli mevduatlar ve tasarruf hesapları gibi tüm mevduat türleri aynı şekilde değerlendirilir. Bu nedenle, konvansiyonel bankaların bu tür mevduatlara faiz ödemesi yapması, Şeriata göre haram kabul edilmektedir.

Bakara suresi 278. ayette Allah, "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın," buyuruyor. Bu ayet, faizin (riba) haram olduğunu ve müminlerin faizden tamamen uzak durmaları gerektiğini vurguluyor.

Şeriat uyumlu bankalar, faiz ödemelerine izin vermeyen mevduat türleri için çeşitli alternatif çözümler sunmaktadır (Wazir, 2020, s.175). Bu alternatifler arasında, Mudarabe ve Murabaha'ya dayalı yatırım mevduatları öne çıkmaktadır. Mudarabe'ye dayalı yatırım mevduatlarında, yatırımcıların fonları bankanın Mudarabe prensiplerine uygun olarak çeşitli yatırımlara yönlendirilir, böylece yatırımcılar faizsiz kazanç elde edebilirler. Benzer şekilde, Murabaha'ya dayalı yatırım mevduatlarında banka, belirli bir malı müşteriden nakit olarak satın alır ve ardından bu malı müşteriye belirli bir kâr marjıyla vadeli olarak satar, bu da faizsiz bir yatırım modeli sunar (Çetin Torun ve Savsar, 2023, s. 2).

Bu tür alternatifler, yatırımcılar için hem kârlı hem de Şariat prensiplerine uygun çözümler sunarak İslami finans sistemine uyum sağlamaktadır (Wazir, 2020, s.150). Çağdaş fıkıh alimleri, yatırım mevduatları konusunda farklı görüşlere sahiptir. İlk görüşe göre, bu mevduatlar organize bir teverruk şekli olarak kabul edilir ve dolandırıcılık unsuru içerdiği için yasaklanır. Teverruk, nakit elde etmek amacıyla bir malı vadeli alıp, daha düşük bir bedelle başkasına satma işlemidir (Kılınç, 2024, s.208). Organize teverruk, İFK'ların müşteriye emtia alıp vadeli olarak satması ve ardından müşterinin vekili olarak bu emtiayı tekrar piyasada satarak nakit sağlaması işlemidir (Halitoğlu, 2021, s. 667). Organize teverruk, İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından meşru kabul edilmemiştir (Kılınç, 2024, s.210). Ancak, bazı hukukçular bu yöntemi yalnızca zorunlu ve alternatif çözümlerin bulunmadığı durumlarda sınırlı olarak onaylamışlardır (Sancar, 2019, s.171). İkinci görüş ise, söz konusu mevduatların, sözleşmenin belirli bir mal üzerine dayanması ve müşterinin malı kendisi tarafından bankaya satması durumunda mümkün olduğunu ve böylece bankanın her iki tarafı temsil etmesini önlediğini savunur. Eğer mal üçüncü bir tarafa satılırsa, bu bir yatırım vekilliği olarak kabul edilir ve murahaba (karla satış) Şeriata uygun olduğu sürece devam eder (AAOIFI SS 30, md. 2).

Katılma hesapları, fıkıh literatüründe mudarabe akdi ile ilişkilendirilir; müşteriler sermaye sahibi, bankalar ise işleyen olarak kabul edilir. Bu kapsamda, sermaye sahipleri, katılma ve yatırım hesaplarındaki fonların zekâtını ödemekle yükümlüdürler. Vade süresi bu yükümlülüğü etkilemez; önemli olan fonların yatırım varlıklarındaki temsil edilen değeridir (Durmuş, 2022, s.6).

Katılım bankalarının bünyesindeki katılma hesaplarının ana paralarından zekât sorumluluğu bulunmamakla birlikte, bu hesapların kâr getiren yatırımlarından elde edilen gelir için bankanın zekât ödemesi gerekmektedir. Ayrıca, bir katılım bankasının diğer bir katılım bankasında açtığı katılma hesaplarındaki ana para ve kâr üzerinden %2,5 oranında zekât ödenmesi zorunludur. Farklı döviz cinsleriyle açılan hesaplar da zekâta tabi olup, bu hesaplarda %2,5 oranında zekât ödenmelidir. AAOIFI'nin görüşüne göre, katılma hesaplarındaki zekât yükümlülüğü, bankanın bu zekâtı ödemesi için bir yasal düzenleme, tüzük veya genel kurul kararı bulunmadığı sürece, para sahiplerine aittir (AAOIFI, SS 35).

Banka mevduatı türleri üzerindeki zekât, alacaklar üzerindeki zekât ile aynı kefeye konulmamalıdır. Bu yaklaşım, alacak senetleri olarak kabul edilen kâğıt paralar için de

geçerlidir. Altın ile gümüşün zekâtına dair yapılan değerlendirmeyeyle aynı kapsamda ele alınmalıdır.

Banka mevduatları üzerindeki zekât hesaplaması konusunda, *vadesiz mevduatları* nakit olarak kabul edilir ve bu durum muhasebe standartlarında belirtilen zekât kurallarıyla uyumludur.

Yatırım mevduatları için ise iki yaklaşım bulunur:

- Zekâta tabi varlıklara dayalı yaklaşım ilkelerine göre, zekât hesaplamaları, yatırım hesaplarında bulunan altta yatan varlıkların toplam değerine dayandırılmaktadır (Umarov,2019, s.8). Bu yaklaşım, finansal kurumların İslami finans prensiplerine uygun yatırımlarını yönetirken varlıkların değerini temel alarak zekâtı hesaplamayı amaçlar. Ancak, bu yaklaşımın karşılaştığı karmaşıklık, bu hesaplardan elde edilen getirilerin ticari işlemler, gerçek yatırımlar ve finansman operasyonları gibi çeşitli kaynaklardan türeyebileceği gerçeğindedir.
- Diğer bir strateji olan tahmini yaklaşım ise, yatırım hesaplarının belirli aralıklarla nakde dönüştürüleceği varsayımına dayanır (AAOIFI, SS 35). Bu strateji, yatırımların sürekli getiri sağladığı dönemlerde değil, hesapların nakit hale geleceği zamanlarda zekât hesaplaması yapar. Böylece, zekâtın likit olmayan teorik miktarlardan ziyade erişilebilir ve kullanılabilir varlıklar üzerinden hesaplanmasını amaçlar.

Abdur-Rahman bin Mes'ud şöyle demiştir: “Sahl bin Ebu Hathmah bizim meclisimize geldi ve Hz. Muhammed’in şöyle dediğini aktardı: 'Bir değerlendirme yaptığınızda, ondan üçte birini bırakın; eğer üçte birini bırakamazsanız, o zaman dörtte birini bırakın’” (Ebû Dâvûd zekât, 50, 1605; Tirmizî, zekât, 27, 643; i Nesâî, zekât, 57, 2491).

Muhasebe ilkelerine göre, banka mevduatları nakit olarak değerlendirilirken, Şariat uyumlu yatırım mevduatları doğalarına ve kullanımlarına bağlı olarak belirli kurallara tabi olabilir.

1.3.2. Yatırım Varlıkları Üzerindeki Zekâtın Hesaplanması

Yatırım amaçlı varlıkların zekâta tabi olup olmadığını, bu varlıkların değerlerinin nasıl belirleneceğini ve zekâtın nasıl hesaplanacağını kapsar. Zekâtın doğru şekilde hesaplanabilmesi için varlıkların türü, değeri ve diğer ilgili faktörler dikkate alınır. İslam

hukuku, yatırım varlıkları üzerindeki zekât hesaplaması için belirli prensipler ve yöntemler sunmuştur.

1.3.2.1. Yatırım Varlıkları Kavramı

Finansal piyasalarda yatırım araçları, kar elde etmek amacıyla oluşturulan menkul kıymetlerdir ve genellikle üç temel kategoriye ayrılabilirler. Bu kategoriler şunlardır:

- Hisse Senetleri: hisse senetleri, sahiplerine bir şirketin mülkiyetinde pay sahibi olma hakkı tanıyan finansal araçlardır (Küçük, 2020, s.169). Hisse senedi sahipleri, şirketin karından temettü alma hakkına sahip olabilirler ve aynı zamanda şirketin yönetiminde söz sahibi olabilirler (Kar vd., 2011, s.3). Hisse senetleri, şirketin performansı ve piyasa koşulları göz önüne alındığında, çeşitli türlerde gelir sağlama potansiyeline sahiptir.
- Türevler: Türev finansal enstrümanlar, belirli bir değişkene, örneğin faiz oranlarına veya hisse senedi fiyatlarına, diğer piyasa faktörlerine benzer şekilde tepki veren ve ileri bir tarihte yerine getirilmesi gereken sözleşmelerdir (Çığır, 2023, s.23). Türevler, başlangıçta sınırlı bir yatırım gerektirir veya hiç gerektirmez ve riskten korunma veya spekülasyon amacıyla kullanılırlar (Ayrıçay,2003, 2). Örnekler arasında vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyonlar ve swaplar bulunur.
- Borçlanma Araçları: Borçlanma araçları, finansal piyasalarda finansal borçları temsil eden menkul kıymetlerdir (Çığır, 2023, s.23, 19-20). Bu tür menkul kıymetler, ihraç eden tarafından alınan finansmanı temsil eder ve yatırımcılara belirli bir vade süresi sonunda geri ödeme ve faiz alma hakkı tanır.

Bu finansal enstrümanlar, yatırımcılar için farklı risk ve getiri profillerine sahiptir ve genellikle portföy çeşitlendirmesi stratejilerinin bir parçası olarak kullanılırlar. Her biri farklı amaçlar için kullanılabilir ve yatırımcıların risk toleransı, yatırım hedefleri ve piyasa beklentilerine göre seçilirler. Tüm bu enstrümanlar, finansal piyasalardaki önemli yatırım araçlarıdır ve yatırımcıların portföylerini çeşitlendirerek risklerini yönetmelerine ve yatırım hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilirler (TFRS9, 2019, s.6).

Bu noktada, özellikle hisse senetleri, Sukûk ve yatırım fonları gibi gibi yatırım araçları karşımıza çıkar. Bu yatırım araçları, finansal piyasalarda yaygın olarak kullanılan ve çeşitli yatırım fırsatları sunan enstrümanlardır. Ayrıca, borçlanma araçları da finansal

piyasalarda önemli bir role sahiptir, türev enstrümanlar ise, bu konuda daha derin bir analiz gerektirdiği için bu çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

1.3.2.2. Finansal Enstrümanların Zekât Hesaplaması

Zekât hesaplaması, finansal piyasalarda kullanılan karmaşık varlıkların doğası nedeniyle bazen zorluklar içerebilir. Özellikle hisse senetleri, Sukûk (kira sertifikaları) ve türev ürünler gibi finansal araçlar, yatırımcılara farklı getiri ve risk seviyeleri sunan enstrümanlardır.

Finansal Varlıklar muhasebe standartlarına göre şu şekilde sınıflandırılır: (Fidan, 2018, s10; Gökgöz,2019, s.168-169).

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarar'a Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu tür varlıklar, gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilir. Gerçeğe uygun değer farkları, gelir tablosunda kar veya zarar olarak raporlanır. Bu yöntem, varlığın piyasa koşullarına göre sürekli güncel değerini yansıtmayı amaçlar.
- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu tür varlıklar, gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilir, ancak değer değişiklikleri doğrudan diğer kapsamlı gelirden raporlanır. Bu yöntem, genellikle satışa hazır menkul kıymetler için uygulanır.
- İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar: Bu varlıklar, söz konusu varlığın itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden raporlanır. İtfa edilmiş maliyet değeri (İEMD), anapara tutarına etkin faiz yöntemiyle hesaplanan faiz eklenip yapılan ödemeler düşülerek bulunur. $İEMD = \text{Anapara} + \text{Faiz} - \text{Ödeme}$.

Ancak, bu enstrümanların zekât'a tabi olup olmadığı ve zekâtın nasıl hesaplanacağı konularında farklı görüşler ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu nedenle, bu konuda topluluk içtihatlarının önemli bir rehberlik rolü oynadığını belirtmek gerekir.

▪ Hisse Senetleri

Hisse senetleri, bir şirketin varlıklarının ve kârlarının bir kısmına sahip olma hakkı veren finansal araçlardır (Küçük, 2020, s.169). Bu senetler, yatırımcılara hem kâr payı hem de sermaye kazancı elde etme potansiyeli sunar.

Hisse senetleri kâr payı için tutuluyorsa, kâr payı zekâta tabidir. Hisse senetleri alım-satım amacıyla elde tutuluyorsa, ticaret malı olarak kabul edilir ve piyasa değerleri

üzerinden zekât hesaplanır (Dalgın, 2004, s.59; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017g). Spekülasyon amacıyla alım satıma konu olan 110 no'lu hesapta izlenen hisse senetleri, piyasa değeri üzerinden değerlendirilmekte ve ticari mallar gibi işlem görmektedir. Bu hisse senetleri, dönen varlıklar arasında sınıflandırılmaktadır. Yatırım amacıyla elde tutulan menkul kıymetler ise 242 Bağlı Menkul Kıymetler, 243 İştirakler ve 245 Bağlı Ortaklıklar hesaplarına kaydedilir. Bu varlıkların getirileri, iştirakler ve bağlı ortaklıklardan elde edilen kazançlar doğrultusunda, dönem sonunda 640 ve 641 hesaplarına kaydedilir. Zekât hesaplamasında, yalnızca bu varlıklardan elde edilen temettü gelirleri dikkate alınmaktadır. Ancak, temettü gelirlerinin zekâtının, ilgili şirket tarafından ödenmemiş olması gerekmektedir. Eğer şirket temettü üzerinden zekât ödemişse, mükellef aynı gelir için tekrar zekât ödemekle yükümlü değildir; zira bir mal üzerinden bir yıl içinde iki kez zekât verilmesi söz konusu değildir.

Ancak, hisse senetleri yıllık kâr amacıyla sanayi veya ticari şirketlere aitse, bunların zekât hesaplaması farklılık gösterebilir (Dalgın, 2004, s.59).

AAOIFI'nin yaklaşımı ise, hisse senetlerinin ticaret amacıyla edinilmişse ticaret malları gibi zekâta tabi olmasını, gelir amacıyla alınmışsa hisse başına düşen zekâta tabi mallar üzerinden zekât verilmesini öngörmektedir (AAOIFI, SS 35, 574).

Hisse senetlerinin zekâtı konusunda dört temel görüş bulunmaktadır (Durmuş, 2022, s.14-18):

- Şirketin faaliyet alanına göre zekât: Eğer hisse senetleri ticari amaçla elde tutuluyorsa, şirketin faaliyet alanına göre zekât ödenir. Sanayi şirketlerinde kârdan, ticaret şirketlerinde pay üzerinden zekât verilir. Sabit varlıkların değeri düşülmelidir.
- Niyet ve hisse senedinin türüne göre zekât: Hisse senedi, gelir elde etmek amacıyla alınmışsa, şirketin faaliyet alanına göre zekât verilir. Alım-satım amacıyla alınmışsa, piyasa değeri üzerinden zekât ödenir.
- Ticaret malı olarak zekât: Şirketin faaliyet alanı ve kişinin niyetine bakılmaksızın, hisse senetleri ticaret malı olarak değerlendirilir ve bu şekilde zekât ödenir.
- Şirket veya kişi bazında zekât: Zekâtı şirket ödüyorsa, tüm varlıklar topluca değerlendirilir. Kişi ödüyorsa, niyetine bağlı olarak zekât ödenir. Ticaret amacıyla alınmışsa piyasa değeri üzerinden, gelir amacıyla alınmışsa bir yıl sonra gelir üzerinden zekât verilir.

Hisse senetlerinin zekâtının hesaplanmasında hisse senedinin kendisi ve hisse senedinin temsil ettiği varlıklar olmak üzere dikkate alınması gereken iki temel unsur bulunmaktadır.

Hisse senedinin kendisi: Hisse senetleri, ticari mal olarak kabul edilir ve bu nedenle zekâta tabidir. Zekât hesaplamasında, mülk sahibi olduğu hisse senetlerinin sayısını ve her bir senedin piyasa değerini kullanarak, toplam hisse senedi değerini hesaplar. Hisse senetlerinin toplam piyasa değeri üzerinden %2.5 oranında zekât verilir (Durmuş, 2022, s.19, AAOIFI, SS 35, s.575; Dalgın, 2004, s.59; Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017g).

Hisse senedinin temsil ettiği varlıklar: Hisse senedinin temsil ettiği varlıklar, şirketin aktiflerinden ve pasiflerinden oluşur. Zekât hesaplamasında, zekâta tabi varlıklardan kısa vadeli borçlar çıkarıldıktan sonra kalan tutar zekât matrahını oluşturur ve bu matrah üzerinden zekât hesaplanır (Durmuş, 2022, s.19; AAOIFI, SS 35, s.575).

Hisse senetlerinin temsil ettiği varlıkların zekâtını hesaplamak için iki temel yöntem kullanılmaktadır.

Net Aktif Değer Yöntemi: Bu yöntem, şirketin bilançosundaki verileri kullanarak hisse başına düşen net aktif değeri hesaplamayı amaçlar (Gorbon,2012, s.9; Barkham ve Ward,1999, s.291). Bu hesaplama, şirketin toplam düzeltilmiş dönen varlıklarından, toplam düzeltilmiş kısa vadeli borçlarının çıkarılmasıyla elde edilen net aktif değer, hisse sayısına bölünmesiyle gerçekleştirilir. Bu değer üzerinden %2,5 oranında zekât ödenir.

Tahmin Yöntemi: Bu yöntem, şirketin bilançosundaki verilerin eksik veya güvenilir olmadığı durumlarda kullanılır. Bu yöntemde, hisse senetlerindeki zekâta tabi unsurların tahmini hesaplanması amaçlanır. Bu tahmini, şirketin faaliyet alanına, sektörüne ve piyasa koşullarına göre değişebilir

▪ Sukûk

Sukuk kelimesi, Arapça kökenli "Sak" kelimesinden türemiştir ve kıymetli evrak, sertifika, çek ve senet gibi anlamlar taşır (Yılmaz ve Bölükbaşı, 2020, s.170). Sukuk, son dönemde giderek daha fazla ilgi gören ve önemi artan bir finansal enstrüman haline gelmiştir (Kılınç, 2024, s.199). Sukûk, İslami finans sisteminde borçlanma enstrümanları olarak kullanılan ve genellikle belirli varlıklar veya gelir akışları ile desteklenen menkul kıymetlerdir. Ancak, Sukûk'ların finansal raporlamasında, destekleyici varlıkların ayrıntılarının her zaman şeffaf bir şekilde sunulmadığı durumlar söz konusu olabilir. Bu

durum, Sukûk'un zekât kapsamındaki yükümlülüklerinin kesin bir biçimde belirlenmesini zorlaştırabilir.

Bu bağlamda, Sukûk'ların zekât hesaplamalarına ilişkin olarak önerilen metodoloji, Sukûk'un ihraç eden kuruluşun sahip olduğu varlıklarla bağlantılı olarak değerlendirilmesini ve bu sertifikaların yatırım veya ticari amaçla edinilip edinilmediğinin dikkate alınmasını içermektedir. Bu yaklaşım, Sukûk'un altında yatan varlıkların net değerini ve bunların zekât yükümlülükleri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir çerçeve sunar. Dolayısıyla, Sukûk'lardan elde edilen gelirlerin zekât yükümlülüğüne tabi olup olmadığını belirlemek için, söz konusu Sukûk'ların varlık tabanlı değerlemesi ve kullanım amacı analiz edilmelidir.

Tablo 9

Murabaha ve İcare Sukuklarının Zekât Hesaplaması

Sukuk Türü	Zekât Hesaplaması	Açıklama
Murabaha Sukuku	Ticaret malları ve alacaklar üzerinden hesaplanır.	Mevcut mallar ve tahsili beklenen peşin alacaklar matraha dahil edilir; vadesi gelmemiş kârlar hariç tutulur.
İcare Sukuku	-Menfaat henüz elde edilmemişse zekât gerekli değildir. -Menfaat elde edilmişse, gelir getiren varlıklar üzerinden hesaplanır. -Ticaret amacıyla alınıp satılıyorsa piyasa değeri üzerinden hesaplanır.	Kiralanan menfaatin elde edilmemesi durumunda zekât gerekmez. Ticaret amacıyla alınıp satılan sukuklarda piyasa değeri üzerinden zekât hesaplanır.

Bu bağlamda, Sukûk'ların ihraç edildiği varlıkların değerlendirilmesi ve bu varlıkların finansal tablolar üzerindeki yeri ve değeri, zekât hesaplamalarındaki netliği artırabilir. Ayrıca, Sukûk'ların ticari ya da yatırım amaçlı edinimi, zekât yükümlülüklerinin belirlenmesinde önemli bir faktör olarak rol oynamaktadır.

▪ **Türev Ürünler**

Türev ürünler, bir başka değişkene bağlı olarak değer kazanan veya kaybeden sözleşmelerdir (Çığır, 2023, s.23). İslam hukukunda, türev ürünler üzerindeki tartışmaların temelinde ğarar (belirsizlik) kavramı yatmaktadır. Garar, İslam hukukunda belirsizlik, risk ve haksız kazanç anlamına gelir. Akdın konusu veya şartlarında taraflar arasında anlaşmazlık çıkaracak düzeyde belirsizlik bulunması, ğarar olarak kabul edilir (Taşova, 2020, s.42). Bu durum, haksız kazanca yol açabileceği için sakıncalı sayılır ve akdın geçersizliğine neden olabilir.

Türev ürünler, riskten korunma veya spekülasyon yapma amacıyla kullanılabilirler (Ayrıçay,2003, 2). Ancak, İslam hukukuna göre, vadeli işlem ve türev sözleşmeleri hem

mal teslimi hem de ödemenin ertelenmesi nedeniyle İslami açıdan uygun kabul edilmemektedir (Sıcakyüz ve Şencal, 2021, s.141).

Aslında, geleneksel türev ürünler üzerine önemli tartışmalar sadece İslami finans aktörleri tarafından değil, küresel finans aktörleri tarafından da gündeme getirilmektedir (Akkuş ve Sakarya, 2018, s. 296). Şeriata aykırı türev ürünlerden elde edilen gelirler haram kabul edilir ve bu gelirler zekât hesaplamalarına dahil edilmemelidir. Ancak her türev ürününün hukuki statüsünün ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gereklidir; böylece bu finansal araçlardan elde edilen gelirlerin helal veya haram olduğu net bir şekilde belirlenebilir. Türev finansal enstrümanlardan elde edilen gelirlerin zekâta tabi olup olmadığı konusu, İslam hukukunda özel bir incelemeyi gerektirebilir.

1.3.3. Ticari Kağıtlarda Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi

Ticari kağıtlar, kısa vadeli ödemeye yönelik parasal hakları temsil eden ve ticari işlemlerde nakit para yerine geçen belgeler olarak tanımlanır (Calomiris vd., 1995, s.242). Bu belgeler, özellikle ticari işlemlerde ödeme aracı olarak yaygın bir şekilde kullanılmakta ve bu sayede finansal işlemleri kolaylaştırırken aynı zamanda güven artırıcı bir rol üstlenmektedir. Ticari kağıtlar, ticari işlemler sırasında para transferlerini ve ödeme süreçlerini hızlandırarak önemli bir fonksiyon icra eder (Weinberg, 1981, s. 567).

Finansal raporlama süreçlerinde, henüz tahsil edilmemiş ticari kağıtlar genellikle "alacaklar" kategorisi altında raporlanır (Beycan, 2011, s.86). Bu belgelerin finansal değeri, dönem sonu itibarıyla geçerli olan iskonto oranları veya faiz oranları kullanılarak hesaplanır. TFRS 9'e göre, senetli ve senetsiz alacaklar ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değeriyle kaydedilirken, VUK'a göre kayıtlı değeri üzerinden değerlendirilir. Senetli alacaklarda reeskont uygulaması isteğe bağlı olup, senetsiz alacaklar dönem sonunda kayıtlı değeri üzerinden değerlendirilir. Reeskont işleminde, TFRS 9 etkin faiz oranını, VUK ise Merkez Bankası reeskont oranını esas alır (TFRS 9, md. 5.3; VUK, md. 281; Yücel vd., 2020, 29-30).

Ticari kağıtlar, zekât hesaplamasında alacaklar gibi değerlendirilir. Ticari kağıtlarda belirtilen tutarlar, zekât matrahına dahil edilir ve bu alacaklardan elde edilmesi beklenen tutarlar, zekât yükümlülüğü kapsamında dikkate alınır. Zekât hesaplaması yapılırken, alacakların vadesi (vadesi gelmiş veya henüz gelmemiş olması), alacağın kaynağı (örneğin, bir mal satışından veya kredi işleminden doğmuş olması) ve alacakların faiz içerip içermediği gibi unsurlar göz önünde bulundurulur. Faizli borçtan kaynaklanan

alacaklarda, zekât hesaplanırken yalnızca anapara üzerinden değerlendirme yapılır; faiz tutarı zekâta dahil edilmez.

Kuvvetli alacağın tahsilatında herhangi bir zorluk yaşanmadığı sürece geçerlidir ve alacağın vadesine bakılmaksızın uygulanır. Eger Kuvvetli Alacakların, önceki yıllara ait zekât borcu varsa, alacak tahsil edildikten sonra bu yıllara ait zekâtlar ödenmelidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017'a). Ancak, alacağın tahsilatında zorluk yaşanması durumunda, zekât tahsilatın gerçekleştiği tarihten bir yıl sonra ödenir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017a). İleri tarihli alacaklar söz konusu olduğunda, zekât yükümlülüğü, alacağın tahsil edildiği tarihe kadar ertelenebilir (Saadillah, R., 2019, S. 1374).

1.3.4. Alacaklardaki Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi

1.3.4.1. Alacak Kavramı

Alacaklar, işletmenin ileriki bir tarihte ödeme şeklinde almayı beklediği finansal varlıkları temsil etmektedir (Rapson, 1999, s.134). Muhasebede, alacaklar genellikle işletmenin bilançosunda dönen varlıklar olarak sınıflandırılır. Dönen varlıklar, belirli kriterlere göre sınıflandırılır ve bu sınıflandırma, işletmenin finansal yapısının analiz edilmesinde önemli bir rol oynar. Bir varlık, "işletmenin olağan faaliyet döngüsü içinde nakde çevrilebilir, satılabilir veya tüketilebilir nitelikteyse, ticari amaçlarla elde bulunduruluyorsa, bilanço tarihinden sonraki on iki ay içinde nakde dönüştürülmesi bekleniyorsa ya da (TMS 7 kapsamında tanımlandığı şekilde) bilanço tarihinden itibaren on iki ay içinde bir borcun ödenmesi için kullanılmak üzere sınıflandırılmamış ve nakit veya nakit benzeri bir varlık niteliğindeyse," dönen varlık olarak kabul edilir (TMS 1, 2018, s.12). Diğer tüm varlıklar cari olmayan olarak sınıflandırılmalıdır.

Finansal tablolarda kısa vadeli alacaklar, iki ayrı kategoriye ayrılır: ticari alacaklar ve diğer alacaklar (Durmuş, 2021, s.124).

- Ticari alacaklar, şirketin normal ticari faaliyetlerinden kaynaklanan ve genellikle mal satışı veya hizmet sunumu karşılığında tahsil edilen tutarlardır.
- Diğer alacaklar ise, satışlar dışındaki veya normal ticari işlemler dışındaki işlemlerden kaynaklanır.

Alacaklar hesapları, işletmelerin finansal tablolarında önemli bir rol oynar çünkü işletmenin temel faaliyetleriyle doğrudan ilişkilidirler. Bu nedenle, muhasebe uygulamalarında alacakların değerlemesi genellikle nominal değerlerine göre yapılır.

Müşterilerin işletmeye olan taahhütlerini içeren sözleşmelerde, alacakların tespitinde çeşitli etkenler devreye girer. Nakit indirimleri ve iadeler, müşterilere peşin ödeme, belirli tarihte ödeme veya belirli bir satış oranına ulaşma gibi koşullara bağlı olarak sunulan teşviklerdir ve alacak kaydında dikkate alınır (Oktay, 2010, s.180). Şüpheli alacak karşılığı, müşteri alacaklarının tamamen veya kısmen ödenmeme riskini yansıtır ve bu risk, beklenen kredi zararı modeli ile değerlendirilir (TFRS 9, 2019, s.14).

Şüpheli alacaklar, işletmenin tahsil edemeyeceğini düşündüğü müşteri hesaplarını kapsar. Şüpheli alacak ise karşılığı gelir tablosunda zarar olarak kaydedilir (Ayboğa ve Aslanoğlu, 2002, s.55).

Bu doğrultuda, muhasebe uygulamalarında şüpheli alacaklar için karşılık ayrılması amacıyla genellikle satışların yüzdesi yöntemi ve yaşlandırma yöntemi olmak üzere iki temel yöntem kullanılır (Benligiray ve Onay, 2023, s.425). İlk yöntem, gelecekteki satışlara belirli bir yüzde uygulayarak tahsil edilemeyecek alacaklar için karşılık ayırır. Bu yüzden, geçmiş deneyimler ve mevcut ekonomik koşullar gibi faktörler göz önünde bulundurularak belirlenir. İkinci yöntem ise, müşteri hesaplarını ödeme vadelerine göre sınıflandırır ve her vade dilimi için belirli bir tahsilat riski yüzdesi tahmin eder. Bu yöntemler genellikle bir arada kullanılır; ilk yöntem periyodik raporlarda, ikinci yöntem ise mali yıl sonunda daha detaylı bir değerlendirme için tercih edilir. Bu yöntemler çoğunlukla bir arada kullanılır; satışların yüzdesi yöntemi periyodik raporlamalar için tercih edilirken, yaşlandırma yöntemi mali yıl sonunda daha ayrıntılı bir analiz sunmak için kullanılır.

1.3.4.2. Zekât Hesaplamasında Alacakların Etkisi

İslam hukukunda, zekât ödemesi gereken mallar arasında alacaklar da yer almaktadır. Alacaklar, bir kimsenin başka bir kimseye borç olarak verdiği ve ileride geri almayı umduğu maddi değerleri içermektedir. Bu bağlamda, alacaklar sahibinin mülkiyetinde kabul edilir ve zekât yükümlülüğünü taşıyan varlıklar arasında yer alır. Bununla birlikte, alacakların zekâtının ödenmesi konusunda farklı İslam fıkıh mezhepleri arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Üç temel yaklaşım ortaya çıkmıştır:

▪ Alacaklar Zekâta Tabi Değildir

Bazı uzmanlar, alacaklar üzerinde zekât ödemenin zorunlu olmadığı görüşünü benimsemektedir. Bu bakış açısı, alacakların büyüme potansiyeli taşımayan bir servet olduğu ve ticari olmayan malların özel mülkiyet özelliklerini taşıdığı argümanına

dayandırılmaktadır (El huleyfi, 2020, s.256; Şen, 2014, s.316). Bu görüşe göre, alacak sahipleri yalnızca alacağın nominal değerini ve açıklamasını elinde bulundururlar. Yani alacaklar gerçek anlamda somut bir varlık değillerdir. Bu nedenle, bu tür alacaklar için zekât ödemesi gerekli görülmemektedir. (Ramadhan, 2023, s.46).

▪ Alacaklar Zekâta Tabidir

Bu görüşe göre, alacakların zekâtının hesaplanmasında alacakların özelliği ve geri ödenme olasılığı göz önünde bulundurulur. Hanefi ve Maliki mezhepleri bu perspektifi benimserken, bu iki mezhep arasında bazı detaylarda farklılıklar bulunmaktadır.

Hanefilere göre, alacaklar, zekât ödemesi gerekliliğine göre üç kategoriye ayrılır (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017a; Akar ve Eser, 2012, s.29; Essagirci, 2010, s.328).

- Kuvvetli Alacaklar: Bu kategori, borç verilen veya ticaret yapılan malların karşılığı olan alacakları içerir. Bu tür alacaklar, borçlu tarafından kabul edildiği veya kesin delillerle belirlendiği durumlarda zekâta tabidir. Önceki yıllara ait zekât borcu varsa, alacağını tahsil ettiğinde geçmiş yılların zekâtını da ödemelidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017'a).
- Orta Alacaklar: Bu kategori kira gelirleri gibi satış amaçlı olmayan bir mülkün gelirinden doğması beklenen alacakları kapsar. Bu tür alacaklar da zekâta tabidir, ancak tahsil ettiği miktarın nisap düzeyine ulaşması durumunda, geçmiş yıllara ait zekât borcunu ödemekle mükelleftir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017'a).
- Zayıf Alacaklar: Bu kategori, mal karşılığı olmayan alacakları ifade eder, örneğin vasiyet, mehir veya diyet gibi. Bu tür alacaklar, mal değişimiyle ortaya çıkmadığı için zekâta tabi değildir. Alacaklı, bu tür alacakları tahsil ettikten bir yıl geçtikten sonra sadece o yılın zekâtını verir; geçmiş yıllar için zekât ödeme gerekliliği bulunmaz (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017'a).

Hanefi mezhebi, geri ödenebilir nitelikteki alacaklar üzerinde zekâtın zorunlu olduğunu savunmaktadır, zira bu tür alacaklar büyüyen bir servet biçimi olarak kabul edilir. Ancak geri ödenemeyen alacaklar, kaybedilen veya delilsiz olarak zorla elde edilen varlıklar veya ertelenmiş alacaklar bakımından zekât gerekliliği taşımamaktadır (Ramadhan, 2023, s.47). Ebu Hanife'nin iki önde gelen öğrencisi olan Ebu Yusuf ve Muhammed İbnul-Hasan, genel olarak geçerli olan tüm alacakların, belirli istisnalar dışında, zekâta tabi olduğu görüşünü savunmuşlardır (Yıldırım, 2018, s.25; Şen, 2014, s.318; Essagirci, 2010,

s.328). Bu görüşe göre, alacaklı, bu alacakların tahsil edilmesi durumunda, zekât ödemekle yükümlüdür.

Malikilere göre alacaklar üç kategoriye ayrılabilir ve her bir kategori için ayrı bir zekât kuralları uygulanır:

Bir varlık üzerine olan alacaklar: Alacağın ana parası bir kişinin mal varlığında bulunuyorsa, bu durumda alacak üzerinden zekât ödenir. Havl süresi, varlığın edinildiği zamandan itibaren hesaplanır. Alacak alındığında, zekât sadece bir yıl için ödenir (Şen, 2014, s.317; Ramadhan, 2023, s.47).). Alacak miktarı yıllar boyunca borçlunun sorumluluğunda kalabilir, ancak bu durumun zekât ödemesinden kaçınmak amacıyla kasıtlı olarak gerçekleştirilmemiş olması gereklidir.

Ticaret malları üzerine alacaklar, ticaret amacıyla stoklanan malların satılması sonucu ortaya çıkan alacaklardır. Malikî mezhebine göre, bu alacaklar üzerinden zekât ödemesinin nasıl yapılacağı, tüccarın ticaret şekline ve konumuna göre farklılık gösterir. Malikîler, tüccarları iki kategoriye ayırırlar (Dassughi, 1815, s.446):

- Tekelci tüccar: Bu tüccar, fiyatlar düşük olduğunda malları toplayan ve diğerlerinin ihtiyaçlarını fırsata çeviren, ancak malları sadece piyasada hareketlilik ve yüksek kazanç olduğunda satan tüccardır. Bu tüccar, mallarını uzun süre elinde tutabilir ve satmayabilir. Eğer mallarını birkaç yıl sonra satar ise, sadece satıştan itibaren bir yıl için zekât ödemekle yükümlüdür. Ancak eğer malını borç karşılığında satar ise, bu durumda alacak üzerinden zekât ödemesi yapmaz. Zekât, alacağın tahsil edilmesi ve asıl mal üzerinden bir yıl geçmesi şartı gerçekleşene kadar ödenmez (Abrighach, 2021, s.25)
- Yönetici tüccar: Bu tüccar, bir pazarda mağaza sahibi olan ve her gün elindeki malları satan tüccardır. Malikîlere göre, ticaret malları üzerinden zekât ödemesi, nakit esasına göre yapılır, çünkü ticaret amacıyla stoklanan mallar, nisap miktarına ulaşan bir servet stoku gibidir. Tüccar, yılın belirli bir ayını seçer ve bu dönemde elinde bulunan ticari malların değerini hesaplar; bunun yanı sıra sahip olduğu servetleri ve paraları da ekler. Eğer hesaplanan toplam, zekât nisabına ulaşırsa, tüccar zekât ödemesi yapmakla yükümlüdür. Ayrıca, henüz tahsil edilmemiş olsa bile muhtemel alacaklar üzerinden de zekât ödemesi yapması gerekmektedir.

Zekâta tabi olmayan varlıklara dayanan alacaklar, örneğin özel mülkiyet, mehir, khul' (tazminatlı boşanma) veya arş (haksız fiil tazminatı) gibi durumlarda, bu alacaklar zekâta tabi değildir. Ancak, bu tür alacakların tahsil edilmesi durumunda, zekât yükümlülüğü yalnızca alacak tahsil edildikten ve üzerinden tam bir yıl (havl) geçtikten sonra doğar (Şen, 2014, s.317). Hediye veya miras gibi alacaklar da bu kapsama girer ve aynı şekilde değerlendirilir.

Malikilere göre alacaklar üzerinden zekât ödenmesiyle ilgili şu noktalar önemlidir: Bazı alacaklar alınmadan önce zekâta tabidir, bazıları alındığı anda zekâta dahil olurken, bazıları ise alındıktan sonra bir tam ay yılı geçtikten sonra zekâta tabi olur. Malikiler, Yönetici-tüccar haricindeki kişilere olan alacakların zekâta tabi olmadığını ileri sürüyorlar, çünkü zekât zenginlik üzerine bir yükümlülük olup, alacaklar üzerine değildir. Onlar, mallarından zekât alınmasını emreden ayete dayanarak¹, zekâtın her türlü zenginlik üzerine farz kılındığını ve alacakların tahsil edilmedikçe zenginlik sayılmadığını savunuyorlar. Yönetici-tüccar dışındaki kişilere olan alacaklar için zekât yıllık bir defa ödenir. Bu, çünkü alacaklı yılın başında ve sonunda zenginliği aktif olarak elinde bulundurur; ara zamanlarda alacaklar kullanılabilir değildir. Aynı hüküm, ticaret tekeli alacağı için de geçerlidir; bu durumda da zekât yılda bir kez, alacağın elde edildiği yılın sonunda ödenir (Noor, 2019, s.339-340).

Şafiî mezhebine göre, alacak sahipleri, alacakların zekâtını ödeme yükümlülüğü altındadır. Alacakların tahsil edilip edilmemişi bu yükümlülüğü etkilemez (Ramadhan, 2023, s.46). Ancak alacakların tahsil edilmesi, zekâtın ödenme vaktini belirler. Şafiî mezhebine göre, zekât, alacakların tahsilat anında değil, alacak sahibinin zekâtını ödediği tarihte ödenmelidir. Alacak sahibi, alacaklarını talep etme ve kullanma olasılığına sahiptir. Bu da alacağın mal varlığına dahil olduğunu gösterir.

Öte yandan, Hanbelî mezhebi, alacakların zekâtının ödenmesi konusunda daha farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre, alacakların zekâtı ancak alacakların tahsil edilmesi, değiştirilmesi veya başka bir kişiye devredilmesi sonrasında ödenmelidir. Dolayısıyla, alacak sahibi, henüz tahsilat gerçekleşmemişse veya alacaklar üzerinde bir değişiklik yapılmamışsa, zekât ödeme yükümlülüğü altında olmaz (Şen, 2014, s.317). Ancak alacak sahibi, bu durumda önceki yıllara ait zekâtını vermesi gerekir (Ramadhan, 2023, s.47). Hanbelî yaklaşım, zekâtın, mülk sahibini zor durumda bırakmamalı ve

¹ Tevbe Suresi: 103

ihtiyaç sahiplerini mahrum etmemeli ilkesi doğrultusunda ele alınmasını öngörmektedir. Bu durumda önceki yıllara ait zekâtını vermesi gerekir (Durmuş, 2021, s.100).

Alacakların tahsil edilmemiş, ertelenmiş, ihtilaf konusu olmuş veya delilsiz bir şekilde elinden alınmış olduğu senaryolarında hem Şafîî hem de Hanbelî mezhepleri, alacak sahibi sonradan alacaklarını tahsil etse dahi, alacakların zekâtını ödeme yükümlülüğünün geçerli olduğu görüşünü savunmaktadırlar (Paçacı, 2015, s. 45-46).

▪ Alacalar Zekât Konusundaki Çağdaş İçtihat Perspektifi

Çağdaş içtihat perspektifinde, alacaklar bağlamında zekâtın farz olduğu hususunda genel bir ittifak bulunmaktadır. Bu ittifak, alacakların vadesi gelmiş ve tahsil edilebilir nitelikte olduğu, ayrıca borçlunun ödeme gücünün bulunduğu durumlar için geçerlidir.

Ertelenmiş alacaklar için zekâtın her yıl tam olarak ödenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüş, alacak sahibinin ertelenmiş alacakları için her yıl zekât ödeme yükümlülüğünün bulunduğunu vurgulamaktadır. Alacak sahibinin, alacağını gelecekte kesin olarak tahsil edeceği kanaatini taşıdığından, bu alacakların üzerinden düzenli zekât ödemesi gerektiği düşüncesini savunmaktadır (International Islamic Fiqh Academy, 2021, s.2; AAOIFI, SS 35, s.882).

Zekât, alacağın tamamı ya da kalan kısmı üzerinden zorunludur; bu hesaba ek olarak yalnızca o yıl elde edilen kâr dahil edilir, ancak sonraki yıllara ait ertelenmiş kârlar bu hesaplama dahil edilmez. Bu görüş, Dünya İslami Fıkıh Konseyi'nin 1/21 sayılı kararında şu şekilde ifade edilmiştir: Taksitler halinde ödenmesi kararlaştırılmış bir yatırım alacağının anapara tutarı ve zekâtın ödendiği yıl boyunca elde edilen kâr üzerinden zekât ödenmesi zorunludur; ancak sonraki yılların kârları bu hesaplama dahil edilmemelidir (Noor, 2019, s.342-343). Bu fetvalara göre, alacaklının borçları, vadesi gelmiş ya da ertelenmiş olsun, her yıl zekâta tabi varlıklar arasında yer almalıdır; ancak ertelenmiş kârlar bu hesaplama dahil edilmemelidir.

1.3.4.3. Şüpheli Alacaklar

Şüpheli alacaklar üzerine ödenmesi gereken zekât meselesi, alacakların iflas, borçlunun kötü niyeti veya benzeri sebeplerle tahsilatının belirsiz olduğu durumlarda, bu yükümlülüğün ne zaman ve nasıl yerine getirilmesi gerektiği konusunda çeşitli fıkıh ihtilaflara yol açmaktadır. Bu bağlamda, farklı fıkıh görüşleri ortaya çıkmıştır.

Birinci görüşe göre, alacak sahibi, alacağını tahsil ettiği anda yeni bir hawl dönemine girmekte ve bu miktarı zekât hesaplamalarında yeni bir varlık olarak değerlendirmektedir. Bu görüş, zekâtın yalnızca bir yıl için zorunlu olduğunu belirten Maliki mezhebinin yaklaşımıyla uyumlu olup, bu mezhep aynı zamanda kötü alacaklar üzerinde zekâtın zorunlu olmadığı görüşünü benimseyen Hanefi mezhebi ile de örtüşmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017a). Ancak Maliki mezhebi, alacaklı borcunu tahsil ettiğinde, Alacağın yıllarca borçlunun sorumluluğunda kalmış olmasına rağmen, bu alacak üzerinden bir yıl için zekâtın farz hale geldiğini savunmaktadır (Şen, 2014, s.316). İmam Malik'in görüşü, şirketlerin zekâtlarını kendilerinin ödemeleri durumu dışında anonim şirketlere uygulanabilir değildir. Şüpheli alacaklardan elde edilen servet üzerinde yalnızca bir yıl için zekât ödemek, önemli zorluklar teşkil etmekte olup, her tahsil edilen servet için yeni bir Hawl hesaplamak aşırı derecede zorlayıcıdır. Bu bağlamda, Hanefi mezhebinin şüpheli bir alacak tahsil edildiğinde zekât ödenmemesi ve bu alacağın, şirketin mevcut servetiyle birleştirilmesi gerektiğini savunan görüşü, anonim şirketler açısından daha tercih edilir ve uygulanabilir görülmektedir (Noor, 2019, s.345).

İkinci görüşe göre, Karz-ı hasen alacakları zekâtтан muaf tutulur. Bu görüş, borçluya karşı nezaket gösteren alacak sahibinin, bu alacağı tahsil edene kadar zekât ödemesi yapmasına gerek olmadığını savunmaktadır. Zekât, bu tür alacaklar için sadece tahsilat yapıldığı yıl için ödenmelidir. Bu görüş, alacakların zekât ödemesini engellemek için bir araç olarak kullanıldığı durumlarda geçerli değildir. Ayrıca, Kur'an-ı Kerim'de *Bakara suresi'nin* 245. ayetinde ifade edildiği üzere, "Kim Allah'a güzel (karşılık beklemeden) bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah'tır ve O'na döndürüleceksiniz" denilmektedir. Bu, zengin Müslümanların insanlara yardım etme yükümlülüğü olarak görülmektedir (Şen, 2014, s.296).

1.3.4.4. Alacak Muhasebesi ve Zekât Hesaplamaları

İslam hukuku ilkeleri çerçevesinde alacakların zekât hesaplamalarının yapılması, her tür alacağın özgün koşullarına uygun şekilde titiz bir değerlendirme gerektirir. Bu süreçte, alacak türlerine göz önünde bulundurularak farklı metodolojiler benimsenmelidir. Ticari işlemlerde, kısa vadeli alacaklar genellikle nominal değerleri üzerinden değerlendirilir. Bu durum, nominal ve gerçek değerler arasında önemli bir fark olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Ancak, vadeli ve vadesiz alacakların zekât hesaplamalarında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır: Eğer alacak miktarına faiz dahilse, bu faiz miktarının hesaplardan arındırılması şarttır. Diğer yandan, tahsil edilemeyen

alacaklar için, borçlunun ödeme yapma kapasitesinin olmaması temel alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır. Muhasebeciler, borçluların mali durumlarını deneyimleri ve mevcut maliyet kısıtlamalarını göz önünde bulundurarak detaylı bir şekilde analiz ederler. Bu tür alacakların, tahsil edilebilir olanlarla net bir şekilde ayrılması hem mali tablolarda şeffaflığın sağlanması hem de zekât hesaplamalarının doğruluğu açısından büyük önem taşır. Kötü alacak olarak sınıflandırılan alacaklar için yapılan sınıflandırma, somut kanıtlara dayanan detaylı bir analizle desteklenmelidir. Bu analiz, gelir tablosunda meydana gelen kayıpların doğru bir şekilde raporlanmasını sağlamak amacıyla kapsamlı bir incelemeyi içermelidir.

Tahakkuk eden ancak henüz tahsil edilmeyen gelirlerin zekâtının “alacakların zekâtı” kapsamında değerlendirilmesi uygun olur. Gayrimenkul veya teçhizat kiralaması gibi belli bir hizmet için kiracının verdiği depozito mahiyetindeki teminatlar, esasında verenin mülkiyetindedir. Fakat zamanı geldiğinde bunların tam olarak geriye alınması mümkün olduğu gibi kira konusu mala verilecek muhtemel zarar mukabilinde eksik olarak alınması da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca halihazırda bu teminat üzerinde, veren tarafın tasarrufu da söz konusu değildir. Dolayısıyla tam bir mülkiyet söz konusu olmadığından bu gibi teminatları veren tarafın zekât ödemesi gerekmez. Ancak verenin, bu tür bir teminat üzerinde tasarruf etmesine imkân veriliyorsa her sene zekâtını ödemesi gerekir².

Mal veya hizmet satın almak üzere, bir kişi veya kuruluşa verilen ön ödeme (avans) ve kaparo mahiyetindeki teminatlar, veren tarafın değil alan tarafın tasarrufunda olup nihayetinde onda kalması öngörüldüğünden ve günümüzde genellikle bu şekildeki bir kaporanın caiz olduğu görüşüyle amel edildiğinden, veren taraf böyle bir teminatın zekâtını ödemek durumunda değildir³. Ancak, alan tarafın tasarrufunda olmayıp onda kalmaması öngörüldüğünden, veren taraf böyle bir teminatın zekâtını ödemek durumundadır.

Geçmişteki işlemlerle ilgili olmayan, başka bir deyişle, ödemeyi gerektiren işlemi/sebebi henüz sabit olmamış bulunan muhtemel gelirler alacak hükmünde olmadığından bunların zekâtının verilmesi gerekmez. Geçmişteki işlemlerle ilgili olup sebebi sabit olduğu halde,

² Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 2, 813713 Numaralı

³ Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 3, 813713 Numaralı

tahakkuk işlemi henüz gerçekleşmeyen veya tahakkuk işlemi gerçekleşse de ödeme günü ileriye ertelenen gelirler ise alacakların zekât hükümlerine tabidir⁴.

Geçmişteki işlemlerle ilgili olmayan, başka bir deyişle, ödemeyi gerektiren işlemi/sebebi henüz gerçekleşmemiş/sabit olmamış muhtemel giderler borç hükmünde olmadığından bunlar için ayrılan paranın elde bulundurulması durumunda, zekâtının verilmesi gerekir. İşlemi gerçekleşen ve sebebi sabit olan giderler ise borç hükmündedir. Bunların tahakkuk işleminin henüz gerçekleşmemiş olması veya tahakkuk işlemi gerçekleşse de ödeme gününün ileriye ertelenmiş olması bunları borç olmaktan çıkarmaz. Bunlar zimmette sabit olmuş durumdadır⁵.

“Peşin ödenen giderler” karşılığında bir mal alınacak ise bu giderlere ödenen paranın yukarıda belirtilen kaparo ve avans gibi değerlendirilmesi mümkündür. Elden çıkmış böyle bir paranın zekâtını vermek gerekmez. Ancak bu giderler karşılığında satın alınmış olan mal, ticari bir mal ise henüz teslim alınmamış olsa da onun zekâtının verilmesi gerekir. Peşin ödenen giderler, henüz gerçekleştirilmemiş menfaatler/hizmetler karşılığında verilmiş ise bunların zekâta tabi olup olmadığı, tabi ise zekâtı hangi tarafın vereceği hususunda tarihteki İslam alimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı alimler böyle peşin bir bedelin, alan tarafın mülkiyetine tam olarak geçmemiş olmasına ve gelecekte akdin çeşitli nedenlerle feshedilebilmesinin mümkün olduğuna dayanarak söz konusu bedelden dolayı her iki tarafın da zekât ödemesinin gerek bulunmadığı görüşüne sahip olmuşlardır⁶. Esasında bu tür peşin ödemeler elden çıkmış olduğundan ve veren tarafın bunlar üzerinde tasarrufu bulunmadığından, bunların zekâtının da onun tarafından verilmesinin gerekli olmadığını söylemek mümkündür.

1.3.5. Borçlar Üzerinden Zekât Hesaplaması

1.3.5.1. Borç Kavramı

Bir işletmenin finansal tablolarında, alacaklılarına karşı olan yükümlülüklerini temsil eden unsurlar r bilançonun pasif tarafında gösterilir (Allee ve Yohn,2009). Pasif kavramı, hukuki veya dini bağlamlarda kullanılan borç kavramından daha geniş bir anlam taşımaktadır (Yılmaz, 2009, s.151). Pasif, işletmenin belirli bir tarihte mevcut olan yükümlülüklerini ve gelecekte ekonomik kaynak çıkışlarına yol açacak potansiyel

⁴ Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 4a, 813713 Numaralı

⁵ Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 4b, 813713 Numaralı

⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 4c, 813713 Numaralı

olayları kapsayan geniş bir kavramdır. TMS çerçevesinde pasifler, mali yükümlülükler, borçlar, karşılıklar ve gelecekte yapılması planlanan ödemeler gibi çeşitli unsurları içermektedir (TMS 1, 2018). Borç terimi ise, genellikle bir kişi veya kuruluşun bir başkasına karşı olan belirli bir finansal yükümlülüğünü ifade etmektedir (Siswantoro, 2012).

Uluslararası Muhasebe Standartları'na göre, bir yükümlülüğün kısa vadeli olarak sınıflandırılması, belirli koşulların yerine getirilmesini gerektirir. "İlk olarak, bu yükümlülüğün işletmenin olağan faaliyet döngüsü içinde ödenmesinin beklenmesi gerekir. İkinci olarak, yükümlülüğün ticari amaçlarla elde tutuluyor olması önemlidir. Üçüncü olarak, yükümlülüğün vadesinin raporlama dönemini izleyen on iki ay içinde dolacak olması gereklidir. Son olarak, işletmenin bu yükümlülüğü raporlama tarihinden itibaren en az on iki ay erteleme hakkına sahip olmaması da bu sınıflandırma için bir kriterdir "(TMS 1, 2018, s.15).

Bir şirketin mal veya hizmet alımı karşılığında başkalarına borçlu olduğu tutarlar, kısa vadeli yükümlülüklerin önemli bir bölümünü oluşturur. Bu borçlar iki ana kategoriye ayrılır:

- Ticari Borçlar: Tedarikçilere veya diğer işletmelere olan yükümlülüklerdir (Özbek, S. (2016, s.15). Örneğin, bir şirketin hammadde veya ticari mallar için yaptığı satın alımlar sonucu oluşan borçlar bu kategoriye girer. Bu borçlar, genellikle tedarikçi ile belirlenen bir vade içinde ödenir ve kısa vadeli yükümlülükler arasında yer alır.
- Ticari Olmayan Borçlar: Bankalara, devlete, çalışanlara veya diğer kurumlara ve bireylere olan borçları içerir. Bu borçlar, genellikle belirli bir son ödeme tarihine veya sözleşme koşullarına göre ödenir.

Bu sınıflandırma, bir işletmenin mali durumunu doğru analiz etmek ve yükümlülüklerini yönetmek için kritik öneme sahiptir.

1.3.5.2. Zekât Hesaplamasında Borçların Etkisi: Fıkhi Görüşler

Zekât hesaplamasında borçların dikkate alınması konusu, fıkıh alimlerinin görüş birliği sağladığı bir mesele değildir. İslam alimleri, zekâtın farz olduğu bir dönemden sonra üstlenilen borçların zekât ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığında hemfikirler. Ancak, borçların zekât hesaplamasına etkisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Bazı alimler, borcun değerinin zekâta tabi varlıktan çıkarılması gerektiğini savunurken, diğerleri bu hesaplamayı etkilememesi gerektiğini düşünmektedir. Zekât verilebilir servetin borçtan düşölüp düşölmemesi konusu, fıkıh alimleri arasında tartışmalı bir meseledir (Özpolat, 2022).

- Zekât Hesaplanmasında Borçların Dikkate Alınması

Fıkıh âlimlerinin çoğunluğu, borcun zekât verilecek maldan düşölmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre, bir kişinin mal varlığı, mevcut borçlar çıkarıldıktan sonra zekât için belirlenen asgari seviyeye (Nisâb) ulaşıyorsa, bu kişi o mal varlığı üzerinden zekât vermekle yükümlü olur (Şimşek, 2020). Ancak, borçlar çıkarıldıktan sonra mal varlığı Nisâb seviyesine ulaşmıyorsa, kişi zekât mükellefi sayılmaz. Bu görüş, Hanefiler, Malikiler ve Hanbeliler tarafından benimsenmiştir.

Hanefî mezhebine göre, zekât hesaplamasında borçların nasıl ele alınması gerektiği konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Genel olarak kabul gören ilk görüş, borçların vadesine bakılmaksızın düşölmesi gerektiğini savunur. Diğer taraftan, Hanefî mezhebindeki bazı âlimler, yalnızca vadesi gelmiş ve alacaklı tarafından talep edilen borçların zekât hesaplamasında dikkate alınması gerektiğini ileri sürerler (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017b).

Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konu hakkında şu fetvayı vermiştir: “sadece o zekât yılına ait olan birikmiş borçlar, vadesi o yıl içinde dolmuş veya dolacak olan ve dolayısıyla o zekât yılı içinde hemen ödenmesi gereken borçlar düşölmelidir. Zira zekât, yıllık bir ibadettir. (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017b; Kutluay, 2018, s.65).

Malikî mezhebine göre, borçlu bir Müslüman, yalnızca o yıl içinde ödenmesi gereken borç miktarını (yıllık borç) zekâta tabi mal varlığından düşömelidir (Korkmaz, 2019, s.82). Ancak, hayvanlar, tahıllar ve meyveler gibi açıkça görölebilen mallar için borcun düşölmesi gerektiği düşünölmez.

Hanbelî mezhebinde, borcun zekât hesaplamasındaki etkisine ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, İmam Ahmed'in bizzat savunduğu görüştür ve bu yaklaşıma göre, bir Müslümanın borç miktarını, tarım ürünleri ve meyveler gibi mallar hariç olmak üzere, zekâta tabi mal varlığından düşmesi gerekmektedir (Korkmaz, 2019, s.82) . Bu görüş, toprakla ilgili vergi ilkesi dışında, Hanefî mezhebinin benimsediği argümanlara dayanmaktadır. İkinci görüş ise, İmam Ahmed'in bazı öğrencileri tarafından savunulmuştur ve bu görüşe göre, bir Müslümanın borcu, ödenmiş olsun veya olmasın,

zekâta tabi mal varlığından düşülmemelidir. Dolayısıyla, borç düşülmeden önce brüt mal varlığı Nisap miktarını aşıyorsa, kişi zekât ödemekle yükümlüdür. Bu ikinci görüşü benimseyenler, Şafiî mezhebinin argümanlarına dayanmaktadır.

- Zekât Hesaplanmasında Borçların Dikkate Alınmaması

Şafiî mezhebine göre, zekât hesaplamasında borçlar dikkate alınmaz (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017b; Keskin,2013, s.105; Korkmaz, 2019, s.82). Bu mezhebin anlayışına göre, borçlu olmak, zekât verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz veya ertelemez. Dolayısıyla, borcu olan bir kişi, borçlarını ödemediği önce zekâta tabi olan tüm mal varlığı üzerinden zekât hesaplamalı ve bu yükümlülüğünü yerine getirmelidir. Bu görüş, zekâtın zenginlik sahibi olan herkes için mutlak bir yükümlülük olduğu anlayışına dayanır. Zekât için gerekli şartları taşıyan bir mal varlığına sahip olan kişi, borcu olsa bile bu ibadeti yerine getirmekle yükümlüdür. Bu yaklaşım, borçlu olmanın zekât ödeme sorumluluğunu sınırlandırmadığını savunur, çünkü zenginlik sahibi kişi, borcu olmayan biriyle aynı statüde kabul edilir ve mal varlığının tamamından sorumludur.

1.3.5.3. Borçların Zekât Üzerindeki Etkisine İlişkin Çağdaş İctihatlar

Borçların zekât hesaplamalarına etkisi, İslam hukuku çerçevesinde derinlemesine incelenmesi gereken karmaşık bir meseledir. Zekâtın temel işlevi, toplumdaki mal dağılımında adaleti sağlamak ve zenginler ile fakirler arasındaki ekonomik farkları azaltmaktır. Ancak, borçların zekât hesaplamalarında nasıl ele alınacağı konusunda farklı içtihatlar mevcuttur ve bu farklılıklar, zekâtın adalet amacına uygun bir şekilde icra edilip edilmediği konusunda çeşitli endişeler doğurmaktadır. Özellikle, fakirlerin zekât hakkından mahrum kalma riski ya da işletmeler ve hissedarlar üzerinde olumsuz mali etkiler yaratma ihtimali, konunun önemini artırmaktadır.

Borçların zekât üzerindeki etkisiyle ilgili öne çıkan yaklaşımlar şu şekildedir:

Borcun Tamamının Zekât Hesabında Dikkate Alınması: Bu görüşe göre, borcun vadesi ne olursa olsun, borcun anaparasının tamamı zekât hesaplamasında düşülmelidir. Ancak, borçla finanse edilen ve zekâta tabi olmayan varlıklar bu düşümden hariç tutulmalıdır (AAOIFI, SS 35).

Borcun Bugünkü Değerinin Hesaplanması: Bu yaklaşım, borcun vadesi ne olursa olsun, borcun bugünkü değerinin zekât hesaplamasında kullanılması gerektiğini savunur. Bu durumda, sadece cari yıl için ödenmesi gereken ana para miktarının zekâta tabi

varlıklardan düşülmesi gereklidir. Benzer şekilde, borçla finanse edilen ve zekâta tabi olmayan varlıklar bu indirimden muaf tutulur.

Kısa vadeli Borçların Dikkate Alınması: Bu yaklaşım, sadece cari yıl için ödenmesi gereken borçların zekât hesaplamasında dikkate alınmasını ve zekâta matrahından düşülmesi gerektiğini savunur (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017b).

Borçların Zekât Hesabında Hiç Dikkate Alınmaması: Bu görüşe göre, borçlar zekât hesaplamasında tamamen göz ardı edilmelidir. Zekât yükümlülüğünün yalnızca varlıklar üzerinden değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Mahmud ve Haneef, 2008; Hasan, 2018; El huleyfi, 2020, s.284).

1.3.5.4. Zekât Borç İlişkisi: Muhasebe Standartları ve Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşım

Muhasebe standartlarına göre, borçlar bilançoda genellikle defter değeri üzerinden raporlanır (Mengle, 1990). Bu değer, borcun ilk kaydedildiği tarihte muhasebe kayıtlarında yer alan tutarı temsil eder ve genellikle borcun vadesine kadar ödenmesi gereken miktarı yansıtır. Ancak belirli durumlarda muhasebe standartları gereği borçların gerçeğe uygun değerle raporlanması gerekebilir (Çetinkaya, 2017). Bu durum, özellikle finansal araçların değerlemesi veya belirli muhasebe standartlarının uygulanması gerektiğinde ortaya çıkar.

Finansal yükümlülüklerin muhasebeleştirilmesi, ilk defa finansal tablolara alındıktan sonra muhasebe standartlarına uygun olarak belirli kurallar çerçevesinde yapılır (TFRS 9, 2019, s.11). Genel olarak, finansal yükümlülükler itfa edilmiş maliyetle veya gerçeğe uygun değerle ölçülür. İtfa edilmiş maliyet, borcun ilk kaydedildiği tutardan faiz giderleri ve anapara ödemeleri düşülerek hesaplanırken, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal yükümlülükler, piyasa koşullarındaki değişikliklere göre değerlendirilir ve bu değişiklikler gelir tablosunda kar veya zarar olarak raporlanır. Ayrıca, finansal teminat sözleşmeleri, piyasa faiz oranının altında faiz oranı ile sağlanan kredi taahhütleri gibi belirli durumlarda farklı ölçüm yöntemleri uygulanabilir. İşletme birleşmeleri kapsamında şarta bağlı bedeller ve korunma muhasebesine tabi yükümlülükler de özel düzenlemelere tabidir.

Zekât hesaplamalarında ise İslam hukuku çerçevesinde borçların anaparası üzerinden hesaplama yapılması esastır. Özellikle faizli borçlar söz konusu olduğunda, yalnızca

anapara kısmı zekât hesaplamasında dikkate alınır; faiz unsuru ise İslam hukukunda yasaklandığı için hesaplama dâhil edilmez.

1.3.6. Kira Gelirler Üzerinden Zekât Hesaplamasının Etkisi

1.3.6.1. Kiralama Sözleşmeleri

Kiralama sözleşmeleri, bir tarafın (kiracı) diğer tarafa belirli bir süre boyunca bir mal veya hizmetin kullanım hakkını bir bedel karşılığında devrettiği hukuki anlaşmalardır (Arslan, 2023, s.110-111). Bu karşılık, kiralanan varlığın kullanımından doğan faydalar için ödenen bir tazminat olarak değerlendirilebilir. Kiracı, bir sözleşmede hem kiralama bileşeni hem de kiralama niteliği taşımayan bileşenler bulunuyorsa, toplam sözleşme bedelini her bir bileşenin nispi tek başına fiyatı temel alınarak dağıtır (TFRS 16, 2018, s.3). Bu bileşenlerin nispi fiyatı, kiraya verenin veya benzer bir tedarikçinin belirleyeceği fiyatlara dayandırılır.

İslam hukuku bilginleri, bir malın kullanım hakkının bir bedel karşılığında devredilmesini tanımlamak için "İcâre" terimini kullanmaktadırlar. AAOIFI tarafından yayımlanan FFMS 8 – İcâre ve İcâre Muntehiye Bittemlik standardı, İcâre işleminin bir varlığın kullanım hakkının belirli bir bedel karşılığında kiraya verilmesi olduğunu belirtir. Bu işlem, üç temel unsura dayanır (Dinç veBakacak 2021, s.128; FFMS 8, 2019): teklif ve kabul, kiraya veren ile kiracının varlığı ve kira bedeli ile kullanım amacının net bir şekilde belirtilmesi. Faaliyet İcâresi, kiralanan varlıkların mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmediği sözleşmeleri ifade eder; yani, bu tür sözleşmelerde mülkiyet kiracıya geçmez (Kamali, 2007, s.3). Diğer taraftan, İcâre Muntehiye Bittemlik, kiralanan varlığın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredildiği sözleşmeleri kapsar ve bu süreç mülkiyet devriyle sonlanır (Dinç veBakacak 2021, s.128).

Maliki mezhebine mensup bazı İslam bilginleri, "İcâre" ve "Kirâ" terimlerini ayırarak, "Kirâ"nın varlık kiralamasına, "İcâre"nin ise iş veya hizmet kiralamasına atıfta bulunduğunu vurgulamışlardır.

İcâre işlemi, temelde, kiralama süresinin sonunda mülkiyetin kiralayana geri döndüğü bir sözleşme türü olarak açıklanabilir (Yardımcıoğlu, 2016, s.1; Firdausi, 2021 s.226).

Hukuki bağlamda, "İcâre" terimi genellikle varlık kiralamasıyla ilişkilendirilirken, hizmet kiralaması ise iş sözleşmeleri ve ilgili yasal düzenlemelere tabidir. Muhasebe açısından

kira, belirli bir varlığın kullanım hakkını maddi bir karşılık karşılığında devretmeyi içeren bir sözleşme olarak tanımlanır.

Uluslararası Muhasebe Standartları'na göre, finansal kiralama, kiralanan varlığın mülkiyetiyle ilgili risk ve faydaların büyük çoğunluğunun devredildiği bir kiralama türü olarak tanımlanır. TFRS 16 kapsamında kiracı açısından faaliyet ve finansal kiralama ayrımı yoktur. Kiraya veren açısından bu ayrım söz konusudur. Bir kiralama işleminin finansal kiralama mı yoksa faaliyet kiralaması mı olarak sınıflandırılacağı, sözleşmenin niteliğine bağlıdır.

TFRS 16'ya göre, kiracı, kiralamanın fiilen başladığı tarihte finansal tablolarına kullanım hakkı varlığı ve kira yükümlülüğü yansıtır. Kullanım hakkı varlığı, kiralanan varlığın maliyeti üzerinden ölçülürken, kira yükümlülüğü, ödenmemiş kira ödemelerinin bugünkü değeri üzerinden hesaplanır. Kira ödemeleri, kiralama sözleşmesindeki zımni faiz oranıyla iskonto edilir; ancak bu oran belirlenemiyorsa, kiracının alternatif borçlanma faiz oranı kullanılır (TFRS 16, 2018; s.4-5).

1.3.6.2. Kiralanan Mallar Üzerinden İslam Fıkına Dayalı Olarak Zekâtın Belirlenmesi

Kiralama sözleşmesi, kiracıya sözleşmede belirtilen kullanım hakkını ve kiraya verene de kira bedelini alma hakkını veren yasal olarak bağlayıcı bir taahhüttür (Arslan, 2023, s.110-111). Ancak, kullanım hakkının kademeli olarak elde edilmesi gerektiği için, kiraya verenin kira bedelini elde etmesinin gerçekleşmesi, kullanım hakkı tam olarak gerçekleşmeden önce, bunun zaten yapılmış olup olmadığı veya kiracının yükümlülüğü altında olup olmadığı açısından derinlemesine bir analiz gerektirir. Nitekim, kiralama sözleşmesi, her iki tarafın da sözleşme için hak sahibi olduğunu gerektirir ve kullanım hakkının sağlanmaması bu dengenin bozulmasına neden olur. Bu bağlamda, sözleşme kullanım hakkı gerçekleşmeden önce feshedilirse, teslim edilmemiş malların kira bedelinin iadesi, kullanım hakkının iadesine de yol açar.

İslam alimleri, kiraya verenin kira bedelini elde etmesinin gerçekleşmesi konusunda farklı görüşler dile getirmişlerdir. Bu farklılık, özellikle mülkiyetin tartışmasız olma koşuluyla ilgili olarak temel sebebin belirlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Hanefî Mezhebine göre, kiralama gelirleri zekâta tabidir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2017d). Kiraya veren, kira gelirlerini aldığı anda bu gelirleri mülkiyet olarak elde etmiş kabul edilir ve bu gelirler üzerinden zekât ödemesi yapması gerekmektedir.

Hanefilere göre, kiralanan malın zekât durumu, malın türüne bağılı olarak değişiklik gösterir. Kira gelirlerinden, temel ihtiyaçlar ve borçlar dūşūldūkten sonra, elde edilen net tutar eęer nisap miktarına ulaşıır ve bu miktar bir yıl boyunca korunursa, İslami hukuka göre zekât verilmesi gereklidir (Din İşleri Yüksek Kurulu; 2017d). Öte yandan, kiralanan mal ticari bir mal değilse, örneğin bir konut kiralamalar hizmet gibi, bu maldan elde edilmesi beklenen kira bedeli daha az önemli alacak olarak kabul edilir. Böyle bir durumda, kira bedeli tahsil edilmediği sürece bu bedel üzerinden zekât gerekmez. Ancak, bu kira bedeli tahsil edilirse, o zaman bu miktar zenginlik artışı olarak değerlendirilir ve zekât verilmesi gerekir.

Mâlikî mezhebine göre, özel mal veya hizmet kiralamalarında gelir elde edildiği taktirde zekât ödenmesi gerekir ve bu ödeme, gelir elde edildikten sonra tam bir ay yılı geçtikten sonra yapılır. Ticari mal kiralamalarında ise, kira geliri ticari kazanç olarak kabul edilir ve bu gelir üzerinden zekât verilir. Kişisel kullanım amaçlı edinilen varlıklar için ise, zekâtın ödenmesi gerekmez.

Şafî mezhebine göre, kira gelirlerinden zekât verilmesi, kiracıdan kiranın tamamının alınması şartına bağılı değildir. Kiradan elde edilen gelir üzerinden, bu gelirin alındığı andan itibaren tam bir ay yılı geçtikten sonra zekât ödenmelidir (Noor, 2019, s.366).

Hanbelî Mezhebine göre, kiralanan malın tam mülkiyetinin kira sözleşmesinin başlangıcında elde edildiğini belirlediler. Bu nedenle, zekât, kira ile ilgili alacağın ve zaten alınan kısmın üzerinden, mülkün fiili kullanımından bağımsız olarak ödenmelidir (Balta, 2015, s. 276). Bu görüş, kiracının, bir ay yılı tamamlandıktan sonra kira alacağının iptal edilmesine yol açabilecek olağanüstü durumlar olsa bile, mala ilişkin hakları kullanabilme yeteneğiyle gereklendirilmektedir. Bu yaklaşım, kiracının belirli bir süre sonrasında beklenmedik olaylar meydana gelse bile mal üzerinde tam tasarruf hakkına sahip olduğuna verilen önemi göstermektedir.

1.3.6.3. Çağdaş İslam Hukukunda Kiralama Gelirlerinin Değerlendirilmesi

Çağdaş İslam hukuku alimleri, kiralanan varlıkların kira gelirleri üzerinden Zekât ödeme zorunluluğu konusunda farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Bu yaklaşımlar arasında öne çıkanlar şunlardır:

Yaklaşım 1: Bu perspektif, kira gelirlerinin mülk sahibinin diğer servetleri, örneğin ticaret için elde bulundurulanan mallar ile değerlendirilmesi gerektiğini öne sürer. Bu durumda, kira gelirleri diğer zekât'a tabi mal varlıklarıyla birleştirilir ve toplam üzerinden zekât

hesaplanır. Hanefi mezhebine göre, zekât nisabı ve zekât'ın verilmesi için geçen süre bu birleşik servet üzerinden belirlenir. AAOIFI da bu yaklaşımı benimsemiş olup, kira gelirlerinden yıl sonunda harcanmamış olan kısmın, diğer zekât'a tabi varlıklarla birleştirilerek zekât'ın hesaplanması gerektiğini belirtmiştir (AAOIFI SS 35, md.4/2).

Yaklaşım 2: Bu yaklaşıma göre, zekât, diğer tüm koşullar yerine getirildiğinde ve herhangi bir engel olmadığında, mülkün elde edildiği tarihten itibaren bir yıl geçtikten sonra ödenir. Bu görüş Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi tarafından da benimsenmiştir (International Islamic Fiqh Academy, 2021, s.3).

Yaklaşım 3: Bu yaklaşım, kira gelirlerinin fiilen alındığı andan itibaren, kira sözleşmesinin başlangıcından itibaren bir yıl geçmişse, zekât'ın ödenmesi gerektiğini savunur. Bu görüş, dünya İslam Fıkıh Konseyi tarafından benimsenmiştir (Noor, 2019, s.367).

Kiralama sözleşmesiyle satın alma opsiyonu olan malların zekâtının hesaplanması konusunda bazı tartışmalar bulunmaktadır. Zekât hesaplaması şu adımlarla yapılmalıdır: Öncelikle, kiracının geri alabileceği taksitler, daha önce alınmış taksitlerle birleştirilerek toplam zekâta tabi tutulacak miktar belirlenmelidir. Ayrıca, kiralanan malın değerini etkileyen giderleri, elde edilen kira gelirlerinden düşülmelidir. Bu şekilde elde edilen net kira geliri, zekâtın hesaplanmasında temel alınır.

1.3.7. Ticari Malların Zekât Hesaplanması

Ticaret mallarına yönelik zekâtın uygulanmasında temel ilke, bu malların bir hicri yılın sonunda güncel değerleri üzerinden zekâtın hesaplanması ve ödenmesidir. Zekâtın hesaplanması sürecinde ticaret mallarının piyasa değeri esas alınır. Bu değerlendirme yapılırken piyasa dalgalanmaları, arz ve talep dinamikleri ile küresel ekonomik koşullar dikkate alınmalıdır. Ticaret mallarının değeri zamanla değişebileceğinden, zekâtın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için bu malların güncel değerinin titizlikle belirlenmesi önemlidir.

1.3.7.1. Stok Kavramı

Stok, işletmenin esas faaliyetleri kapsamında elde bulundurulanan varlıkları ifade eder. Stoklar, terimi, "işletmenin olağan faaliyetleri çerçevesinde satılmak üzere elde bulundurulanan, satış amacıyla üretilen ya da üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak hammadde ve malzemeleri kapsayan varlıkları ifade eder" (TMS 2, 2018,

s.1). UMS'a göre, stoklar, maliyet ile net gerçeğe uygun değer arasındaki daha düşük olanı kullanarak bilançoda gösterilmelidir (Mirza ve Ankarath, 2012).

Stokların satın alma maliyetleri, satın alma bedelini, ithalat vergilerini ve vergi dairelerinden geri alınabilecek olanlar hariç diğer vergileri kapsar. Ayrıca, bitmiş ürünlerin, malzemelerin ve hizmetlerin edinimiyle doğrudan ilişkili olan taşıma, yükleme ve boşaltma masrafları ile diğer ilgili giderler de dahildir. Ticari indirimler, iskonto ve benzeri diğer kalemler ise satın alma maliyetleri hesaplanırken düşülür (TMS 2, 2018, s.2).

Stokların dönüştürme maliyetleri, üretimle doğrudan ilişkili olan direkt işçilik giderleri ve sabit ile değişken genel üretim giderlerini kapsar (Akgün,2012, s.236). Sabit genel üretim giderleri, amortisman, bakım-onarım ve fabrikayla ilgili yönetim masrafları gibi üretim miktarından bağımsız kalan maliyetlerdir (Weston ve Copeland, 1992, s. 245). Değişken genel üretim giderleri ise üretim miktarına bağlı olarak değişen dolaylı maliyetlerdir (TMS 2, m.12). Sabit giderler, üretim tesislerinin normal kapasitesi esas alınarak stok maliyetlerine dağıtılır. Üretim düzeyi düşükse, sabit genel giderler artırılmaz ve dağıtılmayan kısmı gider olarak kaydedilir. Yüksek üretim dönemlerinde ise her birime düşen sabit gider miktarı azalır (Akgün,2012, s.236).

1.3.7.2. Ticaret İçin Elde Bulundurulmuş Malların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Şeriat, zekât uygulamasında adalet ve eşitlik ilkelerine büyük önem atfetmekte olup, bu ilkelerin korunması amacıyla malların değerlendirilme sürecine titizlikle yaklaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, bir işletmenin sahip olduğu malların değerlendirilmesi adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Zekât hesaplamasında, ticaret mallarının güncel piyasa değerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2023a; M Ali, 2018, s.62). Bu sürecin tarafsız ve objektif bir biçimde yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, piyasa koşullarından bağımsız olarak, ihtiyaç kaynaklı ve piyasa fiyatlarının altında gerçekleştirilen satışların değerlendirilme sürecine dahil edilmemesi gerektiği belirtilmektedir; zira bu tür işlemler, malın gerçek piyasa değerini yansıtmayabilir ve bu durum adil bir değerlendirme sonucuna ulaşılmasını zorlaştırabilir.

Bu bağlamda, İslam fıkıh uzmanları arasında temel bir tartışma konusu, bu değerlemenin hangi zaman diliminde yapılması gerektiği sorusudur. Bu konuda iki farklı görüş bulunmaktadır.

Birinci görüşe göre, zekâtın hesaplanması, zekâtın ödeme tarihine en yakın zamandaki piyasa değeri üzerinden yapılmalıdır. Bu yaklaşım, Hanefî, Maliki, Şâfiî ve Hanbeli mezhepleri tarafından desteklenmektedir. Bu bakış açısına göre, zekâta tabi varlıkların değeri, zekâtın farz olduğu tarihteki piyasa koşulları dikkate alınarak belirlenir ve buna göre zekât miktarı hesaplanır. Böylece, varlıkların güncel ekonomik durumları ve piyasa değerlerindeki değişiklikler hesaba katılır.

İkinci görüş ise, Ebu Hanifenin öğrencileri Ebu Yusuf ve Muhammed İbnul-Hasan tarafından desteklenen bir yaklaşıma göre, zekâtın hesaplanması, zekâtın fiilen ödendiği tarihteki piyasa değeri üzerinden yapılmalıdır (Fethu'l-Kadîr, 2:219 aktaran Noor, 2019, s.375).

Hanefî mezhebinde, malın bulunduğu yerin piyasa değeri esas alınarak değerlendirme yapılması gerektiği vurgulanırken, Malikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde bu konuda net bir hüküm bulunmamaktadır. Örneğin, bir malın çölde bulunması durumunda, bu malın değeri, en yakın yerleşim yerindeki piyasa fiyatına göre belirlenmelidir (Feteva-i Hindiye, 1983). Hanefî mezhebine göre, ticaret mallarının zekâtı, hem mal olarak verilebileceği gibi para olarak da ödenebilir (Keskin, 2013 s.105).

1.3.7.3. Satılamayan Malların Değerlemesi

Satılamaz malların değerlendirilmesi, İslam hukuku içinde önemli bir konu olup, bu konuda farklı İslam hukuku mezhepleri ve alimleri arasında çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu ayrılıkların temelinde, hangi malların zekâta tabi olduğu ve bu malların nasıl değerlendirilmesi gerektiği gibi konular yer almaktadır.

Maliki mezhebi, ticaret mallarının zekât yükümlülüğüne ilişkin olarak, satılamaz malların sahipleri arasında, özellikle tüccar yöneticiler ile tekelci tüccarlar arasında belirgin bir ayrım yapmaktadır. Maliki mezhebine göre, tekelci tüccarlar tarafından elde tutulan mallar, ticaret amacıyla bekletilen varlıklar olarak sınıflandırılır. Bu nedenle, bu tür malların zekât ödeme yükümlülüğü, nisâb eşliğine ulaştıktan bir yıl sonra başlamaktadır (Aldakheel, 2022, s.54).

Buna karşılık, tekelci olmayan tüccarlar tarafından sahip olunan mallar için her yıl piyasa değerine göre değerlendirme yapılır. Bu mallar satılamaz hale geldiğinde, bu durum zekât hesaplamasında göz önünde bulundurulmakta ve mallar her yıl yeniden değerlendirilerek zekât ödenmektedir. Bu yaklaşım, malların özel mülk veya tekel niteliği taşımadığını, ancak satılamazlık durumunun değerlendirmeye dahil edilmesi gerektiğini vurgular

Tekelcilik ve satılamazlık durumları arasındaki temel ayrım, tüccarın piyasadaki hareketliliğe ilişkin stratejik yaklaşımlarında yatar. Tekelcilik durumunda tüccarın birincil amacı, piyasadaki arzı kontrol ederek yüksek karlar elde etmektir. Bu bağlamda tüccar, malını piyasaya sürme zamanını dikkatlice seçer ve fiyatların artmasını bekler. Buna karşılık, satılamazlık durumu, tüccarın piyasa koşulları ve talep eksikliği nedeniyle mallarını istediği fiyat seviyelerinde satamamasıyla karakterizedir. Bu durumda tüccarın önceliği, zarar etmeden satış yapmak veya en azından bir miktar kar elde etmektir.

Satılamazlık durumu, tüccarın niyet ve çabalarına rağmen ortaya çıkabilen bir durumdur ve bu, malların zekât yükümlülüğünden muaf tutulmasını gerektirmez (AAOIFI, SS 35). Satılamaz hale gelen malların nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bir görüş, bu tür malların tekel niteliğinde değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Bu görüşe göre, tüccar mallarını bilinçli olarak piyasadan çekerek fiyatların artmasını bekliyorsa, bu durum tekelcilik olarak değerlendirilir. Diğer bir görüş ise, yalnızca malların küçük bir kısmının satılamaz hale geldiği durumlara odaklanır ve bu durumlarda malların zekât kapsamına alınması gerektiğini öne sürer. Malların büyük bir yüzdesi satılamaz hale geldiğinde, bu durumda nasıl bir değerlendirme yapılacağı konusunda akademik literatürde ortak bir görüş bulunmamaktadır. Alternatif bir yaklaşım ise tüccarın niyetini belirleyici bir faktör olarak kabul eder ve tüccarın satış niyeti doğrultusunda hareket etmesi gerektiğini savunur. Bu görüşe göre, tüccar satış niyetindeyse mallarını piyasaya sunar; ancak uygun piyasa koşullarını beklemeyi tercih ediyorsa, bu süreçte herhangi bir sınırlama olmaksızın hareket edebilir.

1.3.7.4. Stokların Değerlemesi Konusundaki Kolektif İçtihad

Günümüzdeki içtihat kolektifi, İslam hukuku prensiplerinin yorumlanmasında hukuki akıl yürütme ve takdir yetkisinin önemli bir temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, AAOIFI tarafından belirlenen Şariat Standart No. 35'in 5/2/2 numaralı maddesi üzerinde önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu yönergeye göre, ticari ürünlerin değerlendirilmesi, bulundukları piyasanın gözlenen satış fiyatlarına dayandırılmalıdır

(AAOIFI SS 35, md.5; M Ali, 2018, s.62). Ayrıca, bu değerlendirmenin perakende veya toptan satış gibi hâkim satış yöntemlerini dikkate alması gerekmektedir. Ancak, maliyet ile piyasa fiyatı arasından daha düşük olanının kullanılmasını öngören ilke genel kabul görmemektedir. Bununla birlikte, bazı karmaşık durumlarda, alternatif değerlendirme yöntemlerinin de kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir. Eğer piyasa değeri son derece imkânsız veya gerçek dışı bir seviyede ise, ticari malların maliyet değeri üzerinden değerlendirilmesi uygun görülmektedir (AAOIFI SS 35, md.5; M Ali, 2018, s.62).

Başka bir görüş ise, ürünlerin gerçek değerinin genellikle maliyet değeri ile belirlendiğini savunmaktadır (MASB TRI, 2006). Bu görüşü destekleyen bir diğer argüman, piyasadaki fiyat artışlarının tüccarın çabalarının bir sonucu olduğudur. Tüccarın bu çabaları arasında ürünlerin farklı bölgelere taşınması, reklam kampanyalarının düzenlenmesi ve etkili yönetim stratejilerinin uygulanması gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca, fiyat artışları bazen beklenmedik piyasa dalgalanmalarından veya ürünlerin depolandığı süre boyunca kademeli olarak artan fiyatlardan kaynaklanabilir. Bu durum, tüccarın piyasada meydana gelen fiyat değişikliklerine uyum sağlama yeteneğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

1.3.7.5. Ticaret Amaçlı Mallar Üzerindeki Zekâtın Hesaplanması

Ticaret mallarının zekâtı, bir hicri yılın sonunda bu malların güncel değerleri üzerinden hesaplanarak ödenir ve bu yükümlülük, malların altın veya gümüş nisâbına ulaşması durumunda doğar. Ebu Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre, ticaret mallarının zekât nisabı, mevcut para birimi esas alınarak altın veya gümüş nisabına göre belirlenmeli ve bu doğrultuda ödenmelidir (Balta, 2015, s. 214).

Zekâtın hesaplanması ve değerlemesi, işletme faaliyetleri ve yatırımlar açısından kritik bir öneme sahiptir; çünkü bu süreç, zekât ödemelerinin doğru ve adil bir şekilde hesaplanmasında temel bir rol oynar (Ries Ahmed vd., 2016, s.16). Stoklar, işletmelerin ticari işlemler için depoladığı malları ifade eder ve işletmenin varlıkları arasında önemli bir yer tutar. Genellikle, stoklar malların yeniden satılmak amacıyla edinilmesinden türetilmiş olsa da satışa hazır ürünlerin yanı sıra üretim süreçlerinde veya hizmet sunumunda kullanılan hammadde gibi çeşitli malzemeleri de kapsar. Ticaret işletmelerinde stoklar genellikle "ticari mal" olarak adlandırılırken, üretim işletmelerinde bu stoklar "ilk madde," "malzeme," "yarı mamul" ve "mamul" olarak farklı kategorilere ayrılmaktadır. (Kısakürek ve Erdoğan, 2021, s.2067).

Bu çeşitlilik, stokların işletme içindeki farklı amaçlar için değerlendirilmesini karmaşıktırabilir ve dolayısıyla zekât hesaplaması gibi muhasebe süreçlerinin titizlikle yürütülmesini gerektirir.

Stokların değerlemesi genellikle maliyet ve net gerçekleşebilir değer kavramları etrafında şekillenir. Maliyet, stokların satın alındığı veya üretildiği maliyeti ifade ederken, net gerçekleşebilir değer, stokların satışından elde edilebilecek tahmini geliri belirtir. Stokların değerlemesinde genellikle maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değer arasından daha düşük olanı esas alınır (TMS 2; Başkan, 2017, s.1601). VUK, stokları "maliyet ve emsal değerinden düşük olanı" ile değerlendirirken (Selvi ve Ercan, 2018, s.57), net gerçekleşebilir değer belirlenmesi belirsiz veya değişken koşullar altında zor veya imkânsız olabilir. Bu tür durumlarda, AAOIFI Şariat Konseyi zekât hesaplamalarında maliyet değerinin kullanılmasını genellikle onaylar, çünkü net gerçekleşebilir değeri tahmin etmek zor olduğunda maliyet değeri daha uygun bir alternatif sunar (AAOIFI, SS 35). Stokların gerçekleşme değeri ile net gerçekleşebilir değer (NGD) arasındaki farkı anlamak önemlidir; gerçekleşme değeri genellikle stokların satış fiyatı veya mevcut piyasa değeri olarak hesaplanır ve bu değer, stokların piyasada satılabilirliğini ve cari piyasa koşullarında elde edilebilecek tutarı yansıtır. Stokların Gerçekleşme Değeri = Stokların güncel piyasa fiyatı

Stokların gerçekleşme değeri ile net gerçekleşebilir değer (NGD) arasındaki farkı anlamak önemlidir.

$$NGD = SF - TMM - TSG \quad (1.1)$$

NGD: Net gerçekleşebilir değer

SF: Satış fiyatı

TMM: Tahmini tamamlanma maliyeti

TSG: Tahmini satış giderleri

NGD, stokların tahmini tamamlanma maliyeti ve tahmini satış giderlerini çıkararak elde edilen net değeri ifade eder. Stokların birden fazla zekât dönemi boyunca muhafaza edilmesi durumunda, sonunda zararına satıldığında, gerçekleşmemiş bir değer üzerinden zekât ödenmiş olabilir. Bu durum, stokların piyasa değeri ile değerlendirildiğinde ortaya çıkar. Bu nedenle, zekâtın kendi türünden verilmesi gerektiği ilkesine uygun olarak, stokların yerine koyma maliyeti ile değerlendirilmesi uygun olabilir. Yerine koyma

maliyeti, stokların o andaki piyasa değerini ifade eder; yani bir alıcı olarak ödeyeceğiniz fiyattır (Şensoy, 2020, s.40).

1.3.8. Gayrimenkul ve Geliştirme Projelerinde Zekât Hesaplaması

Ticari amaçlarla hazırlanan fakat genellikle inşaat aşamasında satışa sunulmayan gayrimenkullerin geliştirilmesi sürecindeki zekâtın değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu konuda, İslam fıkhnın çağdaş alimleri iki ana yaklaşımı tartışmaktadır.

1.3.8.1. İnşaat Halindeki Gayrimenkullerde Zekât Uygulanması

Bu görüşe göre, inşaat halindeki gayrimenkuller, gelecekte satış amacıyla edinilmişse, zekâta tabi tutulabilir. Bu bakış açısına göre, inşaat halindeki gayrimenkuller, zekât ödemesi gereken tarihte piyasa değerine göre değerlendirilir ve zekâta tabi varlıkların hesaplamasına dahil edilir.

Hanefî, Şafîi ve Hanbelî mezheplerine göre, yarım kalmış inşaatlar veya ekonomik sebeplerle tamamlanmamış binalar ve bu binalara ait araziler zekâta tabi tutulmalıdır (Manav ve Haçkalı, 2020, s.270-271).

Ayrıca, AAOIFI’de bu yaklaşımı benimsemiştir. AAOIFI’nin Şeriat Standartı No. 35’in 5/2/6/3 maddesine göre, İnşaat halindeki gayrimenkul projelerinin, zekât yükümlülüğünün doğduğu an itibarıyla mevcut durumlarına göre değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (AAOIFI SS 35, md, 5).

1.3.8.2. Ticaret İçin Hazırlanan Gayrimenkuller: İnşaat Tamamlanmadan Zekâta Tabi Olmaz

Bu yaklaşıma göre, satış için hazırlanan gayrimenkuller inşaatları tamamlanmadan önce zekâta tabi değildir (Noor, 2019, s. 388). Ancak, satılabilir hale gelen kısımlar, değerlerine göre zekâta tabi tutulmalıdır. Ayrıca, projeyi finanse etmek için ayrılan fonların harcanmaması durumunda zekât ödenmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Eğer bir proje durdurulup mevcut durumda satışa çıkarılırsa, bu durumda proje kapsamındaki malların değeri değerlendirilir ve bu mallar üzerinde zekât ödemeler gerektiği şekilde hesaplanır.

Zekât, uzun vadeli gayrimenkul veya endüstriyel projelerde, projelerin spekülâtif ticaret mallarına benzer nitelikte olduğu düşünülerek uygulanır. Bu bağlamda, zekât, proje

birimlerinin satışından sonra tek seferde tahsil edilir; eğer proje birimleri taksitlerle satılırsa, zekât her ödeme alındığında ödenir. Bu yaklaşım, projelerin geliştiricilerinin sürekli olarak yeni mal almadıkları durumları dikkate alır.

Malikilere göre, gelir sağlamayan ve henüz satılmayan arsalar zekâta tabi değildir. Yani, henüz satılmamış gayrimenkuller zekâta dahil edilmez. Bu tür mallar satıldığında geçen süre bakılmaksızın sadece son bir yılın zekâtı ödenmelidir (Manav ve Haçkalı, 2020, s.270-271).

1.3.9. Teslimat Aşamasındaki Malların Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi

Teslimat aşamasındaki malların zekât hesaplaması, İslam hukukunda belirli malların teslimat aşamasında bulunduğu durumda zekâta tabi olup olmadığının ve bu malların zekâtının nasıl hesaplandığının belirlenmesini içerir.

▪ Teslimat Aşamasındaki Mal Kavramı

Teslimat sürecindeki mallar, işletmenin satın aldığı ancak henüz fiziksel olarak eline geçmediği ürünleri ifade eder (Özsungur,2017, s.133). Bu malların değerlendirilmesi, işletmenin mali tablolarının doğruluğu ve güvenilirliği açısından çok önemlidir. Bu nedenle, bu ürünlerin maliyeti toplam maliyet olarak kaydedilir. Toplam maliyet, ürünlerin satın alma fiyatı ile bunların işletmeye ulaşması için yapılan harcamaların toplamını içerir. Bu harcamalar nakliye, sigorta ve diğer ilgili masrafları içerir. Bu şekilde, teslimat sürecindeki mallar işletmenin bilançosunda bir varlık olarak gösterilir ve muhasebe dönemi boyunca taahhüt edilen malların toplam değeri doğru bir şekilde yansıtılır. Teslimat sürecindeki mallar işletmeye ulaştığında ve teslim alındığında, değerleri gerçek bilgilere göre yenilenir ve taşıma ve teslimat sırasında ortaya çıkan ek maliyetler hesaba katılır.

▪ Teslimat Aşamasındaki Malların Zekât Hesaplamasının Belirlenmesi

Teslimat aşamasındaki mallar, muhasebe açısından işletmenin dönen varlıkları arasında yer alır ve genellikle stoklar olarak muhasebeleştirilir. Teslimatın tamamlanması ve kontrolün alıcıya geçmesi durumunda, bu mallar alıcının mülkiyetine geçmiş kabul edilir ve finansal tablolarında alıcı adına değerlendirme yapılır. Ancak bu durum, dini yükümlülükler, özellikle zekât hesaplamaları açısından bazı zorluklar doğurabilir.

Ticaret için satın alınan malda teslim almadan önce zekât yoktur (İbn Abidin, 1989, s,4)

Henüz teslim alınmamış mallar, mal sahibinin mülkiyetine geçmiş ancak teslim edilmemiş olan varlıklardır. Bu tür mallar, mülkiyetin tamamlanmamış olması nedeniyle zekât yükümlülüğü oluşturmaz (Serahsî, 1986 aktaran M Ali, 2018, s.10).

Zekât prensipleri çerçevesinde, ticari malların zekât hesaplaması malların piyasa değerine göre yapılmalıdır. Teslim edilmemiş mallar, satıcının mülkiyetinde kaldığı sürece satıcı açısından ticari mal olarak kabul edilir ve zekâta tabi tutulur. Malların teslimiyle birlikte zekât yükümlülüğü alıcıya geçer. Ancak, alıcı bu malları ticari amaçla değil, kişisel ihtiyaç veya tasarruf amacıyla almışsa, bu mallardan zekât düşmez.

Ticari malların zekât hesaplamasında malların piyasa satış fiyatına göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Ancak piyasa değerlemesi yapmanın pratikte zor olduğu durumlarda, maliyet temelli değerlendirme yönteminin de kullanılabileceği ifade edilir (AAOIFI SS 35).

Nakit varlıklar, yatırım varlıkları, ticari kâğıtlar, alacaklar, borçlar, kira gelirleri, ticari mallar, gayrimenkuller ve teslimat aşamasındaki mallara yönelik zekât hesaplamaları ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu değerlendirmeler Tablo 10'da kapsamlı bir biçimde özetlenmiştir. Tablo, farklı mezheplerin zekât hesaplamasına ilişkin yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak sunmakta, böylece her bir varlık türü ve yükümlülük üzerinden zekât hesaplamasının nasıl ele alındığını ve bu değerlendirmelerin zekât yükümlülüğü üzerindeki etkilerini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu analiz sayesinde, mezhepler arasındaki farklılıklar daha anlaşılır hale getirilmiş ve zekât uygulamalarındaki çeşitlilik vurgulanmıştır.

Tablo 10*Zekât Hesaplamasında Mezhepsel Farklılıklar: Varlık ve Yükümlülüklerin Karşılaştırılması*

Toplam borç	varlık/ borç	Görüşler	Muhasebe İçin	Amaçları	Muhasebe Defter Değeri	Zekât Amaçları için	Zekât Amaçlı Değer
Nakit ve Benzerleri	Nakit	Nakit ve nakit benzerleri zekâta tabidir ve faizli gelirlerden arındırılmalıdır.	<i>Tarihsel Gerçeğe Uygun Değer</i>	<i>Maliyet,</i>	XXXX	Piyasa Değeri	XXXX
Alacaklar		Bazı uzmanlar, alacakların büyüme potansiyeli taşımayan ticari olmayan mallar olduğu için zekâtın gerekmediğini savunur. Hanefilere göre alacaklar üçe ayrılır: Kuvvetli <i>Alacaklar</i> : her yıl zekât ödenmesi gereklidir. <i>Orta Alacaklar</i> : Zekât borcu, alacak tahsil edildikten sonra ödenir. <i>Zayıf Alacaklar</i> tahsil edilip bir yıl geçtikten sonra zekâta tabidir. Sadece tahsil edilen yılın zekâtı verilir. Ebu Yusuf ve Muhammed İbnul-Hasan, tüm geçerli alacakların zekâta tabi olduğunu savunur. Malikilere göre alacaklar üç kategoriye ayrılır: <i>Varlık Üzerine Olan Alacaklar</i> bir yıl sonra zekâta tabi olur. <i>Ticaret Malları Üzerine Olan Alacaklar</i> tüccarın türüne göre değişir; bazıları alacak tahsil edildiğinde zekât öder, bazıları ise her yıl öder. <i>Zekâta Tabi Olmayan Alacaklar</i> tahsil edildikten bir yıl sonra zekât ödenir.	<i>Nominal Değeri Eksi Düzeltilmemiş ertelenmiş kar Eksi Kredi Zararları Ödeneği Net</i>	<i>Eksi kar Eksi</i>	XXXX	<i>Nominal Değeri Eksi Kredi Zararları Ödeneği Net</i>	

Tablolar Devamı

Şafiilere göre, alacaklar tahsil edilse de edilmesede zekât ödenir. Hanbelilere göre, alacak tahsil edilmeden zekât ödeme yükümlülüğü yoktur, ancak önceki yıllara ait zekât ödenmelidir. *Çağdaş içtihad perspektifine göre*, alacaklar bağlamında zekâtın farz olduğu konusunda genel bir görüş birliği vardır. Ancak Ertelenmiş alacaklar için iki yaklaşım vardır: *Zekât her yıl tam olarak ödenmelidir. Zekât öderken alacak miktarına bir yıllık kar eklenmeli, ancak önceki yıllara ait karlar dahil edilmemelidir.* Şüpheli alacaklar Şüpheli alacaklar konusunda üç görüş vardır: *Alacak tahsil edilince yeni zekât hesaplanır. Alacaklı her yıl zekât öder, ödemezse geçmiş yılların zekâtını öder. Karz Hasan alacakları zekâttan muaf olup, sadece tahsil edildikçe zekât ödenir.*

Kiralama	ve	Hanefî mezhebine göre, kira gelirleri üzerinden zekât ödenir.	<i>Gerçeğe Uygun Değer /</i>	<i>XXXX</i>	<i>Piyasa Değeri</i>	<i>XXXX</i>
Finansal Sözleşme		Malikilere göre, özel mal kiralamalarında zekât bir yıl sonra ödenir. Ticari mal kiralamalarında ise kira gelirleri elde edildiği anda zekât ödenir. Şafiî mezhebine göre, kira alındığında ve bir yıl geçtikten sonra, alınan kira üzerinden zekât ödenir. <i>Hanbelî mezhebine göre</i> , kira alacağı ve alınan kısmı üzerinden ödenmelidir. <i>Çağdaş içtihad perspektifine göre</i> üç görüş vardır: <i>Gelir üzerinden zekât, bir yıl sonra ödenir. Kira gelirleri, bir yıl sonra ve alındığında zekâta tabidir. kira gelirleri zekâta tabidir ve kazanç sağlayan varlıklarla birlikte hesaplanmalıdır.</i>	<i>Tarihi</i>	<i>Maliyet</i>	<i>Eksi</i>	<i>Amortisman</i>

<i>Tablolar Devamı</i>						
Ticari Malları	Zekât, ödeme tarihi ve malın güncel piyasa değeri üzerinden hesaplanmalıdır. AAOIFI SS 35'e göre, değerlendirme perakende veya toptan satış fiyatlarına dayandırılmalıdır.	<i>Maliyet ve NGD</i>	XXXX	<i>Piyasa Değeri</i>	XXXX	
<i>Finansal Enstrümanları</i>	Hisse Senedi Kendisi piyasa değeri üzerinden zekât hesaplanır. Hisse Senedi ve Temsil Ettiği Varlıklara birlikte değerlendirilir. Sukûk: İhraç edenin varlıkları dikkate alınır. Türev Ürünler: Hukuki durum ve gelirinin helal-haram durumu değerlendirilir.	<i>Gerçeğe Uygun Değer / İtfa Edilmiş Maliyet</i>	XXXX	<i>Gerçeğe Uygun Değer</i>	XXXXb	
<i>İnşaat Halindeki Gayrimenkullerde</i>	Hanefî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre, tamamlanmamış inşaatlar ve araziler zekâta tabidir. Malikilere göre, henüz tamamlanmayan gayrimenkuller zekâta tabi değildir.	Maliyet değeri	XXXX	Piyasa değeri	XXXX	
Teslimat Aşamasındaki Malları	Ticaret için satın alınan malda teslim almadan önce zekât yoktur, fakat teslim aldıktan sonra geçen yılların zekâtı verilir	<i>Maliyet ve NGD</i>	XXXX	<i>Gerçeğe Uygun Değer</i>	XXXX	
Borçlar üzerinden zekât hesaplamasının etkisi	Hanefîlere göre borçlar, ödeme tarihine bakılmaksızın zekât hesabında dikkate alınır; bazı âlimler ise yalnızca vadesi gelmiş borçların dikkate alınmasını savunur. Malikilere göre, sadece o yıl ödenecek borçlar düşülür; açıkça görülen mallar zekâttan etkilenmez. Hanbelîlere göre, borç düşülerek veya brüt mal üzerinden nisaba ulaşırsa zekât ödenir. Şafîîlere göre, borç zekât hesabını etkilemez. <i>Çağdaş içtihad perspektifine göre, Borçların zekât hesabına etkisi konusundaki farklı görüşler: Borcun Tamamı Dikkate Alınmalıdır. Borcun Bugünkü Değeri Hesaplanmalıdır. Sadece Cari ve Bir Sonraki Yıl İçin Ödenecek Kısım Dikkate Alınmalıdır. Borçlar Zekât Hesabında Hiç Dikkate Alınmaz.</i>	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	XXXX	Defter değeri	XXXX	

İslam hukukunda zekâtın hesaplanmasında, fıkıh alimleri varlıkların zekâta dahil edilip edilmemesi ve borçların bu varlıklardan düşülüp düşülmeyeceği konusunda farklı görüşler ortaya koymaktadır. Nakit ve banka mevduatlarının Zekâta tabi olup olmadığı konusunda farklı perspektifler bulunmaktadır. Bazı alimler, nakit ve banka mevduatlarının ticari amaçlarla kullanılması durumunda zekâta tabi olacağını savunurken, diğerleri bu mevduatların dolaşımında olması şartıyla zekâta tabi olabileceğini ileri sürerler. Bu farklı bakış açıları, çağdaş para birimlerinin etkisi ve geleneksel altın ve gümüş standartlarına göre değerlendirme konusunu ön plana çıkarmaktadır. Alacakların zekâta tabi olup olmadığı ve değerlendirilmesi konusunda, Hanefî, Malikî, Şafîî ve Hanbelî mezhepleri farklı görüşler sunar; bu farklılıklar, alacakların türü ve özelliklerine bağlı olarak değişir. Borçların zekât hesabına etkisi, fıkıh mezhepleri arasında farklılık gösterir. Şafîî mezhebi, borçların zekât hesabından düşülmemesi gerektiğini savunurken, diğer mezhepler borçların zekât hesaplamasında dikkate alınmasını gerektirdiğini belirtir.

Ticari malların zekât hesaplamasında değerlendirilmesi konusunda da farklı yaklaşımlar bulunur. Genellikle piyasa fiyatlarına göre değerlendirme tercih edilir, ancak bazı durumlarda maliyet temelli yaklaşımın kullanılması gerekebilir.

Günümüzde, zekâtın işletmelerde nasıl uygulanacağı, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadeledeki rolü ve zekâtın toplumda etkili bir şekilde nasıl dağıtılacağı gibi konular öne çıkmaktadır. Ayrıca, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte, kripto para birimleri gibi dijital varlıkların zekât ödemelerine dahil edilip edilemeyeceği de günümüz tartışmalarından biridir. Bu meseleler, zekâtın modern toplumdaki işlevselliğini ve etkinliğini belirlemede kritik rol oynamaktadır.

Birinci bölümde, zekâtın İslam hukuku çerçevesindeki kavramsal anlamı, tarihsel uygulamaları ve zekâta tabi mallar detaylı olarak ele alınmıştır. İkinci bölümde ise İslami muhasebe standartları doğrultusunda şirketlerde zekât hesaplamaları, finansal tablolar ve karşılaşılan zorluklar incelenmiştir.

BÖLÜM 2. İSLAMİ MUHASEBE STANDARTLARI: ZEKÂTIN HESAPLANMASI, FİNANSAL TABLOLAR VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Finansal raporlama, şirketlerin şeffaflığı için temel bir unsurdur ve paydaşların bilinçli kararlar almasını sağlar. Bununla birlikte, finansal açıklama, İslam'ın beş şartından biri olan Zekâtın bağlamında da önemlidir.

Zekâtın hesaplanması, bir kişinin veya şirketin varlıklarını ve borçlarını içeren toplam değerini belirlemeyi ve ihtiyaç sahiplerine verilecek miktarı hesaplamayı içerir. Bu miktar, şirketin doğru finansal açıklamasına bağlıdır. Bu perspektiften hareketle, bu bölüm, muhasebe prensiplerini ve farklı finansal raporlama türlerini incelemekte ve bu prensiplerin zekât hesaplamasına uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek olası sorunları ele almaktadır. Şirketlerin hem finansal açıklama gereksinimlerini hem de zekât yükümlülüklerini yerine getirebilmelerine olanak sağlamak için çözümler önerilmektedir. Bu bölüm dört alt başlık altında incelenmektedir.

- İlk bölüm: Finansal Açıklama: Kavram, Türler ve Zekât Hesaplamasıyla İlişkisi
- İkinci bölüm: Muhasebe İlkeleri: Kavram, Bileşenler ve Zekât için Değerlendirme
- Üçüncü bölüm: Finansal Açıklama: Zekât ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri.
- Dördüncü bölüm: İslami Muhasebe Standartlarında Zekât Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırması

2.1. Finansal Raporlama: Kavram, Türler ve Zekât Hesaplamasıyla İlişkisi

2.1.1. Finansal Raporlama

2.1.1.1. Finansal Raporlamanın Tanımı ve Amacı

Finansal raporlama, muhasebenin temel unsurlarından biridir ve muhasebenin ana hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. Şirketlerin ekonomik ve mali performanslarını yatırımcılar ve diğer paydaşlara iletmek için düzenli olarak yayımladıkları finansal raporlar, finansal raporlama olarak tanımlanır. Bu raporların amacı, yatırımcılara ve diğer bilgi kullanıcılarına doğru ve ilgili bilgileri sunarak onların yatırım kararlarına destek

olmak ve etkili bir yönetim kültürünü teşvik etmektir. (Sarioğlu ve Durak, 2023, s.30). Bu veriler, finansal tabloları, mali sonuçlara dair raporları, risk ve fırsatlar hakkında bilgileri, şirketin faaliyetleri ve politikalarıyla ilgili bilgileri ve yöneticiler ile pay sahiplerine dair verileri kapsayabilir (Arı, 2007; AAOIFI, 2020; KGK, Kavramsal Çerçeve, 2018). Finansal raporlama, yalnızca finansal tabloları içermekle kalmayıp, aynı zamanda finansal tabloların ötesinde finansal olmayan verileri de içeren daha geniş bir süreçtir (Arı, 2007, s.6). Bununla birlikte, finansal raporlamanın en kritik bileşeni finansal tablolardır (Cavlak, 2021, s.45). Finansal raporlar, bilgi kullanıcılarının karar verme süreçlerinde en önemli araçlardan biri olarak işlev görür; çünkü bu raporların gerçeğe uygun sunumu, ilgili dönemde gerçekleşen işlemleri ve ekonomik olayları doğru bir şekilde yansıtarak kullanıcıların daha sağlıklı ve bilinçli kararlar almasını sağlar (Evans, 2003, s.311). Bu, bir şirketin mali durumunu, geçmiş ve mevcut performansını ve geleceğe yönelik beklentilerini doğru ve tam bir şekilde gösteren mali tablolar sunması anlamına gelir. Bu nedenle, finansal bilgiler açık, özlü ve anlaşılır bir şekilde sunulmalıdır (Evans, 2003, s.311). Genel amaçlı finansal raporlamanın temel işlevi, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve diğer kredi sağlayıcılara işletmenin finansal durumu hakkında kapsamlı bilgi sunmaktır. Bu bilgi, ilgili tarafların kaynak tahsisi kararlarını yönlendirmede kritik bir rol oynar. Yatırımcılar, bu raporlar aracılığıyla özkaynak ve borçlanma araçlarının alım-satımı, tutulması, kredi ve diğer finansman kaynaklarının sağlanması veya geri ödenmesi gibi kararlar alabilirler. Ayrıca, finansal raporlama yönetimin, işletmenin ekonomik kaynaklarının kullanımıyla ilgili faaliyetleri değerlendirme veya diğer şekillerde etki sağlama haklarını değerlendirmesi için gerekli bilgileri de sunar (KGK, Kavramsal Çerçeve; 2018, s.7). Bu bağlamda, finansal raporlama, ilgilenen tarafların stratejik ve finansal kararlar almasını destekleyen kritik bir araç olarak işlev görür.

AAOIFI'ye göre finansal raporlar, İslami Finans Kurumlarının (IFK) şeriat uyumu, ekonomik kaynakları ve yükümlülükleri, zekât hesaplaması ve emanet sorumlulukları hakkında detaylı bilgi sunmalı; yasaklanmış gelirler, risk yönetimi ve likidite durumu gibi konuları da kapsayarak kullanıcıların bilinçli karar almasını sağlamalıdır. AAOIFI'ye göre, finansal muhasebe ve raporlama sistemlerinin temel amacı, finansal tabloların kullanıcılarına ilgili ve yararlı bilgiler sunarak, kurumla olan ilişkilerinde bilinçli kararlar almalarını sağlamaktır (AAOIFI, 2020, s.16). Bu amaç, şu yollarla gerçekleştirilir:

- Tüm paydaşların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi: Bu, Şeriat prensipleri ve kurallarına uygun olarak, adalet, şeffaflık ve etik değerlerin korunmasıyla, ayrıca geçerli yasalar ve düzenlemelere uyum sağlanarak yapılmalıdır.
- Yönetim ve performans kapasitelerinin geliştirilmesine katkıda bulunulması: Bu, kurumun belirlenen hedef ve politikalarına ulaşmasını desteklerken, tüm işlemler, olaylar veya koşullarda Şeriat prensipleri ve kurallarına, ayrıca geçerli yasalara ve düzenlemelere uyumun sağlanmasını içerir.

Özel amaçlı ve genel amaçlı muhasebe bilgisi kavramları hem UFRS hem de AAOIFI bağlamında geçerlidir.

UFRS'e göre, genel amaçlı muhasebe bilgileri, yatırımcılar, finansal analistler, düzenleyiciler ve hissedarlar gibi geniş bir paydaş kitlesi tarafından kullanılmak üzere şirketin finansal tablolarından sağlanır (KKG, Kavramsal Çerçeve, 2018). Bu finansal tablolar bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve bunlara ilişkin dipnotları içerir. Öte yandan, özel amaçlı muhasebe bilgileri, belirli bir paydaşın ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlanan özel finansal bilgilerdir. UFRS'ler, bu bilgilerin hazırlanması için özel bir rehberlik sağlamaz, ancak finansal tabloların, paydaşların bilinçli kararlar vermesini sağlamak için ilgili ve yeterli bilgileri içermesini gerektirir. AAOIFI standartları kapsamında, şirketin finansal tabloları olan bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu ve özkaynaklar değişim tablosu ile bunlara ilişkin dipnotlarda genel amaçlı muhasebe bilgileri de verilmektedir. Bununla birlikte, AAOIFI standartları, İslami uyumluluk mali tabloları ve İslami uyumlulukla ilgili finansal ürün ve hizmetlere yönelik raporlar gibi belirli bir amacı olan muhasebe bilgilerinin hazırlanması için özel yönergeler de sunmaktadır (AAOIFI FAS 1).

Tablo 11

UFRS ve AAOIFI Standartları Arasındaki Finansal Bilgi Amaçlarındaki Farklar

	UFRS	AAOIFI
Genel amaçlı bilgiler	Finansal durum tablosu ve gelir ve gider kapsamlı tablosu, nakit akış tablosu ve notlarla birlikte şirketin genel muhasebe bilgilerini içerir.	Finansal durum tablosu ve gelir ve gider kapsamlı tablosu, nakit akış tablosu ve notlarla birlikte şirketin genel muhasebe bilgilerini içerir.
Özel kullanım için bilgiler	UFRS'ler, belirli bir paydaşın ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanan özel finansal bilgilerin hazırlanması için özel kılavuzlar sağlamamaktadır.	AAOIFI standartları ise İslami uyumluluk finansal tabloları ve İslami uygunlukla ilgili finansal ürün ve hizmetlere yönelik raporlar gibi belirli bir amaç için muhasebe bilgilerinin hazırlanması için özel yönergeler sağlamaktadır.

2.1.1.2. Zekâtın Hesaplanmasında Finansal Raporlamanın Önemi

Finansal raporlama, zekât hesaplamasında kritik bir rol oynamaktadır. Zekât, İslam hukukuna göre belirli bir servete sahip Müslümanlar için dini bir yükümlülüktür. Bu yükümlülüğün doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi için varlıklar ve borçlar dahil olmak üzere toplam servet değerinin net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, finansal raporlamanın sunduğu doğru ve kapsamlı bilgiler, zekât hesaplamasının eksiksiz ve doğru bir şekilde yapılabilmesi açısından vazgeçilmez bir unsurdur.

Şirketlerin finansal bilgileri, zekâtın hesaplanmasını kolaylaştırarak yöneticiler ve diğer paydaşların bilinçli kararlar almasını mümkün kılar. Bu bağlamda, bilanço ve gelir tablosu gibi finansal tablolar, toplam servet değerinin belirlenmesinde önemli bilgi kaynakları olarak öne çıkar.

İşletmelerin zekât hesaplamasında bilanço ve gelir tablosu temel finansal tablolardır. Bilanço, işletmenin varlıklarını, borçlarını ve özkaynaklarını gösterir. Zekât hesaplamasında nakit, ticari stoklar ve alacaklar gibi varlıklar dikkate alınır; borçlar ise bu varlıklardan düşülerek net değer hesaplanır. Duran varlıklar ve uzun vadeli borçlar ise genellikle zekâta tabi tutulmaz. Gelir tablosu ise işletmenin gelir ve giderlerini gösterir ve şariat tarafından kabul edilen gelirler ve giderler zekât hesaplamasında kullanılır. Bu nedenle, her iki tablo da zekât hesaplamasının doğru yapılabilmesi için gereklidir.

Dolayısıyla, finansal raporlama, zekât hesaplamasıyla doğrudan ilişkilidir çünkü bireylerin ve işletmelerin ayrıntılı finansal bilgilere sahip olmalarını sağlar ve bu da zekât hesaplamasını kolaylaştırır. Bu finansal bilgiler, muhasebe ilkeleri ve standartlarına göre hazırlanan tablolarda yer alır. Bu tablolar, şirketlerle ilgili zekât hesaplaması için gereken bilgileri sağlar ve şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Şirket yönetimi: Hissedarlar adına zekâtın hesaplanmasını ve ödenmesini sağlar. Yönetimin, bu süreçte finansal bilgileri şeffaf bir şekilde paylaşması, doğru hesaplamaların yapılabilmesi için kritik öneme sahiptir.
- Zekâtın hesaplanması ve tahsilatından sorumlu personel: Şirketin finansal tabloları ve yönetim tarafından sağlanan verilerle, hisse başına düşen zekât miktarını belirler. Bu personelin doğru ve adil hesaplama yapabilmesi için finansal raporlara erişimi gerekir.

- Hissedarlar: Zekât ile ilgili bilgileri genellikle şirket tarafından yayınlanan mali raporlardan edinirler. Bu raporlar, hissedarların zekât yükümlülüklerini anlamalarına ve gerektiğinde katkıda bulunmalarına yardımcı olur.

Finansal raporlama, işletmelerin zekât hesaplaması için kritik bir temel sağlar ve doğru, şeffaf raporlar tüm tarafların sorumluluklarını yerine getirmesi açısından hayati öneme sahiptir.

2.1.1.3. Finansal Raporlamanın Faydalanıcıları

Finansal raporlamanın faydalanıcıları, kurumun türüne ve özel koşullara bağlı olarak değişebilir, ancak genellikle aşağıdaki paydaşları içerir. (Gray vd., 2010, s. A3; Budnik, 2020, s. 4).

- Mevcut ve potansiyel yatırımcılar: Yatırımcılar ve hissedarlar, bilinçli yatırım kararları alabilmek için mali bilgilere ihtiyaç duyarlar. Mali tabloları kullanarak şirketin geçmiş performansını, mevcut mali durumunu ve gelecekte nakit akışını değerlendirirler.
- Borç verenler: Bankalar ve kredi verenler gibi alacaklılar, şirketin borçlarını geri ödeme yeteneğini değerlendirmek için finansal bilgileri kullanır. Ayrıca, şirketin mali güvenilirliğini ve kredi maliyetini belirlemek için finansal bilgilere başvururlar.
- Düzenleyiciler ve düzenleyici kurumlar: Düzenleyiciler ve düzenleyici kurumlar, şirketlerin faaliyetlerini izlemek, muhasebe ve vergi standartlarına uygunluğunu kontrol etmek için finansal bilgilere başvururlar. Ayrıca, düzenleyici kararlar almak veya sistemik riskleri değerlendirmek için finansal bilgileri kullanırlar.

Bu paydaşlar, bilinçli kararlar alabilmek ve bir şirketin mali durumunu ve performansını değerlendirebilmek için finansal açıklamalara ihtiyaç duyarlar.

2.2. Muhasebe İlkeleri: Zekâtın Kavramı, Bileşenleri ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde, zekâtın değerlendirilmesinde kullanılan muhasebe ilkeleri ele alınmıştır. Finansal muhasebenin kavramsal çerçevesinde bulunan muhasebe ilkeleri ile finansal raporlama için kavramsal çerçevenin unsurlarının zekât üzerindeki etkileri incelenmiştir.

2.2.1. Finansal Muhasebenin Kavramsal Çerçevesinde Bulunan Muhasebe İlkeleri

Muhasebe ilkeleri, finansal muhasebeyi yönlendiren kurallar ve standartlardır ve genellikle kavramsal çerçeve içinde birleştirilir. Bu geçici teorik çerçeve, finansal raporlama için tutarlı ve güvenilir muhasebe standartlarının geliştirilmesine temel oluşturarak, finansal bilgilerin karar alma süreçlerinde yararlı olmasını sağlar (A. Olusegun ve E. Olusegun, 2021, s. 15; Booth, 2003, s. 42).

Kavramsal çerçevenin önemi kabul edilmekle birlikte, bunun muhasebe standartlarına olan pratik uygulaması ve etkisi konusunda tartışmalar sürmektedir. Bazıları, teorik uyum ve doğruluğu sağlamak için çerçeveye sıkı sıkıya bağlı kalınması gerektiğini savunurken (Sutton vd., 2015, s. 78), diğerleri kavramsal çerçevenin öncelikle bir rehber olarak hizmet etmesi gerektiğini ve esnekliğe izin vermesi gerektiğini düşünmektedir (Booth, 2003, s. 46). Kavramsal çerçevenin rolü zaman içinde evrim geçirmiş ve farklı standart belirleyici kuruluşlar tarafından çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir (Mala ve Chand, 2015, s. 112). Nihai hedef, finansal raporlamanın kalitesini ve faydasını artırarak piyasa istikrarını sağlamaktır (Davies vd. 1992, s. 34; Sutton vd., 2015, s. 82).

Kuramsal çerçeve, mevcut muhasebe yöntemlerini ve uygulamalarını uluslararası iyi uygulama standartlarına uygun olarak belirler ve geliştirir (AAOIFI, 2020, s.7). Ayrıca, muhasebe standartlarının ve denetim uygulamalarının geliştirilmesi için bir temel oluşturur. AAOIFI'nin kavramsal çerçevesinin temel amacı, İslami finansal kurumların mali tablolarının İslami muhasebe prensiplerine uygun olmasını sağlamaktır. Bu prensipler, İslam'ın adalet, sosyal eşitlik ve paylaşım gibi değerlerine dayanarak ticari ilişkileri şekillendirir (Kuzulu, 2021, s. 274).

İslami kurumlar, finansal işlemlerde adalet ve eşitlik ilkesine dayanarak tüm taraflara adil davranılmasını öngörürken, şeffaflık sayesinde finansal bilgilerin eksiksiz ve doğru olmasını sağlar, sosyal sorumluluk ilkesini benimseyerek işletmelerin sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alır ve faiz yasağı prensibi ile faizi yasaklayarak bu yasağa uyumu zorunlu kılar.

Genel olarak, şirketlerin, İslami şirketler de dahil olmak üzere, ana hedefi hissedarların değerini maksimize etmektir, bu da genellikle anglo-sakson kurumsal yönetim modelinin benimsenmesine yol açar. İslami kurumsal yönetim yaklaşımları, yani Tevhid ve Şûra yaklaşımı ile İslami paydaşlar yaklaşımı, iki şekilde değerlendirilmektedir (Hasan,2009, s.282).

"Şûra", danışma ve fikir alışverişi anlamına gelir. İslami literatürde, yöneticilerin karar alırken ilgili kişilerin görüşlerini dikkate almasını ifade eder (Soysal, 2019, s.28 ve 29; Bal ve Umut, 2023, s.87). Bu yaklaşım, benimsenmesi ve uygulanması konusunda belirsizlikler yaratmaktadır. Ayrıca, büyük organizasyonlar, özellikle İslami finansal kurumlar, genellikle rasyonalist temellere dayalı bir kurumsal yönetim modelini tercih etmektedir (Soysal, 2019, s.30).

İslami paydaşlar yaklaşımı, tüm paydaşlar için adalet ve eşitlik ilkesine dayalı bir kurumsal yönetim anlayışını teşvik eder ve sadece hissedarların değil, tüm paydaşların haklarını korur (Bal ve Umut, 2023, s.87).

Muhasebenin temel kavramları ve prensipleri, işletmelerin mali tablolarını doğru ve tutarlı bir şekilde hazırlamalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu kavramlar arasında “sosyal sorumluluk kavramı, kişilik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı, parayla ölçülme kavramı, dönemsellik kavramı, maliyet esası kavramı, tutarlılık kavramı, ihtiyatlılık kavramı, tam açıklama kavramı, önemlilik kavramı ve özün önceliği kavramı bulunmaktadır” (Ersoy, 2012, s.287-288). Bu prensipler, muhasebe uygulamalarının evrensel bir standarda uygun olarak yürütülmesini sağlar ve işletmelerin finansal durumunun gerçekçi bir şekilde yansıtılmasını temin eder. UFRS’de belirtilen muhasebe prensipleri şunlardır: Devamlılık, dönemsellik, önemlilik, tutarlılık, şeffaflık, özün önceliği, parayla ölçülme, ihtiyatlılık ve tam açıklamadır.

Bu muhasebe ilkeleri, yatırımcıların, alacaklıların ve diğer paydaşların bilinçli karar vermesini kolaylaştıran finansal bilgilerin şeffaflığını, karşılaştırılabilirliğini ve uygunluğunu sağlamak için tasarlanmıştır.

2.2.2. Finansal Raporlama İçin Kavramsal Çerçevenin Unsurları ve Zekât Üzerindeki Etkileri

Finansal raporlama için kavramsal çerçeve genellikle aşağıdaki unsurları içerir (TMS 1, 2018, s.2):

- Finansal bilgi amaçları: Finansal bilgi amaçlarını ve başlıca kullanıcılarını, yani yatırımcıları, alacaklıları ve diğer ilgili paydaşları tanımlar.
- Finansal bilginin nitel özellikleri: Finansal bilginin nitel özellikleri, ilgili olma, güvenilirlik, karşılaştırılabilirlik ve anlaşılabilirlik gibi unsurları içerir. Bu

özellikler, finansal bilgilerin kullanıcılar için yararlı olmasını sağlamak için önemlidir.

- Mali tablo unsurları: Mali tablo unsurları, varlıklar, borçlar, özkaynak, gelirler, giderler ve döviz kuru farkları gibi unsurları içerir. Bu unsurlar, bir işletmenin mali performansını ve mali durumunu ölçmek için önemlidir.
- Muhasebe varsayımları: Bu varsayımlar, işletmenin süreklilik ilkesi, sunulan para birimi, maliyet esasında muhasebeleştirme prensibi vb. gibi temel varsayımları içerir.
- Muhasebe ilkeleri: Muhasebe ilkeleri, gelirlerin tanınması, giderlerin muhasebeleştirilmesi, varlıkların ve borçların değerlendirilmesi vb. gibi belirli muhasebe standartlarını içerir.
- Sınırlamalar: Sınırlamalar, önemlilik, özün form üzerindeki üstünlüğü ve dikkatli olma gibi faktörleri içerir. Bu sınırlamalar, finansal bilgilerin ilgili ve güvenilir olmasını sağlamak için önemlidir.

Güncel haliyle finansal bilginin kavramsal çerçevesi, finansal bilginin planını oluşturan sekiz kavramdan oluşur.

Şekil 2

Finansal Bilginin Planını Oluşturan Sekiz Kavram

Bu şekil, finansal muhasebe kavramlarını açıklamaktadır. Etrafında yer alan sekiz bileşen, muhasebe ve finansal raporlama süreçlerinin temel unsurlarını temsil eder. Bu bileşenler, finansal bilgilerin doğru ve tutarlı bir şekilde sunulmasını sağlar. Genel amaçlı

finansal raporlarda yer alan bilgilerin niteliksel özellikleri, finansal bilgilerin kullanıcılar için anlamlı ve yararlı olmasını sağlamak amacıyla belirli kriterlere dayanır.

Tablo 12

Genel Amaçlı Finansal Raporlarda Yer Alan Bilgilerin Niteliksel Özellikleri

Kavram	Açıklama
Kullanıcılar	Yatırımcılar, borç verenler, finansal analistler, düzenleyiciler, müşteriler, tedarikçiler ve çalışanlar gibi ekonomik kararlar almak için finansal raporları kullanan paydaşlar. Kullanıcılar şirket içinde veya dışında olabilir. Farklı kullanıcıların bilgi ihtiyaçları, rollerine ve sorumluluk düzeylerine bağlı olarak değişebilir.
Hedefler	Kullanıcıların şirketin finansal performansını değerlendirmek, yatırım veya kredi kararları vermek, mevzuata uygunluğu izlemek veya stratejik planlama gibi finansal bilgilere ihtiyaç duyma nedenleri. Hedefler kısa vadeli veya uzun vadeli olabilir ve kullanıcılar rollerine ve şirketle ilişkilerine bağlı olarak farklı önceliklere sahip olabilirler.
Nitel Özellikler	Alaka düzeyi, güvenilirlik, karşılaştırılabilirlik ve netlik gibi finansal bilgilerin kalitesini değerlendirmek için kullanılan kriterler. Kullanıcılar, karar alma süreçleriyle ilgili, şirketin gerçek finansal durumunu yansıtacak şekilde güvenilir, diğer dönemlerden veya diğer şirketlerden gelen bilgilerle karşılaştırılabilir ve kolayca anlaşılması açık finansal bilgilere ihtiyaç duyarlar. Nitel özellikler, kullanıcıların bilinçli kararlar almak için güvenilir ve yararlı finansal bilgilere sahip olmalarını sağlamak için önemlidir.

Finansal bilgilerin geliştirici özellikleri, finansal raporlamanın kalitesini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla belirli ilkeler ve standartlar çerçevesinde ele alınır.

Tablo 13

Finansal Bilgilerin Geliştiricinin Özellikler

Kavram	Açıklama
Finansal tabloların unsurları	Finansal raporlamanın amaçları ve finansal raporlamanın niteliksel özellikleri ile belirlenen varlık, yükümlülük, özkaynak, gelir ve giderler gibi finansal tablolarda sunulan özel bilgiler.
Muhasebeleştirme ilkesi	Finansal tabloların unsurlarının ne zaman ve nasıl kaydedilmesi gerektiğini belirleyen kural. İşlemler tamamlanır tamamlanmaz finansal tablolara kaydedilmeli ve gelir ve giderler, paranın alındığı veya ödendiği tarihte değil, kazanıldığı veya tahakkuk ettiği tarihte muhasebeleştirilmelidir.
Ölçüm	Her bir kalem için finansal tablolarda görünen değerin belirlenmesi. Ölçümler genellikle varlıkların, yükümlülüklerin, özkaynakların, gelir ve giderlerin değerini belirlemek için kullanılan tahminlere, varsayımlara ve yargılara dayanır.
Varsayımlar	Muhasebeciler tarafından varlıkların ömrü tahminleri, gelecekteki faiz oranları, enflasyon oranları, risk seviyeleri ve finansal tablo kalemlerinin ölçümünü etkileyebilecek diğer faktörler gibi konularda yapılan varsayımlar. Finansal tabloların unsurlarının sunumunun kalitesi ve talebe uygunluğu bu varsayımların geçerliliğine bağlıdır.
Kısıtlamalar	Muhasebe standartları, vergi ve zekât (islami kuruluşlar) kuralları ve düzenleyici kurallar gibi finansal raporların hazırlanmasında muhasebecilere uygulanan sınırlar. Bu kısıtlamalar, finansal tabloların unsurlarının sunumunu ve bunların yasal ve düzenleyici gerekliliklere uygunluğunu etkileyebilir.

2.2.2.1. Kullanıcılar

Finansal raporlama kavramsal çerçevesi, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından oluşturulmuş olup, muhasebe ve finansal raporlamanın temel kavramlarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Genel amaçlı finansal bilgi kullanıcılarının ana grubunu mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve diğer alacaklılar olarak belirler (KGK, Kavramsal Çerçeve; 2018, s.7).. Bu kullanıcılar, kredi verme veya ödeme, hisse senedi ve borçlanma araçları satın alma, satma veya elde tutma gibi kararlar almak için güvenilir finansal bilgilere ihtiyaç duyarlar. Bu grubun kasıtlı olarak seçilmesi, birçok mevcut ve potansiyel yatırımcı, borç veren ve diğer alacaklının finansal bilgileri doğrudan raporlayan kurumlardan alamaması gerçeğine dayanmaktadır. Bu nedenle, genel amaçlı finansal raporlara güvenmek zorundadırlar. Dolayısıyla, genel amaçlı finansal bilgilendirmenin amacı, bu kullanıcılara bilinçli kararlar alabilmeleri için yararlı finansal bilgiler sağlamaktır.

- Zekât hesaplaması için kullanıcı kavramının değerlendirilmesi

Fıkıh ile ilgili çağdaş içtihatla şirketler için zekât sorumlusu hissedardır, yönetici ise zekâtın şeriata uygun olarak ödendiğini kontrol eder ve hak sahiplerine iletir. Zekât hesaplamasında finansal bilgilere ihtiyaç duyan ana taraflar, şirketin zekât yükümlülüğünü takip eden hissedarlar, zekâtın şeriata uygun olarak ödenmesini denetleyen yöneticiler ve zekâtı toplayan kurumlar (devlet, hayır kurumları vb.) dir. Zekâttan faydalanacak hak sahiplerinin ise bu finansal bilgilere ihtiyacı yoktur.

Hissedarlar ve yöneticiler, şirketin zekât yükümlülüğünü bilmek ve yönetmekle ilgilenirken, zekâtı toplamakla görevli kuruluşlar, zekâtın toplanması ve dağıtılmasından sorumludur. Hak sahipleri ise zekâttan faydalanacak olan kişilerdir. Muhasebe standartları ve finansal raporlar önemli bilgi kaynaklarıdır, ancak İslami standartlara uyulması önemlidir. Finansal bilgi kullanıcılarının amaçları farklı olabilir ve kavramsal çerçeve spesifik amaçlarına ulaşmak için uyarlanmalıdır.

Tablo 14

Zekât Hesaplaması İçin Kullanıcı Kavramının Değerlendirilmesi

Kullanıcı	Sorumluluk
Hissedarlar	Şirket varlıkları üzerinden zekât ödemekten sorumludurlar
Zekât sorumlusu yöneticiler veya kişi	Zekâtın doğru şekilde hesaplandığından ve ödendiğinden emin olmak
Zekât toplama personeli	Zekâtı toplamak ve hak sahiplerine dağıtmak
Zekât hak sahipleri	Zekât fonlarını almak

2.2.2.2. Hedefler

Finansal raporların temel amacı, bir şirketin finansal durumu hakkında genel bir bakış sağlamaktır. Bu raporlar, yatırımcılar, hissedarlar, finansal analistler, alacaklılar ve diğer paydaşların belirli bir dönemde şirketin finansal performansını anlamalarına yardımcı olur. Finansal raporlamanın özel amaçları ise, hedef kitleye ve raporun amacına bağlı olarak değişebilir. UMS ve AAOIFI standartlarına göre, finansal tablolar çeşitli bilgileri sunarak belirli amaçlara hizmet eder. Finansal tabloların varlıklar, yükümlülükler, özkaynak kazanç ve kayıplarını da içeren gelir ve giderler, ortakların karkıları ve ortaklara yapılan dağıtımlar ile nakit akışlarını sağlaması gerekir (TMS 1, 2018, s.9). Buna karşılık, AAOIFI, finansal tabloların kurumun finansal durumunu, performansını ve nakit akışlarını ortaya koyarak kullanıcıların ekonomik kararlar almasını sağladığını vurgular. AAOIFI'ye göre, finansal tablolar şu unsurları içerir: varlıklar, yükümlülükler, yatırımcı sermayesi, özkaynak, gelir ve giderlerdir (AAOIFI FAS1 s.11-13).

Her iki standart da finansal tabloların kapsamlı bilgi sunarak ekonomik kararların alınmasına yardımcı olduğunu ifade eder.

- Zekât Hesaplaması Amacıyla Finansal Raporların Hedeflerinin Değerlendirilmesi

Finansal raporların kavramsal çerçevesi, genellikle zekât hesaplamasıyla ilgili hissedarların ihtiyaçlarını doğrudan karşılamayı hedeflemez. Ancak, AAOIFI'nin FAS 39 ve SS 35 standartları, zekâtın hesaplanması ve açıklanmasına özel bir odaklanma getirir. Bu standartlara göre, şirketler, pay sahipleri adına verdikleri veya ödemeyi taahhüt ettikleri zekât miktarını açıklamakla yükümlüdür (AAOIFI FAS1). Zekât hesaplamalarının doğruluğu, yalnızca finansal raporların sunduğu bilgilerle sağlanamayabilir; bu süreç, genellikle uzmanlık ve ayrıntılı analiz gerektirir.

Finansal tablolar, bir şirketin aktifleri, pasifleri, gelir ve giderleri hakkında bilgi sunarak zekât hesaplamalarına katkıda bulunabilir ve zekâta tabi olan varlıklar ile yükümlülükler arasındaki ayrımı yapabilir. Ancak, finansal tablolarda sunulan bilgiler, zekât hesaplamalarının tam anlamıyla desteklenmesi için genellikle yetersiz kalabilir.

Bu nedenle, zekât hesaplaması, genellikle ek bilgi ve uzmanlık gerektiren bir süreç olarak değerlendirilir.

2.2.2.3. Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri

Kavramsal çerçeve, finansal raporlarda yer alan muhasebe bilgilerinin, raporlayan kuruluşla ilgili ekonomik kararlar almak için kullanıcılara büyük fayda sağlayan altı nitelik özelliğini tanımlar (Sarioğlu ve Durak, 2023, s.30). Bu özelliklere dayanarak, ölçüm için kabul edilebilir olan muhasebe yöntemi, açıklanan bilgilerin ve verilerin niteliği ve bu muhasebe bilgilerinin en uygun şekilde nasıl açıklanacağı belirlenir.

Muhasebe bilgilerinin niteliksel özellikleri, tesisle ilgili ekonomik kararlar almak için kullanıcılara yararlı bilgiler sağlama etkileri açısından aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Arıcı ve Karğın, 2017, s.218):

- Temel Özellikler: Bunlar, karar almada yararlanıcılara faydalı olması için bilgilerde bulunması gereken özelliklerdir.
- Geliştirici Özellikler: Bu özellikler, finansal raporların yararlılığını artıran, ancak gerekli olmayan özelliklerdir. Bu özellikler, bir olgunun temsil edilmesi için her iki yöntemin eşit derecede ilgili ve gerçeğe uygun bilgiler sağladığı düşünüldüğünde, hangi yöntemin daha uygun olduğunu belirlemeye yardımcı olabilir.
- **Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Finansal Bilgilerin Niteliksel Özelliklerinin Değerlendirilmesi**

Zekâtın hesaplanması, finansal bilgilerin niteliksel özelliklerine dayanır. Finansal bilgilerin niteliksel özellikleri, finansal bilginin kullanıcılarına karar verme sürecinde fayda sağlamasını amaçlar. Bu özellikler, temel ve destekleyici olmak üzere iki grupta sınıflandırılabilir. Temel niteliksel özellikler, finansal bilginin ihtiyaca uygun olması ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmasıdır (Sarioğlu ve Durak, 2023, s.31). İhtiyaca uygunluk, finansal bilginin kullanıcıların karar alma ihtiyaçlarına cevap verebilmesi anlamına gelir. Gerçeğe uygun sunum ise, finansal bilginin gerçek olayları ve durumları doğru bir şekilde yansıtmasıdır.

Destekleyici niteliksel özellikler ise, finansal bilginin faydalılığını arttıran özelliklerdir. Bu özellikler; ‘karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik’ olarak sıralanabilir (KGK, Kavramsal Çerçeve; 2018, s.13; Şahin, 2023, s.25). Karşılaştırılabilirlik, finansal bilginin farklı dönemlerde veya farklı işletmelerde aynı ölçütlere göre hazırlanmasıdır. Doğrulanabilirlik, finansal bilginin bağımsız kaynaklar tarafından doğrulanabilmesidir. Zamanında sunum, finansal bilginin

kullanıcıların karar alma sürecinde gerekli olduğu zamanda sunulmasıdır. Anlaşılabilirlik ise, finansal bilginin kullanıcılar tarafından kolayca anlaşılabilmesidir.

Tablo 15

Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Finansal Bilgilerin Niteliksel Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri	Tanımı	Zekât Hesaplamasına Etkileri
Temel Özellikler		
<i>İhtiyaca Uygunluk</i>	İhtiyaca uygunluk, kullanıcıların ihtiyaçlarına veya ilgi alanlarına göre bilgilerin kullanılabilirliğinin veya öneminin ölçüsüdür. Bilgilerin kullanıcılarla alakalı olup olmadığını ve kararlarını veya eylemlerini etkileyip etkileyeceğini belirler.	İhtiyaca uygunluk, zekât hesaplamasında kritik bir rol oynar çünkü hangi varlık, gelir, borç ve giderlerin dikkate alınacağını belirler. Doğru sınıflama yapıldığında zekât hesaplamaları adil ve hassas olur. Yanlış sınıflama ise tutarsızlıklara ve eşitsizliklere yol açabilir.
<i>Gerçeğe Uygun Sunum</i>	Gerçeğe uygun sunum, finansal tablolar tarafından açıklanan finansal bilgilerin gerçekçi bir şekilde sunulmasıdır. Bu sunumun üç temel özelliği vardır: Eksiksizlik: Bu, raporun yayınlandığı dönem boyunca finansal tablolardan önemli unsurların atlanmaması anlamına gelir. Tarafsızlık: Bu, finansal bilginin seçiminde veya sunumunda herhangi bir önyargı olmaması gerektiği anlamına gelir. Hatasızlık: Bu, olayların tanımlanmasında hata veya eksiklik olmaması gerektiği anlamına gelir ve bu, özellikle tahminlere dayalı bilgilerin tam olarak doğru olmasını gerektirmez.	Zekâtın hesaplanmasını etkileyen bilgiler, ekonomik karar verme sürecinde önemli olmadığından veya düşük ekonomik etkiye sahip olduğundan dolayı açıklanmayabilir. Örneğin, diğer varlıklar veya diğer borçlar gibi unsurlar, zekâta dayalı olarak değerlendirilemeyeceği genel unsurlar içinde yer alabilir. Zekâtın hesaplanmasına ilişkin prensiplere göre, ödeyen, sahip olduğu zekâta tabi varlıklar için geçerli varsayımlara göre zekâtı hesaplayabilir ve tahmini zekât tutarı, açık durumlara uygunsa denetim, araştırma veya inceleme yapılması gerekli değildir. Şirketler ve bireyler, mali tablolarının muhasebe standartlarına ve sadık temsil prensiplerine uygun olduğundan emin olmak için önemlidir, böylece zekâtın hesaplanması kolaylaşır.
Geliştirici Özellikler		
<i>Anlaşılabilirlik</i>	Anlaşılabilirlik: bilgiler, kullanıcıları tarafından açık ve net bir şekilde anlaşılmalıdır. Anlayışın göreceli olması nedeniyle, finansal tablo kullanıcılarının bu tabloları anlamak için ticari ve ekonomik faaliyetler hakkında makul bir bilgiye sahip oldukları varsayılmaktadır.	Anlaşılabilirlik, prensip olarak Şariat hukukunun genel olarak atfedilmeye ve özellikle zekâtın hesaplanmasına ilişkin ilkelerine uygundur. Ancak buradaki sorun, muhasebenin finansal tablo kullanıcılarının makul bilgiye sahip olduğunu varsaymasıdır ve bu bir sorun olabilir çünkü Şariat kuralları, okuma yazma bilmeyenler de dahil olmak üzere geniş bir topluluk için geçerlidir. Bu sebeple, pay sahibinin kendisi ya da başkaları tarafından zekâtı hesaplama sorumluluğu, okuma yazma bilmeyenler dahil olmak üzere herkesin yapabileceği şekilde Şariat hukukunun temel prensiplerine uygun olmalıdır.

Tablolar Devamı

<i>Karşılaştırılabilirlik</i>	Karşılaştırılabilirlik: Bu, finansal tabloların aynı ekonomik varlık için geçmiş yıllarda veya diğer şirketlerle karşılaştırılabilir olması anlamına gelir	Karşılaştırılabilirlik etkisiz olarak görülebilir. Muhasebe, farklı hukuki uyuma ve fıkıh ile ilişkili olsa da ekonomik etkide birleşen ekonomik olayları karşılaştırır.
<i>Doğrulanabilirlik</i>	Doğrulanabilirlik: Finansal tablolar, doğrulamanın doğrudan veya dolaylı olup olmadığına bakılmaksızın, belirli bir temsilin sadık bir sunum olduğunu doğrulamak için bir dereceye kadar bilgiye sahip birkaç bağımsız gözlemci tarafından doğrulanabilecek bilgileri içermelidir. Bu, kullanıcıların bu bilgileri kullanmak isteyip istemediklerine karar vermelerine yardımcı olmak	Doğrulanabilirlik, zekât hesaplamasını etkilemeyen bir özellik olarak söylenebilir. Ancak, zekâtın toplandığı açık bir zenginlik olarak anonim şirketlerin fonlarını dikkate alındığında etkisi açık hale gelir. Çünkü bir mülkü açık bir zenginlik olarak kabul etmek, bir yandan böyle bir mülkün doğrulanabilirliğine bağlıdır. Ayrıca, zekât ilkesi olarak, devletin zekât kaçırma iddiası veya kanıtı olmadıkça malları izlemesini, araştırmasını veya açıklamasını gerektirmez.
<i>Hız</i>	Bu, karar vericilerin kararlarını etkileyebilmeleri için zamanında bilgiye sahip olmaları anlamına gelir. Bu, başlangıçta bilgi sağlama hızını vurgular, ancak uzun bir süre sonra sağlanan bazı bilgiler, bazı kullanıcıların eğilimleri belirleme ve değerlendirme ihtiyacını karşılamak için yararlı olabilir.	Hız, prensip olarak zekâtla uyumlu kavramlardan biridir. Bu, zekâtın Şeriat hukuku ilkelerinin öngördüğü son teslim tarihlerine uygun olarak derhal ödenmesi gerektiği anlamına gelir. Bununla birlikte, yatırımcıların hedefleriyle bağlantılı olan İhtiyaca uygunluk kavramı, kameri yılın sonu veya hasat zamanı gibi zekâtın vadesi geldiğinde finansal raporların neden kesin bilgileri ifşa etmesi gerektiğini açıklayabilir.

Finansal bilgilerin niteliksel özellikleri, zekât hesaplamalarının doğruluğunu ve adillğini doğrudan etkiler. Bu özellikler, varlıkların ve gelirlerin doğru bir şekilde sınıflandırılmasını ve adil bir şekilde raporlanmasını sağlar, böylece zekât hesaplamaları daha güvenilir hale gelir. AAOIFI'nin belirlediği İslami finans standartlarına uygun olarak hazırlanan finansal bilgiler, İslami finans kurumlarının şeriat prensiplerine uygun bir şekilde faaliyet gösterdiğini ortaya koyar ve bu durum, yatırımcılar, paydaşlar ve toplum nezdinde güven inşa eder (AAOIFI FAS1, 2021). UFRS'e göre hazırlanan finansal tablolar, gerçeğe uygun bir şekilde yansıtıldıkları için zekât hesaplamalarında kullanılabilir; ancak, bu tabloların doğruluğunu artırmak adına zaman zaman basit düzeltmeler yapılması gerekebilir.

2.2.2.4. Finansal Tabloların Unsurları

Finansal tablolar, yatırımcılar, alacaklılar ve düzenleyiciler gibi dış paydaşlara bilgi sağlamak amacıyla yayımlandıkları için kamu yararına yönelik finansal raporlar olarak kabul edilir. Bu paydaşlar, şirketin performansını, finansal durumunu ve borçlarını geri ödeme yeteneğini değerlendirmek için finansal tablolardan faydalanır.

Finansal tablolar, “*varlıklar, yükümlülükler, özkaynaklar, kazançlar ve kayıplar dâhil olmak üzere gelir ve giderler, ortakların katkıları, yapılan dağıtımlar ve nakit akışları*” gibi unsurları içerir (TMS 1, 2018, s.3).

- Finansal Durumun Ölçülmesiyle Doğrudan İlgili Unsurlar

Finansal durumun ölçülmesiyle doğrudan ilgili unsurlara gelince, bunlar aşağıdaki gibi üç unsurdur: varlıklar, yükümlülükler ve özkaynaklardır.

Zekât hesaplaması ve diğer finansal düzenlemeler açısından mali tablolardaki varlık ve yükümlülük kavramlarını incelemek gerçekten önemlidir.

Varlıklar, "Bir işletmenin sahip olduğu ve gelecekte ekonomik kazanç sağlama potansiyeline sahip kaynaklar" olarak ifade edilebilir (Sultanoğlu ve Özerhan, 2018, s.336). Yükümlülükler ise, işletmenin geçmişteki olaylardan kaynaklanan ve gelecekte ekonomik bir kaynağı devretmesini gerektiren mevcut sorumluluklardır (Umut ve Özer, 2023, s.287). Bu nedenle, bir unsurun, bir varlık veya yükümlülük tanımına uyup uymadığını belirlemek için, yalnızca hukuki şekline değil, aynı zamanda altta yatan maddi özüne ve ekonomik gerçekliğine dikkat etmek gerekmektedir.

Varlık, işletme tarafından kontrol edilen bir kaynak olarak tanımlanırken, mülkiyet hakkına sahip olunması gerekliliği belirtilmemiştir. Burada "kontrol" terimi, bir işletmenin bir malın sağlayacağı ekonomik faydaları yönetme ve bu konudaki kararları alma yeteneğini ifade eder. Bir varlığın gelecekteki ekonomik faydaları, doğrudan veya dolaylı olarak işletmenin nakit akışlarına ve nakit benzerlerine katkıda bulunma potansiyeline sahip olabilir (Altınkaynak, 2017, s.7-8). Bu potansiyel, işletme faaliyetlerinin bir parçası olabilir ve üretken olabilir; ayrıca nakit veya nakit benzerlerine dönüştürülebilme ya da nakit çıkışlarını azaltabilme yeteneği şeklinde de tezahür edebilir. Ancak, bir varlığın maddi olmayan duran varlık olarak kabul edilmesi için fiziksel bir biçime sahip olması gerekmez (Deveci, 2023, s.70; TMS 38, 2006, s.4); bu nedenle, patentler, markalar telif hakları gibi varlıklar, gelecekte kuruluş için ekonomik faydaların beklenmesi ve kuruluş tarafından kontrol edilmesi durumunda varlık olarak kabul edilir. Bu bağlamda, genel bilgi birikimi, gelecekte kâr elde edebilme potansiyeline sahip olsa bile, belirli bir ekonomik değer veya mülkiyet hakkı sağlamadığı için bir varlık olarak kabul edilmez.

Yükümlülüklerin belirlenmesindeki ilk kriter, işletmenin bir mükellefiyete sahip olmasıdır; mükellefiyet, işletmenin zorunlu olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu bir

görev veya sorumluluktur (KGK, Kavramsal Çerçeve; 2018, s.23; Altınkaynak,2017, s.9). Sorumluluklar, bağlayıcı bir sözleşme veya yasal bir gereksinime tabi olarak yasal olarak uygulanabilir olabileceğinden, yasal sorumluluk kavramından daha geniş ve kapsamlıdır; sorumluluklar aynı zamanda günlük işlerden, geleneklerden ve iyi iş ilişkilerini sürdürme ya da adil davranma arzusundan da kaynaklanabilir. Örneğin, bir işletme, garanti süresinin sona ermesinden sonra ortaya çıksalar bile ürünlerinin kusurlarını düzeltmeye ilke olarak karar verirse, halihazırda satılan mallara harcanması gereken tutarlar yükümlülüklerdir. Bu, bazı yükümlülüklerin yalnızca önemli bir tahmin derecesi kullanılarak ölçülebileceği anlamına gelir. Bazı kuruluşlar bu yükümlülükleri karşılık olarak tanımlamaktadır. Bazı ülkelerde, bu tür karşılıklar yükümlülük olarak kabul edilmez, çünkü yükümlülükler kavramı, yalnızca tahminlerde bulunmaya gerek kalmadan kurulabilecek tutarları içerecek şekilde dar bir şekilde tanımlanmıştır.

Özkaynaklar, bir işletmenin varlıklarının borçlardan arındırıldıktan sonra kalan değerini ifade eder (Türker, 2016, s.67). Özkaynaklar, bir işletmenin sahipleri veya hissedarları tarafından sağlanan sermaye katkıları, dağıtılmamış kazançlar, sermaye yedekleri, kar yedekleri ve dönemin net kar ve zararlarını kapsayan, bilançoda işletmeye yapılan toplam sermaye yatırımlarını yansıtır (Oymak, 2009, s.69).

İşletmelerin özkaynak unsurları, yasal niteliklerine göre sermaye, dağıtılmamış kazançlar ve sermaye yedekleri olarak sınıflandırılır. Sermaye, hissedarlar tarafından sağlanan başlangıç ve ek yatırımları ifade ederken, dağıtılmamış kazançlar, işletmenin elde ettiği karların hissedarlara dağıtılmadan işletmede bırakılan kısmını temsil eder. Sermaye yedekleri ise, sermaye kaybını önlemek ve işletmenin mali istikrarını sağlamak amacıyla ayrılan fonlardır.

▪ Şirketin Performansının Ölçülmesiyle Doğrudan İlgili Unsurlar

Şirket performansının değerlendirilmesi açısından, temel unsurlar gelirler ve giderlerdir. Gelirler, mal veya hizmet satışı veya diğer faaliyetlerden kaynaklanan ekonomik kaynak girişlerini temsil ederken, giderler gelir elde etmek için harcanan ekonomik kaynak çıkışlarını temsil eder. Bunun yanı sıra, kazançlar ve harcamalar da performans değerlendirmesinde önemli rol oynar. Kazançlar ve harcamalar ise, örneğin bir varlığın satışı veya bir borcun ödenmesi gibi, özkaynaklarda artış veya azalmaya neden olabilen diğer işlemleri temsil eder.

Bir şirketin varlıkları üzerinden ödenen zekât tutarının gider olarak muhasebeleştirileceği ve gelir tablosuna yansıtılacağı belirtilmektedir (MASB TRI, 2006, s.19).

Bir kurum, yasa veya kuruluş belgeleri gereği zekât ödemekle yükümlü olduğunda, cari dönem için zekât borcunu finansal tablolarında bir gider olarak kaydetmelidir. Cari dönem ve önceki dönemler için zekât, gider olarak tanınmalı (veya giderin geri alınması olarak) ve dönem kazanç veya zararına dahil edilmelidir (AAOIFI FAS 39, s.9).

Zekâtın bir işletmenin gideri olmadığını vurgulamak önemlidir (Şensoy, 2020, s.37). Zekâtın bir gider olarak değerlendirilmesinin tek olası temeli, zekât ödemelerinin varlıkları azaltması veya yükümlülükleri artırması ya da her ikisini birden içermesidir. Ancak, bu tür bir yaklaşımda bile zekâtın gider olarak sınıflandırılması uygun değildir, zira zekâtın ödenmesinin temel amacı, diğer gider türlerinden farklı ve onlarla doğrudan kıyaslanamayacak bir nitelik taşımaktadır. (Adnan ve Barizah, 2009, s. 40).

▪ Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Mali Tabloların Değerlendirilmesi

Zekât hesaplamaları, işletmenin sahip olduğu varlıklar ve borçlar doğrultusunda titizlikle yapılmalıdır. Her varlık kategorisi için belirlenen özel koşullara göre hesaplanan zekât, çeşitli faktörleri dikkate alarak doğru bir şekilde belirlenmelidir. Bu bağlamda, şirketlerin varlıklarının ve borçlarının değerlendirilmesi ve zekât hesaplamaları, bilanço ve gelir tablosuna odaklanarak gerçekleştirilmelidir.

Bilançoda, şirketin finansal durumu yani aktifleri ve pasifleri ayrıntılı bir şekilde gösterilir. Şirketlerin zekât hesaplamalarında, bilanço da hangi varlıkların zekât matrahına dâhil edileceğinin ve borçların nasıl çıkarılacağına belirlenmesi akademik açıdan kritik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, bilanço verilerinin zekât hesaplamalarına etkisi büyük önem taşır. Varlıklar ve borçlar üzerinde var olan faiz ayrıştırılmalı ve faizsiz değerleri üzerinden değerlendirilmelidir. Ayrıca faiz barındıran gelir ve giderler de faizden arındırılmalıdır.

Ayrıca, gelir tablosu da zekât hesaplamalarını doğrudan etkileyen önemli bir unsurdur. Ortakların elde ettiği temettü gelirlerinden daha önce zekât ödenmişse, aynı gelirler için tekrar zekât ödenmemelidir. Bu, çifte zekât uygulamasının önlenmesi açısından kritik bir adımdır. İslam hukukuna göre gelir olarak kabul edilmeyen unsurlar zekât matrahından çıkarılmalı, gider olarak kabul edilmeyen unsurlar ise matraha dahil edilmelidir.

Gelir tablosu ve bilançoadaki verilerin şariat kurallarına uygun olarak dikkatle değerlendirilmesi, zekât hesaplamalarının hem dini hem de finansal açıdan hassas ve doğru bir şekilde yapılmasını temin eder.

2.2.2.5. Muhasebeleştirme

Muhasebeleştirme, muhasebede bir kalemin finansal tablolara ne zaman dahil edilmesi gerektiğini belirleyen temel bir kavramdır (Demir Ercan, 2019). Bu süreç, finansal tablolarda yer alması gereken varlık, borç, gelir veya giderlerin, muhasebeleştirme kriterlerine uygun olduğunda bilanço veya gelir tablosuna dahil edilmesini ifade eder. Finansal tablolarda kalemlerin muhasebeleştirilmesi için genel bir kriter gelecekteki ekonomik faydanın varlığı ve değerinin ya da maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesidir. Başka bir deyişle, bilginin eksiksiz, tarafsız ve hata içermeyen bir şekilde sunulması güvenilirlik açısından gereklidir.

Muhasebeleştirme kriterleri, finansal tablolara hangi kalemlerin dahil edilmesi gerektiğini ve bu kalemlerin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirlemek için rehberlik sağlar. Ölçüm tabanı, finansal tablolarda yer alan kalemlerin değerini belirlemek için kullanılır. Tanıma kriterleri ve ölçüm tabanı, muhasebe standartları tarafından sunulan çeşitli alternatifler arasından seçim yapmayı mümkün kılar. Genel muhasebe ilkeleri, kullanıcıların talep ettiği nitel özellikler doğrultusunda standartlarla uyumlu seçimler yapmayı yönlendirir.

▪ Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Muhasebeleştirmenin Değerlendirilmesi

Zekât hesaplamalarında muhasebeleştirme kriterlerinin ve Şer'i prensiplerin etkisinin anlaşılması, muhasebe standartları ile Şer'i kurallar arasındaki uyumsuzlukların önemini ortaya koyar. Şer'i prensiplere göre zekâta tabi varlıklar ile diğer varlıklar arasındaki ayırım, her zaman muhasebe standartlarıyla tam uyumlu olmayabilir (örneğin, faizli yatırımlar muhasebe standartlarına göre bilanço üzerinde yer alabilirken, Şer'i kurallara göre zekât matrahında dikkate alınmamalıdır). Dolayısıyla, zekâtın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için muhasebe sistemleri ile Şer'i prensipler arasındaki farklılıkların titizlikle ele alınarak uygun bir yöntem belirlenmesi kritik öneme sahiptir.

2.2.2.6. Ölçüm

Muhasebe genellikle bir şirketin faaliyet gösterdiği ülkenin yerel para birimi cinsinden varlıkları ve yükümlülükleri hakkında bilgi vermek için kullanır. Bu bilgiler şirketin

varlıklarının değerini yansıtır. Bununla birlikte, değer kavramının ne zaman ölçüldüğüne ve bir varlığı değerlendirmek için benimsenen perspektife bağlı olarak değişebileceğine dikkat etmek önemlidir. Bu nedenle, finansal tabloların unsurlarının bilanço ve gelir tablosunda kaydedildiği ve sunulduğu parasal tutarları belirlediği için ölçü muhasebende büyük önem taşır.

Değerleme, vergi hukuku çerçevesinde bir varlığın vergilendirme amacıyla belirlenen değerini ifade ederken, ölçüm muhasebe terimi olarak finansal raporlama için varlıkların ve yükümlölüklerin değerini belirler (Duman, 2022, s.1311). Ölçüm, süreçte yer alan unsurların incelenmesi sonucunda elde edilen verilerin, önceden belirlenmiş sayılar veya semboller kullanılarak ifade edilmesi olarak tanımlanmıştır (Kutlu vd., 2017, s.16). UFRS'ye göre "değerleme" kavramı, artık "ölçüm" olarak kullanılmaktadır. Bu standartlara göre, ölçüm, işletmelerin finansal durumunu ve sonuçların gerçeğe uygun değerini belirlemeyi ifade eder (Satır, 2023, s.336).

TMS/TFRS'de "gerçeğe uygun değer" kavramı, varlık ve borçların finansal tablolar üzerinde en doğru şekilde ölçülmesini ve sunulmasını sağlayarak, finansal tablo kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlar. Bu bağlamda, değerlemede başvuru olan beş temel ölçüt şunlardır: tarihi maliyet, cari maliyet, gerçekleşebilir değer, bugünkü değer ve gerçeğe uygun değerdir.

- Tarihsel maliyet, muhasebe unsurlarının ilk satın alma maliyetine kaydedilmesinden oluşan ölçüm temeli, yani bir varlığı elde etmek veya ilk işlem sırasında bir yükümlölüğü yerine getirmek için verilen para veya değer miktarıdır.
- Cari maliyet ilkesi çerçevesinde, varlıklar, belirli bir varlığın veya benzer bir varlığın edinilmesi için gereken nakit veya nakit benzerlerinin toplam değeri ile değerlendirilir. Bu yaklaşım, varlıkların gerçek ekonomik değerini yansıtmayı amaçlar. Borçlar ise, yükümlölüklerin karşılanması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş toplam tutarıyla kaydedilir, bu sayede borçların finansal tablolar üzerindeki etkisi net bir şekilde ortaya konur.
- Gerçekleşme değeri, bir varlığın işletmenin normal faaliyetleri kapsamında satışa sunulması durumunda elde edilebilecek likiditeyi ifade eder ve bu değere nakit ile nakit benzerlerinin miktarı da dâhildir. Borçlar ise, işletmenin standart operasyonel koşulları altında ödenir; bu bağlamda, borçların kapatılması için

gerekli olan nakit ve nakit benzerlerinin toplam tutarı iskonto uygulanmadan raporlanır.

- Bugünkü değer kavramı, varlıkların işletmenin normal faaliyet koşulları altında gelecekte sağlayacakları net nakit akışlarının mevcut zamandaki iskonto edilmiş değerleri ile ölçülmesini ifade eder. Benzer şekilde, borçlar da işletmenin standart operasyonel koşullarında, kapatılması için gelecekte ödenecek net nakit çıkışlarının mevcut zamandaki iskonto edilmiş değerleri ile hesaplanır.
- Gerçeğe uygun değer, ölçüm tarihinde piyasa katılımcıları arasında düzenli bir işlemde bir varlığı satmak veya bir yükümlülüğü devretmek için ödenecek bedeldir (Smith ve Smith, 2014, s.5; TFRS 9, 2018, s.3).

Ölçümün tarafsız ve güvenilir olması, finansal tabloların şirketin mali durumunu doğru bir şekilde yansıttığından emin olmak için önemlidir.

- Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Ölçmenin Değerlendirmesi

Bu kavram, zekât hesaplamasında en etkili kavramlardan biri olarak kabul edilir. Ölçüm süreçleri genellikle nakit para birimiyle ilişkilidir ve muhasebe sistemlerinde bu para biriminin kullanımı önemlidir. Bu, ölçüm temelini farklı finansal kalemlere bağlı olarak nasıl değiştiğini sorgular ve zekât miktarının değerlendirilmesinde muhasebe ölçüm temelinden ziyade Şariat ölçüm temelini odak noktası olarak belirler.

Özellikle zekât bağlamında ticari varlıkların değerlemesinde farklı yaklaşımlar kullanılır. Zekâta tabi tutulan stoklar genellikle mali tabloda maliyet veya maliyet ile piyasa değeri arasından daha düşük olan değerde sunulur (MASB, TRI, 2006, s.11).

Zekâta tabi ticari malların değerlemesinde ise genellikle güncel piyasa değerinin kullanılması önerilir. İslam alimlerinin çoğunluğuna göre, zekât hesaplaması sırasındaki geçerli piyasa değeri, fiziksel varlıkları değerlemek için kullanılmalıdır. Bu, bilançoda raporlanan bilgilerde düzeltmeler gerektirecektir. Bir varlığın piyasa değeri maliyetinden yüksekse, gerçekleşmemiş bir kazanç zekât matrahına eklenir. Bununla birlikte, gerçekleşmemiş kazancın bir sonraki değerlemede piyasa fiyatının düşmesi durumunda ortadan kalkabileceği ve bu yüksek değere dayanarak önceden zekâta tabi olmayan bir değeri içerebileceği önemli bir husustur. Bu bağlamda, zekâtın gerçekleşmemiş bir değer üzerinden ödenmesi mümkündür ve ticari malların değerlemesinde piyasadaki cari değer kullanılabilir. Ancak, "yerine koyma maliyeti" yaklaşımının benimsenmesi daha uygun

olabilir; çünkü maliyet değeri kullanıldığında, gerçekleşmemiş değer üzerinden zekât ödeme ihtimali ortadan kalkar (Şensoy, 2020, s.40).

AAOIFI şariat standardı no 35, dönen varlıklar arasındaki ticari malların, mevcut hallerinde veya işlenerek satılmak üzere olup olmadıklarına bakılmaksızın zekâta tabi mallar olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu, devam eden projeleri, yarı mamul ürünleri ve ham maddeleri de kapsamaktadır (AAOIFI SS 35 md.5/2/1). Bu standartta göre, ticari mallar piyasadaki satış fiyatına göre değerlendirilmeli ve piyasa değeri veya maliyet değeri daha düşük olsa bile bunlara göre değerlendirilmesine izin verilmemelidir. Ancak, piyasa değerinin belirlenmesinin son derece zor olduğu durumlarda, maliyet değerinin kullanılabileceği belirtilmektedir. Zekâtın tahakkuk tarihi ile ödeme tarihi arasında bir fiyat değişikliği olması durumunda, zekâtın hesaplanmasında tahakkuk tarihi fiyatının esas alınması gerekmektedir (AAOIFI SS 35 md.5/2/2).

Ölçüm zekât hesaplamasının önemli bir yönüdür çünkü bir şirketin veya kişinin zekâta tabi varlıklarını belirlemeyi ve zekâtın adil bir şekilde hesaplanmasını sağlamayı mümkün kılar.

2.2.2.7. Faydalı Finansal Raporlarda Maliyet Kısıtlaması

Yararlı finansal raporlar üzerindeki maliyet kısıtlaması ilkesi, raporlardaki finansal bilgilerin üretim maliyetinin, kullanıcılara sağladığı faydadan daha yüksek olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, finansal bilgilerin toplanması ve hazırlanmasının maliyeti, kullanıcıların bu bilgilere olan ilgisiyle orantılı olmalıdır. Bu maliyet bazı durumlarda ölçülebilirken, aynı zamanda öznel bir değerlendirmeye tabi olabilir (Ayboğa, 2022).

- Zekâtın Hesaplanması Amacıyla Faydalı Finansal Raporlardaki Maliyet Kısıtlamalarının Değerlendirilmesi

Bu ilke, İslami kurallarına uygun prensiplerden biri olarak kabul edilir. Zekât açısından, zekâtın hesaplanması için önemli olan finansal bilgilerin doğası göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir. Eğer bu bilgiler, finansal tabloların kullanıcıları için önemli kabul ediliyorsa, bu bilgilerin toplanması ve hazırlanmasının maliyetini karşılamak meşru olabilir. Ancak, eğer bilgiler kullanıcılar için önemli değilse veya bu bilgilerin toplanması ve hazırlanması maliyeti önemine gereksiz ise ise, zekâtın hesaplanması sürecinde bu bilgilerin açıklanmaması meşru olabilir.

2.2.2.8. Varsayımlar

Varsayımlar, muhasebe kurallarının ve mali tabloların hazırlanmasının temelini oluşturan önemli unsurlardır. İşletmenin sürekliliği, tutarlılık ve tahakkuk esası gibi kavramlar, temel muhasebe varsayımları olarak değerlendirilmektedir (Çakıcı, 2002, s.70). Bu varsayımlar, finansal tabloların hazırlanmasında ve muhasebe kayıtlarının yönetiminde tutarlılık ve doğruluğun sağlanmasında kritik bir rol oynar.

Süreklilik varsayımı, bir şirketin faaliyetlerinin yakın gelecekte devam edeceğini öngörerek muhasebe kayıtlarının tutulmasını ve finansal tabloların hazırlanmasını sağlar (Ayboğa, 2022, s.20). Bu varsayım, tahakkuk esaslı muhasebe yönteminin uygulanabilmesini mümkün kılar; çünkü tahakkuk esasına göre, faaliyetler ve olaylar, nakit akışlarından bağımsız olarak ortaya çıktıkları anda muhasebeleştirilir ve gelirler ile giderler, nakit hareketlerine bakılmaksızın gerçekleştiği dönemde muhasebe kayıtlarına alınır (Akçay, 2017, s.168). Bu bağlamda, tutarlılık ilkesi muhasebe politikalarının süreklilik arz ederek zaman içinde aynı şekilde uygulanmasını öngörür ve böylece finansal raporların karşılaştırılabilirliğini ve güvenilirliğini temin eder.

Bu varsayımların doğru bir şekilde uygulanması, finansal tabloların kullanıcılarına güvenilir ve anlamlı bilgiler sunmasını sağlar.

▪ Zekâtın Hesaplanmasını Amaçlayan Varsayımların Değerlendirilmesi

Zekât hesaplamasıyla ilgili olarak, varsayımların genellikle büyük bir etkisi olmamakla birlikte, finansal unsurların ölçüm temelini belirlemede süreklilik varsayımı önemlidir. Zekât hesaplamasında kullanılan finansal unsurların ölçümü, genel finansal tabloların ölçümünden farklıdır çünkü belirli kurallara ve dini yasalar tarafından belirlenen eşiklere dayanır. Bu nedenle, zekâtın hesaplanması ve herhangi bir sorunla karşılaşılması için dini kuralları dikkate almak büyük önem taşır.

2.3. Finansal Açıklama: Zekâtla İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Bu başlık altında ele alınan bölümlerde zekâtın hesaplanması ve ödenmesine ilişkin şirketlerin karşılaştığı sorunlar ele alınacak ve çözüm önerileri sunulacaktır.

2.3.1. Zekâtla İlgili Finansal Raporlama Sorunları

İşletmeler, zekât yükümlülüğünün doğru bir şekilde hesaplanmasında karşılaştıkları başlıca zorluklardan olan varlıkların ve yükümlülüklerin güncel değerlerinin

belirlenmesidir. Zekât, İslam hukukuna göre belirli bir miktar mal varlığına sahip Müslümanların yerine getirmesi gereken finansal bir ibadet ve toplumsal sorumluluktur. Bu, özellikle finansal raporlama süreçlerindeki netlik ve doğruluk açısından önemlidir. AAOIFI standartlarına uyum, işletmeler için net varlık değerlerinin doğru bir şekilde belirlenmesini sağlamak amacıyla kritik öneme sahiptir. Tajuddin ve Muhammad'ın (2021) belirttiği üzere, bu uyumun sağlanması, zekât hesaplamalarının şeffaflığını ve doğruluğunu artırarak hem işletmelerin hem de yatırımcıların güvenini güçlendirir. Bu nedenle, işletmelerin finansal raporlamada gösterdikleri titizlik, zekât yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynar.

Hasyim ve diğerleri (2022) ile Mutmainah (2018) tarafından yapılan çalışmalar, zekât kurumlarının finansal raporlamalarının genel olarak düşük düzeyde açıklık içerdiğini ve bu durumun, zekât hesaplamalarının doğruluğunu olumsuz etkileyebileceğini ve muzakki (zekât verenler) arasında güven sorunlarına yol açabileceğini ortaya koymuştur. Bu şeffaflık ve hesap verebilirlik eksikliği, zekât kurumlarının itibarını ve toplum içindeki güvenilirliklerini zedeleyebilir.

Gierusz ve Kolesnik (2019, s.111) tarafından vurgulandığı üzere, kültürel faktörler, farklı ülkelerin UFRS'lere göre hazırladıkları finansal raporlardaki açıklamaları önemli ölçüde etkileyerek, raporlama uygulamalarında farklılıklara yol açmaktadır. Özellikle, kültürel farklılıklar zekât hesaplamaları gibi spesifik finansal raporlama uygulamalarında belirgin bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, işletmelerde zekât hesaplamaları sırasında finansal tabloların rolü son derece önemlidir, çünkü bu hesaplamalar, kültürel ve muhasebesel farklılıkları yansıtacak şekilde doğru ve etkili bir şekilde raporlanmalıdır. Zekâtın doğruluğu ve şeffaflığı, özellikle gelir tablosundaki net faiz farklarının ve varlıklar ile yükümlülüklerin doğru bir şekilde değerlendirilmesinin yanı sıra, mali tabloların güvenilirliğini sağlamak açısından kritik bir etkiye sahiptir.

Zekât vermekle yükümlü olan şirketler mali raporlama konusunda önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklardan bazılarını aşağıda maddeler halinde değinilmiştir.

Zekât Hesaplamasında Uzmanlık Gereksinimi: Zekâtın finansal tablolara dayalı olarak doğru bir şekilde hesaplanabilmesi, muhasebe uzmanlığı ile Şariat hukuku bilgisinin entegre edilmesini gerektirir. Bu süreç, özel eğitim ve yetkinlik gerektiren bir akademik ve mesleki disiplin haline gelmiştir. Müslüman hissedarlar, finansal tablolar üzerinden zekât hesaplamalarını bağımsız olarak yapabilmeli veya bu konuda yetersiz kalmaları durumunda, İslam hukukunda yetkin muhasebe uzmanlarından profesyonel destek

almakla yükümlüdür. Bununla birlikte, bu tür uzmanlıklara erişim, çoğu durumda hem zor hem de maliyetli olabilir. Özellikle, çeşitlendirilmiş hisse senedi portföylerine veya yatırım fonlarına sahip yatırımcılar için her bir şirketin finansal raporlarını değerlendirme ve analiz etme süreci, ciddi ekonomik maliyetler ve operasyonel zorluklar yaratabilir.

Muhasebe sistemlerinin yetersizliği: Mevcut muhasebe sistemleri, zekât ödeyenlere gerekli bilgileri sağlamakta yetersiz kalabilir. Varlıkların tanınması, ölçülmesi ve Şariat koşullarının doğrulanması için gerekli bilgilerin açıklanmasında eksiklikler vardır. Örneğin, bazı varlık türlerinin zekâta tabi olup olmadıklarını belirlemek, değerlendirmek veya tanımlamak zordur; yatırım araçları, yatırım fonları ve gelecekte tahsil edilecek ödemeler gibi. Bu varlıklar genel muhasebe standartlarına göre finansal tablolarda muhasebeleştirilebilse de zekâta tabi olup olmadıklarını belirlemek için gerekli Şariat standartlarına her zaman uymazlar. Sonuç olarak, bu varlıkların finansal tablolarda doğru bir şekilde muhasebeleştirilmemesi veya değerlendirilmemesi durumunda, zekât hesaplaması yanlış veya eksik olabilir.

Zekâta Tabi Varlıkların Ölçülmesi ve Bilgi Açıklama Sorunları: Zekâta tabi varlıkların (hayvanlar, tarım ürünleri, ticari mallar gibi) ölçülmesi, Şariat'ın belirlediği kriterlere uygun olmalıdır. Bu ölçümler, hayvanların yaşı ve cinsiyeti, bitki türleri, hasat ve büyüme mevsimi gibi faktörleri içerir ve bu unsurların doğru bir şekilde değerlendirilmesi, zekâtın doğru hesaplanması açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, zekâtın zorunlu hale gelmesini belirleyen Şariat kurallarını doğrulamak için gerekli bilgilerin sağlanması, sistemin karmaşıklığı veya ticari faaliyetlerin gizliliği nedeniyle bazı mal sahipleri için zor olabilir. Bu durum, zekât hesaplamalarının doğruluğunu olumsuz yönde etkileyebilir.

Bu sorunlar zekâtın yanlış tahmin edilmesine veya fazla tahmin edilmesine yol açabilir. Zekâtın doğru hesaplanması için şirket hissedarlarına gerekli bilgilerin tam ve doğru olarak açıklanmasının öneminin bilinmesi son derece önemlidir. Ayrıca zekâtlarını doğru hesaplamalarına yardımcı olacak çözümler sunulmuştur.

2.3.2. Zekât Mükellefi: Şirketler-Hissedarlar

Bu başlık altında, şirketlerin ve hissedarların zekât mükellefiyetleri incelenecektir. Şirketlerin tüzel kişilik olarak zekât yükümlülüğü ve hissedarların bireysel olarak zekât sorumlulukları ele alınacak, her iki durumun İslam hukukundaki yeri ve uygulanabilirliği tartışılacaktır.

2.3.2.1. Zekât Mükellefi Olarak Şirketler

İlk yaklaşım, zekât ödeme sorumluluğunun şirketin tüzel kişiliğine ait olduğunu ve bu nedenle tüzel kişiliğin temsilcilerinin zekâtın ödenmemesinden kaynaklanan gûnahtan sorumlu tutulması gerektiğini öngörür (Hasan, 2018, s. 281; Noor ve Haron, 2013, s. 75, Shihâtah, 1977, s.119). Bu görüş, tüzel kişiliğin bir temsilci olarak değerlendirilmesini savunur.

Zekâtın nasıl bir yükümlülük olarak ele alındığını anlamak için, zekâtın şartlarını ve uygulanma biçimini incelemek gerekmektedir. Zekât, zekât veren kişinin ödeme kabiliyetine sahip olduğu ve nisabı kesin olarak elinde bulundurduğu zaman zorunlu hale gelir. Tüzel kişilikler bu koşulları sağlama kapasitesine sahip olup, finansal sorumlulukları borç ve alacak hesaplarını yönetmelerine olanak tanır (Shihâtah, 1970, s. 119). Dolayısıyla, zekât başlangıçta bir ibadet olarak görülse de esasen finansal bir yükümlülük olarak algılanmaktadır. Bu çerçevede, zekâtın sadece reşit olanlar için değil, ruhsal bozukluğu olan kişilerin zenginliği için de zorunlu olduğunu belirten uzmanlar mevcuttur. Şirketler, bağımsız tüzel kişilikleri nedeniyle zekât yükümlülüğü altına girer; çünkü zekât, servetle bağlantılı bir yükümlülüktür ve çoğunluğun temsil ettiği dini yükümlülük veya ruh sağlığı burada geçerli değildir (Shihâtah, 1970, s. 119).

Şirketlerin zenginliğiyle hayvancılıktaki karma zenginlik arasındaki benzerlikleri ele alarak, zekâtın uygulanma biçimi daha iyi anlaşılabilir. Hayvancılıktaki zekât, her ortağın bireysel mülkiyeti dikkate alınmadan ortak zenginlik ilkesiyle verilir. Bu yaklaşım, modern ticaret ve sanayideki şirketlerin de benzer şekilde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürer. Bu nedenle, şirketlerin tüm zenginliği üzerinden zekât hesaplanmalıdır; bir pay sahibinin hisseleri nisabın altında olsa bile zekât yükümlülüğünden muaf tutulmaz (Noor, 2019, s. 211; Shawki, 1970, s.92)

Şirketlerin tüzel kişiliği, ticari alanda bir aracının işlevine benzer bir şekilde yönetilmekte ve finansal sorumluluk paylaşılmaktadır. Bu bağlamda, bir şirketin tüzel kişiliği üzerinde zekâtın zorunlu olduğu düşünülür; bu, aracının elindeki servet üzerinde zekâtın zorunlu olduğu ve kişinin kendisi tarafından ödenmesi gerektiği anlamına gelir.

İslam hukukçuları, vakfın mülk sahibi olabileceğini ve tüzel kişi gibi işlem görebileceğini kabul eder (Noor ve Haron, 2013, s. 75). Vakfedilmiş malların zekâtı konusunda ise farklı mezhepler arasında çeşitli görüşler mevcuttur. Hanefî, Şafî ve Hanbelî mezheplerine göre, vakfedilmiş malların zekâtı vacip görülmemektedir; zira vakıf malları Allah'a tahsis

edilmiştir ve bu mallar üzerinde tasarruf hakkı bulunmamaktadır (Aizatulloev, 2013, s. 44). Bu nedenle, sahibi belirsiz varlıklar zekâta tabi değildir. Bununla birlikte, Maliki mezhebine göre, belirli bir topluluğa ait olmayan mallar için zekât ödeme gerekliliği daha esnek bir şekilde ele alınabilir ve vakıfların net bir amaca hizmet etmesi durumunda zekât ödemesi gerekebilir.

Son olarak, kamuya ait şirketlerin zekât yükümlülüğü konusunda iki ana görüş bulunmaktadır. Birinci görüş, kamuya ait şirketlerin, kâr amacı gütseler dahi kamu malı kategorisine girdikleri için zekâta tabi tutulmaması gerektiğini belirtir. Bu görüş, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Malikîler ve Hanbelîler gibi çoğu fıkıh âlimi tarafından kabul edilmektedir (Noor ve Haron, 2013, s. 76-77). İkinci görüş ise, kâr amacı güden kamu şirketlerinin zekât ödemesi gerektiğini savunan çağdaş âlimler tarafından dile getirilmiştir. Kamu ve özel sektör karışımı olan bu tür şirketlerin zekâta tabi tutulması gerektiğine dair yaklaşımlar bulunsada da mülkiyet yapısının karmaşıklığı nedeniyle bu mesele tartışmalıdır.

Kuveyt’te gerçekleştirilen İslam Konferansında şirketlerin aşağıdaki dört durumun varlığı halinde zekât vermeleri gerektiği de ayrıca belirlenmiştir (Baydoun vd., 2018:167-168):

- Ülkede düzenlenen kanunlarla şirketlerin zekât ödemekle yükümlü tutulması,
- Şirket tüzüğüne zekât yükümlülüğünün şirketin tüzel kişiliğine bırakılmış olması,
- Şirket genel kurulunun zekât yükümlülüğünün şirket tüzel kişiliğince yerine getirmesi gerektiğine ilişkin bir karar alması,
- Şirket sahiplerinin zekât yükümlülüğünü yerine getirmesi konusunda şirketi vekil tayin etmeleridir.

2.3.2.2. Zekât Mükellefi Olarak Hissedarlar

Bu yaklaşıma göre, hisse senetlerine sahip olanlar şirketlerin zekât ödemelerinden sorumludur. Bu nedenle, şirket hissedarlardan bağımsız olarak zekât ödemez, ancak bunun şirketin tüzüğünde belirtilmesi, *genel kurulun böyle bir karar alması, ülke yasasının şirketlerin hissedarları adına zekât ödemelerini gerektirmesi veya hissedarın kendisinin zekâtın şirket yönetimine ödeme yetkisi vermesi durumunda ödeme yapılır* (Hasan, 2012, s.36; Hasan, 2018, s.265; Noor ve Haron, 2013, s.75-76).

Bu koşullardan herhangi birinin olmaması durumunda, zekât ödemesi hissedarların ve yatırım hesaplarının sahiplerinin sorumluluğuna dönüşür. Bu durumda, kurum veya

şirket, zekâtın hisse başına veya yatırım hesabı bakiyesine göre ödenmesi gereken miktarını belirtmelidir (AAOIFI SS 35, s.883; Noor ve Haron, 2013, s.75).

Bu görüş, çağdaş fıkıh bilginleri tarafından geniş çapta benimsenmiş olup, zekât Konferansı, İslam İş birliği Teşkilatı İslam Fıkıh Uluslararası Akademisi (IIFA) ve AAOIFI Şariat Konseyi gibi kurumlar tarafından desteklenmektedir. Bu görüşe göre, hisse senetlerindeki zekât ödeme sorumluluğu bireysel hissedarlara aittir (AAOIFI, SS 35, 882; Hasan, 2018, s.265).

Bu yaklaşım aşağıdaki argümanlara dayanmaktadır: İlk olarak, zekât yalnızca finansal bir yükümlülük değil, ibadet ve finansal yükümlülüklerin birleşimidir. Bu nedenle, ibadetler yalnızca bireylere yöneltilir ve tüzel kişilikler bu bağlamda değerlendirilmez. İkinci olarak, tüzel kişiler yasal çerçevede tüm haklara sahip olsalar da Şariat yükümlülükleri yalnızca gerçek kişilere yöneliktir. Dolayısıyla, tüzel kişiler Müslüman veya gayrimüslim olarak tanımlanamazlar.

Kurumların, şirketlerin ve yasal varlıkların dini açıdan sorumlu tutulamayacağı, sadece finansal açıdan sorumlu tutulabileceği iddia edilmektedir (Şimesk, 2020). Dini yükümlülükler sadece bireylere uygulanır ve sorumluluk kuralları yalnızca işlemleri düzenlemek için yasal önlemlerdir. Bu nedenle, hukuki varlıklar fiziksel kişilerle aynı dini yükümlülüklerle tabi tutulamaz.

Eğer şirket hissedarlar adına zekât ödemekle yükümlü tutulursa, iki sorun ortaya çıkar:

- Birinci sorun, hissedarların zekât ödemek için gerekli koşulları sağlayıp sağlamadığı, Müslüman olma, zekât için gerekli minimum servet miktarı sahibi olma, tam bir kameri yılın geçmesi ve zekât yükümlülüğünü muaf kılacak borçlarının olmaması gibi koşulları yerine getirip getirmediğini belirlemek zor olabilir. Finansal piyasalarda işlem gören şirketlerde hisse senetleri sık sık el değiştirebilir ve hisse senedi sahipliği çeşitlilik gösterebilir, örneğin yatırım fonları veya diğer şirketler aracılığıyla yapılan satın almalar yoluyla. Bu nedenle, bu hissedarlar için zekât yükümlülüğünün altında yatan koşulları belirlemek belirsiz hale gelebilir.
- İkinci sorun, ticari pazarlarda adil rekabetin bozulmasına yol açabilir. Şirketler için zekât miktarının hesaplanmasında hissedarların statüsünün dikkate alınması, şirketler arasında hak ve yükümlülükler açısından eşitsizlik yaratabilir. Örneğin,

hükümet veya egemen fonların hisse senedi sahipliği nedeniyle zekât miktarını azaltmak, adil rekabet prensiplerini ihlal eder.

Bir şirketin varlıkları üzerinden zekât ödemesi durumunda, hissedarların kendi hisseleri üzerinden zekât ödeme yükümlülüğü ortadan kalkmakta; bu düzenleme, çifte ödeme riskini önlemeyi amaçlamaktadır. Ancak, eğer şirket zekât ödemezse, her bir hissedar hisseleri üzerindeki zekâtı ödemekle sorumludur (Islahi ve Obaidullah, 2004, s.13).

Önemli bir nokta, bu yaklaşımın şirketin tüzel kişiliğinin zekâttan sorumlu olduğu anlamına gelmediğidir. Aksine, zekât, hissedarlardan bağımsız olarak şirketten toplanmalıdır. Dolayısıyla, zekât, hukuki bir varlık olarak şirket için değerlendirilmeli ve hissedarların parası tek bir birim olarak ele alınmalıdır.

Hanefî mezhebine göre, malların karışık durumda olması zekât yükümlülüğünü etkilemez; her mülk sahibi kendi nisabına göre zekâtını belirler (Zuhayli, 1994, s.341). Malikî mezhebi ise, ortaklık durumunda zekâtın tek bir mal sahibinin hükmü gibi ele alınacağını belirtir; örneğin, her ortak kendi payından zekât öder (Zuhayli, 1994, s.341). Hanbelîler ortaklık durumunda hayvanlar dışındaki malları bireysel mülkiyet olarak değerlendirir ve ortaklık zekâtı etkilemez. Şafiîler ise, ortak mal varlıklarını tek bir mal gibi kabul eder ve zekâta tabi kılar (Zuhayli, 1994, s.342-343).

Karışık servet kavramı, sadece hayvanlarla ilgili konularla sınırlı olmayıp alimlerinin görüşlerine dayanmaktadır. Böylece, hayvanlara uygulanan karışık servet kavramı diğer alanlara da genişletilebilir. Ancak, hissedarların servetinin zekât açısından tek bir birim olarak ele alınması gerektiği görüşünü haklı çıkarmak için karışık servet kavramının kullanılması bazı sorunları ortaya çıkarır. Dört fıkıh mezhebi alimleri, karışık servet kavramını uygulamak için ortağın zekât ödeme yükümlülüğü altında olması gerektiği konusunda hemfikirdir.

2.3.3. Zekâtla İlgili Finansal Açıklama Sorunlarını Çözmenin Yolları

2.3.3.1. Genel Çözümler

Şirketlerdeki finansal raporlama sorunlarını çözmek için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Güçlü bir kurumsal yönetim çerçevesinin oluşturulması, şirketlerin finansal açıklama sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Kurumsal yönetim, şirketin yönetim kurulu, yönetim ve denetçiler gibi paydaşları arasında

net rol ve sorumlulukların belirlendiği bir yapıdır. Bu, şirketin finansal bilgilerinin doğru, eksiksiz ve zamanında olmasını sağlar.

- Etkin iç kontrol mekanizmalarının oluşturulması, finansal raporlama sorunlarının çözümünde de önemli bir adımdır. İç kontrol, şirketin finansal işlemlerinin uygun ve şeffaf bir şekilde yürütülmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla finansal bilgilerin doğruluğunu ve eksiksizliğini sağlamaya yönelik prosedürler belirlenir, düzenli denetimler yapılır ve çalışanlar finansal yönetim konusunda eğitilir.
- Personelin finansal raporlama standartları konusunda eğitilmesi de çok önemlidir. Personelin geçerli finansal raporlama standartlarını ve doğru ve eksiksiz finansal açıklamanın önemini anlaması, şirketteki tüm paydaşların finansal açıklamanın önemini anlamalarını sağlar. Bu eğitimler, uygun çalışma ve iş birliği yoluyla şirketin finansal tablolarının doğruluğunu sağlamaya yönelik adımları desteklemektedir.
- Ayrıca itibar kültürünün oluşturulması finansal raporlama sorunlarının önlenmesine de yardımcı olmaktadır. Bu kültür, sorumluluk, şeffaflık ve dürüstlük gibi değerleri teşvik ederek şirketin finansal yönetiminin her alanında önemlidir. İtibar kültürü, şirketin finansal tablolarının güvenilirliğini artırır ve şirketin paydaşlarının güvenini kazanmasına yardımcı olur.

Bu nedenle, güçlü bir kurumsal yönetim çerçevesi, etkin iç kontrol mekanizmaları, personel eğitimi ve itibar kültürünün birleşimi, şirketlerin finansal raporlama sorunlarını çözmelerine yardımcı olmada önemli bir adımdır. Bu adımlar, finansal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak için önemli bir temeldir. Bu durumda zekât hesaplanırken tüm bilgilere rahat bir şekilde ulaşılabilir.

2.3.3.2. Özel Çözümler

Şirketler, hissedarlar adına zekâtın hesaplanmasında önemli bir rol oynayabilirler. Şirketlerin, bu hesaplamayı Şariat prensiplerine uygun bir şekilde gerçekleştirebilmek için gerekli bilgi ve finansal verilere erişim yeteneklerinin olduğunun altını çizmek önemlidir; bu yetenek diğer zekât toplama kurumları veya bireysel hissedarlar sahip olmayabilir.

AAOIFI FAS9 ve MASB TRİ-1 gibi standartlar ve yönergeler, zekâtın finansal tablolara göre hesaplanması için gerekli prosedürleri açıklamak açısından önemlidir.

Şeriat standart ve yönergelerinin uluslararası muhasebe standartlarına ve zekât hesaplamasına ilişkin diğer hususlarla uyumlu olması gerekmektedir. Bu tavsiye, düzenleyici kurumlar ve şirketler arasında iş birliği yapılmasını gerektirmektedir. İş birliği, finansal tabloların sunumu, gelir ve giderlerin muhasebeleştirilmesi ve varlık ve yükümlülüklerin değerlemesi alanlarında şeriat standart ve yönergelerinin uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesini amaçlamaktadır. Bu şekilde, şirketler zekât hesaplamasını kolaylaştırmak için şeffaf muhasebe uygulamalarını benimsemeye yönlendirilmektedir.

Zekât hesaplamasında tahmine yönelik bir Şeriat standardı hazırlanmalıdır. Bu tavsiyeyi uygulamak için Şeriat uzmanları ve muhasebe uzmanları, zekât hesaplamasında tahmine yönelik bir Şeriat standardı (AAOIFI'nin 35 numarlı Şeriat standardı gibi) geliştirmek için birlikte çalışabilirler. Bu standart, varlıkların değerlemesine ve zekât hesaplamasına dahil edilecek varlık ve yükümlülüklerin belirlenmesine ilişkin yönergeleri içerebilir. Bu standart aynı zamanda varlık ve yükümlülüklerin yıl içindeki değişimi ve zekât hesaplamasında bu dalgalanmaların nasıl dikkate alınması gerektiği sorusunu da ele alabilir. Örneğin, Borsada işlem gören bir şirketin zekât hesaplaması, hisse senetlerinin fiyatlarının dalgalanması nedeniyle daha karmaşık olabilir. Zekât konusunda uzman bir muhasebeci, bu varlıkların değerini belirlemek ve buna göre zekâtı hesaplamak için uygun tahmin yöntemleri kullanabilir. Zekât hesaplaması sırasında şirketin faaliyetinin doğasını dikkate almak önemlidir. Örneğin, sıvı ürünler üreten ve satan bir şirketin stokları miktar ve değer açısından değişkenlik gösterebilir. Bu durumda, yıl sonunda stokların değerini belirlemek için tahmin yöntemleri kullanabilir ve buna göre zekâtı hesaplayabilir.

Zekât hesaplamasından sorumlu kişilerin yönetim ve etik standartlara uyum sağlamaları çok önemlidir. Şirketler, bu standartları yerine getirmek için uygun politikalar ve prosedürler geliştirerek zekât hesaplamasından sorumlu kişilere destek olabilir. Bu politikalar, zekât hesaplamasından sorumlu kişilerin gereken eğitim ve yetkinliklere sahip olmalarını, mali faaliyetlerini şeffaf bir şekilde rapor etmelerini ve problemlerini çözmek için net prosedürler belirlemelerini gerektirebilir. Ayrıca, şirketler zekât hesaplamasının doğruluğunu sağlamak ve Şeriat kurallarına uyumu denetlemek amacıyla bağımsız bir zekât komitesi oluşturma konusunda teşvik edilebilirler. Bu komite, zekât hesaplaması

sürecini denetleyerek güvenilirlik ve şeffaflık sağlamaya yardımcı olur. Ayrıca, zekâtın hesaplanması ve dağıtımı için özel bir komitenin kurulması ve bu konuda yönetim standartlarının geliştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Bu standartlar, işletmelere zekâtın en iyi hesaplama uygulamalarını benimsemeleri ve ilgili departmanları etkin bir şekilde organize etmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca, muhasebe standartlarını belirleyen yetkililerin, zekâtın açıklanması için standartlar yayınlaması gerektiği ve şirketlerin bu bilgileri mali tablolarında yer almaya zorlanması gerektiği ifade edilmektedir.

Mevcut muhasebe sisteminin zekâtı hesaplamak için gerekli tüm bilgileri sağlayamamasıyla ilgilidir. Bu sorunu çözmek için, muhasebe ilkeleri ile Şeriat prensiplerini entegre eden bütünsel bir yaklaşım benimsemek önemlidir. Bu, işletmelerin mali tablolarının sunumu için İslami muhasebe standartlarının oluşturulmasını gerektirir. Ayrıca, finansal kurumlar ve yatırım şirketlerinin, Şeriat prensiplerine uygun yatırım ürünleri oluşturmaya teşvik edilmeleri önemlidir, böylece yatırımcılar zekâta tabi varlıkları kolaylıkla tanımlayabilir. İşletmeler, zekât verenlerin yükümlülüklerini hesaplamalarına yardımcı olmak için mali tablolarında ek bilgiler sağlamaya teşvik edilmelidir. Ayrıca, Şeriat uzmanları ve muhasebe uzmanları arasında iş birliğini teşvik etmek de önemlidir, böylece mali tablolar, ödenecek zekât miktarlarını belirlemek için gerekli tüm bilgileri sağlar. Ayrıca, zekât ödeyicilerinin mali tablolardaki bilgileri kullanarak zekâtlarını hesaplamalarına yardımcı olacak teknolojik araçlar oluşturulması da faydalı olabilir.

Zekâta tabi varlıkların değerinin doğru ve güvenilir bir şekilde belirlenmesi, zekât ölçüm problemlerinin çözülmesi için önemlidir. Çiftlik hayvanlarının değerini belirlemek için, hayvancılık uzmanlarından Şeriatın koyduğu kriterlere değerlendirme yapmaları istenebilir. Aynı şekilde ekin ve meyvelerin değerini belirlemek için de Şeriatın öngördüğü özel ölçütlere uyulması gerekir. Hayvanların yaşı ve cinsiyeti, ekin çeşidi, hasat zamanı ve büyüme sezonu gibi kriterlerin göz önünde bulundurulması gerekir.

Ayrıca, mükelleflerin zekât yükümlülüklerini tespit etmeye yönelik gerekli bilgileri sağlama adına etkili bir bilgi açıklama sistemi kurulabilir. İşletmeler, zekâta tabi varlıklar hakkında doğru bilgiler sağlayarak önemli bir rol oynar. Bununla birlikte, mükelleflerin varlıklarını değerlendirmelerine ve zekâtlarını hesaplamalarına yardımcı olmak için şeriate uygun raporlar yayınlarak bilgi sağlayabilirler. Muhasebe uzmanları, mükelleflerin zekât yükümlülüklerini belirlemek için Şeriat kriterlerini anlamalarına yardımcı olabilir ve gerekli bilgilerin açıklanması konusunda destek sağlayabilirler.

Şeriat şartlarının zekât yükümlülüğünü belirlemek için gereken bilgilerin açıklanmaması durumunda, mülk sahiplerini zekât için gerekli olan şeriat gereklilikleri konusunda bilinçlendirmek önemlidir. Muhasebe ve finans profesyonelleri, zekâta tabi varlık sahiplerini bilgilendirmekte ve Şeriat şartlarına uygun olma koşullarını anlatmaktadır. Ayrıca, mülk sahiplerinin Şeriat şartlarını doğrulamak için gerekli bilgileri toplama ve sunma yöntemleri konusunda da danışmanlık yapabilirler. Bunun yanı sıra, dini personel ve hayır kurumları, mülk sahiplerini bilinçlendirmek ve zekât için Şeriat gerekliliklerini anlamalarına yardımcı olmak amacıyla seminerler ve atölyeler düzenleyebilirler. Böyle, daha fazla şeffaflık ve mülk sahiplerinin daha fazla katılımı, zekât için gerekli bilgilerin açıklanmaması sorununun çözülmesine yardımcı olacaktır.

Finansal kısıtlama, birçok durumda tekrarlayan bir sorun olup, aynı zamanda zekât hesaplaması için bilgilerin açıklanmasını da etkileyebilir. Bu sorunu çözmek için, hissedarları zekâtın önemine ve bunun kendileri ve toplum üzerindeki olumlu etkilerine dikkat etmeye teşvik etmek önemlidir. Hissedarlara, zekâtlarını doğru bir şekilde hesaplamalarına ve Şeriat gerekliliklerini anlamalarına yardımcı olmak için ücretsiz kaynaklar ve araçlar sağlamak faydalı olabilir. Ayrıca, zekât muhasebesi uzmanları, hissedarların finansal kısıtlamalarla karşılaşmadan zekât yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardımcı olmak için ödeme planları sunabilirler. Hükümetler ve kuruluşlar, finansal destek programları sağlayarak ihtiyaç sahibi sahiplere zekât yükümlülüklerini sorumlu bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olabilirler (Rangkuti ve Rokan, 2022, s.73).

Sonuç olarak, mali tablolara dayanarak zekât hesaplaması yaparken Müslüman hissedarların karşılaşılabileceği zorluklar vardır. Bu zorlukların üstesinden gelmeye yardımcı olabilecek bazı olası çözümler aşağıdaki gibidir:

- Eğitim: Müslüman hissedarlar, mali tablolara dayanarak zekât hesaplaması yapabilmek için zekât muhasebesi konusunda eğitim almayı düşünebilirler. Birçok kuruluş, Müslüman hissedarlara bu disiplini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilecek çevrimiçi kurslar ve seminerler sunmaktadır.
- Uzman Yardımı: Müslüman hissedarlar, mali tablolara dayanarak zekât hesaplaması yapmalarına yardımcı olması için muhasebe uzmanlarından yardım isteyebilirler. Şeriat uzmanları, Zekât muhasebesi konusunda uzmanlık sahibi olabilirler ve Müslüman hissedarlara mali tablolarına dayanarak zekât

hesaplamaları konusunda yardımcı olabilirler. Bu ek maliyetlerle beraber gelebilir, ancak Zekât yükümlülüğünü yerine getirmenin etkili bir yolu olabilir.

- **Özel Yazılımların Kullanımı:** Ayrıca, Müslüman hissedarlar için mali tablolara dayanarak zekât hesaplamalarını yapmalarına yardımcı olabilecek özel yazılımlar gerekmektedir. Bu yazılımlar, Zekât muhasebesi konusunda gerekli yeteneklere sahip olmayan veya Şeriat uzmanlarının hizmetlerini karşılayamayanlar için pratik ve uygun bir çözüm olabilir.
- **Muhasebecilerin Farkındalığı ve Eğitimi:** muhasebecilerin zekât muhasebesi konusunda farkındalıklarının artırılması ve bu konuda özel eğitim almaları da önemlidir. Bu, zekât muhasebesi hizmetlerinin Müslüman hissedarlar için daha erişilebilir ve uygun maliyetli hale gelmesine yardımcı olabilir.

Zekâtı doğru bir şekilde hesaplamak için gerekli uzmanlığı edinmenin zor ve maliyetli olabileceğinin farkında olmak önemlidir, özellikle çeşitlendirilmiş portföye sahip yatırımcılar için. Ancak, çevrimiçi hesaplama araçlarını kullanmak, uzmanlardan destek almak, sürekli eğitimlere katılmak ve hesaplamaları otomatikleştirmek suretiyle, zekât ödeme yapacak olanlar, zekâtlarının doğru bir şekilde hesaplandığından emin olabilirler ve çok fazla zaman veya para harcamadan bu işlemi gerçekleştirebilirler.

Ayrıca, finansal açıklığı iyileştirmek amacıyla mali tablo standartlarını çıkaran personellerin çabalarına rağmen, hala zekât hesaplaması amacıyla finansal açıklığı sınırlayan bazı düşüncelerin olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu düşünceler arasında uluslararası finansal raporlama standartlarının değiştirilmemesi ve şirketlerin zekât hesaplaması için finansal açıklığı iyileştirmek için harcamalar yapması yer almaktadır.

2.4. İslami Muhasebe Standartlarında Zekât Hesaplama Yöntemlerinin Karşılaştırması

Önceki bölümlerde, zekâta tabi servetin belirlenmesine yönelik Şeriat hukukunun temel ilkeleri ve zekâtla ilgili finansal raporlamaya ilişkin sorunlar önerilen çözümlerle ortaya konmuştur. Bu alt bölümde, şirketler için zekâtın belirlenmesine ilişkin temel hesaplamanın farklı yöntemlerini açıklamayı ve İslami muhasebe standartlarında zekât hesaplama yöntemlerini karşılaştırmayı amaçlamaktadır.

2.4.1. İslami Muhasebe Standartları

Zekât, İslam'ın beş şartından biridir ve Müslümanların ruhsal ve ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir. Zekât, maddi imkânları olan kişiler için bir borç olarak kabul edilir. Ekonomik sistemin önemli bir bileşeni olan şirketler de zekât ödeme konusunda sorumlulukları bulunmaktadır. Gerçekten de şirketler varlıkları ve kârları üzerinde zekâta tabi tutulabilirler. Zekât ödemesi sadece dini bir yükümlülük değil, aynı zamanda şirketlere fayda a sağlayan bir uygulamadır. Çünkü zekât; serveti temizleyen, hayır severliği teşvik eden ve ulusal toplumları desteklemeyi mümkün kılan bir yapıdadır. İslami muhasebe, günümüz muhasebe disiplininin daha geniş çerçevesi içinde artık tanınmış bir alan olarak kendini sağlam bir şekilde kanıtlamıştır. Son otuz yıl içinde bu alandaki akademik araştırmalarda kayda değer bir artış yaşanmış ve bu durum, İslami muhasebeyi geleneksel muhasebeden ayıran özgün ilke ve özelliklere yönelik artan bir ilgiye işaret etmektedir (Saiful Alam, 2022, s.11).

Bu bağlamda, İslami muhasebe standartları şirketler için zekâtın hesaplanması ve ödenmesini kolaylaştırır. İslami muhasebe standartları, finansal işlemlerde şeffaflığı, sorumluluğu ve güveni teşvik etmeyi, aynı zamanda şeriatın etik ve ahlaki prensiplerini dikkate almayı amaçlamaktadır. Bu standartların uygulanması, İslami kurallara uyum sağlamak ve aynı zamanda muhasebe ve finansal kurallara saygı göstermek isteyen Müslüman şirketler için önemli bir konu haline gelmiştir. Zekât, bu standartların merkezi bir unsuru olup, Müslüman şirketlerin dini yükümlülüklerine uyum sağlarken finansal işlemlerinin şeffaflığını ve yasallığını garanti etmeyi hedeflemektedir. UFRS'ler henüz İslami finansal ürünleri kapsamamaktadır, öte yandan İslami kuruluşlar, yapıları, işleyişleri ve bilgi açıklama hedefleri açısından geleneksel kuruluşlardan farklılık gösterir. Bu gerekliliklere cevap vermek için İslami finans sektörü, muhasebenin standartlaştırılması konusunda çalışmış ve bu da AAOIFI'nin kurulmasına yol açmıştır. Ayrıca, Malezya Muhasebe Standart Kurulu (MASB) ve Endonezya Muhasebe Enstitüsü (IAI) gibi diğer İslami finans kuruluşlarının muhasebe standartları belirleme kuruluşları da bulunmaktadır.

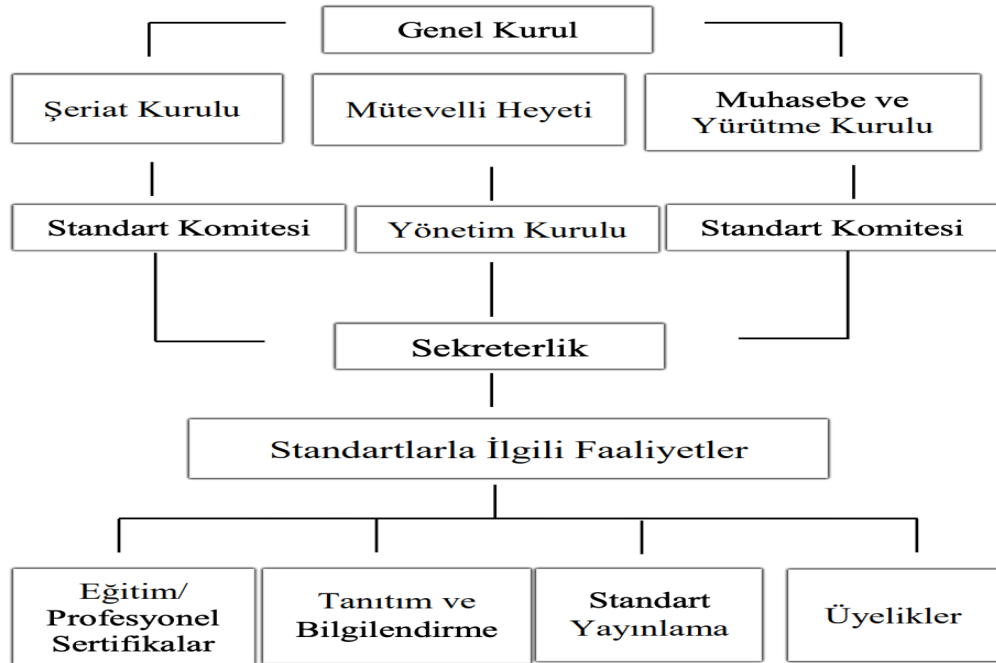
2.4.1.1. AAOIFI

AAOIFI (İslami Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Organizasyonu), dünya genelindeki İslami finans kurumları için muhasebe, denetim, yönetim, etik ve şeriat normları geliştiren bağımsız ve kâr amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluştur. 1991

yılında Bahreyn'de kurulan AAOIFI, İslami finans endüstrisi için standartların oluşturulması ve yayınlanmasından sorumlu dünyanın önde gelen kuruluşu olarak tanınmaktadır. Şeriat, muhasebe, denetim, etik ve yönetim gibi farklı alanlarda toplamda 100 norm belirlemiştir. Üyeleri 45'ten fazla ülkeden gelen merkez bankaları, düzenleyici personel, finansal kurumlar, muhasebe ve denetim firmaları ile hukuk bürolarını içermektedir. AAOIFI'nin normları, dünya genelindeki tüm önemli İslami finans kurumları tarafından takip edilmekte olup, İslami finans uygulamalarının uluslararası düzeyde uyumlu hale gelmesine katkıda bulunmuştur (Elhamma, 2015, s.10).

Şekil 3

AAOIFI'nin Organizasyonel Hiyerarşisi

Kaynak: AAOIFI

AAOIFI, İslami finans alanında muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. İslami finans kurumları için denetim, kurumsal yönetim, muhasebe, etik kurallar ve Şeriat prensiplerine uygunluk konularında standartlar geliştirmek ve yayınlamakla görevlidir. Kurum, İslami finans kurumları için ilgili standartları oluşturmayı hedeflemekte ve bu standartları IFK'lerle paylaşmak için eğitimler, seminerler, periyodik bültenler ve uygulamalı araştırmalar yoluyla yaymaktadır. AAOIFI ayrıca, İslami finans kurumları için muhasebe ve denetim standartlarını hazırlamak ve yorumlamak, mevcut standartları gözden geçirmek ve değiştirmekle de görevlidir (AAOIFI, 2020, s.4).

İslami finans alanında muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasını teşvik etmenin yanı sıra, AAOIFI'nin bir diğer amacı da İslami finans kurumlarının mali raporlarını kullananların güvenini artırmaktır. Bu, yatırımcıları bu kurumlara fonlarını yatırmaya ve hizmetlerini kullanmaya teşvik etmeyi hedeflemektedir.

AAOIFI tarafından yayınlanan FAS 9, bir finansal muhasebe standardıdır. İslami bankaların ve finans kurumlarının mali tablolarındaki zekâtın hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi hakkında bilgi verir. Bu standart, zekâtın hesaplanma temelini belirlemek ve muhasebeleştirme sürecinde dahil edilen unsurları ölçmek için muhasebe kurallarını ve ilkelerini belirler.

AAOIFI, İslam finans kurumlarının muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarını standartlaştırmak için FAS 9 “Zekât” standardını yenilemiştir. Bu standart, şeriat standardı 35 “Zekât” ile uyumludur ve finansal kurumların zekât hesaplamalarını ve raporlamalarını yapmalarına rehberlik eder.

Bu standart, Finansal Muhasebe Standartları ve Şeriat, FAS 9 Zekât belgesinin yerine geçerek önemli bir ilerleme sunmaktadır. Temel amacı, İslami finans kuruluşlarının kayıtlarında zekâtın nasıl kaydedileceğini düzenlemek ve aynı zamanda zekâtın finansal tablolarda sunumu ve iletilmesini kapsamaktadır. Bu standartın uygulanmasında, bir kuruluşun zekât ödeme yükümlülüğü, hukuki veya sözleşme temelli faktörlere bağlı olabilir. Bu yeniden düzenlenmiş standart, özellikle sunum ve açıklama konularına odaklanarak hesaplama ve ölçüm konularına girmemektedir. Standart, zekât ödeme yükümlülüğü olan ve olmayan kuruluşlar olmak üzere iki temel kategoriye yönelik rehberlik sunmaktadır. Zekâtın tanınması, sunumu ve açıklama gereksinimleri, belirli veya tüm paydaşlar için zekât ödeme yükümlülüğü olan kuruluşlar için geçerlidir, ancak zekât ödeme yükümlülüğü olmayan kuruluşlar için uygun durumlarda açıklama gereksinimlerini içermektedir.

Bu standartın yorumlanması ve uygulanması bağlamında, belirli terimlerin kesin bir şekilde tanımlanması gerekmektedir (AAOIFI FAS 39, s.14):

- Ön zekât (veya bazen önceden ödenen Zekât): Bu terim, gelir tablosunda tanımlanan zekât giderlerine göre fazla ödenen zekât miktarını ifade eder ve bu ayrıca geçmiş yıllardan gelen fazla zekât ödemelerini içerir; bu miktarlar mevcut ve önceki sermaye hesaplarında düzeltilerek kayıtlara alınır.

- Yıllık zekât Tabanı: Bu, bir yıl sonunda ödenecek toplam zekât miktarını temsil eder ve finansal tablo kapanış tarihine tam olarak denk gelmese bile hesaplanır. Bu, o yıl için zekâta tabi olmayan değerleri içermez, örneğin zekâta tabi olmayan yıllık tarım ürünleri gibi.
- Zekât ödeme zorunluluğu olmayan kuruluşlar: Bu, belirli paydaşlar veya paydaş kategorileri için zekât ödeme yükümlülüğünde olmayan kuruluşları ifade eder. Bu durumlar, belirli paydaşlara özel zekât ödeme yükümlülüğünün olmadığı durumları içerir.
- Zekât ödeme zorunluluğu olan kuruluşlar: Bu, belirli veya tüm paydaşlar için net varlık üzerinden zekât ödeme yükümlülüğüne sahip kuruluşları ifade eder ve bu yükümlülük, hukuki düzenlemeler, kuruluş belgeleri, genel kurul kararı veya belirli paydaşlarla yapılan sözleşmeler gibi bir veya daha fazla koşulun sağlandığı durumlarda ortaya çıkar.
- Gerçeğe uygun değer, gerçekleştirilebilir değeri: Bu, bir kuruluşun belirli bir varlığı gerçekleştirilebileceği (nakde çevirebileceği) özgün değeri ifade eder.
- Zekât amaçlarına ilişkin paydaşlar: Bu, sermaye sağlayan tüm kişileri ve kurumları içerir, bu kişiler ve kurumlar hissedarlar, katılım paydaşları gibi çeşitli kapasitelerde sermaye sağlayan kişileri ve kurumları içerir.
- Zekât: Bu, belirli özel zenginlik kategorilerine ilişkin bir dini yükümlülük olan bir hak (dini bir yükümlülük) ifade eder. Bu, mevcut mali yıl içinde belirlenen alıcılara dağıtılmalıdır ve farklı kurumların özel hukuki çerçevelerine göre, kurum için bir harcama veya bireysel hissedarlar veya diğer paydaşlar için bir yükümlülük olabilir.
- Zekâta tabi varlıklar: Bu, Şeriatın gerekliliklerine uygun olarak zekâta tabi olan varlıklara atıfta bulunur.
- Zekât yükümlülüğü: Bu, henüz ödenmemiş olan zekât miktarını ifade eder ve bilanço içinde bir yükümlülük olarak tanınmalıdır.
- Zekât oranı: Bu, zekât Tabanı üzerine uygulanan oranı ifade eder ve ödenecek zekât miktarını hesaplamak için kullanılır.

Zekât yükümlülüğü, kuruluşun bilançosunda bir yükümlülük olarak tanınmalıdır. Cari dönem ve/veya önceki dönemler için zekât yükümlülüklerine yönelik ödenen miktar, bu

dönemler için ödenmesi gereken miktarı aştığında, fazlalık zekât, kuruluşun bilançosunda önceden ödenmiş zekât olarak tanınmalıdır (AAOIFI FAS 39, s.15).

Zekât ödeme zorunluluğu olmayan bir kuruluş, zekât tabanının belirlenme yöntemini, bu tabana dahil edilen unsurları ve bu tabanın uzlaştırılmasında kullanılan yöntemi açıklamalıdır.

Bir İslami kuruluş, mali tabloların genel sunumu ve açıklamaları standardına uygun olarak mali tablolarını ve açıklamalarını hazırlamalıdır (AAOIFI FAS 1, s.2). Bu standart, mali tabloların yapısını, içeriğini ve biçimini belirler. Bu açıklamalar, yalnızca net varlık yöntemi kullanılarak sunulmalıdır. Ayrıca, bu yöntemi belirlemek için kullanılan yetkili kuruluşların görüşlerini içermelidir, bu görüşler Şariat Kurulu'nun zekât hükümleri kapsamında bulunmayan zekât konularına dair görüşlerini de içerebilir. Her yatırım payı veya kategori için pay başına veya birim başına düşen zekât miktarı, kuruluş tarafından ödenen veya başka türlü uygulanan miktarı içermelidir. Özellikle konsolide finansal tablolarda sunulan zekât yükümlülüğü ve ilgili harcamalar dahil olmak üzere ana şirketin paydaşlarına tahsis edilen miktarlar hakkında kısa bir açıklama sunulmalıdır.

Kurumun, katılım paydaşları ve diğer hesaplar için zekât toplama süreci hakkında bir beyanat sunması gerekmektedir. Konsolide finansal tablolarda sunulan zekât yükümlülüğü ile bağımsız veya bağlı şirketlerin ayrı finansal tablolarında sunulan zekât yükümlülüğü arasındaki uzlaşma hakkında bilgi verilmelidir, özellikle ana şirketin paydaşlarına tahsis edilen miktarlar dahil. Eğer %5'in üzerinde bir zekât ödemesi varsa, bu ödemeye ilişkin ayrıntılar sunulmalıdır, bunlar ödemenin doğasını ve alıcının ayrıntılarını içermelidir. İslam hukukuna göre, ödenmesi gereken zekât miktarı ile gönüllü olarak ödenen sadaka miktarı arasındaki farkı açıklanmalıdır.

Katılım paydaşlarının öz kaynakları üzerinden tahsil edilen zekât miktarı ve bu miktarın hesaplanma politikası belirtilmelidir. Kurumun zekâtı kurumun varlığından bağımsız ve ayrı bir şekilde yönetmek üzere bir zekât fonuna aktardığı durumlarda, bu fonun nasıl yönetileceği ve bu fonların kullanımından elde edilen getirilere ilişkin bilgi sunulmalıdır. Ayrıca, zekât ödemelerinin neden geciktiğine dair bir açıklama sunulmalıdır. Bu standart, İslami finans kuruluşlarında Zekâtın muhasebe işlemlerinde daha fazla şeffaflık ve Şariat prensiplerine sıkı uyumun sağlanmasını amaçlamaktadır.

2.4.1.2. Malezya Muhasebe Standartları Kurulu

Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB), Malezya'da muhasebe ve mali raporlama standartlarının geliştirilmesi ve yayınlanması konusunda yetkili ve bağımsız bir kurumdur (MASB, 2006, s.2). MASB, 1997 yılında kuruldu ve özellikle İslami finansal işlemler için özel standartların oluşturulmasına odaklanmıştır. 2001 yılında, İslami finansal kurumların mali tablolarının sunumu başlıklı i-1 (FRS i-1) standardını yayınlamıştır ve bu standart, İslami finansal kurumların mali tablolarının sunumunda genel bir çerçeve oluşturmuştur (Bakri vd., 2022, s.71).

Ancak, MASB, İslami finansal işlemlerin geleneksel muhasebe kavramlarına ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun olduğunu fark etmiştir ve bu prensiplerin uygulanmasında yalnızca İslami sözleşmelerin kullanımını açıklamak için ek bilgilere ihtiyaç olduğunu belirlemiştir. Bu nedenle, İslami muhasebe standartlarını yayınlamayı durdurarak, İslami finansal işlemlere ilişkin muhasebe standartlarının uygulanmasını netleştirmek amacıyla diğer belgeler yayınlamaya başlamıştır. Ancak bu belgeler, resmi bir standart veya standart yorumu niteliği taşımamaktadır.

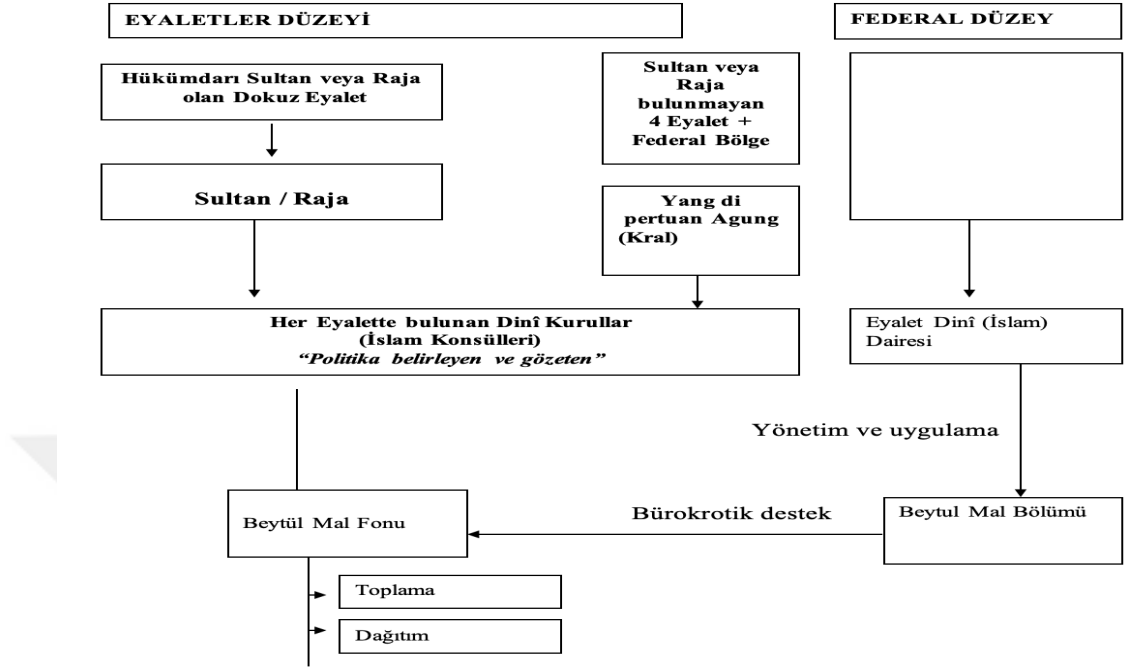
MASB, 2009 yılında, İslami finansal çerçevede mali raporlama ilkelerini tanımlayan bir ilkeler Bildirisi olan i-1 (SOP i-1) belgesini yayınlamıştır. Bu belge, Malezya paydaşlarını, Şeriat prensipleriyle çelişmediği sürece UFRS'ler uygulamaya teşvik etmektedir. Ayrıca, UFRS'lerin uygulanmasını kolaylaştırmak için UFRS'leri tamamlayan ve birlikte değerlendirilmesi gereken bir dizi teknik yayın (TR) yayınlamıştır (Abu Bakar, 2007, s.87).

MASB, zekât muhasebesi hakkında TR i-1, İjara hakkında TR i-2, İslami finansal kurumların mali tablolarının sunumu hakkında TR i-3 ve Şeriat uyumlu satış sözleşmeleri hakkında TR i-4 olmak üzere dört teknik yayın yayınlamıştır (Muhamad Sori, 2017, s.19). MASB'nin bu çabaları, Malezya'nın İslami finans alanında önde gelen bir konumda bulunmasına katkıda bulunmaktadır.

MASB'nin yayınladığı belgeler, İslami finansal kuruluşların mali raporlama uygulamalarını daha şeffaf, tutarlı ve karşılaştırılabilir hale getirirken, UFRS'lere uyum sağlama çabaları da Malezya'nın uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır.

Şekil 4

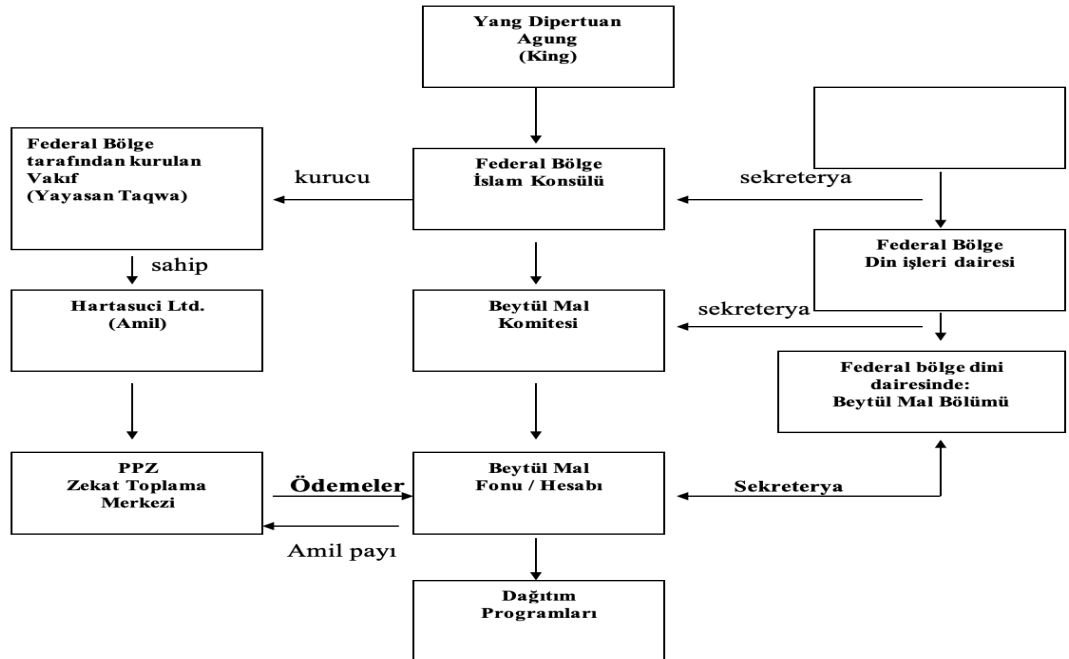
Malezya'da Zekât Organizasyonu

Kaynak: Malezya'da Zekât Yönetimi: PPZ; Şensoy, (2008), s.4

Şekil 5

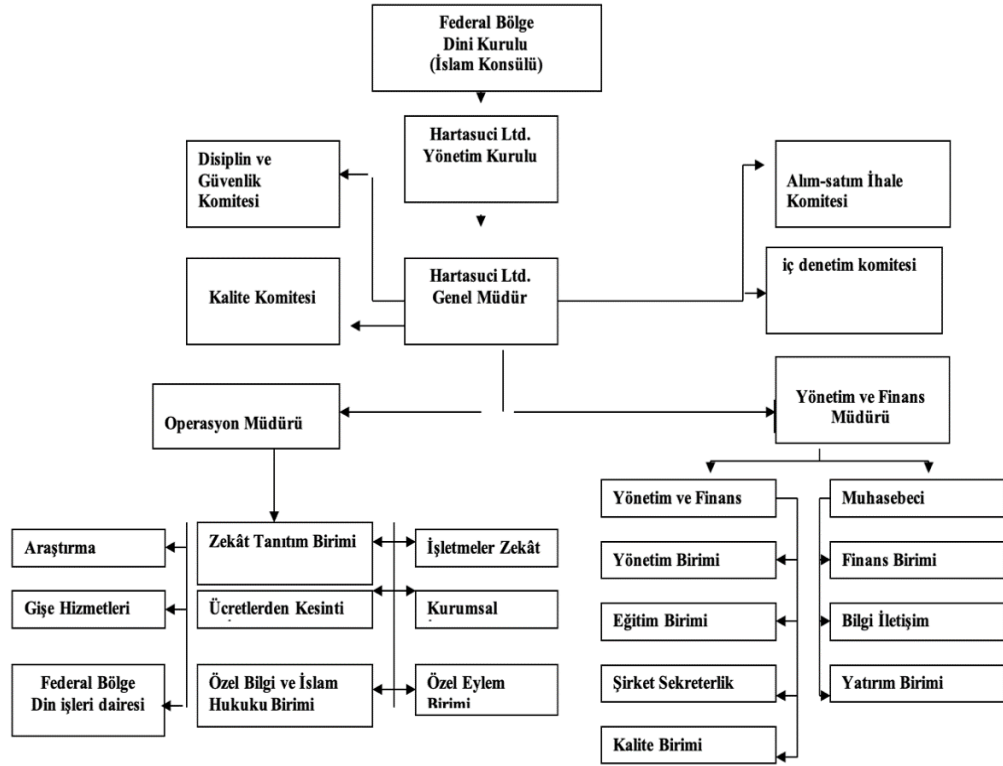
Federal Bölge Yönetimi İçinde Zekât Organizasyonu

Kaynak: Malezya'da Zekât Yönetimi: PPZ; Şensoy, (2008), s.6

Şekil 6

PPZ Malezya'da Zekât Yönetimi: PPZ Organizasyonel Hiyerarşisi

Kaynak: Malezya'da Zekât Yönetimi: PPZ ve Şensoy, (2008), s.7

2.4.1.3. Suudi Arabistan Krallığı Zekât, Vergi ve Gümrük Otoritesi

ZATCA (Zekât, Suudi Arabistan Krallığı Vergi ve Gümrük Otoritesi), Suudi Arabistan'da zekâtın nasıl hesaplandığını açıklar ve Şariat temellerini ile muhasebe prensiplerini açıklar (ZATCA, 2022, s.11). Suudi Arabistan'da zekâtın toplanmasıyla ilgili düzenleyici yapılar ve operasyonel protokoller, İslam'a dayalı derin köklü bir tarihsel ve yasal evrimi yansıtmaktadır, aynı zamanda küreselleşen ekonomik dinamiklere de uyum sağlamaktadır. Mevcut zekât yönetimi, bu zorunlu sadakanın toplanması ve dağıtımını optimize etmeyi amaçlayan reform ve düzenlemelerin bir sonucudur, bu da vatandaşların dini sorumluluklarını etkin ve dürüst bir şekilde yerine getirmesini sağlar.

Suudi Arabistan'daki zekât toplama sisteminin temelleri, 1951'de yayınlanan Kraliyet Kararnamesi'ne dayanmaktadır. Bu karar, zekâtın resmi olarak tanınması ve düzenlenmesinde önemli bir adımdır. Bu kararnamenin ardından zekât ve gelir Kurumu'nun kurulması, zekâtın sistematik bir şekilde yönetilmesinin temelini atmıştır.

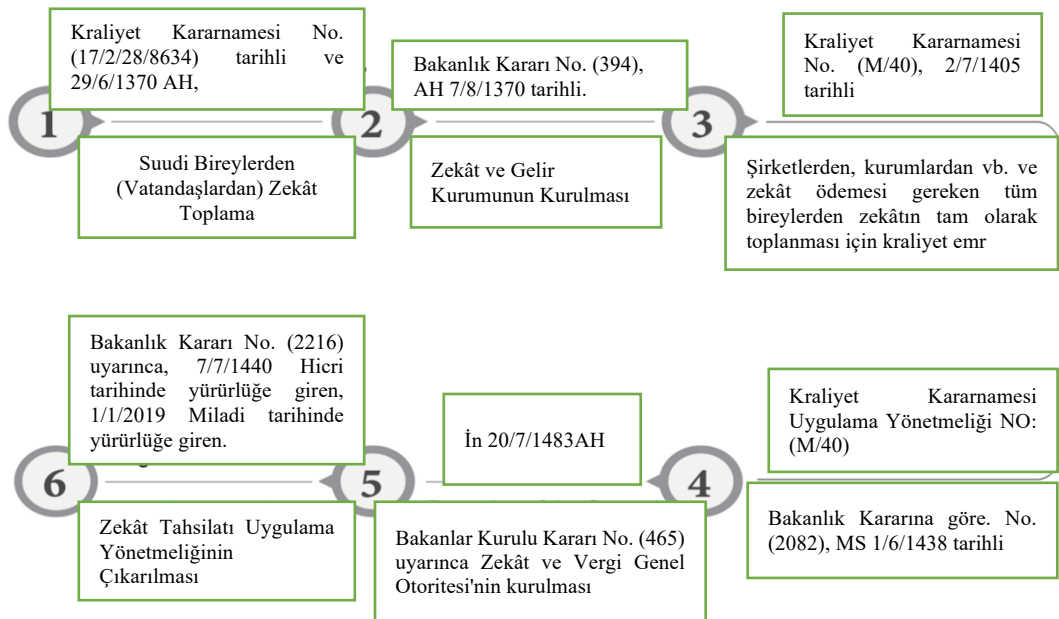
Zamanla, bir dizi kraliyet kararnamesi ve bakanlık kararları, zekâtın toplanması ve değerlendirilmesi için detaylı düzenlemeler ve standart prosedürler getirmiştir.

İşletmeler için, ZATCA, zekâtı nasıl tahmin edecekleri konusunda ayrıntılı yönergeler yayınlamıştır, bunlar tahmin edilen mükellefler için zekât hesaplama kuralları hakkında örnekler ve açıklamalar içermiştir. 2017'de yürürlüğe giren ve 2019'da yenilenen zekât toplama yönetmeliği, bu düzenleyici çabaların zirvesini temsil etmektedir (ZATCA, 2022). Bu yönetmelik, zekâtın toplanması için sağlam bir yasal zemin sağlamakta, bağışçıların sorumluluklarını ve değerlendirme ile ödeme prosedürlerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır. Bu düzenleme, zekâtın hesaplanmasında şeffaflık ve doğruluğun önemini vurgulamakta, muhasebe prensiplerine dayanmakta ve finansal verilerin doğruluğunu kontrol etmek için ileri teknolojilere dayanmaktadır.

Suudi Arabistan'daki işletmeler, zekâtı hesaplama konusunda genellikle doğrudan veya dolaylı yöntemlerden birini kullanırlar (ZATCA, 2022, s.35). Doğrudan yöntem, varlıkların ve yükümlülüklerin dikkatlice değerlendirilmesine dayanırken, dolaylı yöntem daha kapsamlı bir muhasebe perspektifine dayanır. Her iki yöntem de farklı ticari yapılar için uygun seçenekler sunar ve zekâtın doğru bir şekilde hesaplanmasını sağlar. Zekât, Vergi ve Gümrük Otoritesi (ZATCA), zekâtın toplanma sürecini denetler ve insan kaynakları kullanarak doğruluk ve etkililik sağlamak için çaba gösterir.

Şekil 7

Zekât Tahsilatı Düzenleme Aşamaları

Kaynak: ZATCA, (2022), s.3

2.4.1.4. Endonezya Muhasebe Enstitüsü

Endonezya Muhasebe Enstitüsü (IAI), Şeriata uygun mali tabloların hazırlanması ve sunulması için toplamda dokuz muhasebe standardını içeren dokuz standart yayınlamıştır. Bu standartlardan biri, zekât muhasebesini düzenleyen PSAK 109'dur (Efendi, 2022, s. 2; Hasibuan, 2016, s. 1; Ikatan Akuntan Indonesia, 2022, s.2). PSAK 109, zekât ve infak/sadaka işlemlerinin muhasebeleştirilmesine rehberlik etmeyi amaçlar. Bu standart, zekât, infak ve sedekah toplayan ve dağıtan kuruluşlar için geçerlidir ve bu kuruluşlar, zekât, infak ve sedekah varlıklarının oluşturulması ve doğrulanması için mevcut yasal düzenlemelere uymak zorundadır. Ancak, ana faaliyetleri zekât, infak ve sadaka olan olmayan kuruluşlara bu standart uygulanmaz (Hasibuan, 2016, s. 2; Nurhayati vd., 2022, s.2). PSAK 109, zekât ve infak/sadaka işlemlerinin tanınması, ölçülmesi, sunumu ve açıklanması konularını kapsar. Bu standart, zekâtın hesaplanmasıyla ilgilenmez; bunun yerine, zekâtın toplanması ve yönetilmesiyle ilgili muhasebeleştirme ve yönetim süreçlerini içerir (Efendi, 2022, s. 2). Ayrıca, zekât, infak ve sadaka varlıklarının sınıflandırılması, değerlemesi, muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve denetlenmesi için kurallar belirler. PSAK 109, 2010 yılında yayınlanmıştır ancak Endonezya'daki zekât yönetim kuruluşları (OPZ) bu standartı uygulamakta zorluklar yaşamıştır. Ana zorluk, nitelikli insan kaynağının eksikliğidir (Rahman, 2015, s. 144). Bazı OPZ'ler, PSAK 109'un zekât yönetimine ilişkin Şariat kurallarını yeterince yansıtmadığını düşünmektedir.

PSAK 109, 2022'de gözden geçirilmiş ve 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu revizyon, özellikle zekât, infak ve sadaka varlıklarının muhasebeleştirilmesini hedefler. Revizyonun amacı, PSAK 109'u zekât yönetimine ilişkin Şariat kurallarıyla daha uyumlu hale getirmek ve OPZ'lerin muhasebe uygulamalarını geliştirmektir (Ikatan Akuntan Indonesia, 2022, s. 30).

2.4.2. İslami Muhasebe Standartlarına Göre Zekât Hesaplamanın Farklı Yöntemleri

Zekât hesaplamanın çeşitli yöntemleri, zekât verme sorumluluğundaki bireyler veya kuruluşlar tarafından zekât miktarını tespit etmek amacıyla kullanılan çeşitli matematiksel formüllerdir. Bu hesaplama yöntemleri, zekât verilecek mal veya gelirin türüne, zekâtın hesaplandığı ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarına, zekât uzmanlarının görüşlerine ve zekât verenlerin kişisel tercihlerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Zekât hesaplama yöntemleri aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır.

Tablo 16*İslam Aleminde Kullanılan Zekât Hesaplama Yöntemleri Tablosu*

Yöntemin adı	Denklemi	Denklemi uygulayan merciler
<i>Net Yatırım Fonları Yöntemi</i>	Özkaynaklar ve uzun vadeli borçların toplamından duran varlıkların çıkarılmasıyla yapılır; bazı düzeltmeler gerekebilir.	MASB TRI-1; Kuveyt zekât dairesi, Suud krallığı zekât ve gelir genel heyeti.
<i>Net Zekâta Tabi Varlıkların Yöntemi</i>	Zekâta tabi varlıklar ile borçlar arasındaki fark esas alınır	AAOIFI.
<i>İşletme Sermayesi Yöntemi</i>	Dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki fark esas alınır; bazı düzeltmeler gerekebilir.	AAOIFI, MASB TRI-1, Sudan zekât divanı, Kuveyt zekât dairesi, Suud krallığı zekât ve gelir genel heyeti.
<i>Net Kâr Yöntemi</i>	Zekât yalnızca elde edilen kâr üzerinden hesaplanır	Yemen zekât kanunun (1999) Kuveyt zekât kanunu (2006)
<i>Net Zenginlik Yöntemi</i>	Şirketin net nakit, ticari ve yatırım varlıkları üzerinden zekât hesaplanır.	ElHuleyfi

2.4.2.1. Net Yatırım Fonları Yöntemi

Net yatırım fonları yöntemi aynı zamanda fon kaynakları veya yatırım sermayesi yöntemi olarak da anılır. Bu yaklaşım, zekât hesaplamalarında kullanılan bir yöntemdir (MASB TRI, 2006; El-Badawi ve Al-Sultan, 1992, s.73). Gelir ile karları, vergi makamlarına bildirildikleri şekliyle dikkate alır. Bu yöntem genellikle işletmeler ve girişimciler için kullanılır, çünkü işletme faaliyetlerinden elde edilen gelir ve karları hesaba katar. Bu, yalnızca elde tutulan varlıkların değerine odaklanmak yerine işletmenin finansal performansını yansıtmaya yardımcı olur. Net yatırım fonları yöntemi, zekât hesaplamalarında kullanılan bilançonun sol sütununu, yani fon kaynaklarını temsil eden bölümü dikkate alınır. Zekât temelini belirlemek için özkaynaklara zekâta tabi olmayan borçlar eklenir ve ardından zekâta tabi olmayan varlıkların değeri düşülür. Bu yöntem, zekâtın zorunlu olarak tahsil edilmesinden sorumlu personel, örneğin Zekât, Vergi ve Gümrük yetkilileri tarafından tercih edilir ve MASB tarafından da önerilir. AAOIFI, bu yöntemi eski standartlara göre öneriyordu (AAOIFI FAS 9), ancak yeni yayınlanan standartlarında bu yöntemi dahil etmemiştir (AAOIFI FAS 39, s.16). Suudi Arabistan zekât ajansı bu yöntemi kullanmaktadır (ZATCA, 2022).

Net yatırım fonları yöntemi aşağıdaki denklemde özetlenebilir:

$$\text{Zekât Matrahı} = (\text{özkaynaklar} + \text{Zekâta tabi olmayan borçlar}) - \text{Zekâta tabi olmayan varlıklar} \quad (2.1)$$

$$\text{Zekât Matrahı} = (\text{özkaynaklar} + \text{uzun vadeli borçlar}) - \text{duran varlıklar} \quad (2.2)$$

Net yatırım yöntemi, Zekât hesaplamalarında kullanılan bir yaklaşım olup hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. Bu yöntemin avantajlarından biri, finansal manipölasyonu önleyerek zekât kaçırma riskini azaltma kapasitesidir. Net yatırım yöntemi, işletmenin finansal performansını daha adil bir şekilde yansıtarak kar hesaplamalarını etkileyerek daha adil bir zekât hesaplama sağlar. Ayrıca, işletmenin Hawl (bir ay yılı) şartına uyumunu kolaylaştırır, bu da zekâtın zamanında ve düzenli olarak ödenmesini destekler. Ancak, net yatırım yönteminin dezavantajları da mevcuttur. Bu yöntem sadece belirli varlık türlerini içerir ve diğer zekâta tabi varlıklar için farklı hesaplama yöntemlerine ihtiyaç duyulabilir, bu da işletmenin daha karmaşık bir finansal yapıya sahip olduğunda sorunlara yol açabilir. Ayrıca, birden fazla finansman kaynağından gelen fonların zekât miktarını belirlemeyi karmaşık hale getirebilir ve işletmenin yıllık dalgalanmalara tabi olmasına neden olabilir.

Net yatırım yöntemi zekât hesaplamaları için birçok avantaj sunsa da dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve işletmenin özel koşullarına uygun olarak uygulanması gereken karmaşık bir yöntemdir. Bu nedenle, işletmelerin bu yöntemi anlamaları ve uygun şekilde uygulamaları önemlidir.

2.4.2.2. Zekâta Tabi Varlıkların Net Yöntemi

Zekâtın hesaplanmasında en yaygın kullanılan yöntem, Net zekâta tabi varlıklar yöntemidir. Bu yöntem, AAOIFI Şariat Standardı No. 35 gibi hukuki kaynaklar ve İslami standartlar temel alınarak geliştirilmiş olup, zekâtın hesaplanması üzerine yapılan birçok çalışma ve araştırmada da uygulanmıştır (AAOIFI SS 35, s.884). Zekâta tabi varlıkların net yöntemi, zekât matrahını belirlemek için doğrudan ve pratik bir yöntem olarak kabul edilir ve Müslüman hukukçuların görüşleriyle uyumludur. Bu sebeple, bu yöntem "Şariat'ın yöntemi" veya "âlimlerin yöntemi" de denir. Bu yöntemde zekât matrahı, zekâta tabi varlıklardan zekâta tabi borçların çıkarılması yoluyla hesaplanır.

$$\text{Zekât matrahı} = \text{Zekâta tabi varlıklar} - \text{Zekâta tabi borçlar} \quad (2.3)$$

Zekât ödemesi zamanında, kişinin borçlarını hesaplaması çok önemlidir. Daha sonra, bu borçlar toplam varlıklardan çıkarılmalıdır. Böylece, zekât ödenecek taban miktarı kesin olarak belirlenmiş olur. Bu sürecin sonucunda, kalan miktardan zekât yükümlülüğü, İslami kurallara göre belirlenen prensiplere göre ödenmelidir. Zekâta tabi net varlık yöntemi açıkça fark edilen bazı avantajlar sunmaktadır, özellikle anlaşılabilirlik sağlar. Mali tablolarda finansal unsurların doğrulandığından emin olduktan sonra, doğrudan net

zekâta tabi varlıkları belirleme olanağı sunar. Ayrıca, bu yöntem, zekâtın temel prensibine daha fazla uyum sağlar ve fıkıh bilginlerinin belirlediği kuralları dikkate alır. Ancak, bu yöntemin bazı sınırlamaları olduğunu belirtmek önemlidir. Temel olarak nakit para ve ticaret için saklanan malların zekâtını hesaplama amacıyla tasarlanmış olup, diğer türdeki zekâta tabi varlıkların değerlendirilmesi için uygun değildir. Ayrıca, zekât ödeyicilerinin manipülasyonlarına açık olabilir ve bu ödeyiciler, Zekât hesaplamasının temelini azaltarak görevlerini atlatmaya çalışabilirler. Bu, cari varlıkların değerini azaltarak veya cari borçların değerini yapay olarak artırarak ortaya çıkabilir.

Zekâta tabi net varlık yöntemi, anlaşılabilirlik ve İslami prensiplere uygunluk açısından açıkça avantajlar sunsa da değerlendirilebilir varlıkların kapsamı ve manipülasyon olasılığı gibi sınırlamaları göz önünde bulundurularak dikkatlice uygulanması gereken bir yöntemdir.

2.4.2.3. İşletme Sermayesi Yöntemi

İşletme sermayesi yöntemi, işletmelerin kısa vadeli varlıkları ile kısa vadeli borçları arasındaki farkı hesaplayarak, işletmenin likidite durumunu ve zekât yükümlülüğünü belirlemeye yarayan bir yöntemdir (MASB TRI, 2006; El-Badawi ve Al-Sultan, 1992, s.73).

İşletme sermayesi, işletmenin kısa vadeli yükümlülüklerini ödeyebilme gücünü gösterir. İşletme sermayesi pozitif ise, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemek için yeterli nakit veya nakde dönüştürülebilir varlıklara sahip olduğu anlamına gelir. İşletme sermayesi negatif ise, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödemek için yeterli kaynağı olmadığı anlamına gelir. Bu yöntem ayrıca İslam dini zekât matrahının hesaplanmasında da kullanılır. Net dönen varlık yöntemi adı verilen bu yöntem, ticari malların zekât hesaplamalarına dahil edilmesine imkân tanır. Bu yöntem, Sudan zekât odası, Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB), AAOIFI, Kuveyt zekât dairesi ve Suud krallığı zekât ve gelir genel heyeti gibi kurumlar tarafından kabul edilmiştir (Bashir, 2013, s.18; Bayt Al-zakah, 2011, s.138; MASB, 2006, s.11). Böylece işletmeler hem dini sorumluluklarını yerine getirirken hem de finansal raporlamalarında şeffaflığı sağlar (Balla ve Bashir, 2020, s.18), Dönen varlık yöntemi, zekât hesaplamasında basit ve pratik bir yol sunar, ancak bu yaklaşımın bazı önemli dezavantajları da göz önüne alınmalıdır. İlk olarak, bu yöntem, kişinin gerçek servetini tam olarak yansıtmaz.

Sadece dönen varlıklar ve kısa borçlar göz önünde bulundurulurken, duran varlıklar ve işletme uzun vadeli borçları hesaplamaya dahil edilmez. Bu, kişinin zekât ödeme yükümlülüğünün gerçek durumunu yansıtmayabilir.

Ayrıca, bazı işletmeler kısa vadeli finansmanı tercih edebilir ve bu nedenle negatif bir işletme sermayesine sahip olabilirler. Ancak bu, zekât ödemesi yapma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Dönen varlık yöntemi, işletmelerin finansal durumunu tam olarak yansıtmayabilir ve bu da zekât ödemesinin adaletli bir şekilde hesaplanmasını engelleyebilir.

2.4.2.4. Net Kâr Yöntemi

Net kâr yöntemi, zekât hesaplaması için temel oluşturan tahmini bir yaklaşıma dayalıdır (Abojeib vd., 2019, s.139). Hisse senedi yatırımları için varlık ve yükümlülük değerlemesi yerine kapsamlı bir varlık ve yükümlülük incelemesi gerektirmez. Bu yöntem, zekât borcunu belirlemede zorlanan hissedarlar için kullanılır, özellikle şirketin zekât ödemelerini zaten yapmış olduğu ve hissedarın yatırımını uzun vadeli olarak sürdürmeyi amaçladığı durumlarda geçerlidir. Hisse senedi yatırımları için zekât hesaplamada kullanılan net kâr yöntemi, zekâtın toplam yatırım miktarı yerine, yatırımdan elde edilen kâr üzerinden ödenmesi gerektiği düşüncesine dayanır.

Örneğin, bir şirketin yıllık net kârı 1.000.000 TL ise, zekât yalnızca bu tutar üzerinden (örneğin %2,5 oranında) hesaplanır ve 25.000 TL olarak ödenir.

Bu yaklaşım, zekâtın büyüme ve üretkenlik potansiyeline sahip servet üzerinden ödenmesi gerektiği ilkesine uygunluk gösterir (Manullang vd., 2021). Bu yöntemin temel avantajı, yatırımcının ödeme kapasitesine orantılı olarak zekât ödenmesini sağlaması ve yatırımın gerçek finansal faydasını dikkate almasıdır. Bu durum, değeri önemli ölçüde dalgalanabilen hisse senedi yatırımları için oldukça önemlidir; çünkü elde edilen gerçek kâr, yatırımcının mali kazancının daha doğru bir yansıması olabilir.

Bununla birlikte, bu yöntemin bazı sınırlamaları da mevcuttur. Net kâr yöntemi, yatırımın ekonomik etkisini tam olarak yansıtmayabilir; çünkü yalnızca gerçekleşen kârlara odaklanmakta ve yatırılan sermayenin potansiyel büyümesini göz ardı etmektedir. Ayrıca, yalnızca net kâra dayalı olarak zekât hesaplamak, hisse senedi değerinde önemli bir artış olmasına rağmen kârın gerçekleşmemesi durumunda zekât yükümlülüğünün eksik hesaplanmasına yol açabilir. Bu durum, hayır amaçlı dağıtılması gereken miktarın azalmasına neden olabilir ve zekâtın sosyal refah hedeflerini zayıflatır.

Net kâr yöntemi, zekât ödemelerini yatırımcının finansal faydasına uygun hale getirerek pratik bir avantaj sunar. Ancak, yatırımın büyüme potansiyelini tam olarak yansıtmayabilir ve zekâtın eksik hesaplanmasına yol açabilir. Yatırımcıların, zekât ödemelerinin ihtiyacı olanlara destek olma amacını tam anlamıyla yerine getirebilmesi için bu yöntemin avantaj ve sınırlamalarını dikkate alması önemlidir (Manullang vd., 2021).

2.4.2.5. Net Zenginlik Yöntemi

Net zenginlik yöntemi, farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin bilançolarını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, mantıksal yapısı, uygulama kolaylığı, sonuçların tutarlılığı ve çıktıların güvenilirliği gibi avantajlarıyla öne çıkmaktadır. Net zenginlik yöntemi, bankalar, ticari şirketler, İslami sigorta şirketleri, hizmet sektörü, üretim şirketleri, sanayi ve inşaat şirketleri gibi işletmeleri kapsadığı gibi serbest meslek sahiplerinin ve devletlerin de zekât hesaplamalarına uygun bir yöntemdir (El Huleyfi, 2020, s. 283). Zekât hesaplaması için bilanço esas alınır. Zekâta tabi net varlıkların kırkta biri zekât miktarını belirler. Net varlıklar, net nakit varlıkları, net ticari varlıkları ve net yatırım varlıklarının toplamından oluşur. Bu varlıklardan tam sahiplik payına sahip olunmayan kısımlar düşülür. Kalan tutarın %2,5'i zekâttır. Hicri takvime göre hazırlanan bilançolar için %2,5 oranı kullanılırken, Miladi takvime göre hazırlanan bilançolar için %2,577 oranı kullanılır (El Huleyfi, 2020, s. 283). Bu şekilde, net zenginlik yöntemi işletmelerin zekât hesaplamalarında etkin bir yöntem olarak kullanılabilir. Bu yöntem, bilanço verilerini temel alarak zekât miktarını belirlerken hem bireylerin hem de tüzel kişilerin zekât yükümlülüklerini karşılamak için kullanılabilir.

Net zenginlik yöntemiyle yapılan Zekât hesabının denklemi:

$$\text{Net nakit varlıklarının} + \text{Net ticari varlıkların} + \text{net yatırım varlıkları} * \%2,5 \quad (2.4)$$

Bir şirketin zekât hesaplaması, bilanço verilerine dayalı olarak aşağıdaki adımlarla gerçekleştirilir (El Huleyfi, 2020, s. 284–285).

- Varlıkların esas alınması: Zekât hesabı için, şirketin bilançosundaki varlıklar kısmı esas alınır. Kaynaklar kısmı ise bu hesaplamada göz ardı edilir.
- Varlıkların kategorilere ayrılması: Varlıklar kısmındaki tüm kalemler, ilgili niteliklere göre altı farklı kategoriye ayrılır.

- Zekâta tabi kategorilerin belirlenmesi: Bu aşamada, zekât hesabında dikkate alınacak olan varlık kategorileri belirlenir. Genellikle nakit, ticari varlıklar ve yatırımlar gibi zekâta tabi olan kategoriler göz önünde bulundurulurken, kira geliri, tüketim malları veya alacaklar gibi zekâta tabi olmayan kategoriler hesaba dahil edilmez.
- Tam mülkiyete sahip olunmayan varlıkların çıkarılması: Şirketin tam mülkiyetine sahip olunmayan varlıklar, hesaplamaadan çıkarılır. Bu adım, sadece şirketin tam sahibi olduğu üç zekâta tabi kategoriye odaklanmayı sağlar.
- Zekât miktarının belirlenmesi: Son aşamada, zekâta tabi net varlıkların kırkta biri hesaplanarak zekât miktarını belirler. Bu miktar, şirketin sahip olduğu zekâta tabi varlıkların değerine dayalı olarak hesaplanır.

Bu unsurlar, Net Zenginlik Yöntemi bağlamında zekâta tabi varlıkların belirlenmesinde kullanılır. Yöntem, bir işletmenin zekâta tabi varlıkları ile zekâttan muaf olan varlıklarının dikkatli bir şekilde ayrıştırılmasını ve buna göre zekâtın hesaplanmasını amaçlar.

Tablo 17

Net Zenginlik Yöntemi Altı Temel Unsur

İsimler	Muhasebe uygulaması	Zekât hükmü
Nakit Varlıklar	Kasadaki veya cari hesaptaki nakit	✓
Stok (Ticari Varlıklar)	Satılık gayrimenkuller, tamamlanmış ürünler, satışa hazırlanan ürünler, kısa vadeli hisse senetleri	✓
Yatırımlar	Yatırımlar, iştirakler, yatırım fonları, portföyler, yatırım hesapları, yatırım senetleri, Sukuk.	✓
Kiralık Varlıklar	Kiradaki gayrimenkuller, kiralanan varlıklar	⊗
Tüketim Varlıklar	Demirbaş (binalar, araç gereçler, otomobiller), ofis gereçleri, hammaddeler, tamamlanmamış ürünler, yedek parçalar, inşaat veya restorasyon halindeki gayrimenkuller, kullanılan programların lisansı gibi soyut varlıklar, ruhsat, isim hakkı, patent...	⊗
Alacaklar	Alacaklar (finansman, mukavele, selem) Alacak senetleri (kambyo, borç senedi, çekler) Diğer varlıklar, istihkak eden gelirler veya peşin ödenen giderler	⊗

Kaynak: El Huleyfî, (2020), s. 305

Net zenginlik yöntemi, alacakların tamamının hesaplamaya dahil edilmemesini savunmaktadır. Ancak, dört mezhebin tamamı, alacakların zekâta tabi olduğunu savunmaktadır.

Tablo 18*RAM Şirketinin 31 Aralık 2022 Tarihinde Finansal Durum Tablosu*

Aktif		Pasif	
Dönen Varlıklar	107.900	Kısa Vadeli kaynaklar	13.000
Nakit	40.000	Ticari borçları	5.000
Banka hesapları	50.000	Banka borçları	8.000
Alacaklar	7.900	Uzun Vadeli kaynaklar	14.000
Stoklar	10.000	Borçlanma	14.000
Duran varlıklar	15.000	Öz kaynak	85.900
Taşıtlar	8.000	Sermaye	80.000
Makine ve cihazlar	7.000	Net dönem karı	5.900
Aktif Toplamı	122.900	Pasif Toplamı	122.900

Kaynak: El Huleyfi, (2020), ss. 305-306

- Birinci prensip, bilançodaki kaynakların Zekât hesaplamasında kesinlikle dikkate alınmamasını belirtir.
- İkinci prensip, bilançonun varlıklar bölümündeki alacakların ve uzun vadeli varlıkların hesaplarının dikkate alınmamasını açıklar.
- Üçüncü adım, Zekâta tabi varlıkları belirlemek için geriye kalan varlıkların (nakit, banka hesapları, stoklar) toplandığı aşamadır. $40.000 + 50.000 + 10.000 = 100.000$
- Dördüncü adım, önceki adımda elde edilen zekât varlıklarının tam mülkiyetine sahip olmadığımızdan emin olmak için bilançonun dipnotlarını veya şirketin mali raporlarına başvurmayı içerir. Bu varlıklar arasında net mülkiyetle sahip olunan bir unsur belirlenmezse, önceki aşamada elde edilen sonuç dikkate alınır.
- Beşinci adım, bu aşamada elde edilen miktarın bize düşen zekât miktarı olduğunu belirtir. Modern ekonomik sistem içinde bilançonun muhtemelen Miladi takvime göre hazırlandığı bir bağlamda, bu miktarın %2,577 ile çarpılmasıyla net zekât miktarına ulaşılır: $100.000 \text{ TL} \times \%2,577 = 2.577 \text{ TL}$.

Bilanço verilerine dayalı zekât hesaplama yöntemi, birçok avantaj sunmaktadır. Öncelikle, bu yöntem şeffaflık ve tutarlılık sağlar. Şirketin mali tabloları denetlenmiş ve doğrulanmış olduğu için, zekât hesaplaması şeffaf olur. Şirketin finansal kayıtlarına dayandığı için hesaplamaların nasıl yapıldığı kolayca izlenebilir ve denetlenebilir. Tam mülkiyete sahip olunmayan varlıkların çıkarılması ve sadece zekâta tabi varlıkların dikkate alınması da hesaplamaların doğruluğunu artırır.

Ancak, bu yöntemin dezavantajları da göz ardı edilmemelidir. Varlıkların kategorilere ayrılması ve tam mülkiyete sahip olunmayan varlıkların çıkarılması işlemi karmaşık ve

zaman alıcı olabilir, özellikle büyük ve çok sayıda varlığa sahip şirketler için bu süreç daha da zorlu hale gelebilir. Detaylı analiz ve hesaplama süreci insan hatası riski taşır; yanlış kategorilendirme veya mülkiyet hesaplamalarında yapılan hatalar, zekât miktarının yanlış hesaplanmasına yol açabilir.

Ayrıca, bu yöntem kaynaklar kısmını göz ardı ettiğinden, bazı finansal yükümlülükler veya borçlar dikkate alınmayabilir, bu da şirketin gerçek mali durumu hakkında eksik bilgiye neden olabilir. Net Zenginlik Yöntemi'nin İslam fıkhi prensipleriyle uyumlu olmadığı düşünülmektedir, çünkü borçlar ve alacaklar zekât hesaplamasına dahil edilmemektedir. Bu durum, hissedarların dini yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmediğini ve şeriat hükümleriyle çeliştiğini göstermektedir.

Bu yönteme örnek eklenmesinin amacı, yöntemin farklılığını ve şeriatla uyumsuzluğunu açıklamaktır. Diğer yöntemlere örnek verilmemiştir, çünkü İşletme Sermayesi ve Net Yatırım Fonları Yöntemleri bilinen ve aynı sonuçları veren yöntemlerdir. Net Zenginlik Yöntemi ise yeni bir yaklaşım sunduğu için detaylandırılmıştır. Ancak, bu yöntem çalışmanın ana odağı olmadığından, eklenen örnek yalnızca açıklamayı desteklemek ve anlaşılabilirliği artırmak amacıyla dahil edilmiştir.

2.4.3. AAOIFI ve MASB Zekât Hesaplama Standartları

2.4.3.1. AAOIFI FAS 39

Bu standart, Finansal Muhasebe ve Şeriat Standartları (AAOIFI) FAS 39, SS 35, Zekât belgesinin yerine geçerek önemli bir ilerleme sunmaktadır.

Tablo 19

Zekât Hesaplaması ve Dağıtım Tablosu

Varlık/ borç	Değerlemenin temeli		Atama			Değerlemenin temeli		Atama		
Varlıklar	Muhasebe Amaçları için (Sadece Açıklamalı)	Muhasebe Defter Değeri	Özkaynaklar	Azınlık Payı	Yarı Özkaynak	Zekât Amaçları için (Sadece Açıklamalı)	Zekât Amaçları	Özkaynaklar	Azınlık Payı	Yarı Özkaynak
Nakit ve Nakit Benzerleri	Tarihsel Maliyet, Gerçeğe Uygun Değer	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçekleşebilir Değer	xxx	xxx	xxx	xxx

Tablolar Devamı

Alacaklar	Nominal Değeri ⁷ eksik düzeltilmemiş ertelenmiş kar ⁸ - kredi zararları ödeneği net ⁹	xxx	xxx	xxx	xxx	Nominal Değeri- Kredi Zararları ödeneği net ¹⁰	xxx	xxx	xxx	xxx
Ticaret Amaçlı Varlıklar	Maliyet ve Net Gerçekleşebilir değer arasından daha düşük olanı	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçekleşebilir değer	xxx	xxx	xxx	xxx
Envanterler (Stoklar)	Maliyet ve Net Gerçekleşebilir değer arasından daha düşük olanı	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçekleşebilir Değer	xxx	xxx	xxx	xxx
Menkul Kıymetler	Gerçeğe Uygun Değer / İtfa Edilmiş Maliyet	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçeğe Uygun Değer	xxx	xxx	xxx	xxx
Satılık Gayrimenkul	Gerçeğe Uygun Değer / Tarihi Maliyet Eksi Amortisman	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçeğe Uygun Değer	xxx	xxx	xxx	xxx
Kiralık Gayrimenkul / Kendi Kullanımı	Gerçeğe Uygun Değer / Tarihi Maliyet Eksi Amortisman	xxx	xxx	xxx	xxx	Uygulanamaz	xxx	xxx	xxx	xxx
Sukuk Yatırımı	Gerçeğe Uygun Değer / İtfa Edilmiş Maliyet	xxx	xxx	xxx	xxx	Dayanak varlıkların / net varlıkların niyet ve niteliğine göre	xxx	xxx	xxx	xxx
Diğer Yükümlülükler	İlgili Finansal muhasebe standartlarına göre	xxx	xxx	xxx	xxx	Gerçekleşebilir değer	xxx	xxx	xxx	xxx

⁷ Bu, alacakların başlangıçta kaydedildiği veya anlaşıldığı değeri ifade eder. Yani, müşteriden tahsil edilmesi beklenen ana para miktarını temsil eder.

⁸ Bu, bir işletmenin alacaklarını hesaplarken karşılıklı olarak kaydedilen ancak henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş karları ifade eder. Bir alacak işlemi sırasında elde edilen karların tam olarak gelir olarak kaydedilmeden önceki miktarıdır.

⁹ Bu, işletmenin tahsil edememe riskine karşı bir karşılık ayırdığı hesaptır. Yani, müşterilerin ödemelerini yapamama olasılığına karşı rezerve edilen fonları ifade eder.

¹⁰ Bu, işletmenin tahsil edememe riskine karşı bir karşılık ayırdığı hesaptır. Yani, müşterilerin ödemelerini yapamama olasılığına karşı rezerve edilen fonları ifade eder.

Tablolar Devamı

Cari Hesaplar	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxx	xxx	xxx	xxx	Defter Değeri	xxx	xxx	xxx	xxx
Zekât için ayarlanabilir borçlar ve diğer yükümlülükler	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxx	xxx	xxx	xxx	Değeri	xxx	xxx	xxx	xxx
Zekât İçin Ayarlanamayan Borçlar Ve Diğer Yükümlülükler	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxx	xxx	xxx	xxx	Uygulanamaz	Sıfır	Sıfır	Sıfır	Sıfır
Karşılıklar Ve Yapıcı Yükümlülükler	Gerçeğe Uygun Değer	xxx	xxx	xxx	xxx	Uygulanamaz	xxx	xxx	xxx	xxx
Toplam		xxx	xxx	xxx	xxx		xxx	xxx	xxx	xxx
Zekât Matrahı: @_ %							xxx	xxx	xxx	xxx
Diğer Zekâtlar (varsa) ¹¹							xxx	xxx	xxx	xxx
Toplam Zekât							xxx	xxx	xxx	xxx

Kaynakça: AAOIFI (2023)

Tablo 20

Muhasebe ve Zekât Amaçlı Değerleme Temelleri Karşılaştırması Tablosu

Toplam varlık/ borç	Değerlemenin temeli	Değerlemenin temeli
Varlıklar	Muhasebe Amaçları için (Sadece Açıklamalı)	Zekât Amaçları için (Sadece Açıklamalı)
Nakit ve Nakit Benzerleri	Tarihsel maliyet, gerçeğe uygun değer	Gerçekleşebilir değer
Alacaklar	Nominal değeri ¹² eksik düzeltilmemiş ertelenmiş kar ¹³ - kredi zararları ödeneği net ¹⁴	Nominal değeri- kredi zararları ödeneği net ¹⁵

¹¹ Diğer zekâtlar, işletmenin zekâta tabi diğer varlıklarını kapsamaktadır. örneğin, hayvanlar, tarımsal ürünler, maden kaynakları vb.

¹² Bu, alacakların başlangıçta kaydedildiği veya anlaşıldığı değeri ifade eder. Yani, müşteriden tahsil edilmesi beklenen orijinal borç miktarını temsil eder.

¹³ Bu, bir işletmenin alacaklarını hesaplarken karşılıklı olarak kaydedilen ancak henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş karları ifade eder. bir alacak işlemi sırasında elde edilen karların tam olarak gelir olarak kaydedilmeden önceki miktarıdır

¹⁴ Bu, işletmenin tahsil edememe riskine karşı bir karşılık ayırdığı hesaptır. Yani, müşterilerin ödemelerini yapamama olasılığına karşı rezerve edilen fonları ifade eder.

¹⁵ Bu, işletmenin tahsil edememe riskine karşı bir karşılık ayırdığı hesaptır. Yani, müşterilerin ödemelerini yapamama olasılığına karşı rezerve edilen fonları ifade eder.

Tablolar Devamı

Ticaret Amaçlı Varlıklar	Maliyet ve net gerçekleştirilir değer arasından daha düşük olanı	xxxxx	Gerçekleştirilir değer	xxxxx
Envanterler	Maliyet ve net gerçekleştirilir değer arasından daha düşük olanı	xxxxx	Gerçekleştirilir değer	xxxxx
Menkul Kıymetler	Gerçeğe Uygun Değer / İtfa Edilmiş Maliyet	xxxxx	Gerçeğe Uygun Değer	xxxxx
Satılık Gayrimenkul	Gerçeğe Uygun Değer / Tarihi Maliyet Eksi Amortisman	xxxxx	Gerçeğe Uygun Değer	xxxxx
Kiralık Gayrimenkul / Kendi Kullanımı	Gerçeğe Uygun Değer / Tarihi Maliyet Eksi Amortisman	xxxxx	Uygulanamaz	Sıfır
Sukuk Yatırımı	Gerçeğe Uygun Değer / İtfa Edilmiş Maliyet	xxxxx	Dayanak varlıkların / net varlıkların niyet ve niteliğine göre	xxxxx
Diğer	İlgili Finansal muhasebe standartlarına göre	xxxxx	Dayanak varlıkların / net varlıkların niyet ve niteliğine göre	xxxxx
Yükümlülükler				
Cari hesaplar	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxxxx	Defter değeri	xxxxx
Zekât için ayarlanabilir borçlar ve diğer yükümlülükler	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxxxx	Defter değeri	xxxxx
Zekât için ayarlanamayan borçlar ve diğer yükümlülükler	Defter değeri = nominal değer eksi geri ödemeler	xxxxx	Defter değeri	xxxxx
Karşılıklar ve yapıcı yükümlülükler	Gerçeğe Uygun Değer	xxxxx	Uygulanamaz	xxxxx
Toplam		xxxxx		xxxxx
Zekât matrahı: @_%				xxxxx
Diğer Zekâtlar (varsa)				xxxxx
Toplam Zekât				xxxxx
Paydaşlar (toplam ve hisse başına)				xxxxx
Azınlık Payı				xxxxx
Farklı türdeki yarı-sermaye / katılımcı paydaşlar				xxxxx
Toplam				xxxxx

Muhasebe ve zekât amaçlı değerlendirme temelleri birbirinden farklıdır; zekât hesaplanırken Şariat tarafından belirlenen değerlendirme kriterleri esas alınmalıdır. AAOIFI 35 standardı, zekâta tabi olan ve olmayan varlıklar hakkında ayrıntılı bilgiler sunar ve zekâtın hesaplanmasında hangi borçların düşülmesi gerektiğini açıklar. Aşağıdaki tablo, bu detayları net bir şekilde göstermektedir.

Tablo 21

AAOIFI Şeriat Standartına Göre Zekât Bilançosu

Unsurlar		AAOIFI	
Duran varlıklar	Araziler, binalar, makineler, teçhizatlar, ekipmanlar, patent hakları, markalar, vb.	⊗	İşletme faaliyetlerinde kullanılan binalar, ekipmanlar, patent hakları, markalar, bilgisayar yazılımları gibi duran varlıklar veya işletme amaçlı edinilen taşınır mallar (ticaret için hazırlananlar dışında) üzerinde zekât ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.
	gayrimenkul, ulaşım araçları gibi kiralanan varlıklar	✓	Yıl sonunda harcamanın gerçekleşmediği gelir, zekât 'a tabi diğer varlıklarla birleştirilerek zekât hesabına dahil edilmesi gerekmektedir.
	Gayrimenkul yatırımları	✓	Bu varlıkların yıl sonunda harcanmayan gelirleri, zekât 'a tabi diğer varlıklara eklenerek zekâta tabi tutulmalıdır.
Gelir getirici duran varlıklar	Devam eden sermaye projeleri (ticari amaçlar taşımayanlar)	✓	Bu tür bir projenin uygulama aşamalarından bazılarında gelir elde edilmesi durumunda, bu gelirlerin harcanmayan kısmı üzerinden zekât ödenmesi gerekmekte olup, yıl sonunda zekâta tabi varlıklar arasına eklenmelidir. Eğer bu tür projeler ticari amaçlar doğrultusunda gerçekleştiriliyorsa.
	Elde Tutma Amacıyla Hisse Senedi Yatırımları	✓	Eğer şirket aracılığıyla her bir hissenin zekâta tabi varlıkların (nakit, ticari mallar ve geri ödenmesi gereken borçlar) tam miktarını bildirme imkânı varsa, zekât bu miktar üzerinden tahsil edilebilir. Aksi takdirde, zekât tahmin yoluyla hesaplanması gereken zekâta tabi varlıkların her bir hissenin payına düşen kısmı üzerinden tahsil edilmelidir. Eğer şirketin zekâta tabi varlıkları yoksa, yıl sonunda kalan net gelir üzerinden zekât ödenmesi zorunludur. Ticari olmayan amaçlarla tutulan hisseler için, hisse yatırımlarının değer kaybı için zekâta tabi varlıklardan herhangi bir ayrıştırma yapılması gerekmemektedir. Ticari amaçla edinilen hisseler için ise ticaret malları hakkındaki düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir.
	İştirak Edilen Şirketlerin Hisse Senetlerine Yatırım	✓	Eğer iştirak edilen şirket doğrudan kendi zekâtını ödemezse, ana şirket iştirak edilen şirketin zekâtını bağımsız bir şekilde hesaplar ve kendi iştirak payına denk gelen zekâtını öder. İştirak edilen şirketin zekâtının geriye kalan kısmı ise diğer pay sahipleri tarafından (azınlık hissedarlar) ödenmelidir.
	Kasa Nakitleri	✓	Eğer bu fonlar yabancı para cinsinden ise, zekât, ödeme tarihinde geçerli olan döviz kuru üzerinden yerel para birimi cinsinden ödenmelidir.
Nakit ve Nakit Benzerleri	Altın ve gümüş varlıkları	✓	Bu varlıklar üzerindeki zekât, net ağırlıklarına veya nakit değerlerine göre değerlendirilmelidir.
	cari hesaplarından	✓	İşletmeler, bu hesapları kesinlikle tahsil edilecek alacaklar olarak kabul edileceğinden, diğer kurumlardaki cari hesaplarından zekât ödemelidirler. Şirket bu tür hesaplardan faiz elde ettiğinde (bu, yasak olmasına rağmen), ana miktar üzerinden zekât ödemesi yapmalı ve faiz miktarının tamamı hayır kurumuna bağışlanmalıdır.
	Banka bakiyeleri	✓	Bu hesap sahipleri, bu hesapların kısa vadeli veya uzun vadeli mevduatları temsil etse de zekâtı bakiyeleri ve yatırım gelirleri üzerinden ödemelidirler. Bununla birlikte, faaliyetin doğasını kontrol etmek tavsiye edilir. Şirket bu tür hesaplardan faiz elde ettiğinde (bu, yasak olmasına rağmen), ana miktar üzerinden zekât ödemesi yapmalı ve faiz miktarının tamamı hayır kurumuna bağışlanmalıdır.
	Yatırım Hesapları	✓	Tahviller: Tahvil maliyeti üzerinden zekât hesaplanmalıdır ve faiz geliri tamamıyla hayır kurumuna bağışlanmalıdır.
	Taavillar, sukuk'lar, fonlar	✓	Farklı türdeki yatırım Sukuk'ları: Sukuk sahipleri, bu Sukuk'ların altında yatan varlıkların değeri üzerinden zekât hesaplamalıdır. Farklı formlardaki yatırım fonları: zekât, fonun altında yatan varlıkların toplam değeri üzerinden hesaplanmalıdır.

Tablolar Devamı

Ham maddeler	Eğer ham maddeler kusurlu değilse	✓	Ham maddelerin mevcut halleriyle veya üretim sonrası veya başka bir şekilde satılması durumunda, zekât ödemesi gerekiyorsa, bu malların edinilmesi için kesinlikle bir alım işlemi yapılması gerekmez; sadece bu malları satma niyeti yeterlidir. Ham maddeler, bulundukları pazarın satış fiyatına ve satış şekline (perakende veya toptan) göre değerlendirilmelidir.
	Eğer ürün kusurlu ise	✓	Böyle bir malın kusurlu olduğu durumda, bu malın piyasadaki satış fiyatına ve satış yöntemine (perakende veya toptan veya her ikisi de öne çıkıyorsa her ikisi) göre değerlendirilecektir.
	Yavaş Dönen Varlıklar	✓	Eğer söz konusu mal yavaş dönen bir varlık ise, bu malın zekât hesaplaması mevcut piyasa fiyatı ve mevcut durumu üzerinden yapılabilir. Bu tür varlıklar için bir karşılık ayrıldığında, bu karşılık aktiften düşülmemelidir.
Yıl sonu ham madde stokları		✓	Üretim sürecine girmeden önce, piyasa değeri üzerinden zekât hesaplaması yapılmalıdır.
		⊗	Üretim sürecine girmeyenler ise, yakıt ve temizlik ürünleri gibi üretim ürünlerinin bileşenlerini temsil etmeyen veya bileşen olarak kalan malzemeler için zekât gerekmemektedir.
Ticaret için hazırlanan mamul ve yarı mamul ürünler		✓	Ticaret için hazırlanan mamul ve yarı mamul ürünler zekâta tabidir. Mamul ve yarı mamul ürünler mevcut durumlarına ve piyasa değerlerine göre değerlendirilmelidir.
Ambalaj malzemeleri		⊗	Bu malzemeler ayrıca ticaret için hazırlanmamışsa, zekât için malların değerlendirilmesine dahil edilmemelidir. Ancak, bu malzemeler malların değerini artırıyorsa, dahil edilmelidir.
Teslimat Aşamasındaki Mallar		✓	Bu tür malların değerlemesi, zekât ödeme günündeki piyasa fiyatı üzerinden yapılacaktır; eğer piyasa değeri bilinmiyorsa, satın alma fiyatı üzerinden değerlendirilecektir.
Devam Eden İnşaat Çalışmaları		✓	Zekâtın ödendiği gün, devam eden inşaat çalışmaları mevcut piyasa fiyatına göre değerlendirilecektir.
Yedek Parçalar		⊗	Bu tür mallar zekâta tabi değildir.
Satılacak Mallar		✓	Bu malların değerlemesi, bulundukları yerin piyasa satış fiyatına göre yapılmalıdır.
Belge Kredileri ile İthal Edilen Mallar, Kredi Kurulum Ücretleri ve Aracı Bankalar Tarafından Tutulan Tutarlar da Dahil Olmak Üzere, Ajans Tarafından Kapsanan Varlıklar		✓	Zekât, kredi tutarlarına uygulanmalıdır, ücretler üzerinden değil. Mallar alındığında ise zekât, piyasa değeri üzerinden ödenmelidir.
Belge kredileri lehine kuruma hazırlanan ihracat mallar		⊗	Kredi miktarları zekâta tabi değildir ve henüz tahsil edilmediği için zekâta tabi mallardan düşülmez.
Ticaret için hazırlanan maddi olmayan duran varlıklar: telif hakkı, patent, marka ve bilgisayar yazılımları...		✓	Bunlar ticari mallar oldukları için zekâta tabi olmalıdır.
Alacaklar	Geri ödenebilir alacaklar	✓	Alacak nakit ise, şirketin yıllık olarak zekât ödemesi gerekir, çünkü şirket bu alacağı kesinlikle tahsil edecektir, alacağın vadesi gelip gelmemesi önemli değildir.
	Geri ödenemez alacaklar	✓	Geri ödenemez alacaklar ve şüpheli alacaklar konusunda, şirket bu alacakları tahsil ettikten sonra bir yıl geçmedikçe zekât ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır.
	Özel alacak	✓	Tahsil edildiğinde, şirket özel bir alacak için geçmiş tüm dönemler için zekât ödeme yükümlülüğü taşır. Eğer özel bir alacak kısmen şüpheli ise ve şüpheli alacaklar için bir karşılık ayrılmışsa, bu alacağın şüpheli kısmı, başlangıçta bu varlıkların toplam değerine dahil edilmişse, zekât verilebilir varlıklardan düşülebilir.
	Faizli alacak	✓	Şirket, sadece anapara üzerinden zekât ödemekle yükümlüdür ve faiz gelirinin tamamını hayır kurumuna bağışlanmalıdır. Ancak, faizli mevduat ve krediler ile makbuzların iskonto edilmesi gibi işlemlerin kesinlikle yasak olduğunu ve kaçınılması gerektiğini unutmamak önemlidir.
Borçlular alıcılar		✓	Şirket, mal veya hizmet satışından kaynaklanan alacaklarından zekât ödemekle yükümlüdür. Bu konuda, yukarıda belirtilen hususlara gereken önem verilmelidir.

Tablolar Devamı

Keşif, kredi ve alacak senetleri Alacak senetleri dahil olmak üzere, diskonto edilmiş tahviller ve kabul edilmiş senetler	✓	Zekât, tahvilin satın alınan değeri üzerinden ödenmelidir, faizler ise yasak olmasına rağmen, hayır işleri için verilmelidir.
Fişler (faturalar ve ödeme emirleri)	✓	Fişler (faturalar ve ödeme emirleri) üzerinden yapılan zekât ödemesi, belgedeki asıl tutarın yanı sıra fiyatına eklenen artış miktarını içermelidir. Bu özellikle, belgenin bir malın kredi ile satışını temsil ettiği durumlarda geçerlidir. Önemli olan nokta, belge ile temsil edilen alacağın vadesiz veya vadeli olup olmadığının, zekât ödemesi açısından fark etmemesidir, çünkü geri alınması genellikle sorunsuzdur. Eğer belge faiz içeriyorsa, faizlerle ilgili yukarıda belirtilen kuralların titizlikle uygulanması gerekmektedir.
Teminat depozitosu	✓	Bu, müşterinin kararlılığını onaylamak için ödediği avans miktarıdır. Bu miktar, müşterinin işlemi sonlandırdıktan sonra geri çekilmesi durumunda meydana gelebilecek herhangi bir zararı karşılaması amaçlanır. Bu miktar üzerinden ödenmesi gereken zekât, müşteri tarafından ödenmelidir. Eğer bu miktar bir vadesiz hesaba yatırılırsa, yatırılan miktar 'yatırım hesabı' kurallarına tabi olacaktır.
İcra teminatı	✓	İcra teminatı, bir işletmenin bir sözleşmenin uygulanmasını garantilemek için başka bir işletmeye yatırdığı bir miktar paradır. Bu miktarı alan işletme, bu ödeme üzerinden zekât kesilmelidir. Ancak, bu miktarın sahibi, geri ödeme yapılmadan önce yatırım yapma izni verilmişse, bu miktarı yatırım olarak kullanmadan önce yıllık olarak kendi varlıkları içinde zekât ödemelidir. Geri ödeme yapılmadan önce birkaç yıl geçerse, her yıl bir yıllık zekât ödemesi yapılmalıdır. Eğer böyle bir miktar yatırım hesabına yatırılmışsa, bu miktar, yatırım hesabının yukarıda belirtilen Yatırım Hesabı kurallarına tabi olur.
Telefon ve elektrik gibi hizmetler için verilen teminatlar veya işyerleri ve ekipman kiralama için ödenen teminat.	✓	Zekât, bu teminat miktarı geri ödendiğinde ve yıllık olarak ödenmelidir. Eğer geri ödeme öncesinde bu miktarın yatırıma dönüştürülmesine izin verilmişse, zekât ödemesi, yatırım hesabının yukarıda belirtilen kurallara uygun bir şekilde yapılması kaydıyla ödenmelidir.
Verilen sipariş Avans	✓	Alıcının zekât ödemesine tabi varlıklardan düşülmelidir, satıcı ise zekâtı, zekâta tabi varlıklarının bir parçası olarak ödemelidir, çünkü avans miktarı satıcıya olan tahsil edilebilir bir alacak olarak kabul edilir ve satıcının varlıklarının bir parçasını oluşturur.
Sözleşmelere dayalı olarak yapılan avans ödemeleri	⊗	Bu avanslar, müşterilerin taahhütlerini onaylamak ve işletme tarafından sözleşmenin yerine getirilmesini garanti altına almak amacıyla yapılır. Ancak, diğer avans türlerinin aksine, genellikle sözleşme imzalanırken yapılan avanslar üzerinden zekât ödenmez, çünkü ödendikten sonra artık işletmenin mülkiyetinde değildir.
Ön ödemeler	⊗	Bu tutarlar, gelecekteki finansal dönemler için yapılan harcamaları temsil etmektedir ve artık işletmenin mülkiyetinde olmadıkları için genellikle zekât ödemesi gerektirmezler.
Tahsil edilecek gelir	✓	Cari dönemde oluşan ancak tahsil edilmeyen ve alacaklar üzerinden zekât uygulamasına tabi olan gelir akışlarını ifade eder.
Murabahah ¹⁶ Alacakları veya Murabahah borçlular	✓	alıcıların ödemesi gereken tutarı ifade eder. Bu durumda, Zekât, karlar dahil olmak üzere toplam tutar üzerinden ödenmelidir.
İşletme tarafından satın alınan ve henüz teslim alınmayan Selem ¹⁷ mallarının borçlular (alıcıları)	✓	Malın ticari amaçla satın alınması durumunda şirketin Selem sermayesinin zekâtını ödemesi gerekir. Mallar kullanım veya gelir elde etme amacıyla satın alındığında yukarıda belirtilen kuralların uygulanması gerekir. Malın satıcısı tarafından alınan Selem sermayesi bakımından bu gelir, satıcının nakit varlıkları kapsamında zekât 'a tabidir.

¹⁶ Murabahah, fıkıh terimi olarak alış fiyatı veya maliyet üzerine belirli bir kar ilavesiyle yapılan bir tür güvене dayalı satış sözleşmesini ifade eder.

¹⁷ İstisna ise bir kişinin belirlenmiş niteliklere sahip bir ürünü ücret karşılığında önceden belirlenen bir süre içinde imal etmesi için yapılan sözleşmeyi tanımlar.

Tablolar Devamı

İşletme tarafından Istisna'a ¹⁸ yöntemiyle satılan malın borçluları	✓	Bu, istisnaya yöntemiyle satılan malların teslim tarihlerinde kuruma borçlu olan miktarın dengesini temsil eder. Bu miktarlar, zekât 'a tabi varlıkların bir parçasıdır ve bunlar üzerinden Zekât, bunların nakit varlıklar kategorisinde bulunmaları nedeniyle ödenmelidir.
İşletme tarafından satın alınan Istisna'a yöntemiyle alınan malların borçluları	✓	Bu mallar ticari amaçlarla satın alındığında, bu mallarla ilgili olan alacak (Kurumun satıcıya ödemeyi taahhüt ettiği tutar), zekâta tabi varlıkların içinde yer almalıdır.
Ticari amaçlarla yapılan hisse senedi yatırımı	✓	Bu, ticaret amaçlarına yönelik olan varlıklar için uygulanan Zekât oranına tabi olmalıdır. Değerlendirme piyasa fiyatı üzerinden yapılmalıdır, ancak bu hisse senetleri için bir piyasa olmaması durumunda, değerlendirme uzmanlar tarafından yapılabilir.
Pasif (kaynaklar)		
Uzun Vadeli Yükümlülükler	⊗	Bu yükümlülükler genellikle sabit varlıkların satın alınımından kaynaklanır.
Kısa Vadeli Borçlar: bir yıl içinde ödenmesi gereken borçları ifade eder.	✓	İşletmenin borçları, zekâta tabi varlıkların ticari amaçlarla elde edilmesinden kaynaklanıyorsa, zekât matrahından düşülmelidir.
	⊗	İşletmenin borçları, zekâta tabi olmayan sabit varlıkların elde edilmesinden kaynaklanıyorsa, Zekât matrahından düşürülmemelidir.
		Zekâta tabi varlıkların elde edilmesinden kaynaklanan borcun miktarını belirlemek zor olduğunda, zekât matrahından düşülmesi gereken bu borcun değerlendirmesinde zekâta tabi varlıkların toplam varlıklara oranı kullanılmalıdır. Örneğin, zekâta tabi varlıklar toplam varlıkların %40'ını oluşturuyorsa, toplam borçların %40'ı zekât matrahından düşülmelidir.
Cari Hesaplar	⊗	Eğer şirketin borcu, faiz içeren bir uygulama gibi Şeriata aykırı bir yöntemden kaynaklanıyorsa, ödenmemiş faizler zekâta tabi varlıklardan düşülmemelidir, çünkü kabul edilemez taahhütler Şeriat tarafından tanınmış bir borca yol açamazlar.
	✓	Cari Hesap Bakiyeleri, bu hesapların açıldığı işletmelerin zekâta tabi varlıklarından düşülmelidir. Benzer şekilde, yatırım hesaplarının sermayesi ve kazançları da zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir. Ancak, işletme tarafından alınan fon yöneticisinin payı veya şirket tarafından tahsil edilen acente ücretleri düşülebilir tutar dışında tutulur.
Tedarikçiler	✓	Bu, zekât hesaplaması yılında işletmenin tedarikçilerine olan borç miktarını ifade eder. Genellikle mal, ekipman veya hizmet alımından kaynaklanan bu miktarlar, zekâta tabi varlıklardan çıkarılmalıdır.
Selem ile satılan mal tedarikçileri	✓	Bu, işletmeden Selem aracılığıyla mal satın alan ancak henüz teslim almayan kişileri ifade eder. Mal, henüz teslim edilmediği için bir borcu temsil eder ve bu nedenle Selem sermaye miktarı, Zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir.
Istisna'a ile satılan malların tedarikçileri	✓	İşletme tarafından malları geri verme taahhüdünde bulunulduğu için alacaklılar olarak kabul edilir, ancak bu henüz gerçekleşmemiştir. Bu nedenle, bu mallar, Zekât hesaplanırken gelecek yılın içinde geri ödenmesi planlanıyorsa, zekâta tabi varlıkların toplam değerinden düşülmelidir.
Istisna'a ile alınan malların tedarikçileri	✓	Bu, bir işletmenin istisnaya yöntemiyle mal satın aldığı taahhüt ettiği borcu gösterir. Bu kalemin bakiyesi, zekâta tabi varlıkların toplam değerinden düşülmelidir.
Ödeme belgeleri	✓	Gelecekteki mal ve hizmet alımları için verilen senetler veya faizsiz borçlar için düzenlenen senetler gibi, ödeme taahhüdünü içerir. Bu belgelerin vadesi, zekât hesaplamasının yapıldığı takip eden yıl içindeyse, bu varlıklar zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir.

¹⁸ Selem ise peşin bedelle veresiye mal değişimini konu alan bir satım türünü ifade eder.

Tablolar Devamı

Kısa vadeli krediler ve açık hesaplar	✓	İşletmenin zekât yılı içinde tedarikçilere olan borçlarını ifade eder. Bu borçlar, genellikle mal, ekipman veya hizmet alımlarından kaynaklanır ve zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir.
Ödenecek Giderler	✓	Mevcut döneme ait olan ve sonraki dönem içinde ödenmesi gereken giderlerdir. Bu tür harcamalar, zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir.
Gelecek Aylara Ait Gelirler	✓	Sunulmamış hizmetlere karşılık alınmış gelirler, henüz işletme tarafından kesin olarak kazanılmamıştır, bu nedenle zekâta tabi tutulmamalıdır. Bu tür gelirler, zekât hesaplamadan önce işletmenin Zekâta tabi varlıklarından düşülmelidir.
Ödenecek Vergiler	✓	Mevcut döneme ait olan ancak sonraki dönem içinde ödenmesi gereken vergi miktarları, zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir.
Garanti	✓	Müşterilerin taahhütlerini ve periyodik faturalarını güvence altına almak için ödedikleri garanti miktarları, zekâta tabi varlıklardan düşülmelidir. Bu, geçici bir güvenceyi temsil eder ve kesin geliri yansıtmaz.
Azınlıkların hakları	⊗	Azınlık hissedarların ana şirketin konsolide hesaplarında yer alan bağlı kuruluşun öz sermayesine ilişkin hakları, bağlı kuruluşun Zekât hesaplamasında bağımsız bir şekilde dikkate alınmalıdır. Bu durumda, azınlık hissedarların haklarına denk gelen zekât payı, bağlı kuruluşun zekâta tabi varlıklarından çıkarılmalıdır.
Duran varlıklara İlişkin Karşılıklar	⊗	Bu karşılıklar, varlıkların zekâtın matrahının bir parçası olmadığı için zekâtın malvarlığından düşülmez.
Dönen Varlıklara İlişkin Karşılıklar	⊗	Zekât, piyasa değeri üzerinden hesaplandığı için dönen varlıklara ilişkin karşılıklar, zekât hesaplaması için çıkarılması gereken pasiflerin bir parçası olarak kabul edilmez. Ancak dönen varlıklar, zekât hesaplaması için muhasebe değeri üzerinden değerlendiriliyorsa, karşılıkların muhasebe değeri ile piyasa değeri arasındaki fark, zekât özelliği taşıyan varlıklardan çıkarılmalıdır.
Ön İşletme Giderleri Geri Ödeme Karşılığı	⊗	Bu, ön işletme giderlerinin geri ödenen kısmının birikmiş miktarıdır. Bu karşılık, düşülmez.
Hisse Senedi Alımları İçin Alınan Değer Düşüş Karşılığı	⊗	Bu karşılık, finansal piyasalardaki fiyatların veya muhasebe değerlerinin, maliyetin altına düşmesini kapsamak amacıyla oluşturulan bir karşılıktır; maliyet veya daha düşük bir piyasa değeri üzerinden değerlendirildiğinde. Bu karşılık, zekât uygulamalarına tabi varlıklardan düşülmez.
Bozulabilir veya Yavaş Dönen Mallar İçin Karşılık	⊗	Yavaş dönen mallar söz konusu olduğunda, bu karşılık, olası değer kayıplarını karşılamak amacıyla oluşturulur; bunlar genellikle son kullanma tarihi geçme, türün eskimesi veya yavaş satılma gibi nedenlerle oluşabilir. Bu karşılık, zekâta tabi varlıklardan düşülemez.
Mal veya Finansal Kıymetlerin Muhtemel Fiyat Düşüşleri Karşılığı	⊗	Bu karşılık genellikle gerçekleşen fiyat düşüşleriyle karşılaşmak için oluşturulur ve bu karşılık, zekât kapsamındaki varlıklardan düşülmez.
İzin Karşılığı	⊗	Bu karşılık, işletmenin gelecekteki personeline yönelik bir taahhüdü karşılamak amacıyla oluşturulur. Bu karşılık, zekât kapsamındaki varlıklardan düşülmez.
Tazminatı ve Emeklilik İkramiyesi Karşılığı	⊗	Bu karşılık, çalışanların kıdem tazminatı ve emeklilik ikramiyelerinin gelecekteki maliyetlerini karşılamak amacıyla oluşturulur. Bu karşılık, zekât kapsamındaki varlıklardan düşülmez.
Tazminat Karşılığı	⊗	Bu, bir mahkeme kararının (itiraz öncesi) ilk kararından kaynaklanan ve bir tarafa tazminat ödenmesini gerektiren kesinleşmiş bir taahhütle başa çıkmak amacıyla oluşturulan bir karşılıktır. Kararın içerdiği miktar dikkate alınarak tahmin edilir, ancak kesin bir karar gerektirmedikçe zekâtlı varlıklardan düşülemez.
Bakım Karşılığı	⊗	Bu, harcamalara ayrılmış ancak henüz harcanmamış bir miktarı ifade eder. Zekât kapsamındaki varlıklardan düşülemez.
Duran Varlıkların Sigorta Karşılığı	⊗	Bu, işletmenin gelirlerinden sigorta şirketlerine ödenecek primleri karşılamak için ayrılan miktarları ifade eder. Bu karşılık, ilgili bileşen miktarlarına göre hesaplanır. Zekât kapsamındaki varlıklardan düşülmemelidir çünkü işletmenin mülkiyetinde kalan ancak harcamalara ayrılan miktarları içerir.

Tablolar Devamı

Döviz Kuru Düşüşü Karşılığı	⊗	Bu karşılık, satın alma fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark temel alınarak değerlendirilir. Ancak zekâta tabi varlıklardan düşülemez, çünkü zekât hesaplaması, varlıkların değerlendirildiği dönemde geçerli olan döviz kuru dikkate alınarak yapılır.
Vergi Karşılığı	⊗	Bu karşılık, dönem içi faaliyetin önemine ve önceki dönemlerin vergi düzeyine göre hesaplanır. Ancak bu karşılık, zekâtlı varlıklardan düşülemez.
Özsermaye	⊗	Özsermaye, işletme için finansman kaynakları oluştururken, genellikle pasif kaleminde yer alsa da aslında işletmenin borçlarının bir parçası olarak kabul edilmez. Bu nedenle, özsermaye hesabı ve primi, zekât uygulamalarına tabi varlıklardan çıkarılmaz.
Yasal ve İhtiyari Rezervler	⊗	Rezervler, şeriat prensiplerine göre şirketin borçları olarak kabul edilmediğinden, zekâta tabi varlıklardan düşülemezler. Bu rezervler, şirketin mülkiyetindedir ve bu nedenle zekât hesaplaması için net varlık yöntemi kullanılıyorsa, rezervler zekâta tabi varlıkların içinde değerlendirilmelidir.
Yeniden Değerleme Rezervi (Sermaye Rezervleri)	⊗	Bu, varlıkların güncel piyasa değerine yeniden değerlendirilmesinden kaynaklanan bir rezervdir ve duran varlıklar zekâta tabi olmadığından, bu rezerv zekâta tabi varlıklardan düşülemez.
Kâr Rezervi (Dağıtılabilir Rezervler)	⊗	Bu, işletme tarafından elde edilen karın, yasal ve statü gereği ayrılan rezervler dikkate alındıktan sonra, hissedarlara temettü olarak dağıtılabilir olan kısmını ifade eder. Bu dağıtılabilir rezervler, işletmenin bir borcu oluşturmazlar ve dolayısıyla zekâta tabi varlıklardan düşülmemelidirler.
Hisselerini Satın Alma İşleminde Elde Edilen Karlar Rezervi (Şirketin Kendi Hisseleri)	⊗	Bu rezerv, bir işletmenin kendi hisselerini satın alması sonucu elde ettiği kârı ifade eder. İşletmenin dağıtılabilir kâr kısmına dahil edilir, bu nedenle zekâta tabi varlıklardan düşülmez.
Dağıtım Amaçlı Açıklanan Kâr Rezervi	⊗	Bu rezerv, yönetim kurulu tarafından açıklanan ancak henüz dağıtım kararı alınmamış kârı ifade eder. Zekâta tabi varlıklardan düşülemez çünkü işletmenin net kârının bir parçasıdır ve dağıtılsa da hissedarlara potansiyel olarak dağıtılabilir.
Dağıtılmayan Kâr Rezervi	⊗	Kâr rezervi, işletmenin gelecekteki kullanım için ayırdığı net kârın bir bölümünü temsil eder. İşletmenin net kârının bir parçası olduğu için zekâta tabi varlıklardan düşülemez.

Tablo 21, AAOIFI'ye göre, zekâtın çeşitli varlık türleri ve hesaplama yöntemlerine nasıl uygulanacağını detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Bu tablo, zekâtın çeşitli varlık türleri ve hesaplama yöntemlerini açıklamaktadır. Duran varlıklar, örneğin binalar ve makineler, genellikle zekâta tabi değildir. Ancak gelir getiren duran varlıklar ve devam eden sermaye projelerindeki gelirler zekâta tabi olmalıdır. Nakit ve nakit benzeri varlıklar, altın, gümüş ve banka hesapları gibi parasal varlıklar üzerinden zekât ödenir, yabancı para birimi cinsinden olanlar yerel para birimine dönüştürülerek hesaplanır. Ham maddeler ve ticaret için hazırlanan mamul ürünler de zekâta tabidir. Alacaklar, geri ödenebilir olanlar zekâta tabi olup, geri ödenemeyen alacaklar üzerinden zekât ödenmez. Kısa vadeli borçlar, ticari amaçla edinilen varlıklarla ilgili borçlar zekât matrahından düşülür. Özsermaye ve çeşitli rezervler zekâta tabi varlıklardan düşülmez. Ayrıca, yatırım varlıkları, sukuklar ve tahviller gibi finansal araçlardan zekât, varlıkların toplam değeri üzerinden hesaplanır. Zekât, ticari varlıkların piyasa değeri üzerinden yapılmalı, faiz gelirleri ise hayır kurumlarına bağışlanmalıdır.

2.4.3.2. MASB

Zekât, varlığın en az 12 kameri ay, yani havl dönemi için faaliyette olduğu zaman belirlenir. Şirketlerin zekâtı, Zekât oranının Zekât matrahı ile çarpılmasıyla hesaplanır.

Malezya'da Ulusal Fetva Konseyi tarafından belirlenen kurumsal Zekât oranı, Zekât matrahının% 2,5'idir. Ancak MASB, şirketin hesap dönemini ay yılına göre belirlemesi durumunda zekât oranının %2,577 olması gerektiğini vurgulamaktadır. Zekât matrahı, ticari faaliyetlerde kullanılan zekât varlıklarının ve borçlarının düzeltilmiş net tutarıdır.

Bir işletmenin, zekât varlıklarının ve yükümlülüklerinin düzeltilmiş net tutarını belirleme konusunda daha fazla rehberlik için ilgili Zekât yetkililerine başvurması tavsiye edilir.

Malezya'da ticari zekât muhasebesinde uygulanan üç ana yöntem bulunmaktadır (Abdul Wahab vd., 1995, s. 353-354):

Birinci Yöntem: Bu yöntem, sadece nakit, banka hesapları ve alacak hesapları gibi dönen varlıkları dikkate alır. Perak, Kedah, Wilayah Persekutuan ve diğer eyaletlerdeki Beyt-el-Mal tarafından uygulanmaktadır.

İkinci Yöntem: Dönen varlıklar ve yatırım karlarını kapsar. Bu yöntemi, Perlis'in Bait-al-Mal'ı ve Hacılar Yönetim Fonu Konseyi uygulamaktadır.

Üçüncü Yöntem: Net sermaye yöntemi olarak bilinir ve dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki farkı hesaplar. Bu yöntem yalnızca Bank Islam Malaysia Berhad tarafından benimsenmiştir. Bu üç yöntem Malezya'da ticari zekât muhasebesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Malezya İslami Kalkınma Bakanlığı, 2001 yılında Malezya'da zekât hesaplamalarına yönelik bir rehber yayımlamıştır. Bu rehber doğrultusunda, iki kurumsal zekât hesaplama yöntemi önerilmiştir. 2003 yılında yapılan bir araştırmada, Awang ve Abdul Rahman, Pusat Zekât Selangor (PZS) tarafından benimsenen iki yöntem olarak Urfiyyah yaklaşımını (Büyüme Modeli) ve Syarr'iyyah yaklaşımını (Dönen Varlık Modeli) belirlemişlerdir. Urfiyyah yaklaşımı, düzeltilmiş büyüme sermayesi yöntemini, Syarr'iyyah yaklaşımı ise işletme sermayesi yöntemini kapsamaktadır (Zahri, 2009, s. 15). Bu yöntemler ayrıca (MASB TRI, 2006, s. 11) tarafından da tanınmaktadır. İlk yöntem, belirli bir işletmeye katılımı ve diğer finansman kaynaklarını dikkate alarak düzeltilmiş büyüme sermayesi olarak bilinir.

Bu yaklaşıma ilişkin denklem şöyledir:

$$\text{Düzeltilmiş Büyüme Sermayesi Yöntemi Formülü: Özkaynaklar + Uzun Vadeli} \\ \text{Yükümlülükler -Duran Varlıklar + /- Düzeltmeler} \quad (2.5)$$

İkinci yöntem Şeria olarak adlandırılır (Dönen Varlık Modeli), dönen varlıkları kısa vadeli borçlardan çıkarırken, bu denklem tarafından belirtilen belirli öğeleri ekleyerek veya çıkararak gerekli ayarlamaları içerir (Zahri, 2009, s.15).

Malezya'daki çoğu Zekât merkezi, Terengganu, Kelantan, Johor, Negeri Sembilan, Melaka, Pahang ve Pulau Pinang da dahil olmak üzere, bu yaklaşımı benimsemiştir ve aşağıdaki formülle hesaplama yapmaktadır. (Awang ve Mokhtar,2011, s.12, Zahri, 2009, s.15).

$$\text{Düzeltilmiş işletme Sermayesi Yöntemi Formülü: Dönen varlıklar – Kısa vadeli} \\ \text{Yükümlülükler + /- Düzeltmeler} \quad (2.6)$$

Aşağıdaki denklem, iki yöntem aynı sonuç vereceğini göstermektedir:

$$\text{Özkaynaklar + Uzun Vadeli Yükümlülükler- Duran Varlıklar = Dönen Varlıklar – kısa} \\ \text{vadeli yükümlülükler.} \quad (2.7)$$

Bu iki yaklaşım, şirketin finansal durumundan elde edilen verilere dayalı olarak zekâtı hesaplamak için kullanılır. Bu iki yöntemden elde edilen sonuçların genellikle benzer olması gerektiğini unutmamak önemlidir.

Tablo 22*Net İşletme Sermayesi Yöntemi ve Öz Kaynak Yöntemi Karşılaştırma Tablosu*

Net işletme sermayesi yöntemi	Öz kaynak yöntemi
Dönen varlıklar (Kısa vadeli Yükümlülükler)	Özkaynaklar + Uzun Vadeli Yükümlülükler (Duran Varlıklar)
X	X

Net işletme sermayesi ve öz kaynak yöntemine göre işletmelerin zekât matrahının belirlenmesi için MASB'e göre aşağıdaki düzeltmeler yapılması gerekmektedir. Dönen varlıkların aşağıdaki unsurları düzeltilmesi gerekir.

Tablo 23*Malezya'da Düzeltilmiş Dönen Varlıklar Tablosu*

Dönen varlıklar	Açıklama
Devam Eden Çalışmalar Hammadde	Yalnızca mamul mallar üretken olarak kabul edildiğinden, devam eden çalışmalar net dönen varlıklardan düşülmelidir. Hammadde de düşülmelidir, çünkü yalnızca mamul ürünler üretken olarak kabul edilir.
Vadeli Mevduatlar	Banka tarafından onaylanmış bir banka hesabındaki vadeli mevduatlar, işletmenin tam mülkiyeti olarak kabul edilmediği için zekât hesaplamasından düşülebilir. Normal vadeli mevduatlar zekât ödenmesi gereken varlıklar olarak kabul edilir ve zekât hesaplamasına dahil edilmelidir.
Vadeli Mevduat Faizi Hayırsever Fon Türü Temettü	Helal olmayan gelir kaynakları düşülmelidir varlıklarda bulunan Hayırsever fon türü zekâttan çıkarılmalıdır. Bir yatırım şirketi tarafından ödenen temettü, dönen varlıkların net değerinden düşülecektir. temettü, dağıtılmadan önce zekât için değerlendirilmişse, düşülmez, çünkü zekât aynı havl döneminde iki defa tahsil edilmez.
Bağış	Bir şirket tarafından yapılan bağış, zekât için eklenmeli ve değerlendirilmelidir. Çünkü bağış, Hayırsever kurumundan alınmadığı sürece şirketin nakit akışını etkilemeyecektir.
Düzeltilmiş dönen varlıklar (Y)	Xxxxx

Kaynak: Awang ve Mokhtar, (2011).

Ancak, kısa vadeli borçlar aşağıdaki düzeltmelere tabi tutulmuştur.

Tablo 24*Malezya'da Düzeltilmiş Kısa Vadeli Borçlar Tablosu*

Kısa vadeli yükümlülükler	Açıklama
Kredi Sözleşmesi	tam mülkiyete sahip bir faaliyet kaynağı olarak kabul edilir, bu nedenle çıkarmamalı, eklenmesi gerekir
Banka Borçları	Bu bir fon kaynağıdır ve tam mülkiyet olarak kabul edilir, bu nedenle eklenmelidir
Ödenecek Temettü	Pay sahiplerine dağıtılmadan önce zekât için değerlendirilmesi gereken ticari bir kar olduğu için eklenmesi gerekir.
Ticari Krediler	Kredi kaynak olarak sınıflandırıldığından eklenmelidir. İmam Şafi, bir kredinin tam mülkiyete sahip olmakla eşdeğer olduğunu savundu.
Düzeltilmiş Kısa Vadeli Yükümlülükler (Z)	xxxx

Kaynak: Awang ve Mokhtar, (2011)

2.4.3.3. AAOIFI ve MASB Karşılaştırması

AAOIFI ve MASB standartlarının karşılaştırmalı analizi, zekât yükümlülüklerinin hesaplanması sürecinde metodolojik olarak temel bir öneme sahiptir. Bu analiz, İslami finansal muhasebe uygulamalarının Şariat prensipleriyle uyumunu sağlamak için kritik bir adımdır. AAOIFI'nin uluslararası alanda kabul gören standartları ile MASB'nin yerel düzeydeki yönergeleri arasındaki farklılıkların incelenmesi, muhasebe süreçlerinin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmaktadır. Bu karşılaştırma, zekât yükümlülüklerinin doğru bir şekilde belirlenmesine ve işletmelerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmesine katkı sağlamaktadır. Karşılaştırmalı analiz ayrıca çeşitli muhasebe sistemlerinin harmonizasyonuna katkıda bulunmaktadır. Özellikle çok uluslu şirketler için önem arz eden bu durum, farklı ülkelerdeki zekât yükümlülüklerinin tutarlı bir biçimde yönetilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bu analiz, farklı yargı bölgelerinde zekât hesaplamalarını standartlaştırma çabalarına destek olmaktadır. AAOIFI ve MASB standartlarının karşılaştırmalı analizi, paydaşların finansal tabloları daha iyi anlamalarını ve değerlendirmelerini kolaylaştırır. Bu analiz, işletmelerin faaliyetlerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunu ortaya koyarak, işletmelerin piyasadaki güvenilirliğini artırır. Dolayısıyla, zekât hesaplama standartlarının karşılaştırılması, zekât hesaplama anlayışını güçlendiren, muhasebe uygulamalarının tutarlılığını sağlayan ve şirketlerin finansal raporlarının şeffaflığını ve güvenilirliğini artıran kritik bir araçtır. Bilançonun aktifler ve borçlar kısmında, varlık ve yükümlülüklerin zekâta tabi olup olmadığını göstermek amacıyla, zekâta tabi olanlar için yeşil bir simge, olmayanlar için ise mavi bir simge kullanılmalıdır.

Tablo 25

AAOIFI ve MASB'ye Göre Zekât Varlıkları Karşılaştırması Tablosu

AKTİF (VARLIKLAR)	AAOIFI	MASB
I DÖNEN VARLIKLAR	AAOIFI Değerleme	MASB Değerleme
<i>Hazır Değerler</i>	Gerçekleşebilir Değer	Tarihsel Maliyet, Gerçeğe Uygun Değer
1 Kasa	EVET	EVET
2 Alınan Çekler	EVET	EVET
3 Bankalar	EVET	EVET
4 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)	HAYIR	HAYIR
5 Diğer Hazır Değerler		
<i>Menkul Kıymetler</i>	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer / İtfâ Edilmiş Maliyet
1 Hisse Senetleri	EVET	EVET

Tablolar Devamı

2	Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	EVET FAİZ HARIÇ	EVET FAİZ HARIÇ
<u>Ticari Alacaklar</u>		Nominal değeri- kredi Zararları Ödeneği Net	Nominal Değeri- Düzeltilmemiş Ertelenmiş Kar - Kredi Zararları Ödeneği Net
1	Alıcılar	EVET	EVET
2	Alacak Senetleri	EVET	EVET
3	Verilen Depozito ve Teminatlar	EVET	HAYIR
4	Diğer Ticari Alacaklar		
5	Şüpheli Ticari Alacaklar	HAYIR	HAYIR
6	Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılıkları (-)	HAYIR	HAYIR
<u>Diğer Alacaklar</u>			
1	Ortaklardan Alacaklar	EVET	HAYIR
2	İştiraklerden Alacaklar	EVET	HAYIR
3	Personelden Alacaklar	EVET	HAYIR
4	Diğer Çeşitli Alacaklar	EVET	HAYIR
<u>Stoklar</u>		Gerçekleşebilir Değer	Maliyet ve Net Gerçekleşebilir Değer arasından daha düşük olanı
1	İlk Madde ve Malzeme	EVET	HAYIR
2	Yarı Mamul	EVET	HAYIR
3	Mamul	EVET	EVET
4	Ticari Mallar	EVET	EVET
5	Diğer Stoklar	EVET	EVET
	1. Yoldaki Mallar	EVET	EVET
6	Verilen Sipariş Avansları	HAYIR	HAYIR
<u>Gel. Ayl. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>			
1	Gelecek Aylara Ait Giderler	HAYIR	HAYIR
2	Gelir Tahakkukları	EVET	HAYIR
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>			
1	Devreden KDV	HAYIR	HAYIR
2	İndirilecek KDV	HAYIR	HAYIR
3	Diğer KDV	HAYIR	HAYIR
4	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	HAYIR	HAYIR
5	İş Avansları	HAYIR	HAYIR
6	Personel Avansları	HAYIR	HAYIR
II DURAN VARLIKLAR			
<u>Ticari Alacaklar</u>		HAYIR	HAYIR
1	Alıcılar	HAYIR	HAYIR
2	Verilen Depozito ve Teminatlar	HAYIR	HAYIR
<u>Mali Duran Varlıklar</u>			

Tablolar Devamı

1	İştirakler	EVET ¹⁹	HAYIR
2	İştiraklere Sermaye Taahhüdü (-)	HAYIR	HAYIR
3	Bağlı Ortaklıklar	EVET	HAYIR
4	Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-)	HAYIR	HAYIR
<u>Maddi Duran Varlıklar</u>		HAYIR	HAYIR
1	Arazi ve Arsalar	HAYIR	HAYIR
2	Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	HAYIR	HAYIR
3	Binalar	HAYIR	HAYIR
4	Tesis Makine ve Cihazlar	HAYIR	HAYIR
5	Taşıtlar	HAYIR	HAYIR
6	Demirbaşlar	HAYIR	HAYIR
7	Diğer Maddi Duran Varlıklar	HAYIR	HAYIR
8	Birikmiş Amortismanlar (-)	HAYIR	HAYIR
9	Yapılmakta Olan Yatırımlar	HAYIR	HAYIR
10	Verilen Avanslar	HAYIR	HAYIR
<u>Maddi Olmayan Duran Varlıklar</u>			
1	Haklar	HAYIR	HAYIR
2	Şerefîye	HAYIR	HAYIR
3	Araştırma ve Geliştirme Giderleri	HAYIR	HAYIR
4	Özel Maliyetler	HAYIR	HAYIR
5	Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	HAYIR	HAYIR
6	Birikmiş Amortismanlar (-)	HAYIR	HAYIR
<u>Gel. Yıll. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>			
1	Gelecek Yıllara Ait Giderler	HAYIR	HAYIR
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>			
1	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	HAYIR	HAYIR
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI			
GENEL TOPLAM			

¹⁹ Şirketlerin zekât hesaplamasında, iştirakler ve bağlı ortaklıklar paya göre şirketin zekâta tabi varlıkları ve kısa vadeli borçları tespit edilerek zekât matrahı belirlenir.

Tablo 26

AAOIFI ve MASB'ye Göre Zekât Pasifleri Karşılaştırması Tablosu

PASİF (KAYNAKLAR)		AAOIFI	MASB
III KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
<u>Mali Borçlar</u>			
1	Banka Kredileri	EVET	HAYIR
2	Finansal Kiralama işl. Borçlar	EVET	HAYIR
3	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar(-)		
<u>Ticari Borçlar</u>			
1	Satıcılar	EVET	EVET
2	Borç Senetleri	EVET	EVET
3	Diğer Ticari Borçlar	EVET	EVET
<u>Diğer Borçlar</u>			
1	Ortaklara Borçlar	EVET	HAYIR
2	Personele Borçlar	EVET	HAYIR
3	Diğer Çeşitli Borçlar	EVET	HAYIR
<u>Alınan Avanslar</u>			
1	Alınan Sipariş Avansları	HAYIR	HAYIR
<u>Öd. Vergi ve Diğer Yükümlülükler</u>			
1	Ödenecek Vergi ve Fonlar	EVET, KDV dahil değildir	EVET, KDV dahil değildir
2	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri ²⁰	HAYIR	HAYIR
3	Vadesi Geçm.Ert. veya Taks. Vergi	HAYIR	HAYIR
<u>Borç ve Gider Karşılıkları</u>		HAYIR	HAYIR
1	Dönem Kar Vergi ve Diğer Yasal Yük.Karşılıklar		
2	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yü		
<u>Gel. Aylara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>			
1	Gelecek Aylara Ait Gelirler	HAYIR	HAYIR
2	Gider Tahakkukları	EVET	HAYIR
<u>Diğer Kısa Vadeli Yab. Kaynaklar</u>			
1	Hesaplanan KDV	HAYIR	HAYIR
2	Diğer KDV	HAYIR	HAYIR
3	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı		
IV UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
<u>Mali Borçlar</u>			
1	Banka Kredileri	HAYIR	HAYIR
2	finansal Kiralama işl. Borçlar	HAYIR	HAYIR
3	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)	HAYIR	HAYIR
<u>Ticari Borçlar</u>			
1	Satıcılar	HAYIR	HAYIR
2	Uzun Vadeli Borç Senetleri	HAYIR	HAYIR
<u>Diğer Borçlar</u>			

²⁰ Tekafül sigorta kapsamında sigorta primlerinin ödenmesi bir borç yükümlülüğü oluşturuyorsa (örneğin, ödenmesi gereken primler bir borç gibi kabul ediliyorsa), bu durumda bu borçlar zekât matrahından düşürülebilir.

Tablolar Devamı

1	Ortaklara Borçlar (Uzun Vadeli Y.K.)	HAYIR	HAYIR
-	<u>Gel. Yıllara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>	HAYIR	HAYIR
1	Gelecek Yıllara Ait Gelirler	HAYIR	HAYIR
V	ÖZKAYNAKLAR		
	<u>Ödenmiş Sermaye</u>		
1	Sermaye	HAYIR	HAYIR
2	Ödenmemiş Sermaye (-)	HAYIR	HAYIR
3	Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları	HAYIR	HAYIR
A	<u>Sermaye Yedekleri</u>		
1	Hisse Senedi İhraç primleri	HAYIR	HAYIR
C	<u>Kar Yedekleri</u>		
1	Yasal Yedekler	HAYIR	HAYIR
2	Statü Yedekleri	HAYIR	HAYIR
3	İştirakler Yeniden Değerleme Artışları	HAYIR	HAYIR
4	Diğer Sermaye Yedekleri	HAYIR	HAYIR
5	Olağanüstü Yedekler	HAYIR	HAYIR
	<u>Geçmiş Yıllar Karları</u>		
1	Geçmiş Yıllar Karları	HAYIR	HAYIR
	<u>Geçmiş Yıllar Zararları (-)</u>		
1	Geçmiş Yıl Zararlar	HAYIR	HAYIR
-	<u>Dönem Net Karı (Zararı)</u>		
	Dönem Net Karı / Zararı	HAYIR	HAYIR
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI			
GENEL TOPLAM			

AAOIFI ve MASB'a göre şirketler için zekâtın hesaplanmasına ilişkin temel yöntemler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Zekât hesaplamasında hangi varlıkların dikkate alınıp alınmayacağı ve hangi borçların düşülüp düşülmeyeceği açıkça belirtilmiştir; bu farklar karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde, İslami muhasebe standartları kapsamında şirketlerde zekât hesaplama yöntemleri, finansal tabloların önemi ve karşılaşılan sorunlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, bu teorik bilgilerin uygulamadaki yansımaları karşılaştırmalı vaka çalışmaları ve Hanefi mezhebinin yaklaşımları üzerinden modellenerek incelenmiştir.

BÖLÜM 3. UYGULAMA

Literatürde zekât hesaplamalarının genellikle sadece bilanço verileri üzerinden yapıldığı gözlemlenmektedir (AAOIFI FAS 39, AAOIFI SS 35, MASB Trı 2006, Awang ve Mokhtar, 2011, Zahri, 2009, s.15). Zekât hesaplama yöntemleri, İslami finans pratiği içerisinde merkezi bir rol oynamaktadır ve bu yöntemler, çeşitli hesaplama tabloları ve denklemlerle desteklenmektedir.

Net Gelir Yöntemi, gelir tablosuna dayalı bir yaklaşım olarak öne çıkmakta olup, net kârın %2,5 oranıyla çarpılmasıyla elde edilen değer üzerinden zekât yükümlülüğünü belirlemektedir. Bu yöntemi uygulayan yasal çerçeveler arasında Yemen Zekât Kanunu (1999) ve Kuveyt Zekât Kanunu (2006) bulunmaktadır. Net İşletme Sermayesi Yöntemi ise bilanço verilerini esas alarak, dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki farkın %2,5 ile çarpılması yoluyla hesaplama yapmaktadır. Bu yöntemi benimseyen kuruluşlar arasında AAOIFI, MASB, Sudan Cumhuriyeti Zekât Divanı, Kuveyt Zekât Dairesi ve Suudi Arabistan Krallığı Zekât ve Gelir Genel Heyeti yer almaktadır. Net Öz Kaynaklar Yöntemi de benzer şekilde bilanço verilerine dayanmakta ve öz kaynaklar ile uzun vadeli borçlar toplamından duran varlıkların çıkarılmasıyla elde edilen miktarın %2,5 ile çarpılmasıyla zekât hesaplamalarını gerçekleştirmektedir. Bu yöntemi uygulayan kuruluşlar arasında MASB, Sudan Cumhuriyeti Zekât Divanı, Kuveyt Zekât Dairesi ve Suudi Arabistan Krallığı Zekât ve Gelir Genel Heyeti bulunmaktadır.

Net Zenginlik Yöntemi, nakit varlıklarının, net ticari varlıkların ve net yatırım varlıklarının toplamı üzerinden zekâtın belirlenmesine olanak tanımaktadır.

Ancak, yapılan detaylı incelemeler, mevcut yaklaşımın eksik olduğunu ve zekâtın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için yalnızca bilançonun değil, aynı zamanda gelir tablosunun da yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Gelir tablosunda yer alan bazı gelir ve giderlerin şer'i kurallara uygun olarak düzeltilmesi zorunludur. Örneğin, faiz gelirlerinin çıkarılması ve faiz giderlerinin dikkate alınmaması gerekmektedir. Zekât hesaplamasında gelir tablosunun yeniden gözden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır, çünkü bu tablodaki karlar, bir sonraki yıl zekâta tabi olacaktır. Karın tamamen dağıtılması veya dönen varlıklarına yatırılması durumunda, bu işlemlerden önce karın şer'i kurallara uygun olarak temiz bir şekilde hesaplanması gerekmektedir. Bu, bir sonraki yılın dönem varlıkları hesaplanırken, içerisinde şer'i açıdan uygun olmayan kar kalmamasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, zekâtın doğru ve eksiksiz hesaplanabilmesi için

sadece bilanço'ya değil, aynı zamanda gelir tablosuna da dikkat edilmelidir. Gelir tablosundaki unsurların şer'i kurallara göre düzeltilmesi, zekât hesaplamasının doğruluğunu artırır.

Bu çalışma, üç vaka incelemesinden oluşmaktadır. İlk aşamada, zekât hesaplaması MASB ve AAOIFI tarafından belirlenen standartlara göre gerçekleştirilmiş ve bu da her iki yaklaşım arasında anlamlı bir karşılaştırma yapılmasına olanak tanımıştır.

İkinci aşamada, Hanefi mezhebinin prensiplerine dayanan bir model önerilmiş ve bu model, ilk vaka incelemesine uygulanarak zekât hesaplaması gerçekleştirilmiştir.

3.1. Zekât Hesaplamasında İslami Muhasebe Standartlarının Karşılaştırmalı Vaka Çalışmaları

3.1.1. İlk Vaka

İlk vaka çalışmasında, 2023 yılına ait CAN YILMAZ tarafından değerlendirilen şirketin mali tabloları detaylı bir şekilde incelenmektedir. CAN YILMAZ, gıda sektöründe faaliyet gösteren anonim bir şirkettir.

Tablo 27

CAN YILMAZ Şirketi'nin 31 Aralık 2023 Tarihli Bilanço Tablosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
<i>Dönen Varlıklar</i>	1.538.386.398,28	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	895.960.541,46
<u>Hazır Değerler</u>		<u>Mali Borçlar</u>	
TL Kasası	109.322,85	300 Banka Kredileri	387.417.318,01
100 Döviz Kasası	100.000,00	301 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	193.708.659,01
101 Alınan Çekler	14.029.085,06	302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)	
Uzun Vadeli Çekler		<u>Ticari Borçlar</u>	
Bankalar: Vadesiz Mevduat Hesap	42.624.283,57	320 Satıcılar	292.218.060,04
Banka Vadeli Mevduat	2.744.363,58	321 Borç Senetleri	
102 Banka Vadesiz Döv. Hesabı	30.245.818,10	329 Diğer Ticari Borçlar	
Banka Vadeli Döv. Hesabı	15.122.989,05		
103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)		<u>Diğer Borçlar</u>	
Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)		331 Ortaklara Borçlar	

²¹ Eğer Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri varsa kısa dönem borçlarına ilave edilecektir.

Tablolar Devamı

108	Diğer Hazır Değerler	94.259,29	335	Personele Borçlar	3.487.836,37
	Banka kredi kart alacaklar		336	Diğer Çeşitli Borçlar	455.823,13
	Tahvil faizi kupon: dönem alacağı			<u>Alınan Avanslar</u>	
	<u>Menkul Kıymetler</u>		340	Alınan Sipariş Avansları	7.441.217,28
				<u>Öd. Vergi ve Diğer Yükümlülükler</u>	
110	Hisse Senetleri	58.259,28		Ödenecek Vergi ve Fonlar	
111	Özel kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları,		360	-Vergi	1.754.478,77
112	Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları,			-KDV	
	<u>Ticari Alacaklar</u>		361	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	4.366.607,10
120	Alıcılar	656.432.554,60	368	Vadesi Geçm.Ert. veya Taks. Vergi	
121	Alacak Senetleri			<u>Borç ve Gider Karşılıkları</u>	
126	Verilen Depozito ve Teminatlar	18.584.639,99		Dönem Kar Vergi ve Diğer Yasal Yük.Karşılıklar	
127	Diğer Ticari Alacaklar	1.227.734,56	370	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yü	
128	Şüpheli Ticari Alacaklar	-2.229.357,69	371	<u>Gel. Aylara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>	
129	Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılıkları (-)	2.229.357,69		Gelecek Aylara Ait Gelirler	4.775.535,32
	<u>Diğer Alacaklar</u>		380	Gider Tahakkukları	335.006,43
131	Ortaklardan Alacaklar		381	<u>Diğer Kısa Vadeli ab. Kaynaklar</u>	
132	İştiraklerden Alacaklar				
135	Personelden Alacaklar				
136	Diğer Çeşitli Alacaklar	44.927.750,39	391	Hesaplanan KDV	
	<u>Stoklar</u>		392	Diğer KDV	
150	İlk Madde ve Malzeme	110.335.154,42	393	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı	
151	Yarı Mamul	7.971.092,51			
152	Mamul	478.716.724,99		UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	496.575.228,12
153	Ticari Mallar	11.254.592,72		<u>Mali Borçlar</u>	
157	Diğer Stoklar	12.141.668,77	400	Banka Kredileri	496.575.228,12
157.01	1. yoldaki mallar		401	finansal Kiralama işl. Borçlar	
159	Verilen Sipariş Avansları	53.363.334,06	402	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)	

Tablolar Devamı

<u>Gel. Ayl. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>		<u>Ticari Borçlar</u>	
180	Gelecek Aylara Ait Giderler	420	Satıcılar
181	Gelir Tahakkukları	421	Uzun Vadeli Borç Senetleri
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>		<u>Diğer Borçlar</u>	
190	Devreden KDV 38.165.550,16	431	Ortaklara Borçlar (Uzun Vadeli Y.K.)
191	İndirilecek KDV		<u>Gel. Yıllara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>
192	Diğer KDV	480	Gelecek Yıllara Ait Gelirler
193	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar 54.674,28		
195	İş Avansları 82.546,05		
196	Personel Avansları		
DURAN VARLIKLAR 212.065.051,42		ÖZKAYNAKLAR 357.915.680,12	
<u>Ticari Alacaklar</u>		<u>Ödenmiş Sermaye</u>	
220	Alıcılar	500	Sermaye 142.500.000,00
226	Verilen Depozito ve Teminatlar	501	Ödenmemiş Sermaye (-)
	<u>Mali Duran Varlıklar</u>	502	Sermaye Düzeltmesi Olumlu İarıkları 1.787,06
242	İştirakler		
243	İştiraklere Sermaye Taahhüdü (-)		<u>Sermaye Yedekleri</u>
245	Bağlı Ortaklıklar 78.724.081,00	520	Hisse Senedi İhraç primleri
246	Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-)		
<u>Maddi Duran Varlıklar</u>		<u>Kar Yedekleri</u>	
250	Arazi ve Arsalar 13.385.127,75		
251	Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri 14.197.781,01	540	Yasal Yedekler 13.776.053,73
252	Binalar 38.023.488,11	541	Statü Yedekleri 312,09
253	Tesis Makine ve Cihazlar 108.567.943,30	523	İştirakler Yeniden Değerleme Artışları
254	Taşıtlar 7.006.815,86	529	Diğer Sermaye Yedekleri
255	Demirbaşlar 6.917.257,58	542	Olağanüstü Yedekler
256	Diğer Maddi Duran Varlıklar		<u>Geçmiş Yıllar Karları</u>
257	Birikmiş Amortismanlar (-) -96.325.885,31	570	Geçmiş Yıllar Karları 87.912.702,11
258	Yapılmakta Olan Yatırımlar 33.904.908,72		<u>Geçmiş Yıllar Zararları (-)</u>
259	Verilen Avanslar	580	Geçmiş Yıl Zararlar -5.476.801,22
<u>Maddi Olmayan Duran Varlıklar</u>		<u>Dönem Net Karı (Zararı)</u>	
260	Haklar 5.504.151,45		
261	Şerefiye 4.040.750,00	591 590	Dönem Net Karı 119.201.626,35

Tablolar Devamı

263	Araştırma ve Geliştirme Giderleri		
264	Özel Maliyetler	7.585,00	
267	Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar		
268	Birikmiş Amortismanlar (-)	-2.993.810,49	
	<u>Gel. Yıll. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>		
280	Gelecek Yıllara Ait Giderler	1.104.857,44	
281	Gelecek yıllara ait gelir tah.		
	<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>		
295	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar		
AKTİF (VARLIKLAR)			
TOPLAMI			
GENEL TOPLAM	1.750.451.449,70	PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	1.750.451.449,70

CAN YILMAZ Şirketi'nin 31 Aralık 2023 tarihli gelir tablosu, şirketin mali yıl boyunca elde ettiği gelirler, giderler ve net karını özetlemektedir. Bu tablo (28) şirketin finansal performansını ve karlılığını değerlendirmek amacıyla sunulmuştur.

Tablo 28

CAN YILMAZ Şirketi'nin 31 Aralık 2023 Tarihli Gelir Tablosu

CAN YILMAZ A.Ş. (2023) - 31.12.2023 TARİHLİ GELİR TABLOSU			
A	BRÜT SATIŞLAR		2.769.638.897,59
	600 Yurtiçi Satışlar	496.532.963,12	
	601 Yurtdışı Satışlar	2.264.173.410,90	
	602 Diğer Gelirler	8.932.523,57	
B	SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)		-19.514.360,41
	610 Satıştan İadeler (-)	-5.422.470,79	
	611 Satış İskontoları (-)	-159.615,24	
	612 Diğer İndirimler (-)	-13.932.274,38	
C	NET SATIŞLAR		2.750.124.537,18
D	SATIŞLARIN MALİYETİ (-)		-2.051.888.933,09
	620 Satılan Mamul Maliyeti (-)	-1.784.022.138,99	
	621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-264.233.024,11	
	622 Satılan Hizmet Maliyeti (-)	-3.633.769,99	
	623 Diğer Satışların Maliyeti (-)		
	BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI		698.235.604,09
E	FAALİYET GİDERLERİ (-)		-391.481.513,60
	630 Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	-1.581.152,49	

Tablolar Devamı

631	Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-363.586.556,54	
632	Genel Yönetim Giderleri (-)	-26.313.804,58	
	FAALİYET KARI VEYA ZARARI		306.754.090,49
F	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR		537.235.331,01
640	İştiraklerden Temettü Gelirleri,	2.734.981,91	
641	Bağlı Ortaklar Temettü	1.076.124,45	
642	Faiz Gelirleri	921.810,75	
644	Konusu Kalmayan Karşılıklar		
646	Kambiyo Karları	532.502.413,90	
648	Enflasyon Karı		
649	Diğer Olağan Gelir ve Karlar		
G	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)		-598.409.351,89
653	Komisyon Giderleri (-)		
654	Karşılık Giderleri (-)		
656	Kambiyo Zararları (-)	-598.409.351,89	
658	Enflasyon Zararı (-)		
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)		
H	FİNANSMAN GİDERLERİ (-)		-95.283.969,57
660	Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-95.283.969,57	
661	Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)		
	OLAĞAN KAR VEYA ZARAR		150.296.100,04
I	OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR		
671	Önceki Dönem Gelir ve Karları		6.485.466,66
679	Diğer Olağan Dışı Gelir ve Karlar	6.485.466,66	
J	OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)		-37.579.940,35
680	Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)	-35.915.723,52	
681	Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	-504.944,02	
689	Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-1.159.272,81	
	DÖNEM KARI VEYA ZARARI	119.201.626,34	119.201.626,35
K	DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)		
	DÖNEM KARI		119.201.626,35

AAOIFI ve MASB, gelir tablosu dikkate alınmadan yalnızca bilanço kalemlerine dayanarak net işletme sermayesinin hesaplanmasını öngörür. Net işletme sermayesi, dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki fark olarak hesaplanır.

Ardından, düzeltilmiş dönen varlıklar ve düzeltilmiş kısa vadeli borçlar dikkate alınarak düzeltilmiş net işletme sermayesi belirlenir.

Bu düzeltilmiş net işletme sermayesi, zekât matrahı olarak kullanılır.

Tablo 29

CAN YILMAZ Şirketi'nin Net İşletme Sermaye Tablosu

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
DÖNEN VARLIKLAR	1.538.386.398,28	KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	895.960.541,46
NET İŞLETME SERMAYESİ: DÖNEN VARLIKLAR- KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR =1.538.386.398,28- 895.960.541,46 NET İŞLETME SERMAYESİ = 642.425.856,82			

Net işletme sermayesi 642.425.856,82 TL olarak hesaplanmıştır. Bu tutar, işletmenin kısa vadeli borçlarını karşılama kapasitesini ve likidite durumunu yansıtarak finansal sağlamlık açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Yüksek net işletme sermayesi, işletmenin kısa vadeli borçlarını karşılayabilme gücünü artırmanın yanı sıra, faaliyetlerini sürdürebilme kapasitesini de güçlendirmektedir. Ayrıca, yeterli düzeyde net işletme sermayesi bulundurulması, işletmenin operasyonel risklerini minimize etmesine ve beklenmedik mali zorluklarla başa çıkabilmesine olanak tanımaktadır.

Bilançonun aktifler kısmında, varlıkların zekâta tabi olup olmadığını belirtmek için "EVET" ise yeşil bir simge, "HAYIR" ise mavi bir simge kullanılmalıdır. Bu işaretleme, varlıkların zekât hesaplamasına dâhil edilip edilmeyeceğini açıkça gösterir.

Tablo 30

CAN YILMAZ Şirketi'nin Düzeltilmiş Dönen Varlıklar Tablosu

AKTİF (VARLIKLAR)				
I DÖNEN VARLIKLAR	Defter değeri	Piyasa değeri	AAOIFI	MASB
Hazır Değerler	1.538.386.398,28			
100 TL Kasası	109.322,85	109.322,85	109.322,85	109.322,85
Döviz Kasası	100.000,00	101.595,00 ²²	101.595,00	101.595,00
101 Alınan Çekler	14.029.085,06	14.029.085,06	14.029.085,06	14.029.085,06

²² Döviz kasasında bulunan yabancı para birimlerinin piyasa değeri, Merkez Bankası'nın belirlediği döviz kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablolar Devamı

	Bankalar: Vadesiz	42.624.283,57	42.624.283,57	42.624.283,57	42.624.283,57
	Mevduat Hesap				
	Bańka Vadeli	2.744.363,58	2.744.363,58	2.744.363,58	2.744.363,58
	Mevduat				
102	Banka Vadesiz	30.245.818,10	30.548.276,29 ²³	30.548.276,29	30.548.276,29
	Döv. Hesabı				
	Banka Vadeli Döv.	15.122.989,05	15.274.218,95	15.274.218,95	15.274.218,95
	Hesabı				
103	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) , Kısa Vadeli				
	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) Uzun Vadeli				
108	Diğ er Hazır	94.259,29	94.259,29	94.259,29	94.259,29
	Değ erler				
	Banka Kredi Kart				
	Alacaklar				
	Tahvil Faizi				
	Kupon: Dönem				
	Alacağı				
	<u>Menkul Kıymetler</u>				
110	Hisse Senetleri	58.259,28	77.021,8829 ²⁴	77.021,8829	77.021,8829
	Özel kesimi				
111	Tahvil, Senet ve				
	Bonoları,				
	Kamu Kesimi				
112	Tahvil, Senet ve				
	Bonoları,				
	<u>Ticari Alacaklar</u>				
120	Alıcılar	656.432.554,60	656.432.554,60	656.432.554,60	656.432.554,60
121	Alacak Senetleri				
126	Verilen Depozito	18.584.639,99	18.584.639,99	18.584.639,99	18.584.639,99
	ve Teminatlar				

²³ Banka vadesiz döv iz hesaplarının piyasa değ eri, hesaplarda bulunan yabancı para birimlerinin güncel piyasa kuru üzerinden hesaplanmıştır.

²⁴ Hisse senetlerinin piyasa değ eri, ilgili hisse senedinin Borsa İstanbul kapanış fiyatına dayanarak hesaplanmıştır.

Tablolar Devamı

127	Diğer Ticari Alacaklar	1.227.734,56	1.227.734,56	1.227.734,56	1.227.734,56
128	Şüpheli Ticari Alacaklar	-2.229.357,69	-2.229.357,69	-2.229.357,69	-2.229.357,69
129	Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılıkları (-)	2.229.357,69	2.229.357,69	2.229.357,69	2.229.357,69
<u>Diğer Alacaklar</u>					
131	Ortaklardan Alacaklar				
132	İştiraklerden Alacaklar				
135	Personelden Alacaklar				
136	Diğer Çeşitli Alacaklar	44.927.750,39	44.715.758,39 ²⁵	44.715.758,39	44.715.758,39
<u>Stoklar</u>					
150	İlk Madde ve Malzeme	110.335.154,42	115.535.157,92 ²⁶	115.535.157,92	110.335.154,42
151	Yarı Mamul	7.971.092,51	7.381.072,41 ²⁷	7.381.072,41	7.971.092,51
152	Mamul	478.716.724,99	498.713.724,22 ²⁸	498.713.724,22	478.716.724,99
153	Ticari Mallar	11.254.592,72	19.214.552,16 ²⁹	19.214.552,16	11.254.592,72
157	Diğer Stoklar	12.141.668,77	13.941.268,17 ³⁰	13.941.268,17	12.141.668,77
159	Verilen Sipariş Avansları	53.363.334,06	53.363.334,06	53.363.334,06	53.363.334,06
<u>Gel. Ayl. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>					
180	Gelecek Aylara Ait Giderler				
181	Gelir Tahakkukları				
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>					

²⁵ Bu hesaplama göre, 44.927.750,39 ile 44.715.758,39 arasındaki fark 211.992,00 TL'dir. Bu hesaplama göre, iskonto oranı yaklaşık olarak %0.4719'dur.

²⁶ İlk madde ve malzemelerin piyasa değeri, mevcut piyasa fiyatları ve talep durumu dikkate alınarak, yeniden satış fiyatı üzerinden hesaplanmıştır.

²⁷ Yarı mamul ürünlerin piyasa değeri, satış fiyatları ve maliyetler dikkate alınarak hesaplanmıştır.

²⁸ Mamul ürünlerin piyasa değeri, güncel piyasa koşulları ve talep durumu dikkate alınarak hesaplanmıştır.

²⁹ Ticari malların piyasa değeri, talep ve arz dengesi göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

³⁰ Diğer stokların piyasa değeri, satış fiyatları ve arz-talep durumu dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Tablolar Devamı

190	Devreden KDV	38.165.550,16	38.165.550,16	38.165.550,16	38.165.550,16
191	İndirilecek KDV				
192	Diğer KDV				
193	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	54.674,28	54.674,28	54.674,28	54.674,28
195	İş Avansları	82.546,05	82.546,05	82.546,05	82.546,05
196	Personel Avansları				
Düzeltilmiş dönen varlıkları			1.481.348.888,89	1.292.072.877,97	

AAOIFI'ye göre düzeltilmiş dönen varlıklar 1.481.348.888,89 TL olarak hesaplanırken, MASB'a göre bu tutar 1.292.072.877,97 TL'dir. Bu farklılık, her iki standardın dönen varlıkların zekâta tabi olup olmadığının belirlenmesi ve değerlendirilmesi konusundaki yaklaşımlarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 31

CAN YILMAZ Şirketi'nin Düzeltilmiş Kısa Vadeli Borçlar Tablosu

PASİF (KAYNAKLAR)					
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		895.960.541,46	AAOIFI	MASB	
<u>Mali Borçlar</u>		Defter değeri			
300	Banka Kredileri	387.417.318,01	387.417.318,01	387.417.318,01	
301	Finansal Kiralama işl. Borçlar	193708659,01	193708659,01	193708659,01	
302	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)				
<u>Ticari Borçlar</u>					
320	Satıcılar	292.218.060,04	292.218.060,04	292.218.060,04	
103	321 Borç Senetleri				
329 Diğer Ticari Borçlar					
<u>Diğer Borçlar</u>					
331 Ortaklara Borçlar					
335	Personele Borçlar	3.487.836,37	3.487.836,37	3.487.836,37	
336	Diğer Çeşitli Borçlar	455.823,13	455.823,13	455.823,13	
<u>Alınan Avanslar</u>					
340	Alınan Sipariş Avansları	7.441.217,28	7.441.217,28	7.441.217,28	

Tablolar Devamı

<u>Öd. Vergi ve Diğer</u>				
<u>Yükümlülükler</u>				
360	Ödenecek Vergi ve Fonlar	1.754.478,77	1.754.478,77	1.754.478,77
361	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	4.366.607,10	4.366.607,10	4.366.607,10
368	Vadesi Geçm.Ert. veya Taks. Vergi			
<u>Borç ve Gider Karşılıkları</u>				
	Dönem Kar Vergi ve			
370	Diğer Yasal Yük.Karşılıklar			
371	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğ.			
<u>Gel. Aylara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>				
380	Gelecek Aylara Ait Gelirler	4.775.535,32	4.775.535,32	4.775.535,32
381	Gider Tahakkukları	335.006,43	335.006,43	335.006,43
<u>Diğer Kısa Vadeli ab. Kaynaklar</u>				
391	Hesaplanan KDV			
392	Diğer KDV			
393	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı			
Düzeltilmiş Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar		879.377.181,76	293.972.538,81	

AAOIFI'ye göre düzeltilmiş kısa vadeli borçlar 886.818.399,04 TL olarak hesaplanırken, MASB'a göre bu tutar 293.972.538,81 TL'dir. Bu farklılık, her iki standardın kısa vadeli borçların zekât matrahından düşülüp düşülmeyeceği konusundaki yaklaşımlarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 32

CAN YILMAZ Şirketi'nin MASB ve AAOIFI'ye Göre Ödenecek Zekât Tablosu

	AAOİFİ	MASB
Zekât'a Tabi Varlıkların Toplamı (A)	1.481.348.888,89	1.292.072.877,97
Zekâttan Düşülecek Borçlar (B)	879.377.181,76	293.972.538,81
Zekât Matrahı (C)= A-B	601.971.707,13	998.100.339,16
Hesaplanan Zekât (D)= C* 2,5%	15.049.292,68	24.952.508,48
Zekât Karşılığı (Daha Önce Ödenen Zekât)		-

Zekât'a tabi varlıkların toplamı, düzeltilmiş dönen varlıklar tutarını ifade eder. Zekâttan düşülecek borçlar ise düzeltilmiş kısa vadeli borçlar tutarını ifade eder. AAOIFI'ye göre zekât matrahı 601.971.707,13TL olarak hesaplanırken, MASB'ye göre bu tutar 1.292.072.877,97 TL'dir. Hesaplanan zekât, AAOIFI'ye göre 15.049.292,68 TL, MASB'ye göre ise 24.952.508,48 TL olarak belirlenmiştir.

3.1.2. İkinci Vaka

ABC isimli şirketin finansal tabloları, bu hesaplama örneğinin temelini oluşturur. Bu vaka çalışması çerçevesinde, zekât hesaplamasında kullanılan yöntem, işletme sermayesinin değerlendirilmesine dayanır ve bu yöntem, AAOIFI ve MASB tarafından ortak olarak kabul edilen bir yaklaşımdır. Net özkaynak yöntemi aynı sonuçları verse de AAOIFI'nin yeni standardında bu yöntem yer almamaktadır.

Tablo 33

ABC Şirketinin Bilanço Tablosu

AKTİFLER	Tutarı	PASİFLER	Tutarı
Dönen varlıklar		Kısa vadeli Borçlar	
Bankada ve kasada nakit	800.000	Ticari borçlar	3.900.000
Ticari alacaklar	1.900.000	Kiralama Borçları	100.000
Şüpheli alacaklar	100.000	Kısa Vadeli Krediler	800.000
Ortaklardan Alacaklar	500.000	Vergi	4.000.000
Verilen Depozito ve Teminatlar	100.000	Ödenecek Temettü	1.000.000
İlk Madde ve Malzeme	200.000	Ortaklardan Borçlar	1.000.000
Ticari mallar	8.000.000	Uzun Vadeli Borçlar	
Duran varlıklar		Ticari borçlar	7.100.000
Binalar	20.000.000	Özkaynaklar	
Demirbaşlar	2.000.000	Sermaye	10.000.000
Taşıtlar	1.200.000	Kar Yedekleri	14.900.000
Yapılmakta olan Yatırımlar	6.800.000		
Hisse senetler	1.200.000		
Toplam AKTİFLER	42.800.000	Toplam PASİFLER	42.800.000

ABC Şirketi'nin işletme sermayesi, dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasındaki fark olarak hesaplanır. Ardından, zekâta tabi varlıklar ve ilgili borçlar dikkate alınarak düzeltilmiş işletme sermayesi belirlenir. Bu işlemler sonunda, şirketin zekât matrahı netleştirilmiş olur.

Tablo 34*ABC Şirketinin MASB'e Göre Zekât Hesaplanma Tablosu*

Dönen varlıklar	11.600.000	–	Kısa vadeli yükümlülükler	10.800.000
A: Net İşletme Sermayesi: 800.000				
Dönen varlıkların Düzeltilmesi				
İlk Madde ve Malzeme zekât'a tabi değildir			(200.000)	
Şüpheli alacaklar: tam mülkiyet sahibi değildir			(100.000)	
Verilen Depozito ve Teminatlar olarak 50.000 tutarında bu miktar tam mülkiyet sahibi değildir. Tasarruf hakkı yoktur.			(100.000)	
Ortaklardan Alacaklar: tam mülkiyet sahibi değildir, geri ödeme tarihi belisizdir.			(500.000)	
B: Dönen varlıkların düzeltilmesi: 900.000				
Kısa Vadeli Borçların düzeltilmesi				
Kiralama Borçları: tam mülkiyet sahibidir			100.000	
Kısa vadeli krediler: tam mülkiyet sahibidir			800.000	
Önerilen Temettü; zekâttan sonra dağıtılır, tam mülkiyet sahibidir			1.000.000	
Ortaklardan borçlar: tam mülkiyet sahibidir			1.000.000	
C= kısa vadeli borçların düzeltilmesi 2.900.000				
D = (düzeltilmiş net işletme sermayesi): 2.800.000				
$D \text{ (düzeltilmiş işletme sermayesi)} = A \text{ (İşletme Sermayesi)} - B \text{ (Dönen Varlıkların Düzeltilmesi)} + C \text{ (kısa vadeli yükümlülüklerin düzeltilmesi)}$				2.800.000
$D = A - B + C: 800.000 - 900.000 + 2.900.00$				
$D \text{ (düzeltilmiş işletme sermayesi)}$ Nisap ile karşılaştırmamız gerekir (85 gram altın fiyatı), N : Nisap; $D < N$ fakir; $D = N$ Zekâtla mükellef değildir.; $D > N$ ise				
E = (Müslümanların hisselerinin oranı)				% 60
F = (zekât matrahı)				1.680.000
$F: [D \times E\%] = \text{Düzeltilmiş işletme sermayesi} \times \text{Müslümanların hisselerinin oranı}$				
G = zekât oranı				%2,5
Z = (Zekât)				
$Z: [F \times G] = Z: \text{zekât matrahı} \times \text{zekât oranı} = 1.680.000 \times \%2,5$				
Kameri yılda zekât oranı genellikle %2,5, miladi yılda ise %2,577 olarak uygulanır.				
				42.000

Tablo 35*ABC Şirketinin AAOIFI'ye Göre Zekât Hesaplanma Tablosu*

Dönen varlıklar	11.600.000	–	Kısa vadeli yükümlülükler	10.800.000
A= Net İşletme Sermayesi: 800.000				
Dönen Varlıkların Düzeltilmesi				
Şüpheli alacaklar zekâta tabi değildir.			(100.000)	
B: Dönen Varlıkların Düzeltilmesi: (100.000)				
kısa vadeli yükümlülüklerin düzeltilmesi				
Önerilen Temettü; zekâttan sonra dağıtılır, tam mülkiyet sahibidir.			1.000.000	
C= kısa vadeli borçların düzeltilmesi: 1.000.000				

Tablolar Devamı

$D = (\text{düzeltilmiş net işletme sermayesi})$

$$D = A - B + C: 800.000 - 100.000 + 1.000.000 \quad 1.700.000$$

$D (\text{düzeltilmiş işletme sermayesi}) = A (\text{İşletme Sermayesi}) - B (\text{Dönen Varlıkların Düzeltilmesi}) + C (\text{kısa vadeli yükümlülüklerin düzeltilmesi})$

$D (\text{düzeltilmiş işletme sermayesi})$ Nisap ile karşılaştırmamız gerekir (85 gram altın fiyatı),

N : Nisap; $D < N$ fakir; $D = N$ Zekâtla mükellef değildir; $D > N$ ise

$$E = (\text{Müslümanların hisselerinin oranı}) \quad \% 60$$

$$F = (\text{zekât matrahı}): F: [D \times E\%] \quad 1.020.000$$

$\text{Düzeltilmiş işletme sermayesi} \times \text{Müslümanların hisselerinin oranı}$

$$G = \text{zekât oranı} \quad \%2,5$$

$$Z = (\text{Zekât}): Z: [F \times G] = Z: \text{zekât matrahı} \times \text{zekât oranı} = 1.020.000 \times \%2,5 \quad 25.500$$

3.1.3. Üçüncü Vaka

XYZ isimli şirketin finansal tabloları, bu hesaplama örneğinin temelini oluşturur. Bu vaka çalışması çerçevesinde, zekât hesaplamasında kullanılan yöntem, işletme sermayesinin değerlendirilmesine dayanır ve bu yöntem, AAOIFI ve MASB tarafından ortak olarak kabul edilen bir yaklaşımdır. Net özkaynak yöntemi aynı sonuçları verse de AAOIFI'nin yeni standardında bu yöntem yer almamaktadır.

Tablo 36

XYZ Şirketinin Bilanço Tablosu

Dönen varlıklar		Kısa Vadeli Yükümlülükler	
Kasa ve bandaki nakitler	1.000.000	Ticari borçlar	1.110.000
Ticari alacaklar	1.800.000	Kiralama Borçları	2.000.000
Verilen Sipariş Avansları	18.200.000	Ödenecek vergi	4.500.000
Ticari mallar	3.710.000	Uzun Vadeli Yükümlülükler	
Âtıl stok	200.000	Banka Kredileri	4.000.000
Duran varlıklar		Özkaynak	
Ticari alacaklar	16.800.000	Sermaye	25.000.000
İştirakler	2.000.000	Kâr Yedekleri	5.000.000
Tesis, Makine ve Cihazlar	6.900.000	Diğer Yedekler ve Fonlar	7.000.000
		Dağıtılmamış Kârlar	2.000.000
Toplam Aktif	50.610.000	Toplam Pasif	50.610.000

Tablo 37*XYZ Şirketinin MASB'ye Göre Zekât Hesaplama Tablosu*

Dönen varlıklar	24.910.000	Kısa Vadeli Borçlar	7.610.000
A: Net işletme sermayesi: 17.300.000			
Dönen varlıkların düzeltilmesi			
Verilen Sipariş Avansları, eksik mülkiyet şekli olarak kabul edilmekte olup, bu nedenle zekât ödemesine tabi tutulmamaktadır.			(18.200.000)
âtlı stok, üretken olmayan bir unsuru temsil ettiği için çıkarılmalıdır.			(200.000)
B: Dönen varlıkların düzeltilmesi			(18.400.000)
Kısa Vadeli Borçların düzeltilmesi			
Kısa Vadeli Krediler tam sahip olduğu için eklenmelidir.		1.110.000	
Kiralama Borçları tam sahip olduğu için eklenmelidir.		2.000.000	
C: Kısa Vadeli Borçların düzeltilmesi			3.110.000
Düzeltilmiş işletme sermayesi (D)			2.010.000
D= [A-B + C]			
17.300.000 A+ (18.400.000) B + 3.110.000 C			
=2.010.000			
D (düzeltilmiş işletme sermayesi) Nisap ile karşılaştırmamız gerekir (85 gram altın fiyatı),			
N: Nisap; D < N fakir; D=N Zekâtla mükellef değildir; D> N ise			
E = (Müslümanların hisselerinin oranı)			80%
F = (zekât matrahı)			1.608.000
F: [D X E%] = Düzeltilmiş işletme sermayesi * Müslümanların hisselerinin oranı			
G = zekât oranı			2,5%
Zekât [F X G] = 1.608.000* 2,5%			40.200

XYZ Şirketi'nin MASB'ye göre ödemesi gereken zekât tutarı 40.200 TL olarak hesaplanmıştır.

Tablo 38*XYZ Şirketinin AAOIFI'ye Göre Zekât Hesaplama Tablosu*

Dönen varlıklar	24.910.000	Kısa Vadeli Yükümlülükler	7.610.000
Net işletme sermayesi: 17.300.000 A			
Dönen varlıkların düzeltilmesi			
Verilen Sipariş Avansları, ön ödemeler zekâta tabi değildir.			(18.200.000)
B: Dönen varlıkların düzeltilmesi			(18.200.000)
Kısa Vadeli Borçların Düzeltilmesi			
C= Kısa Vadeli Borçların Düzeltilmesi			0
Düzeltilmiş işletme sermayesi (D)= [A-B + C]			-900.000
17.300.000 A+ (18.200.000) B + 0 C			
D (düzeltilmiş işletme sermayesi) Nisap ile karşılaştırmamız gerekir (85 gram altın fiyatı),			
N: Nisap; D < N fakir; D=N Zekâtla mükellef değildir; D> N ise			
E = (Müslümanların hisselerinin oranı)			80%
F = (zekât matrahı)			-720.000
F: [D X E%] = Düzeltilmiş işletme sermayesi * Müslümanların hisselerinin oranı			
G = zekât oranı			2,5%
Zekât matrahı nisap miktarı ulaşmadığı ödenen zekât yoktur.			

XYZ Şirketi'nin, AAOIFI standartlarına göre zekât matrahı nisap miktarına ulaşmadığı için ödemesi gereken zekât bulunmamaktadır.

3.2. Hanefi Yaklaşımıyla Zekâtın Hesaplanması: Farklı Modellerin İncelenmesi

Günümüzde işletmelerin zekât hesaplamasında karşılaştığı en büyük zorluk, zekâta tabi varlıklarla tabi olmayan varlıkların doğru bir şekilde ayrıştırılmasıdır. Aynı şekilde, hangi borçların zekât matrahından düşüleceğinin belirlenmesi de ciddi bir karmaşıklık oluşturmaktadır. Ayrıca, gelir tablosundaki faiz gibi unsurların arındırılması da gereklidir. Bu karmaşıklıkların üstesinden gelmek için zekât hesaplamasında sistematik ve titiz bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Zekâtın doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi için, varlıkların doğru bir şekilde değerlendirilmesi, düşülebilecek borçların net bir şekilde tespit edilmesi ve gerekli ayarlamaların yapılması gerekmektedir. Bu süreçte, fıkıh tartışmalardan kaçınılarak, muhasebeye dayalı bilimsel bir yöntem benimsenmelidir.

Bu çalışma, farklı varlık türlerine ve faaliyetlere uygulanabilecek çeşitli zekât hesaplama modellerini önermektedir. Bu modeller, zekâta tabi olan varlıkları belirlemekle görevli muhasebecilere rehberlik etmeyi ve zekât mükelleflerine bu bilgileri sağlamak için bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu rehber, bireysel mülk sahipleri ve şirketlerdeki hissedarlar için uygun bir kaynak sunarak, farklı mülkiyet biçimlerine hitap etmektedir.

Fıkıh uzmanları, finansal bilgileri eksik olabileceği için finansal tabloları yorumlamakta zorlanabilirler, çünkü uzmanlık alanları daha çok muhasebe değil, İslam fıkıhıdır. Diğer bir konu ise zekât dağıtım aşamasında, şirketten zekât tutarının ödenmesi esnasında vergi hukuku açısından yaşanabilecek problemlerdir. Şirket ortaklığı Müslüman ve gayrimüslim olduğu takdirde durum daha da karmaşık hale gelmektedir. Bu nedenle, hesaplama modellerinin İslam hukuku, muhasebe ve vergi hukuku alanlarında uzman kişiler tarafından geliştirilmesi önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından sağlanan verilere göre, Türkiye nüfusunun %99'u Müslüman olup, bu nüfusun %77.5'i Hanefi mezhebine mensuptur (ABD Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye'deki Konsolosluklar, 2018). Bu durum, Türkiye'deki Müslüman nüfus üzerinde Hanefi mezhebinin önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, zekât muhasebe modelleri, genel eğilimlere ve Türkiye'deki baskın inanç sistemine uygun olarak Hanefi mezhebine odaklanmaktadır.

Önerilen modeller şunlardır:

- Paranın Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli
- Ticari ve Endüstriyel Faaliyetlerde Zekâtı Belirleme ve Hesaplama Modeli
- Gelirlerin Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli
- Şirketlerin Zekât Hesaplama Hanefi Modelinin Pratik Uygulaması

Önerilen modeller, Paranın Zekâtını Hesaplama Modeli, Ticari ve Endüstriyel Faaliyetlerde Zekâtı Hesaplama Modeli ve Gelirlerin Zekâtını Hesaplama Modelidir. Bu modeller, bireylerin kişisel varlıklarını analiz ederek zekât uygulamalarını anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Şirketlerin Zekât Hesaplama Hanefi Modeli ise farklı bir yaklaşım gerektiren dördüncü model olarak detaylı şekilde incelenmiştir.

3.2.1. Paranın Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli

Hanefî fıkına göre, parasal varlıklar üzerindeki Zekât, çeşitli varlık türlerine dayalı olarak hesaplanır. Bu varlıklar arasında kâğıt para, metal para, altın, gümüş, altın külçeleri, cari banka hesapları ve yatırım hesapları yer alır.

Zekâtın hesaplanmasında temel kriter, zenginliğin belirli bir miktar olan Nisaba ulaşp ulaşmamasıdır. Nisab miktarı, zekâtın vadesindeki altın karşılığı olan 80.18 gram altın veya para birimindeki karşılığı veya 595 gram gümüş ile eşdeğerdir (Zütiç, 2015, s.57). Hanefî fıkına göre, nisab miktarının altın cinsinden ölçülmesi, genellikle İslam Araştırmaları Akademisi tarafından önerilmekte ve bu, zekât hesaplamaları için daha istikrarlı bir referans noktası olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, Hanefî fıkı çerçevesinde zekât tabanını belirlerken altın miktarı dikkate alınmalıdır. Zekât hesaplamalarıyla ilgili bu bilgiler, Hanefî öğretilerine dayanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bilgilerine dayanarak bu modeller yürütülmüştür. Ancak, bölgesel ve çağdaş farklılıklar göz önüne alınmalıdır; bu nedenle, yerel dini personelinen en güncel bilgilerin edinilmesi önemlidir. Parasal varlıklar üzerindeki zekâtı hesaplamak için izlenmesi adımlar şunlardır;

- Parasal varlıkların nisab miktarının ilk kez ulaşıldığı tarihi belirleme,
- Zekâta tabi parasal varlık kategorilerini belirleme,
- Zekât ödenme zamanındaki piyasa değerine göre parasal varlık kalemlerini değerlendirme,
- Zekât ödenme zamanındaki ödenecek borçları zekât tabanından düşme,
- Zekât tabanını, 80.18 gram altın karşılığı olan Nisab miktarı ile karşılaştırma,

- Zekât tabanı, nisab miktarını aşıyorsa zekât ödenir.
- Zekât miktarı ise zekât tabanını % 2,5 ile çarparak hesaplanır.

Bu prosedürlerin uygulanması, parasal varlıklar üzerindeki zekâtın adil ve sistemli bir şekilde hesaplanmasını sağlayacaktır.

Tablo 39

Paranın Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Tablosu

Parasal zenginliğin unsurları	Kısmi Tutar	Toplam Tutar
Hazır Değerler		
asa mevcudu		
Yerel para birimi	XX	
Döviz (piyasa değerine göre)	XX	
Altın veya Gümüş para birimi, (ağırlığı veya toplamı belirleyin)		
Banka hesaplar		
Cari hesaplar	XX	
Zekâta tabi toplam parasal fonlar		A
Borçlar		(B)
Zekât matrahı		C
Nisap ile karşılaştırın (80,18 kg altın eşdeğeri), Toplam nisap'a ulaşırsa zekât gerekir. B=+/ NİSAP ise		
Zekât miktarı: Zekât matrahı * %2,5		
Kameri yılda zekât oranı genellikle %2,5, miladi yılda ise %2,577 olarak uygulanır.		C*%2,5

3.2.2. Ticari Faaliyetleri İçin Zekât Belirleme ve Hesaplama Modeli

Ticari faaliyetlerden elde edilen gelirler üzerinden verilen zekât, kâr amacıyla alınıp satılan ürünlerin ticari varlıklarını temel alır. Bu varlıklar, kişisel kullanım değil ve zekâta tabidir. Ticari faaliyetler için zekâtın matrahını belirleme ve miktarını hesaplama işlemleri aşağıdaki adımlara göre yürütülür:

- Zekât ödeme tarihi belirlenmeli; zekâta tabi ticari mallar kategorileri belirlenmelidir. Bu kategoriler arasında ticari mallar, sağlam alacaklar, kasa durumu ve banka hesapları yer alır.
- Ticari mallar kalemleri, zekât ödeme zamanındaki piyasa fiyatlarına göre değerlendirilmeli.
- Ticari mallardan ödenmesi gereken kısa vadeli borçlar düşülmelidir.
- Ticari varlıkların toplam değeri, Nisab miktarıyla karşılaştırılmalıdır. Nisab miktarı genellikle 80,18 gram altına veya karşılık gelen para birimine eşittir.

- Ticari varlıkların değeri, Nisab miktarını aşıyorsa zekât ödenmesi gereklidir.
- Zekât miktarı, ticari varlıkların toplam değeri ile %2,5 olarak belirlenen oranı çarparak hesaplanır. Bu oran, kameri yıl için %2,5, miladi yıl için ise %2,577 olarak uygulanır.

Bu prosedürlerin uygulanması, ticari faaliyetlerden elde edilen gelirler üzerinden Zekâtın adil ve sistematik bir şekilde hesaplanmasını sağlar. Bu yöntemler, İslam'ın Zekât prensiplerine uygun olarak mal varlığının adil bir şekilde dağıtılmasını amaçlar.

Tablo 40

Ticari Faaliyetleri İçin Zekât Belirleme ve Hesaplama Tablosu

Zekâta tabi varlıkları		Tutar	Toplam tutar
Hazır Değerler		XXX	
Ticari Mallar		Piyasa değeri	
Alacaklar		Defter değeri	
Zekâta tabi toplam varlıklar		A	
Borçlar	Hanefi mezhebine göre, zekât hesaplanırken kişinin ödeme günü gelmiş veya gelmemiş olan borçları genellikle düşülür. Ancak bazı alimlere göre sadece ödeme günü gelmiş ve alacaklı tarafından talep edilen borçlar düşülür.	(B)	
Ticari ve sanai faaliyetin Zekât matrahı		C	XXX
Nisap ile karşılaştırıp (80,18gram altın eşdeğeri), Toplam nisaba ulaşırsa Zekât gerekir. B=/+ NİSAP ise			
Zekât miktarı: Zekât matrahı * %2,5			C*%2,5

3.2.3. Gelir Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Modeli

Zekât hesaplamasında, varlık türlerinin ve gelir kaynaklarının şariat kurallarına uygun ve adil bir şekilde değerlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda, kira gelirleri, maaş gelirleri ve serbest meslek gelirleri gibi çeşitli gelir türlerinin zekât matrahının belirlenmesi belirli yöntemleri gerektirir.

Kira gelirleri, maaş gelirleri ve serbest meslek gelirleri zekâta tabi varlıklar olarak değerlendirilir ve bu gelirler için zekât, yıl sonunda kalan tutar üzerinden hesaplanır. Zekât matrahını belirlemek için, yıl sonunda elde edilen brüt gelirden gerçek giderleri ve henüz ödenmemiş borçları çıkarmak gerekir. Hesaplanan net gelir, nisap eşiği olan 80,18 gram altın değerinde bir tutar ile karşılaştırılır.

Eğer net gelir nisap miktarını aşarsa, zekât matrahının %2,5'i oranında zekât tahakkuk ettirilir. Nisap miktarına ulaşıldığında, bu gelirler mükellefin diğer varlıklarıyla birlikte değerlendirilerek toplam zekât matrahı oluşturulur. Ayrıca, bu tür gelirlerin faiz

içermemesi esastır; eğer gelirler faiz içeriyorsa, faiz unsurları ayrıştırılarak arındırılmalıdır.

Tablo 41

Gelirin Zekâtını Belirleme ve Hesaplama Tablosu

Açıklama	Kısmı tutar	Toplam tutar
Toplam yıllık gelir (faiz varsa arındırılması gerekir)	A	
Düşülür:	B	
- Fiilen ödenen giderler		
- Kendi ihtiyaçları için giderler		
Net Gelir		
<i>Eklenir: Tüm mallar için Zekât henüz ödenmemişse, parasal fonlar, net ticari tabanı</i>		
Zekât matrahı		C
<i>Nisab ile karşılaştırıp gelirlerin net değeri Nisaba ulaşırsa, Zekât aşağıdaki gibi hesaplanır:</i>		
Zekât miktarı:	Zekât matrahı x 2,5%	

3.2.4. Şirketlerin Zekât Hesaplama Haneî Modelinin Pratik Uygulaması

Günümüz işletmelerinin gelir-gider kalemleri, finansal durum tabloları geçmiş yüzyıllara kıyasla önemli farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, modern işletmelerin zekât muhasebesine yönelik dinî çalışmalar henüz gelişim aşamasındadır ve bu alanda daha derinlemesine ve kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Zekâtın çeşitli türlerine yönelik geliştirilen pratik yöntemler, muhasebecilere, işletme sahipleri ve hissedarlar için varlıkların zekât matrahını belirleme konusunda rehberlik sunmaktadır. Bu rehberlik, bireysel mal sahipleri ve şirket hissedarlarının zekâtlarını doğru ve adil bir şekilde hesaplamalarını amaçlamaktadır.

Zekât, esas itibarıyla bireysel bir yükümlülük olsa da, kişilerin ortak olduğu şirketlerin varlıkları da zekât hesaplamalarına dâhil edilmelidir; çünkü zekât, bir kişinin tüm varlıklarının toplam değerine göre hesaplanır. Bu nedenle, şirketlerin de zekât hesaplaması yapması zorunludur. Ayrıca, işletmelerin yanı sıra canlı varlıklar, araziler ve diğer varlık gruplarının zekât hesaplamaları için de spesifik yöntemler belirlenmelidir. Ancak, mevcut çalışmalar bu varlık türlerine ilişkin detaylı zekât hesaplama yöntemlerini kapsamamaktadır. Bu model, ticaret işletmeleri için uygun bir yaklaşım sunmaktadır. Bilançonun aktifler kısmında, varlıkların zekâta tabi olup olmadığını belirtmek için "EVET" ise yeşil bir simge, "HAYIR" ise mavi bir simge kullanılmalıdır. Bu işaretleme, varlıkların zekât hesaplamasına dâhil edilip edilmeyeceğini açıkça gösterir.

Tablo 42*Zekât Hesaplama Haneî Modeli Aktifler Tablosu*

AKTİF (VARLIKLAR)			
DÖNEN VARLIKLAR		Zekât Esas Değerleme Değeri	
<u>Hazır Değerler</u>		Gerçekleşebilir Değer	
100	TL Kasası	EVET	Kasa Envanteri
	Döv. Kasası	EVET	Merkez Bankası Efektif Döviz Kuru Değeri
101	Alınan Çekler Uzun vadeli çekler	EVET Varsa, vadesi gelmediği için zekât'a tabi değildir.	Defter Değeri
102	Bankalar: Vadesiz Mevduat Hesabı	EVET	Defter Değeri
	Banka Vadeli Mevduat	EVET	Anapara
	Banka Vadesiz Döv. Hesabı	EVET	Merkez Bankası Efektif Döv. Kuru Değeri
	Banka Vadeli Döv. Hesabı	EVET	Anapara, Merkez Bankası Efektif Döviz Kuru Değeri
103	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) kısa Vadeli	HAYIR, Borç Hesabı	3 sınıf hesaplar içinde yer alması gerekir
	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) Uzun Vadeli	HAYIR	4 Sınıf hesaplar içinde yer alması gerekir
108	Diğer Hazır Değerler ³¹		
	Banka kredi kart alacaklar ³²	EVET	Tahsilat günü değeri
<u>Menkul Kıymetler</u>		Piyasa değeri	
110	Hisse Senetleri	EVET , caiz olan şirketlerin dahil edilir	Borsa Rayice Bedeli
111	Özel kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları,	EVET, FAİZ HARIÇ	Maliyet Değeri, faiz hariç
112	Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları,	EVET, FAİZ HARIÇ	Maliyet Değeri, faiz hariç
	Tahvil Faizi Kupon: Dönem Alacağı	HAYIR	
<u>Ticari Alacaklar</u>		Nominal değeri - kredi zararları ödeneği net	
120	Alıcılar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	Defter Değeri
	Yenilenmiş alıcılar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	
121	Alacak Senetleri	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	Defter Değeri
126	Verilen Depozito ve Teminatlar ³³	HAYIR	
127	Diğer Ticari Alacaklar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	Defter Değeri

³¹ Çekler, detaylı kontrol, kısa vadeli olması gerekmektedir.³² Kredi kartta çekilen rakam üzerinde³³ Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 2, 813713 Numaralı; Gayrimenkul veya teçhizat kiralaması gibi belli bir hizmet için kiracının verdiği depozito mahiyetindeki teminatlar, esasında verenin mülkiyetindedir. Fakat zamanı geldiğinde bunların tam olarak geriye alınması mümkün olduğu gibi kira konusu mala verilecek muhtemel zarar mukabilinde eksik olarak alınması da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca halihazırda bu teminat üzerinde, veren tarafın tasarrufu da söz konusu değildir. Dolayısıyla tam bir mülkiyet söz konusu olmadığından bu gibi teminatları veren tarafın zekât ödemesi gerekmez. Ancak verenin, bu tür bir teminat üzerinde tasarruf etmesine imkân veriliyorsa her sene zekâtını ödemesi gerekir.

Tablolar Devamı

128	Şüpheli Ticari Alacaklar	HAYIR	
129	Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılıkları(-)	EVET	Dönen varlıklardan indirilecek ³⁴
<u>Diğer Alacaklar</u>			
131	Ortaklardan Alacaklar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	
132	İştiraklerden Alacaklar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	
135	Personelden Alacaklar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	
136	Diğer Çeşitli Alacaklar	EVET, Faizden arındırılmış Defter değeri	
<u>Stoklar</u>			
150	İlk Madde ve Malzeme	EVET, Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış maliyet bedeli.	Piyasa Değeri
151	Yarı Mamul	EVET, Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış maliyet bedeli	Piyasa Değeri, Üretim Maliyeti
152	Mamul	EVET, Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış Maliyet Bedeli	Piyasa Değeri
153	Ticari Mallar	EVET, Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış Maliyet Bedeli	Piyasa Değeri
157	Diğer Stoklar	EVET, Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış Maliyet Bedeli	Piyasa Değeri
157.01	1. Yoldaki Mallar ³⁵	Piyasa değeri beli değil ise; Faizden arındırılmış Maliyet Bedeli	Piyasa Değeri
159	Verilen Sipariş Avansları ³⁶	HAYIR	
<u>Gel. Ayl. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>			
180	Gelecek Aylara Ait Giderler ³⁷	HAYIR	

³⁴ 654 Karşılık Giderleri gelir tablosunda gelir azaltıcı etki oluşturduğu için 129 Şüpheli Ticari Alacaklar hesabıyla birbirini mahsup edilecektir. 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar var ise, 129 Şüpheli Ticari Alacaklar hesabını azaltıcı etki oluşturacaktır.

³⁵ Zekât dönem içinde ürünün tedarikinde problem yoksa piyasa değeri beli değil ise faizden arındırılmış maliyet bedeli.

³⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu, Dini Soru 3, 813713 Numaralı; Mal veya hizmet satın almak üzere, bir kişi veya kuruluşa verilen ön ödeme (avans) ve kaparo mahiyetindeki teminatlar, veren tarafın değil alan tarafın tasarrufunda olup nihayetinde onda kalması öngörüldüğünden ve günümüzde genellikle bu şekildeki bir kaporanın caiz olduğu görüşüyle amel edildiğinden, veren taraf böyle bir teminatın zekâtını ödemek durumunda değildir.

³⁷ Din İşleri Yüksek Kurulu, Dini Soru 4b, 813713 Numaralı Geçmişteki işlemlerle ilgili olmayan, başka bir deyişle, ödemeyi gerektiren işlemi/sebebi henüz gerçekleşmemiş/sabit olmamış muhtemel giderler borç hükmünde olmadığından bunlar için ayrılan paranın elde bulundurulması durumunda, zekâtının verilmesi gerekir. İşlemi gerçekleştiren ve sebebi sabit olan giderler ise borç hükmündedir. Bunların tahakkuk işleminin henüz gerçekleşmemiş olması veya tahakkuk işlemi gerçekleşse de ödeme gününün ileriye ertelenmiş olması bunları borç olmaktan çıkarmaz.

Tablolar Devamı

181	Gelir Tahakkukları ³⁸	EVET	Defter kayıtlı değerli, Duran varlıkları için ise HAYIR
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>			
190	Devreden KDV	EVET	
191	İndirilecek KDV	EVET ³⁹	
192	Diğer KDV	EVET*	
193	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	EVET ⁴⁰	
195	İş Avansları	EVET	
196	Personel Avansları	HAYIR	
<u>DURAN VARLIKLAR</u>			
<u>Ticari Alacaklar</u>			
220	Alıcılar	HAYIR	
226	Verilen Depozito ve Teminatlar,	HAYIR	
<u>Mali Duran Varlıklar</u>			
242	İştirakler	HAYIR	
243	İştiraklere Sermaye Taahhüdü (-)	HAYIR	
245	Bağlı Ortaklıklar	HAYIR	
246	Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-)	HAYIR	
<u>Maddi Duran Varlıklar</u>			
250	Arazi ve Arsalar	HAYIR	
251	Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	HAYIR	
252	Binalar	HAYIR	
253	Tesis Makine ve Cihazlar	HAYIR	
254	Taşıtlar	HAYIR	
255	Demirbaşlar	HAYIR	
256	Diğer Maddi Duran Varlıklar	HAYIR	
257	Birikmiş Amortismanlar (-)	HAYIR	
258	Yapılmakta Olan Yatırımlar	HAYIR	
259	Verilen Avanslar	HAYIR	
<u>Maddi Olmayan Duran Varlıklar</u>			
260	Haklar	HAYIR	
261	Şerefiye	HAYIR	

³⁸ Din İşleri Yüksek Kurulu, Dini Soru Sor 2, 813713 Numaralı, Tahakkuk eden ancak henüz tahsil edilmeyen gelirlerin zekâtının “alacakların zekâtı” kapsamında değerlendirilmesi uygun olur. Bu konuda bilgi için bk. <https://fetva.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/423/alacagin-zekatini-vermek-gerekir-mi-2>.

³⁹ Zekât bilançosu zamanında, 191 ve 391 hesapları kapanmışsa 360 veya 190 hesapları dikkate alınmalı, kapanmamışsa 191 ve 391 hesapları bilançoya dahil edilmelidir.

⁴⁰ Zekât bilançosunda, 193 (Peşin Ödenen Vergiler) ve 370 (Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları) hesapları kapanmamışsa, her ikisi de bilançoya dahil edilir; örneğin, 370 hesabı 20.000 TL, 193 hesabı 5.000 TL ise, fark 371 (Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları Karşı Hesabı) kullanılarak 15.000 TL ödenecek vergi ve KDV olarak bilanço da yer alır, çünkü bu hesaplar zaten indirilecek ödemeleri temsil eder.

Tablolar Devamı

263	Araştırma ve Geliştirme Giderleri	HAYIR	
264	Özel Maliyetler	HAYIR	
267	Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	HAYIR	
268	Birikmiş Amortismanlar -	HAYIR	
<u>Gel. Yıll. Ait Gid. ve Gelir Tahak.</u>			
280	Gelecek Yıllara Ait Giderler	HAYIR	
281	Gelecek yıllara ait gelir tah.	HAYIR	
<u>Diğer Dönen Varlıklar</u>			
295	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	HAYIR	
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI			
GENEL TOPLAM			

Bilançonun pasifler kısmında, bir borcun zekât matrahından düşülüp düşülmediğini belirtmek için, eğer borç düşülüyorsa "**EVET**" olarak yeşil bir simgeyle işaretlenmeli; düşülmüyorsa "**HAYIR**" olarak mavi bir simgeyle gösterilmelidir.

Tablo 43

Zekât Hesaplama Haneî Modeli Pasifler Tablosu

PASİF (KAYNAKLAR)			
III	KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	DİB görüşü	Haneî Genel Görüşü
<u>Mali Borçlar</u>			
300	Banka Kredileri	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
301	Finansal Kiralama işl. Borçlar	EVET Faiz varsa arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
302	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-) ⁴¹		
<u>Ticari Borçlar</u>			
320	Satıcılar	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
103 321	Borç Senetleri	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
329	Diğer Ticari Borçlar	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
<u>Diğer Borçlar</u>			
331	Ortaklara Borçlar	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
335	Personele Borçlar	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
336	Diğer Çeşitli Borçlar	EVET Faiz varsa, arındırılır	EVET Faiz varsa, arındırılır
<u>Alınan Avanslar</u>			
340	Alınan Sipariş Avansları ⁴²	HAYIR	HAYIR

⁴¹ Finansal kiralama borçlarının zekâtı için, 570 - Gelecek Yıllar Karları hesabındaki zekâta tabi tutar üzerinden 362 - Ödenecek Zekât hesabına karşılık ayrılması önerilmektedir. Örneğin, 100.000 TL'lik kâr üzerinden %2.5 oranında zekât hesaplanarak, 2.500 TL'nin 362 - Ödenecek Zekât hesabına kaydedilmesi önerilmektedir.

⁴² Din İşleri Yüksek Kurulu, soru 2, 813713 Numaralı; halihazırda bu teminat üzerinde, alınan tarafın tasarrufu da söz konusudur. Dolayısıyla tam bir mülkiyet söz konusu olduğundan bu gibi teminatları alınan

Tablolar Devamı

<u>Öd. Vergi ve Diğer Yükümlülükler</u>		
360	Ödenecek Vergi ve Fonlar	EVET EVET
361	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri ⁴³	HAYIR HAYIR
368	Vadesi Geçm.Ert. veya Taks. Vergi	EVET, vade fark, Faiz varsa, arındırılır EVET vade fark , Faiz varsa, arındırılır
<u>Borç ve Gider Karşılıkları</u>		
370	Dönem Kar Vergi ve Diğer Yasal Yük.Karşılıklar	EVET EVET
371	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri	EVET EVET
<u>Gel. Aylara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>		
380	Gelecek Aylara Ait Gelirler ⁴⁴	HAYIR HAYIR
381	Gider Tahakkukları	EVET EVET
<u>Diğer Kısa Vadeli yab. Kaynakları</u>		
391	Hesaplanan KDV	EVET EVET
392	Diğer KDV ⁴⁵	EVET EVET
393	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı ⁴⁶	EVET EVET
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR		
<u>Mali Borçlar</u>		
400	Banka Kredileri	HAYIR EVET Faiz varsa, arındırılır
401	Finansal Kiralama işl. Borçlar	HAYIR EVET Faiz varsa, arındırılır
402	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)	HAYIR HAYIR
<u>Ticari Borçlar</u>		
420	Satıcılar	HAYIR EVET Faiz varsa, arındırılır
421	Uzun Vadeli Borç Senetleri	HAYIR EVET Faiz varsa, arındırılır
<u>Diğer Borçlar</u>		
431	Ortaklara Borçlar (UZUN VADELİ Y.K.)	HAYIR EVET Faiz varsa, arındırılır
<u>Gel. Yıllara Ait Gel. ve Gid. Tahak.</u>		

tarafın zekât ödemesi gerekir. Ancak alınan, bu tür bir teminat üzerinde tasarruf hakkı yoksa zekât ödemesi gerekmiyor.

⁴³ Tekafül sigorta kapsamında sigorta primlerinin ödenmesi bir borç yükümlülüğü oluşturuyorsa (örneğin, ödenmesi gereken primler bir borç gibi kabul ediliyorsa), bu durumda bu borçlar zekât matrahından düşürülebilir.

⁴⁴ Din İşleri Yüksek Kurulu, Dini Soru 4a, 813713 Numaralı Geçmişteki işlemlerle ilgili olmayan, başka bir deyişle, ödemeyi gerektiren işlemi/sebebi henüz sabit olmamış bulunan muhtemel gelirler alacak hükmünde olmadığından bunların zekâtının verilmesi gerekmez. Geçmişteki işlemlerle ilgili olup sebebi sabit olduğu halde, tahakkuk işlemi henüz gerçekleşmeyen veya tahakkuk işlemi gerçekleşse de ödeme günü ileriye ertelenen gelirler ise alacakların zekât hükümlerine tabidir.

⁴⁵ ihracat kayıtlı, bir malın ihracatında 191 yerine kullanılan hesaptır

⁴⁶ Başka bir şirketten borç alınması durumunu ifade eder

<i>Tablolar Devamı</i>			
480	Gelecek Yıllara Ait Gelirler	HAYIR	HAYIR
481	Gider Tahakkukları	HAYIR	EVET
ÖZKAYNAKLAR			
<u>Ödenmiş Sermaye</u>			
500	Sermaye	HAYIR	HAYIR
501	Ödenmemiş Sermaye (-)	HAYIR	HAYIR
502	Sermaye Düzeltmesi Olumlu Iarıkları	HAYIR	HAYIR
<u>Sermaye Yedekleri</u>			
520	Hisse Senedi İhraç primleri	HAYIR	HAYIR
<u>Kar Yedekleri</u>			
540	Yasal Yedekler	HAYIR	HAYIR
541	Statü Yedekleri	HAYIR	HAYIR
523	İştirakler Yeniden Değerleme Artışları	HAYIR	HAYIR
529	Diğer Sermaye Yedekleri	HAYIR	HAYIR
542	Olağanüstü Yedekler	HAYIR	HAYIR
<u>Geçmiş Yıllar Karları</u>			
570	Geçmiş Yıllar Karları	HAYIR	HAYIR
<u>Geçmiş Yıllar Zararları(-)</u>			
580	Geçmiş Yıl Zararlar	HAYIR	HAYIR
<u>Dönem Net Karı (Zararı)</u>			
590	591 Dönem Net Karı / Zararı	HAYIR	HAYIR
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI			
GENEL TOPLAM			

Zekât matrahının doğru bir şekilde belirlenmesi için zekâta tabi varlıkların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Bu değerlendirme sürecinde, yalnızca helal yollarla elde edilen tasarruf niteliğindeki mal ve gelirler göz önüne alınmalıdır. Enflasyon nedeniyle para değer kaybına uğradığında, mevcut varlıkların fiyatları genel fiyat seviyesindeki değişimlere göre düzeltilir. Bu düzeltme, varlıkların gerçek değerini korumak ve enflasyonun etkisini dengelemek amacıyla yapılır (Şimşek, 2020).

Faiz içeren borçlarda ise, sadece ana para dikkate alınarak değerlendirme yapılır; çünkü faizli işlemler zekât matrahını doğrudan etkilemez. Zekât, mevcut mal varlığından verildiği için, geçmişte kaybedilmiş, tüketilmiş veya başkasının mülkiyetine geçmiş paranın zekâtı söz konusu değildir. Aynı şekilde, geçmişteki faiz giderlerinin zekâtı da mevcut değildir. Ayrıca, faiz almak ve vermek caiz değildir. Bu nedenle, faizli işlemler bir an önce sonlandırılmalıdır.

Bu bağlamda, faiz gelirleri ve giderleri zekât hesaplamasında dikkate alınmaz; yalnızca helal yollarla elde edilen varlıklar üzerinden zekât hesaplaması yapılır. İslam'da riba kesinlikle haram kılınmıştır ve bu yasak Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilmiştir:

- *“Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, ‘Alım satım da ancak faiz gibidir’ demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah’tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişteki kendisininidir, durumunun takdiri Allah’a aittir. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir.”* (Bakara, 275).
- *“Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkârı sevmez.”* (Bakara, 276)
- *“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın.”* (Bakara, 278)

Cabir demiştir ki: Hz. Muhammed faizi yiyene, yedirene, (sözleşmesini) yazana ve şahitlik edene lanet etmiştir. ‘Onlar bu işte eşittirler.’ Buyurmuştur (Müslim, Müsâkât 106, 1598).

Enflasyon nedeniyle para değer kaybediyorsa elde bulunan varlıklar fiyatlar genel seviyesindeki değişmeye göre düzeltilir (Şimsek, 2020).

Komisyon olarak alınan ücret aracılık ve simsarlık ücretidir. Daimî Fetva Kurulu (13/129) şöyle geçmektedir: Satıcı ve alıcı arasında, alıcıdan veya satıcıdan veya her ikisinden de bilinen bir hizmet bedeli alacağı konusunda bir anlaşma varsa bu caizdir.

Komisyonculuk hizmetlerinde sabit bir ücret bulunmamaktadır; hizmetler anlaşma ve karşılıklı rıza ile belirlenir ve caizdir. Ancak bu uygulama, toplum tarafından kabul edilen sınırlar içinde kalmalıdır. Komisyoncu, aracılık ve çaba karşılığında fayda sağlamalı, aşırıya kaçmamalı ve taraflara zarar vermemelidir.

Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz.” (Maide: 1). Başka bir ayette: “Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır.” (Bakara: 275).

Ayrıca Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: “Müslümanlar oluşturdukları şartlara bağlı kalırlar” (Tirmizî, 1352, Ebû Dâvûd, 3594).

Tablo 44*Zekât Hesaplama Haneî Modeli Gelir Tablosu*

CAN YILMAZ A.Ş. (2023)- 31.12.2023 TARİHLİ GELİR TABLOSU		
A BRÜT SATIŞLAR		
600	Yurtiçi Satışlar	KALACAK
601	Yurtdışı Satışlar	KALACAK
602	Diğer Gelirler, Diğer gelirlerde, faiz ve vade farkı faize dahilse, faizler ayrıştırılmalıdır	KALACAK
B SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)		
610	Satıştan İadeler (-)	KALACAK
611	Satış İskontoları (-)	KALACAK
612	Diğer İndirimler (-)	KALACAK
C NET SATIŞLAR		
D	SATIŞLARIN MALİYETİ (-) 15. Grupta vade farkı varsa ve 78. Grup indirilmemişse, faizden arındırılmalıdır.	KALACAK
620	Satılan Mamul Maliyeti (-)	KALACAK
621	Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	KALACAK
622	Satılan Hizmet Maliyeti (-)	KALACAK
623	Diğer Satışların Maliyeti (-)	KALACAK
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI		
E FAALİYET GİDERLERİ (-)		
630	Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-) Vade farkı varsa, düşülmelidir.	KALACAK
631	Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	KALACAK
632	Genel Yönetim Giderleri (-)	KALACAK
FAALİYET KARI VEYA ZARARI		
F DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR		
640	İştiraklerden Temettü Gelirleri, bağlı ortaklar temettü	İştirakler zekât verilmişse, ÇIKAR
641	Bağlı ortaklar temettü	Bağlı ortaklar zekât verilmemişse, kalacak
642	Faiz Gelirleri	Faiz gelirleri helal değildir, ÇIKAR
643	Komisyon Gelirleri	KALACAK
644	Konusu Kalmayan Karşılıklar	KALACAK
646	Kambiyo Karları	KALACAK
648	Enflasyon Karı	KALACAK
649	Diğer Olağan Gelir ve Karlar	KALACAK
G DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)		
653	Komisyon Giderleri	KALACAK
654	Karşılık Giderleri (-)	KALACAK
656	Kambiyo Zararları (-)	KALACAK
658	Enflasyon Zararı (-)	KALACAK
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	KALACAK

Tablolar Devamı

H FİNANSMAN GİDERLERİ (-)		
660	Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	Faiz haramdır EKLE
661	Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	faiz haramdır EKLE
OLAĞAN KAR VEYA ZARAR		
I OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR		
671	Önceki Dönem Gelir ve Karları	KALACAK
679	Diğer Olağan Dışı Gelir ve Karlar	KALACAK
J OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)		
680	Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)	KALACAK
681	Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	KALACAK
689	Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	KALACAK
DÖNEM KARI VEYA ZARARI		
K	DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)	KALACAK
DÖNEM KARI		
ZEKÂT TEMELLİ DÜZELTİLMİŞ DÖNEM KARI		
ZEKÂT TEMELLİ FAİZ FARKI		

Bu bağlamda, zekât hesaplamasında pozitif farklar dönen varlıklara eklenirken, negatif farklar dönen varlıklardan çıkarılır. Gelirler arasında yalnızca faiz gelirleri değil, iştiraklerden elde edilen temettü gelirleri de bulunmaktadır. Ancak, temettü gelirlerinden zekât ödenmişse, bu tutarın tekrar zekâta tabi tutulmaması gerekir, çünkü aynı yıl içinde bir mal için iki kez zekât verilmez.

Zekâtın doğru hesaplanabilmesi için, şirketlerin bilanço ve gelir tablolarını doğru ve eksiksiz bir şekilde düzenlemesi gerekmektedir. Bu tabloların güncel ve doğru olması, zekâtın doğru bir şekilde hesaplanmasını sağlar çünkü zekât belirli varlık türlerine ve gelirlerine dayalı olarak hesaplanır.

CAN YILMAZ Şirketi'nin bilanço ve gelir tablosu (Birinci vaka'da yer almaktadır), Hanefî modeline göre zekât hesaplaması yapmak amacıyla incelenmektedir. Öncelikle, gelir tablosu düzeltilir ve zekât temelli faiz farkı hesaplanır. Daha sonra, bilanço'ya geçilerek zekât matrahı belirlenir.

Tablo 45

CAN YILMAZ A.Ş. Gelir Tablosu

CAN YILMAZ A.Ş. (2023) – 31.12.2023 TARİHLİ GELİR TABLOSU			
A	BRÜT SATIŞLAR	2.769.638.897,59	KALACAK
600	Yurtiçi Satışlar	496.532.963,12	KALACAK
601	Yurtdışı Satışlar	2.264.173.410,90	KALACAK
602	Diğer Gelirler	8.932.523,57	KALACAK
B	SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	-19.514.360,41	KALACAK

<i>Tablolar Devamı</i>			
610	Satıştan İadeler (-)	-5.422.470,79	KALACAK
611	Satış İskontoları (-)	-159.615,24	KALACAK
612	Diğer İndirimler (-)	-13.932.274,38	KALACAK
C	NET SATIŞLAR	2.750.124.537,18	KALACAK
D	SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	-2.051.888.933,09	KALACAK
620	Satılan Mamul Maliyeti (-)	-1.784.022.138,99	KALACAK
621	Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)	-264.233.024,11	KALACAK
622	Satılan Hizmet Maliyeti (-)	-3.633.769,99	KALACAK
623	Diğer Satışların Maliyeti (-)		KALACAK
	BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	698.235.604,09	KALACAK
E	FAALİYET GİDERLERİ (-)	-391.481.513,60	KALACAK
630	Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	-1.581.152,49	KALACAK
631	Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	-363.586.556,54	KALACAK
632	Genel Yönetim Giderleri (-)	-26.313.804,58	KALACAK
	FAALİYET KARI VEYA ZARARI	306.754.090,49	KALACAK
F	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GELİR VE KARLAR	537.235.331,01	
640	İştiraklerden Temettü Gelirleri, bağlı ortaklar temettü	2.734.981,91	İştirakler Zekât Verilmiş Çıkar
641	Bağlı Ortaklar Temettü	1.076.124,45	Bağlı Ortaklar zekât verilmemişse, KALACAK
642	Faiz Gelirleri	921.810,75	Faiz Gelirleri Helal Değildir, Çıkar
644	Konusu Kalmayan Karşılıklar		KALACAK
646	Kambiyo Karları	532.502.413,90	KALACAK
648	Enflasyon Karı		KALACAK
649	Diğer Olağan Gelir ve Karlar		KALACAK
G	DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR (-)	-598.409.351,89	
653	Komisyon Giderleri (-)		KALACAK
654	Karşılık Giderleri (-)		KALACAK
656	Kambiyo Zararları (-)	-598.409.351,89	KALACAK

Tablolar Devamı

658	Enflasyon Zararı (-)		KALACAK
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)		KALACAK
H	FİNANSMAN GİDERLER	-95.283.969,57	
660	Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-95.283.969,57	FAİZ HARAM EKLE
661	Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)		FAİZ HARAM, EKLE
	OLAĞAN KAR VEYA ZARAR	150.296.100,04	
I	OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR		
671	Önceki Dönem Gelir ve Karları	6.485.466,66	KALACAK
679	Diğer Olağan Dışı Gelir ve Karlar	6.485.466,66	KALACAK
J	OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-37.579.940,35	
680	Çalışmayan Kısım Gider ve Zararlar (-)	-35.915.723,52	KALACAK
681	Önceki Dönem Gider ve Zararlar (-)	-504.944,02	KALACAK
689	Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-1.159.272,81	KALACAK
	DÖNEM KARI VEYA ZARARI	119.201.626,34	119.201.626,35
K	DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)		KALACAK
	DÖNEM KARI	119.201.626,35	
	ZEKÂT TEMELLİ DÜZELTİLMİŞ DÖNEM KARI		210.828.803,26
	ZEKÂT TEMELLİ FAİZ FARKI = 91.627.176,91 TL		

Düzeltilmeden önce, Dönem Kârı 119.201.626,35 TL olarak belirlenmiştir.

Şeriat tarafından kabul edilmeyen gelirler bu kardan çıkarılmış, giderler eklenmiş ve ortaklardan alınan temettüler, temettülerin zekâtının ödendiği göz önüne alındığında tekrar zekât matrahına dahil edilmemiştir. Bu düzeltmelerin ardından, zekât temelli düzeltilmiş dönem karı 210.828.803,25 TL olarak hesaplanmıştır.

Düzeltilmeden önceki dönem kârı ile zekât temelli düzeltilmiş dönem kârı arasındaki fark: 210.828.803,26 TL – 119.201.626,35 TL = 91.627.176 ,91 TL. fark, 91.627.176,90 TL olarak hesaplanan zekât temelli faiz farkı olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 46*CAN YILMAZ Şirketi Bilanço'ya Entegre Zekât Temelli Net Faiz Farkı Tablosu*

AKTİF (VARLIKLAR)		PASİF (KAYNAKLAR)	
Dönen Varlıklar	1.538.386.398,28	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	895.960.541,46
Zekât temelli faiz farkı	91.627.176,91	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	496.575.228,12
Düzeltilmiş Dönen Varlıklar	1.630.013.575,19	Özkaynaklar	449.542.857,03
Duran Varlıklar	212.065.051,42	500 Sermaye	142.500.000,00
		Sermaye Düzeltilmesi Olumlu Farkları	1.787,06
		Kar Yedekleri	
		540 Yasal Yedekler	13.776.053,73
		541 Statü Yedekleri	312,09
		Geçmiş Yıllar Karları	
		570 Geçmiş Yıllar Karları	87.912.702,11
		580 Geçmiş Yıl Zararlar	-5.476.801,22
		Dönem Net Karı (Zararı)	
		590 Dönem Net Karı	119.201.626,35
		Zekât temelli faiz farkı	91.627.176,91
GENEL TOPLAM	1.842.078.626,61	PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	1.842.078.626,61

Zekât temelli faiz farkı bilanço'ya eklendikten sonra, dönen varlıklar ve kısa vadeli borçların tutarları değişmiş, bu durum aktif ve pasif toplamlarının da güncellenmesine neden olmuştur. Faiz eklenmeden önce dönen varlıklar 1.538.386.398,28 TL iken, zekât temelli faiz farkı olan **91.627.176,91** TL eklendiğinde düzeltilmiş dönen varlıklar 1.630.013.575,19 TL'ye yükselmiştir. Duran varlıklar ise 212.065.051,42 TL olarak hesaplanmış ve bu tutarlar dikkate alındığında aktif toplamı 1.842.078.626,61 TL olarak belirlenmiştir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar 895.960.541,46 TL, Uzun vadeli yabancı kaynaklar 496.575.228,12 TL olarak belirlenmiş; özkaynaklar ise başlangıçta 357.915.680,12 TL olarak hesaplanmış, zekât temelli faiz farkı olan 91.627.176,91 TL eklenerek 449.542.857,03 TL'ye ulaşmıştır. Bu veriler ışığında, pasif (kaynaklar) toplamı da 1.842.078.626,61 TL'ye ulaşmıştır.

Bu çalışmada, TFRS'ye geçiş sürecine benzer şekilde, geçmiş döneme ait bilançonun finansal durum tablosuna dönüştürülmesi gerçekleştirilmektedir. Bu dönüşümle birlikte, gelecekteki muhasebe kayıtlarında mal alım-satımı veya kredi çekme işlemlerinde tüm faiz gelir ve giderlerinin ayrıştırılarak kaydedilmesi sağlanacaktır. Böylece, zekât hesaplamalarında karşılaşılan sorunlar çözülecek ve TFRS dönüşüm bilançosu ile uyumlu bir sistem oluşturulacaktır. Önümüzdeki yıllarda, faiz içeren stok alımlarında faiz unsurlarının ayrı hesaplanması planlanmakta, bu da zekât muhasebesi açısından büyük kolaylık sağlayacaktır. Mal alım-satım işlemleri, banka kredileri ve finansal kiralalarda faiz ayrıştırması yapılmasıyla, bu kalemlerin ayrı ayrı kaydedilmesi daha net bir izlenebilirlik sunacaktır. Mevcut durumda, faiz ayrıştırılmamış bir bilanço ve gelir tablosunda bile belirli düzeyde ayrıştırma yapılmıştır. Ayrıca, kısa vadeli borçlara ilişkin faiz tutarları ve dönen varlıklar arasında faizle edinilen stok, mamul ve yarı mamuller titizlikle ele alınmalıdır. Gelecek yıllarda, bu kalemlerin her birinin ayrı ayrı hesaplanması önerilmektedir.

Tablo 47

CAN YILMAZ Şirketinin Düzetilmiş Dönen Varlıklar Tablosu

AKTİF (VARLIKLAR)				
I	DÖNEN VARLIKLAR	Defter değeri	Piyasa değeri	Zekât değeri
A	<i>Hazır Değerler</i>	1.538.386.398,28		
100	TL Kasası	109.322,85	109.322,85	109.322,85
	Döviz Kasası	100.000,00	101.595,00	101.595,00
101	Alınan Çekler	14.029.085,06	14.029.085,06	14.029.085,06
	Uzun vadeli çekler			
	Bankalar: vadesiz mevduat hesap	42.624.283,57	42.624.283,57	42.624.283,57
102	Banka Vadeli mevduat	2.744.363,58	2.744.363,58	2.744.363,58
	Banka vadesiz döv. Hesabı	30.245.818,10	30.548.276,29	30.548.276,29
	Banka vadeli döv. Hesabı	15.122.989,05	15.274.218,95	15.274.218,95
103	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-),			
	Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-)			
108	Diğer Hazır Değerler	94.259,29	94.259,29	94.259,29
	Banka kredi kart alacaklar			
	<i>Menkul Kıymetler</i>			
110	Hisse Senetleri	58.259,28	77.021,88	77.021,88
111	Özel kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları,			
112	Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları			
	Tahvil faizi kupon: dönem alacağı			
	<i>Ticari Alacaklar</i>			
120	Alıcılar	656.432.554,60	656.432.554,60	656.432.554,60
121	Alacak Senetleri			

Tablolar Devamı

126	Verilen Depozito ve Teminatlar	18.584.639,99	18.584.639,99	18.584.639,99
127	Diğer Ticari Alacaklar	1.227.734,56	1.227.734,56	1.227.734,56
128	Şüpheli Ticari Alacaklar	-2.229.357,69	-2.229.357,69	-2.229.357,69
129	Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılıkları (-)	2.229.357,69	2.229.357,69	2.229.357,69 ⁴⁷
Diğer Alacaklar				
131	Ortaklardan Alacaklar			
132	İştiraklerden Alacaklar			
135	Personelden Alacaklar			
136	Diğer Çeşitli Alacaklar	44.927.750,39	44.715.758,39	44.715.758,39
Stoklar				
150	İlk Madde ve Malzeme	110.335.154,42	115.535.157,92	115.535.157,92
152	Mamul	478.716.724,99	498.713.724,22	498.713.724,22
153	Ticari Mallar	11.254.592,72	19.214.552,16	19.214.552,16
157	Diğer Stoklar	12.141.668,77	13.941.268,17	13.941.268,17
157.01	1. yoldaki mallar			
159	Verilen Sipariş Avansları	53.363.334,06	53.363.334,06	53.363.334,06
G	Gel. Ayl. Ait Gid. Ve Gelir Tahak.			
180	Gelecek Aylara Ait Giderler			
181	Gelir Tahakkukları			
Diğer Dönen Varlıklar				
190	Devreden KDV	38.165.550,16	38.165.550,16	38.165.550,16
191	İndirilecek KDV			
192	Diğer KDV			
193	Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	54.674,28	54.674,28	54.674,28
195	İş Avansları	82.546,05	82.546,05	82.546,05
196	Personel Avansları			
Zekâta tabi dönen varlıkları				1.493.685.946,98
Zekât temelli faiz farkı				91.627.176,91
Düzeltilmiş dönen varlıkları				1.583.029.091,92

Zekâta tabi dönen varlıklar 1.493.685.946,98 TL olarak hesaplanmıştır. Gelir tablosundan gelen zekât temelli faiz farkı **91.627.176,91** TL'dir. Faiz, zekâta tabi olmayan bir kalem olduğundan, bu tutar dönen varlıklarla ilişkilendirilmiştir.

Bu fark eklenerek düzeltilmiş dönen varlıklar toplamı **1.585.313.123,89** TL olarak hesaplanmıştır. Tablo'de 48, düzeltilmiş borçlar hesaplanmıştır.

⁴⁷CAN YILMAZ şirketinin gelir tablosunda 644 ve 654 hesapları bulunmamaktadır. Bu durumda, 129 Şüpheli Ticari Alacaklar hesabı, doğrudan mahsuplaşma yapılmaksızın dönen varlıklardan indirilmeyecektir. Çünkü bu hesaplar, şüpheli alacaklarla ilgili karşılık ayrılmasına yönelik olup, mevcut durumda mahsuplaşma işlemi uygulanmaz. Hesap borç bakiyesi yoktur, kapanmıştır.

Tablo 48

CAN YILMAZ Şirketinin Düzeltilmiş Kısa Borçlar Tablosu

PASİF (KAYNAKLAR)					
		DİB Görüşü	Hanefi Genel Görüşü	DİB Görüşü	Hanefi Genel Görüşü
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR				895.960.541,46	
Mali Borçlar					
300	Banka Kredileri	EVET	EVET	387.417.318,01	387.417.318,01
301	Finansal Kiralama işl. Borçlar	EVET	EVET	193.708.659,01	193.708.659,01
302	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)				
Ticari Borçlar					
320	Satıcılar	EVET	EVET	292.218.060,04	292.218.060,04
103 321	Borç Senetleri	EVET	EVET		
329	Diğer Ticari Borçlar	EVET	EVET		
Diğer Borçlar					
331	Ortaklara Borçlar	EVET,	EVET		
335	Personele Borçlar	EVET	EVET	3.487.836,37	3.487.836,37
336	Diğer Çeşitli Borçlar	EVET	EVET	455.823,13	455.823,13
Alınan Avanslar					
340	Alınan avanslar	HAYIR	HAYIR	7.441.217,28	7.441.217,28
Öd. Vergi ve Diğer					
Yükümlülükler					
360	Ödenecek Vergi ve Fonlar	EVET	EVET	1.754.478,77	1.754.478,77
361	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	HAYIR	HAYIR	4.366.607,10	4.366.607,10
368	Vadesi Geçm.Ert. veya Taks. Vergi	EVET	EVET		
Borç ve Gider Karşılıkları					
370	Dönem Kar Vergi ve Diğer Yasal Yük. Karşılıklar	EVET	EVET		
371	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri	EVET	EVET		
Gel. Aylara Ait Gel. Ve Gid. Tahak.					
380	Gelecek Aylara Ait Gelirler	HAYIR	HAYIR	4.775.535,32	4.775.535,32
381	Gider Tahakkukları	EVET	EVET	335.006,43	335.006,43
Diğer Kısa Vadeli ab.					
Kaynaklar					
391	Hesaplanan KDV	EVET	EVET		
392	Diğer KDV	EVET	EVET		
393	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı	EVET	EVET		

Tablolar Devamı

UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR				496.575.228,12	496.575.228,12
<u>Mali Borçlar</u>					
400	Banka Kredileri	HAYIR	EVET	496.575.228,12	496.575.228,12
401	finansal Kiralama işl. Borçlar	HAYIR	EVET		
402	Ert. Finansal Kiralama İşl. Borçlar (-)	HAYIR	HAYIR		
<u>Ticari Borçlar</u>					
420	Satıcılar	HAYIR	EVET		
421	Uzun Vadeli Borç Senetleri	HAYIR	EVET		
<u>Diğer Borçlar</u>					
431	Ortaklara Borçlar (UZUN VADELİ Y.K.)	HAYIR	EVET		
<u>Gel. Yıllara Ait Gel. Ve D. Gid. Tahak.</u>					
480	Gelecek Yıllara Ait Gelirler	HAYIR	HAYIR		
<i>Düzeltilmiş Borçlar</i>				879.377.181,76	1.375.952.409,88

Düzeltilmiş borçlara ilişkin bu açıklama, borçların iki farklı yaklaşımda incelendiğini göstermektedir. İlk bakış açısına göre, sadece vadesi gelmiş borçlar 879.377.181,76 TL olarak belirlenmiştir. İkinci bakış açısında ise hem vadesi gelmiş hem de vadesi henüz gelmemiş borçlar birlikte değerlendirilmiş ve toplam borç tutarı 1.375.952.409,88 TL olarak hesaplanmıştır. Düzeltilmiş borçlar ve düzeltilmiş dönen varlıklar toplamından düşülmüştür. Bu işlemle birlikte, net zekâta tabi varlıklar belirlenmiş ve borçların çıkarılmasıyla gerçek zekât matrahı elde edilmiştir.

Tablo 49

CAN YILMAZ Şirketinin Ödenecek Zekât Tablosu

	DİB görüşü	Hanefi Genel Görüşü
Düzeltilmiş dönen varlıkları (A)	1.585.313.123,89	1.585.313.123,89
Düzeltilmiş Kısa Vadeli Borçlar (B)	879.377.181,76	1.375.952.409,88
ZEKÂT MATRAHI ©: A-B	705.935.942,13	207.076.682,04
Hesaplanan zekâtı (D): C*2,5%	17.648.398,55	5.234.017,85
Zekât karşılığı: (Daha önce ödenen zekât)	-	
Ödenecek Zekât Tutarı = Hesaplanan Zekât- Zekât Karşılığı Daha Önce Ödenen Zekât		

CANYILMAZ şirketi, Hanefi mezhebine göre hesaplanan zekât tutarlarını iki farklı görüşe göre belirlemiştir. Birinci görüşe göre hesaplanan zekât miktarı 17.648.398,55TL

olarak belirlenirken, ikinci görüşe göre bu tutar 5.234.017,85TL olarak hesaplanmıştır. Bu farklılık, birinci görüşte yalnızca vadesi gelmiş borçların dikkate alınmasından kaynaklanırken, ikinci görüşte hem vadesi gelmiş hem de gelmemiş borçlar göz önünde bulundurulmaktadır.

Örneğin, toplam zekât miktarı 17.648.398,55 TL olarak hesaplanmıştır. Şirketin 100 hisseye bölünmüş olduğu varsayılırsa, her bir hissenin zekât miktarı 176.483,99 TL olacaktır. Eğer şirket tek bir kişiye ait ise, toplam zekât tutarı (17.648.398,55 TL), doğrudan bu kişinin yükümlülüğünde olacaktır ve hisse başına bölüşüm gerekmemektedir. Ancak şirketin birden fazla ortağı varsa, her bir ortağın zekât yükümlülüğü sahip oldukları hisse oranına göre hesaplanmalıdır. Örneğin, bir ortak 10 hisseye sahipse, bu ortağın zekât tutarı $176.483,99 \text{ TL} \times 10 \text{ hisse} = 1.764.839,90 \text{ TL}$ olacaktır.

Zekât, kâr dağıtım yöntemiyle ödenirse, Türkiye’de geçerli mevzuat gereğince kâr dağıtımından %15 oranında stopaj kesintisi yapılması gerekmektedir. Bu durumda, zekâtın tam olarak ödenebilmesi için brüt kâr dağıtım tutarının daha yüksek bir miktar olarak belirlenmesi gerekir. Örneğin, toplam zekât tutarı olan 17.648.398,55 TL’nin ödenebilmesi için brüt kâr dağıtım tutarı 20.762.821,83 TL olarak belirlenmelidir. Bu tutardan %15 stopaj (3.114.423,27 TL) kesildikten sonra geriye kalan miktar (17.648.398,55 TL) zekât olarak kullanılabilir. Ancak bu yöntem, şirket içindeki ortakların tamamının rızasını gerektirmekte olup, uygulanabilirlik açısından bazı sınırlamalar barındırmaktadır.

Zekât mükellefi olan ortakların, kendi kişisel kaynaklarından zekât ödemesi yapması daha uygun bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, şirket içi ortaklık yapısında yer alan gayrimüslim ya da zekât yükümlülüğüne inanmayan ortakların olduğu durumlarda daha da önem kazanmaktadır. Böyle bir durumda, zekât yükümlülüğü olmayan ortaklar kar dağıtımını (temettü) kabul ederse 20.762.821,83 TL ortaklara hisse oranında dağıtım yapılabilir. Bu yöntem, ortaklar arasında ihtilafların önlenmesi açısından da avantajlıdır.

Devletin izin verdiği kamu yararına çalışan derneklere ya da vakıflara zekât ödenmesi, şirket açısından çeşitli avantajlar sağlayabilir. Bu tür ödemeler, şirketin kasasından para çıkışı sağlayarak mali yükümlülüğün karşılanmasına yardımcı olabilirken, aynı zamanda gider olarak yazılabilmektedir. Böylece hem dini yükümlülük yerine getirilmekte hem de şirketin mali yapısına uygun bir çözüm sağlanmaktadır.

Şirketin zekât yükümlülüğünü yerine getirmek için zekât alabilecek çalışanlar tespit edilerek, bu kişilere “zekât harcama kartı” adı altında bir sistem geliştirilebilir. Bu kartlara yüklenen para ile çalışanlar ihtiyaçlarını karşılayabilecek; aynı zamanda dini olarak yasaklanmış ürün ve hizmetlerin kullanımını engelleyen bir sistem ile kontrol sağlanabilecektir. Bu yöntem, hem zekât yükümlülüğünün yerine getirilmesini sağlayacak hem de ihtiyaç sahibi çalışanların mutluluğunu artırarak, şirket bağlılığını güçlendirecektir.

▪ Zekât Dönemi

İşletmelerin zekât hesaplamasında, muhasebe dönemleri ve mali tabloların hazırlanma süreçleri dikkate alınmalıdır. 06/06/2022 tarihinde zekât verme yükümlülüğü doğan bir işletmenin mali tabloları üzerinden nasıl zekât hesaplayıp ödeyebileceği bir perspektiften ele alınacaktır.

Muhasebe Dönemi: 01/01/2022- 31/12/2022

Zekât Hesaplama dönemi, İşletmenin kuruluş tarihi, nisap ulaşmış varsayılarak: 06/06/2023.

Ramazan Başlangıcı: 01/03/2023

İşletmenin mali yılının sona ermesi ve mali tabloların hazırlanması süreci genellikle yıl sonunu takip eden birkaç ay içerisinde tamamlanır. İşletmelerin mali tabloları ve bilanço kalemleri üzerinde zekât hesaplaması yaparken, aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

Mali Tabloların Hazırlanması:

- 31/12/2022: İşletmenin mali yılı sona erer.
- 01/01/2023- 28/02/2023: Mali tabloların hazırlanması ve denetimi yapılır.

Ramazan Ayında Zekât Hesaplaması:

- 01/03/2023- 30/03/2023: Ramazan ayı boyunca zekât hesaplaması yapılabilir, ancak tam bir yıl (hawl) geçmediği için zekât yükümlülüğü tam anlamıyla doğmamıştır. Bu aşamada, mali durumu göz önünde bulundurarak zekât miktarı ön hesaplama yapılabilir (Kasani, Bedai, 2/15; İbnul-Humam, Fethü'l-kadır, 1/179).

Zekât, Ramazan ayında verilmesi yaygın bir uygulamadır. Bunun temel nedeni, Ramazan ayında yapılan ibadetlerin sevabının katlanarak arttığına inanılmasıdır. Ayrıca, Ramazan ayı, yardımlaşma ve dayanışma ruhunun güçlendiği bir dönemdir ve zekât, bu dönemde

ihtiyaç sahiplerine yardım etmek için önemli bir araçtır. Zekâtın Ramazan ayında verilmesi hem düzenli bir uygulama sağlamakta hem de toplumsal dayanışmayı pekiştirmektedir. Bu sebeple, birçok Müslüman, zekâtlarını bu ayda vererek hem dini sorumluluklarını yerine getirmekte hem de toplumda yardımlaşma kültürünü güçlendirmektedir.

Zekât Yükümlülüğünün Doğması: 06/06/2023

İşletmenin zekât verme yükümlülüğünün tam anlamıyla doğduğu tarihtir. Bu tarihte mali tablolar ve finansal durum dikkate alınarak nihai zekât hesaplaması yapılır ve Zekât ödenir.

Zekât yükümlülüğünün doğduğu tarih olan 06/06/2023'e kadar geçen süreçte mali tabloların hazırlanması ve denetimi yapıldıktan sonra, en uygun zekât ödeme dönemi belirlenmelidir. Ramazan ayı boyunca yapılan ön hesaplamalar, işletmenin mali durumu ve finansal tablolarıyla desteklenmelidir.

Tablo 50

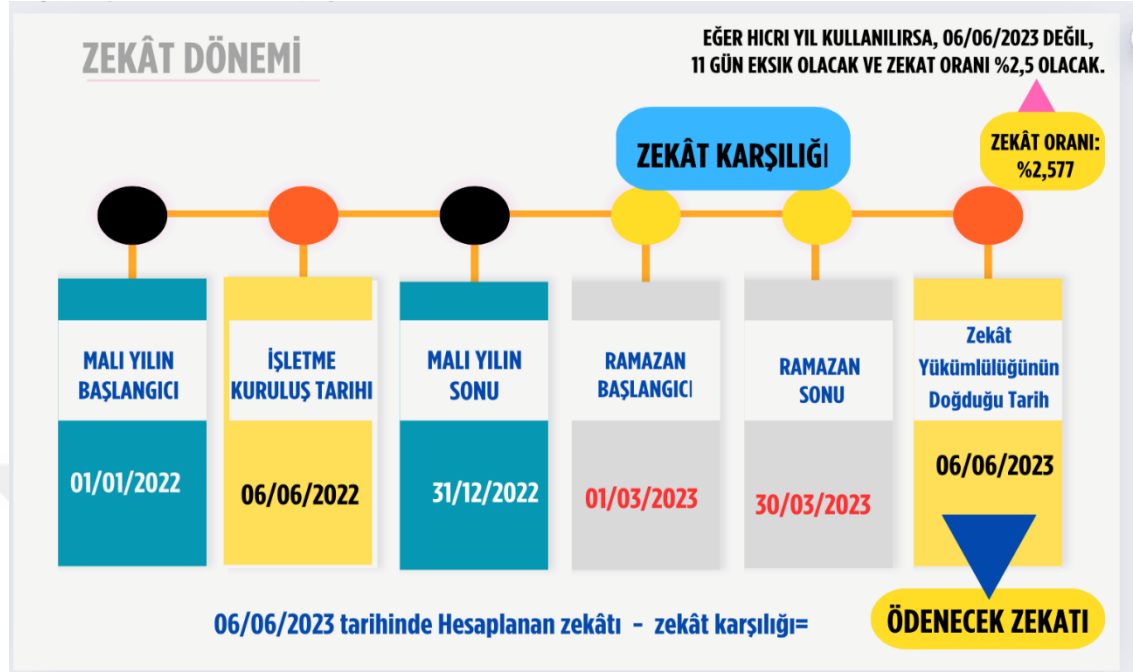
Zekât Hesaplama ve Ödeme Süreci: Zekât dönemi

Tarih	Açıklama
01.01.2022	Mali yılın başlangıcı
06/06/2022	İşletme kuruluş tarihi
31.12.2022	Mali yılın sonu
01.03.2023	Ramazan başlangıcı
01/03/2023- 30/03/2023	Ramazan ayında ön zekât hesaplaması yapılabilir, ancak hawl henüz dolmamıştır
6.06.2023	Zekât yükümlülüğünün doğduğu tarih ve nihai zekât hesaplaması ve ödemesi

Zekât, ödeme tarihi olan 06/06/2023'ten önce, özellikle Ramazan ayında (01/03/2023-30/03/2023) ödenebilir. Bu dini açıdan teşvik edilen bir uygulamadır. Ancak, erken zekât ödemesi durumunda, mali tablolar ve kesinleşen mali veriler ışığında nihai hesaplamalar yapılarak gerekli düzeltmelerin yapılması önemlidir. İşletmenin mali tablolarının tam ve doğru olması, zekât hesaplamasının doğruluğunu sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Zekât yükümlülüğünün doğduğu tarihten önce Ramazan ayında ön hesaplamalar yapılarak erken ödeme gerçekleştirilebilir, ancak nihai ödeme ve hesaplama 06/06/2023 tarihinde yapılmalıdır. Bu yaklaşım, işletmenin hem mali yükümlülüklerini doğru bir şekilde yerine getirmesini sağlar hem de dini vecibelerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmesine olanak tanır.

Şekil 8

Zekât Dönemi

İşletme her yıl zekâtını nisap miktarına erdiğini kabul ettiğimiz tarihten hicri takvime göre 1 yıl geçince Zekât bilançosunu hesaplamalıdır. Bugün de zekâtını ödemelidir. Zekâtın havl oluşumundan önce ödenen zekât ödemeleri, zekât karşılığı hesabına kaydedilip, Zekât bilançosunun hesaplandığı gün mahsup edilebilir. (Bu uygulama ortakların tamamının rızası ile mümkün olabilir.)

İşletme sahipleri, işletme adına vekaleten ödenen zekât yükümlülüğünü şirket ana sözleşmesi veya ortaklar genel kurulu kararıyla belirleyebilir. Bu durumda, ödenecek tutar kadar nakit fon bulundurulması gerekebilir. Ödenecek zekâtlar, ortakların cari hesaplarına borç olarak kaydedilir. Tüm ortakların kabul etmesi durumunda, bu tutar kâr dağıtım hesabına borç kaydedilebilir; ancak yalnızca bir kısmının anlaşması durumunda sorunlar ortaya çıkabilir.

Zekât hesaplanırken, bilançonun hangi muhasebe standartlarına göre düzenlendiği büyük önem taşır. Uluslararası muhasebe standartlarına göre hazırlanmış bir bilanço, genellikle daha kullanabilir olmaktadır. Yine de zekât bilançosu için değerlendirme gerekebilir.

Ancak, bilanço Vergi Usul Kanunu (VUK) standartlarına göre düzenlenmişse, zekât hesabı için yeniden değerlendirilmesi gerekecektir. Eğer VUK'a göre düzenlenen bilançoda enflasyon düzeltilmesi yapılmışsa bile, piyasa değerine göre tekrar güncelleme yapılarak zekât hesaplaması gerekir. Bu, varlık ve borçların gerçek değerlerini yansıtması

açısından önemlidir. Ancak enflasyon düzeltilmesi yapılmamışsa, bilançonun güncel ekonomik koşullara göre yeniden değerlendirilmesi ve düzeltilmesi zorunludur. Böylece, bilançonun doğru ve güncel değerleri üzerinden zekât hesaplaması yapılabilir. Güncel değerleri dikkate alınarak, doğru bir zekât hesaplaması yapılması sağlanmalıdır.

Bölüm 3'te gerçekleştirilen uygulama çalışmaları AAOIFI, MASB ve Hanefî mezhebi yaklaşımının karşılaştırılması ile zekât hesaplama modellerinin incelenmesinin ardından, elde edilen bulgular ve sonuçlar genel bir değerlendirme ve öneriler ışığında kapsamlı bir şekilde sunulmuştur. Sonuç bölümünde, teorik bilgi ile pratik uygulamalar arasındaki ilişkiler net bir şekilde ortaya konmuş ve bu bağlamda İslami muhasebe standartlarının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, çalışma süresince elde edilen veriler doğrultusunda, zekât hesaplamalarının daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

SONUÇ

Zekât, İslami ilkenin beş temel emrinden biri olup, bir ibadet ve Allah'ın rızasını kazanma yükümlülüğü olarak kabul edilir. Aynı zamanda, belirli bir zaman diliminde belirli hak sahiplerine dağıtılması gereken bir hak ve görev olduğu vurgulanır. Zekât, sahip olunan servetin belirlenmiş bir kısmının belirli hak sahiplerine verilmesi yoluyla yerine getirilir. Toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın bir ifadesi olarak zekâtın önemli bir rol oynadığı üzerinde durulur. Bununla birlikte, zekât ve vergi farklı kavramlardır.

Vergi, devletin kamu harcamalarını finanse etmek için zorunlu aldığı karşılıksız bir ödemedir ve ekonomik verimliliği artırmak, gelir eşitsizliklerini azaltmak ve zararlı malların tüketimini kontrol etmek amacıyla kullanılır. Zekât ise, mali bir ibadet olup vergilerden farklıdır. Vergi ve zekât, ödeme zamanları, hedefleri, oranları ve harcama yöntemleri açısından birbirinden ayrılır. Zekât, İslam'ın en önemli ibadetlerinden biri olarak Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette yer almıştır. 23 yıllık vahiy süreci boyunca, Kur'an'da zekât kelimesi mali yardım anlamında 30 kez geçmektedir.

Kur'an'da zekâtın, sadece İslam'a özgü bir uygulama olmadığı, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa gibi önceki peygamberler tarafından da emredildiği görülmektedir. Hz. Ebû Bekir'in hilafeti, zekâtın ödenmesine karşı çıkan isyanlarla mücadele edilerek, zekât kurumlarının itibarının yeniden kazandırılmasını sağlamıştır. Hz. Ömer ise zekât gelirlerini etkin bir şekilde yönetmiş, fazlalıkları hazineye muhafaza ederek kaynakları verimli kullanmayı hedeflemiş ve zekât tahsildarlarının denetimine büyük önem vermiştir. Hz. Osman döneminde ise zekât toplama yöntemlerinde değişiklikler yapılmış, gönüllü ödemeler esas alınmış ancak bu durum zekât gelirlerinde düşüşe yol açmıştır. Hz. Ali ise zekâtı, zenginlerin yoksullara karşı sorumluluğu olarak görmüş ve bu sorumluluğun toplumsal adalet sağlamak için yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Emeviler döneminde zekât sistemi, İslam'ın ilk yıllarındaki uygulamalardan sapmalar göstererek, ek vergiler ve harçlar zorunlu hale getirilmiştir. Bu dönemde zekât, sadece bir dini yükümlülük değil, aynı zamanda devlete bağlılık ve itaatin bir göstergesi olarak görülmüştür. Halife Ömer ibn Abdülaziz, zekât sistemini yeniden düzenleyerek adaletin sağlanması ve fakirlere yardımın etkin şekilde yapılması için reformlar gerçekleştirmiştir. Abbâsîler döneminde zekât toplama ve dağıtımı devlet kontrolünde yapılırken, Büyük Selçuklu Devleti'nde yerel yönetimler tarafından yürütülmüş, Osmanlı İmparatorluğu ise zekât uygulamalarında örfî vergi sistemini benimsemiştir.

Zekâtın farz olması için, bireyin hür, baliğ ve akıl sağlığı yerinde Müslüman olması; malın nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden bir yıl geçmiş olması gerekmektedir. Nisap miktarı, kişinin temel ihtiyaçlarının dışında kalan ve bir yıl boyunca elde tutulan mal varlığına dayanır. Cevherî'ye göre, zekâtın altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerle ödenmesi gerektiği belirtilir. Kâğıt para ve benzeri varlıklar doğrudan zekât olarak kabul edilmez; bunların zekâtı, altın veya gümüş cinsinden değerleri üzerinden hesaplanmalıdır.

Zekâtın kimlere verileceği konusu, Kur'an-ı Kerim'de açık ve net bir şekilde belirlenmiştir. Bu bağlamda, *Tövbe suresi 60.* ayetinde zekâtın dağıtılacağı sekiz grup ayrıntılı olarak sıralanmaktadır: “Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, azat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir”.

Zekât vermeyi reddetmek, İslam'da büyük bir günah olup, zekâtı reddeden kişi İslam'ın temel şartlarını kabul etmediği için kâfir olarak kabul edilebilir.

Zekâta tabi mallar, tam mülkiyet, büyüme, nisap miktarına ulaşma, bir yıl boyunca sahiplikte kalma, temel ihtiyaçların fazlalığı ve borçlardan arınma gibi şartlara bağlıdır. Bu koşullar sağlandığında, mal zekâta tabi olur. zekâta tabi olan mallar arasında para (Altın ve gümüş gibi değerli metaller), ticari mallar, tahıllar ve meyveler gibi tarımsal ürünler, hayvanlar, diğer yeryüzü ürünleri (define ve madenler) gibi çeşitli maddi varlıklar yer alır.

Zekât toplama ve yönetimi üzerine yapılan çalışmalar, etkinliği artırmak için kaynak planlama, kontrol ve denetim uygulamalarının önemini vurgulamaktadır (Oladimeji Abioye Mustafa vd., 2013; Nikmatuniayah vd., 2017; Putriana, 2018; Mohd Jaapar ve Kamarulzaman, 2020). Zekât etkinliğini artırmak amacıyla, Malezya'daki zekât kuruluşlarının başarılı yönetimleri örnek alınarak, verimli ve şeffaf toplama sistemleri geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Ab Rahman vd., 2012). Ancak, zekât dağıtımındaki verimsizlikler ve şeffaflık eksiklikleri hâlâ eleştirilmektedir (Bara ve Pradesyah, 2020; Asman vd., 2023). Bu sorunları çözmek için sağlam finansal yönetim ve uygun raporlama prosedürlerinin benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Anuar vd., 2023; Hasibuan, 2016; Ahmed vd., 2016). Ayrıca, tarihi maliyet yönteminin sınırlamaları dikkate alınarak, piyasa değeri kullanımının daha doğru ve adil sonuçlar sağlayacağı önerilmektedir (Abdul Rahman ve Awang, 2003; Awang ve Mokhtar, 2012). Malezya'daki İslami bankaların zekât ödeme yöntemlerinde ise, şeffaflık eksiklikleri

olduğu ve daha tutarlı bir hesaplama metodolojisinin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Abbas vd., 2018).

Zekât muhasebesi, İslami finans alanında fıkıh prensipleri ile muhasebe kurallarını birleştiren önemli bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmaktadır. Zekât muhasebesinin doğru yapılması için fıkıh ve muhasebe standartlarının uyum içinde çalışması gerekmektedir (Bakar ve Barizah, 2007; Alim, 2015).

Hanefî, Şafî, Maliki ve Hanbeli mezhepleri, zekâtın hesaplanması ve uygulanması konusunda çeşitli yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu mezheplerin yaklaşımları, zekâta tabi varlıkların belirlenmesi ve bu varlıkların nasıl hesaplanacağı konusunda farklılıklar içerir. Dolayısıyla, zekâtın adil ve doğru bir şekilde uygulanabilmesi için bu yaklaşımların dikkate alınması son derece önemlidir.

Zekât, genellikle bireysel bir sorumluluk olarak kabul edilse de toplumsal refahı sağlamak ve gelir eşitsizliklerini gidermek için sadece kişisel varlıklarla sınırlı tutulmayıp, toplumsal bir görev olarak da görülmelidir. Zira bireyler, şahsi varlıklarının yanı sıra, ortak oldukları şirketler ve bu şirketlerin varlıkları üzerinden de zekât ödemekle mükelleftir. Sadece bireysel varlıklar üzerinden zekât hesaplamak, tüzel kişiliklerin zekât yükümlülüklerini göz ardı etmek anlamına gelir ve bu durum, şeriatın mali yükümlülüklerin bütüncül bir şekilde ele alınması ilkesine aykırıdır. Bu bağlamda, şeriat, bireyin tüm varlıklarının topluca değerlendirilmesini ve zekâtın bu doğrultuda hesaplanmasını gerektirir. Bu sebeple, kişisel varlıkların yanı sıra, şirket hisseleri ve bu şirketlerin mali tablolarında yer alan varlıklar da zekât hesaplamalarına dahil edilmelidir. Bu yaklaşım, Zekât yükümlülüğü, bireyin kişisel varlıkları ile şirketteki sermaye payının birlikte değerlendirilmesini gerektirir. Şirketler, toplam ticari varlıkları ve kazançları üzerinden zekât hesaplayarak, bu miktarı ortakların sermaye paylarına göre dağıtır. Ortaklar, şirketteki paylarını ve bireysel varlıklarını birleştirerek toplamın nisap miktarını aşmış aşmadığını belirler. Nisap miktarını aşan varlık sahipleri zekât mükellefi kabul edilirken, bu miktarın altında kalanlar yükümlülüğünden muaf tutulur. Gayrimüslim ortaklar zekât sorumluluğu taşımadıkları için, kendilerine düşen payları kâr payı olarak alabilirler.

Örneğin, bir şirketin sermayesi 1.000.000 TL olarak belirlenip, hisse başına 1.000 TL değer biçildiğinde, tüm hisselerin tek bir kişiye ait olması hâlinde şirketin zekât yükümlülüğü söz konusu hissedara ait olur. Bu durumda, şirketin tüm varlıkları dikkate alınarak tek bir zekât hesabı yapılır. Ancak, hisselerin yalnızca %1'inin başka bir kişiye ait olduğu senaryoda, her ortak kendi payına düşen zekâtı ayrı hesaplamakla mükelleftir.

Örneğin, %1 oranında hisseye sahip bir kişinin başka varlığı yoksa ve toplam mal varlığı nisap miktarını aşmıyorsa, bu kişi zekât mükellefi sayılmaz.

Şirket düzeyinde belirlenen toplam zekât tutarının ödenmesi, ortaklara borç şeklinde, kâr dağıtım yöntemiyle yapılır. Bu kapsamda, örneğin 100.000 TL'lik bir zekât ödemesi söz konusu olduğunda, %15 oranında gelir vergisi (yani 15.000 TL) kesintisi doğabilir. Söz konusu vergi kesintisinin zekât hesabındaki konumu ise ayrıca tartışılmalıdır. Öte yandan, devletin zekât ödemelerine vergi muafiyeti tanınması, bu muafiyetin vergi kaçırma amacıyla kötüye kullanılma riskini de doğurabilir.

Malezya Muhasebe Standartları'na göre, işletmelerin varlıkları üzerinden yapılan zekât ödemeleri gider olarak kabul edilir ve gelir tablosuna yansıtılır (MASB, 2006). AAOIFI'nin Finansal Muhasebe Standardı'na göre ise, bu ödemeler genellikle faaliyet dışı gider olarak kabul edilir (AAOIFI FAS 39, 2022).

Adnan ve Bakar, (2009), çalışmalarında zekâtın gider olamayacağını ayrıntılı olarak anlatmışlardır.

Ödenen zekât tutarının hesaplanan miktarı aşması hâlinde, aradaki fark sadaka olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, geçmiş dönemlerdeki zekât yükümlülüklerinin yerine getirilmemiş olması durumunda, şirketin IFRS rehberliği doğrultusunda son finansal tablolarını gözden geçirerek olası eksiklikleri gidermesi gerekmektedir.

Zekâta ilişkin finansal bilgilerin şeffaf ve doğru olması, bu yükümlülüklerin eksiksiz yerine getirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. İslami muhasebe sisteminin güvenilirliğini güçlendirmek adına, standart muhasebe yöntemlerinin benimsenmesi, raporlama formatlarının uyumlu hale getirilmesi ve zekâta dair bilgilerin açık ve eksiksiz bir şekilde belgelenmesi gerekmektedir. Böyle bir şeffaflık, yalnızca zekâtın doğru hesaplanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda tüm paydaşların bu sürece olan güvenini artırır. Zekât verilerinin güvenilirliği ve izlenebilirliğini sağlamak için standart finansal raporlama çerçevelerinin uygulanması ve düzenli denetim süreçlerinin yürürlüğe konulması zorunludur. Bu bağlamda, AAOIFI tarafından belirlenen standartlar, süreçlerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamada önemli bir rehber işlevi görmektedir.

AAOIFI'nin FAS 39 standardı ile MASB TRI 1 standardının karşılaştırılması, zekâtın hesaplanmasına dair bazı ortak noktalar bulunsa da zekâta tabi varlıkların belirlenmesi, varlıkların değerlendirme yöntemleri ve borçların zekât matrahından düşülmesi gibi hususlarda önemli farklılıkların olduğunu göstermektedir. Bu farklılıkların uygulama

üzerindeki etkilerinin dikkatlice analiz edilmesi ve her iki standardın İslami finans sistemi içindeki işlevlerinin titizlikle incelenmesi gereklidir.

Zekâtın şer'i kurallara uygun ve doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için güncel mali tabloların kullanılması ve bu tabloların zekâta tabi olan ve olmayan varlıklar açısından açıkça ayrıştırılması büyük önem taşır. Bu yaklaşım, finansal şeffaflığı artırmakla kalmaz, aynı zamanda zekâtın İslami esaslara uygun olarak adil ve doğru bir şekilde hesaplanmasını da güvence altına alır. Böyle bir uygulama, hem İslami finansal sistemin güvenilirliğini ve etkinliğini destekler hem de zekâtın toplumsal işlevini güçlendirir.

Önerilen zekât hesaplama modeli, esasen ticari işletmeler için tasarlanmış olup, ağırlıklı olarak Hanefi mezhebinin görüşlerine dayanmaktadır. Mevcut literatürde zekât hesaplaması genellikle yalnızca işletmelerin bilanço kalemleri üzerinden yapılmaktadır. Ancak, günümüz koşullarında birçok işletme, şeriatın ilkelerini ya tam olarak bilmemekte ya da bu ilkelere uygun hareket etmemektedir.

Bilanço, işletmenin varlık ve kaynak durumunu gösterirken, gelirlerin ve giderlerin ayrıntılı sınıflandırmasını sunmamaktadır. Örneğin, bilançoda yer alan net kâr, faiz gelirleri ve ödenen faizler gibi unsurları içermediği için, bu kalemlerin bir önceki dönem itibarıyla ayrıştırılması ve hesaplamalarda şeriata uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Bu durum, şeriata uygun olmayan varlıkların zekât matrahına dahil edilmemesini gerektirir. Bu bağlamda, sadece bilanço verileri esas alınarak yapılan bir değerlendirme yeterli değildir; zekâtın doğru ve adil bir şekilde hesaplanabilmesi için gelir tablosunun da dikkate alınması gerekmektedir. Şeriata uygun olmayan gelirler zekât matrahına dahil edilmemeli; aynı şekilde, şeriata uygun olmayan giderler de zekâta tabi varlıklardan düşülmemelidir. Ayrıca, gelir tablosunda yer alan bağlı ortaklıklardan elde edilen temettülerin durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer bu bağlı ortaklıklar kendi zekâtlarını ödemişse, bu temettüler zekât matrahına dahil edilmemelidir. Çünkü şariat kurallarına göre, bir mal aynı yıl içinde iki kez zekâta tabi tutulamaz. Bu yaklaşımın temel amacı, zekât hesaplamalarının şariat hükümlerine tam bir uyum içinde yapılmasını sağlamaktır. Nitekim, Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Allah, tayyibdir, sadece tayyib olanı kabul eder" (Müslim, Zekât, 83, 1015). Bu hadis, gelir ve gider kalemlerinin İslami esaslarla uyumlu olmasının önemine dikkat çekmekte ve böylece zekâtın adil, doğru ve ilahi iradeye uygun şekilde hesaplanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, işletmelerin zekât hesaplamalarını etkileyen birçok karmaşık faktör mevcuttur. Özellikle uluslararası ticaret yapan şirketler, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve farklı mali düzenlemeler nedeniyle çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Zekâtın doğru ve adil bir şekilde hesaplanabilmesi için, şariat hükümleri gereğince, hesaplama tarihindeki piyasa değerlerinin dikkate alınması zorunludur. Bu nedenle, döviz kuru değişiklikleri veya mali tablolardaki güncellemeler, şariatın belirlediği kurallar çerçevesinde piyasa değerlerine uygun şekilde değerlendirilmelidir. Bu yöntem, zekâtın gerçek ekonomik değeri üzerinden hesaplanmasını sağlarken, şariatın mali adalet ilkeleriyle de uyumlu bir çözüm sunar.

İşletmelerin zekât yükümlülüklerini yerine getirirken karşılaştıkları bir diğer önemli konu, finansal raporlama standartlarının tutarlılığı ve uluslararası düzeyde kabul edilebilirliğidir. Farklı ülkeler ve bölgeler, kendi ekonomik ve hukuki yapılarına göre değişik muhasebe standartları benimsemekte; bu durum, zekât hesaplamalarında bazı uyumsuzluklara ve karmaşıklıklara yol açmaktadır. AAOIFI ve diğer İslami finans kuruluşları, bu uyumsuzlukları gidermek ve zekât hesaplamalarını standart bir çerçeveye oturtmak amacıyla düzenlemeler yapmaktadır.

Ancak bu düzenlemelerin ne kadar etkili ve yeterli olduğu, uygulamada karşılaşılan sorunların ve zorlukların ayrıntılı bir şekilde incelenmesine ve bu incelemeler ışığında çözüm önerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. İslami finans kurumları tarafından oluşturulan bu standartların, farklı ekonomik, yasal ve kültürel bağlamlarda ne ölçüde işlediği dikkatlice analiz edilmelidir. Bu tür analizler, standartların esnekliği ve yerel koşullara uygunluğu hakkında değerli bilgiler sunacaktır.

Tez, zekâtın İslam'daki merkezi rolünü ve hesaplama yöntemlerini üç ana başlık altında incelemektedir. Birinci bölümde, zekâtın temel anlamı, tarihsel gelişimi, uygulama ilkeleri, amaçları, ödeme yöntemleri ve koşulları ele alınmaktadır. Ayrıca, bu bölümde farklı İslami fıkıh mezhepleri arasındaki görüş ayrılıklarını ortaya koymak amacıyla karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu analizde, nakit, banka mevduatları, alacaklar, kira gelirleri, ticari mallar ve borçlar gibi varlıkların zekâta tabi olup olmadığı, mezheplerin ve çağdaş yorumların perspektiflerine göre detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümde, şirketlerde zekât hesaplamasında finansal tabloların rolü ve İslami muhasebe standartlarının önemi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Finansal raporlamanın, zekât matrahının doğru bir şekilde belirlenebilmesi için şeffaf ve güvenilir bilgi sağlama açısından kritik bir işlev üstlendiği vurgulanmıştır. Ayrıca, muhasebe ilkelerinin zekât

hesaplamalarına uyarlanmasının gerekliliği ve finansal bilgilerin kullanıcı ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Zekât hesaplamasında karşılaşılan temel sorunlar analiz edilerek, şirketlerin ve hissedarların zekât yükümlülüklerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, ortaya çıkan sorunlara yönelik genel çözüm önerileri ile özel çözümler sunulmuştur. Bölümde, farklı İslami muhasebe standartları (AAOIFI, MASB, PSAK, ZATCA) incelenmiş ve zekât hesaplaması için kullanılan çeşitli yöntemler (Net Yatırım Fonları Yöntemi, Zekâta Tabi Varlıkların Net Yöntemi, İşletme Sermayesi Yöntemi, Net Kâr Yöntemi ve Net Zenginlik Yöntemi) detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölüm, zekâtın hesaplanma yöntemlerini İslami muhasebe standartları kapsamında karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu bölümde, AAOIFI tarafından geliştirilen FAS 39 ve MASB tarafından geliştirilen TRI 1'e dayanarak zekât matrahının belirlenmesinde karşılaşılan zorluklar pratik örneklerle gösterilmiştir. Ayrıca, çeşitli varlık kategorileri için Hanefi mezhebine uygun zekât hesaplama modelleri sunulmuştur.

AAOIFI, İslami finans ilkelerine dayalı uluslararası standartlar belirleyen bir kuruluştur. MASB ise Malezya'da muhasebe standartlarını düzenleyen ulusal bir kurum olup, İslami finans alanında önemli bir rol oynamaktadır. TRI 1, Malezya'daki İslami finans kuruluşlarının zekât muhasebeleştirme standardını temsil eder. Bu standartların ayrıntılı bir incelemesi, varlıkların değerlendirilmesi, zekât hesaplamasına dahil edilen varlıklar, borçların düşülmesi, hesaplama yöntemleri ve zekât yükümlülükleri üzerindeki genel etkiler gibi alanlarda önemli farklılıkları ve bu farkların işletmeler ile paydaşlar üzerindeki sonuçlarını ortaya koymaktadır.

AAOIFI ve MASB'nin varlık değerlendirme konusundaki yaklaşımları önemli ölçüde farklılık göstermektedir. AAOIFI, varlıkların piyasa değeri üzerinden zekât hesaplanmasını önerir; çünkü bu yaklaşım, varlıkların gerçek ekonomik değerini daha doğru yansıtır. Buna karşılık, MASB muhasebede ihtiyat ilkesine uygun olarak varlıkların muhasebe değerine göre hesaplanmasını tavsiye eder. Bu farklılık, hisse senedi bulunduran işletmelerin ödemesi gereken zekât miktarını doğrudan etkiler; zira piyasa değerinin muhasebe değerini aşması durumunda AAOIFI'nin yaklaşımı, MASB'ye göre daha yüksek bir zekât yükümlülüğüne yol açar.

Zekât hesaplamasına dahil edilecek varlıklar konusunda da iki standart arasında belirgin farklar bulunmaktadır. AAOIFI, zekâta tabi varlıkların ayrıntılı bir listesini sunar; bu liste nakit, alacaklar, yatırımlar, stoklar ve satışa sunulan mallar gibi kalemleri kapsar. MASB

ise özel bir liste sağlamaz ve genel şariat ilkelerine atıfta bulunur. Bu metodolojik farklılık, işletmelerin zekât hesaplama tabanına hangi varlıkları dahil edeceğine veya hariç tutacağına göre değişiklikler yaratır. Örneğin, AAOIFI, tahsil edilmemiş alacakların bile zekât matrahına dahil edilmesini öngörürken, MASB ticari alacakların hariç tutulmasına izin verir. Ayrıca, AAOIFI'ye göre stokların tamamı zekât hesaplamasına dahil edilirken, MASB yalnızca tamamlanmış ve satışa hazır ürünleri dikkate alır, ham madde ve üretim sürecindeki malları dışarıda bırakır.

Borçların düşülmesi meselesi de zekât muhasebesinde önemli bir tartışma konusudur ve bu durum, işletmelerin sosyal adalet ile mali sürdürülebilirlik arasında bir denge kurma çabalarını yansıtır. MASB'nin TRI 1 standardı, borçların zekâta tabi varlıklardan düşülmemesi gerektiğini savunur; çünkü borçların düşülmesi, zekât miktarını azaltarak yoksulların haklarını zayıflatabilir. Buna karşılık, AAOIFI'nin FAS 39 standardı, Hanefî ve Maliki mezheplerinin görüşlerine dayanarak borçların zekâta tabi varlıklardan düşülmesi gerektiğini belirtir. Bu yaklaşım, borçlu kuruluşların mali yüklerini hafifletmeyi ve mali taahhütlerini yerine getirmelerini teşvik etmeyi amaçlar. Bu iki standart arasındaki farklılıklar, işletmelerin borç seviyelerine bağlı olarak ödeyecekleri zekât miktarını büyük ölçüde etkileyebilir.

Zekâtın hesaplama yöntemleri de büyük bir öneme sahiptir; çünkü bu yöntemler, zekâta tabi varlıkların niteliğini ve amacını değerlendirmeye yönelik bir çerçeve sunar. MASB'nin TRI 1 standardı, özsermaye yöntemi, net sermaye yöntemi ve net kâr yöntemi gibi çeşitli hesaplama yöntemleri önerirken, AAOIFI'nin FAS 39 standardı, şariat kurallarına ve yetkili dini otoritelerin rehberliğine uygun olarak özel bir hesaplama yöntemi sunar; bu yöntemde, borçlar düşülerek zekâta tabi varlıklar hesaplanır.

Bu iki standart arasındaki farklılıkların İslami kuruluşların zekât yükümlülükleri üzerindeki etkileri büyüktür. AAOIFI, zekâtın özünü daha geniş bir perspektiften ele alarak Müslümanların zenginliklerini temizlemeyi ve ihtiyaç sahiplerine yeniden dağıtmayı hedeflerken; MASB, daha dar ve ihtiyatlı bir yaklaşım benimser ve daha çok İslami kuruluşların şariat ve vergi yükümlülüklerini yerine getirmeye odaklanır. Bu farklı yaklaşımlar, İslami kuruluşların paydaşları gözünde daha uygun ve zekât alıcılarına daha cömert görünmelerine yol açabilir.

Ek olarak, El Huleyfi (2020, s. 248) AAOIFI ve MASB'nin yaklaşımlarına alternatif olarak, işletmelerin zekâtını net servete dayalı olarak belirlemek için yeni bir model önerir. Bu model, şirketin net varlıklarını, ticari ve yatırım varlıklarını hesaba katarken,

diğer bilanço kalemlerini, borçları, kira gelirlerini, tüketim mallarını veya alacakları göz önüne almaz.

Tez, AAOIFI'nin FAS 39 ve MASB'nin TRI 1 standartları arasındaki farkları derinlemesine inceleyerek İslami muhasebe uygulamalarına önemli bir katkı sağlar. Karşılaştırmalı analiz, yalnızca metodolojik farklılıkları değil, aynı zamanda zekât hesaplamalarının sonuçları üzerindeki etkileri de gözler önüne sermektedir. FAS 39'un belirlediği değerlendirme kriterleri, TRI 1'e göre farklı zekât miktarlarına yol açabilmektedir. Vaka çalışmalarıyla desteklenen somut örnekler, bu farkların zekât yükümlülükleri üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koyar ve muhasebe standartlarının zekâtın doğru değerlendirilmesindeki önemini vurgular.

Bu araştırma, İslami muhasebe standartları çerçevesinde zekâtın anlaşılmasına önemli katkılar sağlamakla birlikte, belirli sınırlamalara da sahiptir. Çalışma, yalnızca AAOIFI tarafından yayımlanan FAS 39 ve SS 35, MASB tarafından yayımlanan Teknik Release i-1 ve Endonezya Muhasebe Standartları Kurulu tarafından belirlenen PSAK 109 standartlarını incelemiştir. Suudi Arabistan Vergi, Gümrük ve Zekât Kurumu'nun zekât hesaplamalarına ilişkin standartlar ise inceleme kapsamına dahil edilmemiştir. Bu dar kapsam, diğer İslami muhasebe standartlarının zekât hesaplamalarındaki olası etkilerini göz ardı edebilir ve bu durum, araştırmanın bulgularının genel geçerliliğini sınırlandırabilir.

Araştırmada zekât hesaplamaları yalnızca Hanefi mezhebi perspektifinden modellenmiştir. Hanefi mezhebi içinde farklı görüşlerin bulunması göz önüne alındığında, çalışma, fıkıh detaylara ve tartışmalara girmeksizin genel kabul gören görüşlere dayanan bir model geliştirmiştir. Modelin oluşturulmasında, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından sağlanan bilgiler temel alınmıştır. Ancak, Hanefi mezhebi içindeki çeşitli görüşlerin dikkate alınmaması, modelin sınırlamalarını ve uygulanabilirliğini etkileyebilir. Modern işletmelerin zekât muhasebesine yönelik dinî çalışmalar henüz gelişim aşamasındadır ve bu alanda daha derinlemesine ve kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut çalışma, işletmelerin bilançosunda yer alan tüm kalemlerin detaylı bilgilerini kapsamlı bir şekilde toplayamamıştır. Bu eksiklik, araştırmanın sınırlamalarını artırmakta ve elde edilen bulguların geçerliliğini kısıtlamaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi, gelecekteki çalışmalarda dikkate alınması gereken önemli bir nokta olarak değerlendirilebilir. Bilançonun tüm kalemleriyle ilgili daha kapsamlı veri toplanması, araştırmanın doğruluğunu ve kapsamını artırarak daha sağlam sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Bilançoda yer alan ve zekât hesaplamasına tabi duran varlıkların detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu tür varlıkların zekât hesaplamalarına yönelik uygulamaların ayrıntılı bir analizinin yapılması, ayrı bir akademik çalışma konusu olmalıdır. İşletmelerin yanı sıra, canlı varlıklar, araziler ve diğer varlık gruplarının zekât hesaplamaları da spesifik olarak ele alınmalı ve her bir varlık türü için uygun hesaplama yöntemleri geliştirilmelidir. Ancak, mevcut çalışma, bu varlık türlerine ilişkin ayrıntılı hesaplamaları içermemekte olup, bu durum da çalışmanın kapsamını sınırlayan bir diğer faktördür.

İslami muhasebe standartlarının zamanla ve finansal yeniliklerle değişme potansiyeline sahip olduğu dikkate alınmalıdır. Yeni standartların geliştirilmesi veya mevcut standartların güncellenmesi durumunda, çalışmanın AAOIFI ve MASB TRI 1 karşılaştırmasıyla elde edilen bulgularının geçerliliği zamanla azalabilir. Bu değişkenlik, araştırmanın sonuçlarının uzun vadeli uygulanabilirliğini sınırlayabilir.

Bir diğer sınırlama, Malezya'daki bazı çalışmaların Malayca dilinde olması ve Endonezya'daki bazı çalışmalarda çeviri hatalarının olabilmesidir. Bu durum, araştırmanın doğruluğunu etkileyebilir.

Tüm bu sınırlamalara rağmen, araştırma, İslami muhasebe standartlarının anlaşılmasına önemli katkılar sunmaktadır. Çalışma, bu alanda daha kapsamlı ve derinlemesine araştırmalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. İlgili standartların daha geniş bir çerçevede ve detaylı analizlerle ele alınması, zekâtla ilgili İslami muhasebe uygulamalarının daha iyi anlaşılmasına ve geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Araştırma, AAOIFI'nin FAS 39 ve MASB'nin TRI 1 standartlarını karşılaştırarak, bu standartların zekât yükümlülükleri üzerindeki etkilerini analiz etmekte ve literatüre değerli bir katkı sunmaktadır.

Şirketlerin zekât hesaplamalarını doğru ve etkili bir şekilde yapabilmesi için kapsamlı eğitim programları şarttır. Fıkıh uzmanlarının finansal okuryazarlık eğitimi alması ve muhasebecilerin fıkıh eğitimi görmesi, bu sürecin temel unsurlarıdır. Muhasebe ve fıkıh alanlarının entegrasyonu, zekât hesaplamalarının hem doğruluğunu hem de etkinliğini artıracaktır. Eğitimlerin sürekli olarak güncellenmesi, uzmanların bilgi ve becerilerini en güncel düzeyde tutmalarını sağlayacak ve zekât muhasebesi için bilgisayar ve ERP programlarında özel yazılımların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Zekât muhasebesi uzmanlarının sertifikalandırılması, alandaki profesyonelliği ve güvenilirliği artıracaktır. İşletme sahipleri, işletme adına vekâleten ödenecek zekât yükümlülüğünü,

şirketin ana sözleşmesi veya ortaklar genel kurulu kararı ile belirleyebilirler. Bu bağlamda, ödenecek zekât tutarını karşılayacak yeterli nakit fonun işletmede bulundurulması gerekebilir. Ödenecek zekâtlar, ortakların cari hesaplarına borç olarak kaydedilir. Ancak, tüm ortakların kabul etmesi durumunda bu tutar, kâr dağıtım hesabına borç olarak kaydedilebilir. Bu durumda, yalnızca bazı ortaklarla anlaşmaya varılamaması halinde çeşitli sorunlar ortaya çıkabilir.

Gelecek araştırmalar, mevcut çalışmanın yalnızca AAOIFI, MASB, PSAK ve ZATCA standartlarına odaklanmış olmasını dikkate alarak, diğer muhasebe standartları ve mezheplerin zekât muhasebesi üzerindeki etkilerini de incelemelidir. Özellikle UFRS finansal tablolarında zekât muhasebesi uygulamaları, daha kapsamlı bir değerlendirme sağlayabilir.

Fıkıh uzmanları açısından dikkate alınması gereken önemli meselelerden biri, ticari varlıkların değerlemesinde piyasa değerinin kullanılması durumunda, henüz gerçekleşmemiş veya belki de gerçekleşmeyecek kazançların zekât matrahına dahil edilmesidir. Bu durum, zekât hesaplamalarının doğruluğu ve tutarlılığı açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir (Şensoy, 2020, s.50).

Zekâtla ilgili hükümlerde, zekâtı alan kişilere yönelik bir iyilik ve ahlâkî yaklaşımın benimsenmesi genellikle olumlu bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bu yaklaşımın ekonomik açıdan işletmenin sürdürülebilirliği ile de uyumlu olması gerektiği unutulmamalıdır. Zekât uygulamalarında hem ahlâkî hem de ekonomik dengelerin göz önünde bulundurulması hem bireylerin hem de işletmelerin adil bir şekilde yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, fıkıh uzmanlarının ticari varlıkların değerlemesi ve zekât matrahının belirlenmesinde her iki açıdan da kapsamlı bir değerlendirme yapmaları gerekmektedir. Mevcut modelin sadece ticari işletmelere uygun olduğu belirtilmelidir. İşletme türü değiştiğinde, canlı varlıklar, araziler ve diğer varlık gruplarının zekât hesaplamaları da spesifik olarak ele alınmalı ve her varlık türü için uygun hesaplama yöntemleri geliştirilmelidir. Ancak, mevcut çalışma bu varlık türlerine ilişkin ayrıntılı hesaplamaları içermemekte ve bu durum, çalışmanın kapsamını sınırlayan bir diğer faktördür.

Hanefî mezhebine göre hazırlanan modellerin yanı sıra, diğer İslami mezheplerin zekât hesaplama yöntemlerinin araştırılması gerekmektedir. Mezhep farklılıklarının zekât hesaplamalarına etkisini belirlemek, daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmeye katkıda bulunacaktır. AAOIFI'nin zekât şariat standartlarının mevcut olması önemli bir adımdır;

ancak Malezya'da yerel şariat standartlarının geliştirilmesi de kritik bir gerekliliktir. Zekât muhasebesi alanındaki teknik yayınlar yararlı bilgiler sunsa da Malezya'da uygulanan zekât şariat kurallarının ve yerel dini uygulamaların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Her mezhepte finansal bilgilere göre bilanço kalemlerinin fıkıh tarafından analizi ve zekât yükümlülüğüne tabi olup olmadığının belirlenmesi önemlidir. İslami muhasebe standartlarının uyumlaştırılması veya benzerleştirilmesi, uluslararası düzeyde standart bir zekât hesaplama yöntemi geliştirilmesine olanak tanıyabilir ve hem kurumlar hem de bireyler için uyumu kolaylaştırabilir.

Zekât kurumları, fonların dağıtımı ve yönetiminde önemli eksiklikler sergilemektedir (Wahab ve Rahim Abdul Rahman, 2011, s.58). Şeffaflık ve etkinlikten uzak mevcut uygulamalar, bu kurumların toplumsal güvenilirliğini zayıflatmakta ve yoksullukla mücadeledeki potansiyel etkilerini sınırlamaktadır. Ayrıca, zekât kurumlarının etkinliği ve yönetişimi üzerine yapılan ampirik çalışmaların yetersizliği, bu eksikliklerin doğru tespitini ve çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, daha şeffaf ve hesap verebilir yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi ve bu alanda derinlemesine araştırmalar yapılması gerekmektedir. Böylece, zekât kurumları toplumsal adaletin sağlanmasında daha güçlü ve güvenilir aktörler haline gelebilir.

Zekât muhasebesinin felsefi temelleri üzerine derinlemesine bir çalışma yapılması, bu alandaki teorik anlayışımızı zenginleştirecek ve zekâtın ekonomik, sosyal ve ahlaki boyutlarını daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, farklı İslami muhasebe standartlarının işletmelerdeki zekât hesaplama uygulamaları üzerindeki somut etkilerini incelemek de büyük önem taşır. Bu tür çalışmalar, standartların pratik uygulamalarındaki sorunları ve fırsatları ortaya koyacak ve işletmelerin zekât hesaplamasında karşılaştıkları zorluklara yönelik çözümler geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Son olarak, muhasebe ve finans profesyonellerinin zekât hesaplaması için İslami muhasebe standartlarının uygulanması konusundaki eğitim ve farkındalık ihtiyaçlarının değerlendirilmesi de önemlidir. Bu değerlendirme, profesyonellerin standartları daha iyi anlamalarını sağlayacak ve zekât hesaplamalarının daha doğru ve tutarlı bir şekilde yapılmasına katkıda bulunacaktır. Mevcut çalışma, İslami muhasebe standartlarının zekât hesaplamaları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemekte ve gelecekteki araştırmalar için çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu öneriler, bu alandaki ileriye yönelik çalışmalara sağlam bir temel oluşturmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

- AAOİFİ Financial Accounting Standard No: 39. *Financial reporting for zakah*. <https://aaoifi.com/announcement/aaoifi-issues-financial-accounting-standard-fas-39-financial-reporting-for-zakah/?lang=en> 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI Financial Accounting Standard No: 1. *General presentation and disclosure in the financial statements of islamic banks and financial institutions*. <https://aaoifi.com/announcement/aaoifi-issues-exposure-draft-on-revised-fas-1-general-presentation-and-disclosures-in-the-financial-statements-of-islamic-banks-and-financial-institutions/?lang=en> 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI Financial Accounting Standard No:8 *Ijarah and Ijarah Muntahia Bittamleek*. <https://aaoifi.com/financial-accounting-standard-no-8-ijarah-and-ijarah-muntahia-bittamleek/?lang=en> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI Financial Accounting Standard No:9 *Zakat*. <https://aaoifi.com/publication/fas-9-zakat-accounting-standard/> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI Shari'ah Standard No. 30, *Monetization (Tawarruq)*. <https://aaoifi.com/ss-30-monetization-tawarruq/?lang=en> adresinden 07 Eylül 2024 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI Shari'ah Standard No. 35, *Zakah* <https://aaoifi.com/ss-35-zakah/?lang=en> adresinden 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- AAOIFI, *AAOIFI Conceptual framework for financial reporting (Revised 2020)* <https://aaoifi.com/aaoifi-conceptual-framework-for-financial-reporting/?lang=en> adresinden 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Abba, R. A., ve Ngah, B. B. (2020). Forms of charity in islamic economics: an analysis in the quran and sunna (as reported in bukhari and muslim). *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 7(8), 145-166
- Ab rahman, A., Alias, M. H., ve Omar, S. M. N. S. (2012). Zakat institution in malaysia: problems and issues. *Global Journal Al-Thaqafah*, 2(1), 35-41
- Ab rahman, M. F., Thaidi, H. A., ve Ab Rahman, A. (2020). Regulation of zakat: an analytical study in the light of maqāṣid sharī'ah. al-maqasid: *The International Journal of Maqasid Studies and Advanced Islamic Research*, 1(1), 17-29.
- Abbas, S. Z. M., Sulaiman, S., ve Bakar, N. A. (2018). A review on zakat payments by Islamic banks in Malaysia. *International Journal of Zakat*, 3(4), 71-82.
- ABD Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye'deki Konsolosluklar. (2019, 20 Ağustos). *Uluslararası dini özgürlükler raporu Türkiye*. <https://tr.usembassy.gov/tr/2018-uluslararasi-dini-ozgurlukler-raporu-turkiye/> 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.

- Abdul rahman, R., ve Awang, R. (2003). Assessing business zakat at pusat zakat selangor: between theory and practice. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 1(1), 33–48. <https://doi.org/10.1108/19852510380000666>
- Abdul wahab, M., Al-junaid, S. A. H., Omar, M. A., Ghazali, A., Osman, J., ve Arif, M. (1995). *Institutional framework of zakat: dimensions and implications*. Islamic Development Bank, Jeddah, s 297-378. <https://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2009/10/Institutional-Framework-of-Zakah-Dimensions-and-Implications-by-Ahmed-El-Ashker-Sirajul-Haq.pdf>
- Abdul-Rahman, A. R., ve Goddard, A. (1998). An interpretive inquiry of accounting practices in religious organisations. *Financial Accountability and Management*, 14(3), 183–201. <https://doi.org/10.1111/1468-0408.00060>
- Abrighach, S. (2021). *Création d'un fonds zakât international: nécessités et faisabilité d'une internationalisation du droit de la Zakât* (Doctoral dissertation, Université de Strasbourg).
- Abu Bakar, N. B. (2015). Zakat and taxation: a conceptual comparison. *tafhim: ikim Journal of Islam and the Contemporary World*, 2(3). <https://doi.org/10.56389/tafhim.vol2no3.5>
- Abu bakar, N. B. (2007). A zakat accounting standard (zas) for malaysian companies. *American Journal of Islam and Society*, 24(4), 74–92. <https://doi.org/10.35632/ajis.v24i4.430>
- Acar, B. (2022). Klasik fıkıh doktrininde kişinin malı üzerindeki tasarruf yetkisinin başkaları lehine sınırlandırılması. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 5(2), 477-494.
- Ahmad Razimi, M. S., Romle, A. R., ve Muhamad Erdris, M. F. (2016). Zakat management in Malaysia: A review. *American-Eurasian Journal of Scientific Research*, 11(6), 453-457.
- Ahmad, I. H., ve Ma'in, M. (2014). The efficiency of zakat collection and distribution: evidence from two stage analysis. *Journal of Economic Cooperation ve Development*, 35(3).
- Ahmed, A. A. A. (2012). Accounting in Islamic perspective: a timely opportunity a timely challenge. *ASA University Review*, 6(2).
- Ahmed, B. O., Johari, F., ve Abdul Wahab, K. (2017). Identifying the poor and the needy among the beneficiaries of zakat: need for a zakat-based poverty threshold in nigeria. *International Journal of Social Economics*, 44(4), 446-458.
- Ahmed, E. R., Aiffin, K. H. B., Alabdullah, T. T. Y., ve Zuqebah, A. (2016). Zakat and accounting valuation model. *Journal of Reviews on Global Economics*, 5, 16-24.
- Aizatullov, R. (2013). *Zekât, hac ve umre konularında haneî ve şâfiîlerin farklı görüşleri ve dayandığı deliller* (Master's thesis, Bursa Uludag University, Turkey).

- Akar, M., ve Eser, E. 2012. *Zekâtı anlamak*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları – 801, Halk Kitapları- 184 Hikmet. <https://tdv.org/tr-TR/wp-content/uploads/2020/10/ZekatiAnlamak.pdf>
- Akçay, S., (2017). Kamu mali yönetiminde devlet muhasebesinin rolünün etkinleştirilmesi çabaları ve bütünlük yeni devlet muhasebesine geçiş. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies* 3(3), 162-176
- Akgün, A. İ. (2012). TMS-2 stoklar standardı kapsamında tam maliyet ve normal maliyete göre düzenlenen gelir tabloları karşılaştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 229-246.
- Akhyar adnan, M., ve Barizah Abu bakar, N. (2009). Accounting treatment for corporate zakat: a critical review. *International Journal of Islamic And Middle Eastern Finance And Management*, 2(1), 32–45. <https://doi.org/10.1108/17538390910946258>
- Akkuş, H. T., ve Sakarya, Ş. (2018). Türev ürünlerin islami finans modelleri açısından değerlendirilmesi. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 8(2), 267-299.
- Aksu, A. (2006). Emevîler döneminde sosyal tabakalar. *İstem*, (8), 63-81.
- Aktaş, B. (2013). *Kuran'a göre zekâtın harcama kalemleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi
- Al-bawwab, R. A. (2023). Zakat: changing the framework of giving. *Islamic Economic Studies*, 30(2), 86-103.
- Al-qaradawi, Y. (1999). *Fiqh az-zakah: a comparative study-the rules, regulations and philosophy of zakah in the light of the qur'an and sunna*, Dar Al Taqwa Ltd., London.
- Alam, M.S. (2022). 30 years of research in islamic accounting: a literature review. *PSU Research Review*. <https://doi.org/10.1108/PRR-05-2021-0024>
- Aldakheel, E. A. (2022). *Gıyâbu'l-mahal ve Hükme Etkisi* (Master's thesis), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,
- Algül, H. (2005). Hz. ebû bekir'in hicretten vefatına kadar olan dönemdeki faaliyetlerine genel bir bakış. *İstem*, (6), 105-120.
- Alim, M. N. (2015). Utilization and accounting of zakat for productive purposes in indonesia: a review. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 211, 232-236
- Alkış, A. (2018). İslam Hukuku açısından Bitcoin ve kripto para. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 69-90
- Allee, K. D., ve Yohn, T. L. (2009). The demand for financial statements in an unregulated environment: An examination of the production and use of financial statements by privately held small businesses. *The accounting review*, 84(1), 1-25

- Altınkaynak, F. (2017). *Şirketlerde sermayenin korunabilirliğinin analizi ve raporlaması* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Amernic, J., ve Craig, R. (2004). Reform of accounting education in the post-Enron era: moving accounting 'out of the shadows'. *Abacus*, 40(3), 342-378.
- Anuar, F. S., Alwi, N. M., ve Ariffin, N. M. (2023). Financial management practices and performance of zakat institutions in Malaysia. *IPN Journal of Research and Practice in Public Sector Accounting and Management*, 9(1), 1-26
- Arangül, M. (2019). Kirin zekâta nisbeti ve bunun fikhî yansımaları. *Bilimname*, 2019(38), 591-636.
- Arı, M. (2007). *Finansal raporlamaya olan güvenin arttırılmasına yönelik yeni yaklaşımlar*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye.
- Arıcı, N. D., ve Karğın, M. (2017). Muhasebe bilgilerinin kalitesini etkileyen faktörler üzerine bir literatür incelemesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(1), 215-232. <https://doi.org/10.18657/yonveek.307530>
- Arslan, M. (2023). Kira sözleşmesinde alt kira. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 109-143.
- Aslan, Z. (2023). İslâm hukukunda müellefe-i kulûb kapsamındaki gayri müslimlere zekât fonundan pay/hisse tahsisi. *Batman Akademi Dergisi*, 7(2), 198-215.
- Asman, A., Congzhao, H., ve Huazheng, H. (2023). Observing the managemet implications of zakat management in indonesia. *at-tasyrih: jurnal pendidikan dan hukum Islam*, 9(1), 23-33
- Atasoy, S. (2019). *İslam ve osmanlı hukukunda hidâne*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Avcu, A. (2017). *Ismailîlik'te zekât, tarihte ve günümüzde zekât uygulamaları. isav milletlerarası tartışmalı ilmi toplantılar*. Ensar Neşriyat, 2017.
- Awang, R. N., ve Mokhtar, M. Z. (2011). Technical comparison between business zakat and tax on business income in malaysia. *Malaysian Accounting Review*, 10(2), 13-25.
- Awang, R. N., ve Mokhtar, M. Z. (2012). Comparative analysis of current values and historical cost in business zakat assessment: an evidence from malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, 3(7).
- Ayboğa, H. (2022). Muhasebe ve denetim açısından işletmenin sürekliliği ve sürdürülebilirlik. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (18), 37-61
- Ayboğa, H., ve Aslanoğlu, S. (2002). İşletmelerde şüpheli ticari alacaklar ve karşılıklarının hesaplanmasında perakende satış yöntemi. *Öneri Dergisi*, 5(17), 53-67

- Aydın, M. (2016). Gelir dağılımındaki adaleti sağlamada zekât müessesesi ve gini katsayısı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 55-72
- Aydın, M., ve Odabaş, H. (2018). Zekâtın devlet eliyle yönetilmesi ve malezya zekât sistemi örneği. *Dini Araştırmalar*, 21(54 (15-12-2018)), 145-174.
- Ayrıçay, Y. (2003). Türev piyasaların gelişmekte olan piyasalara olası etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 1-19.
- Ayvalli, R. (Ağustos 2012). *Zekât ve sadaka-i fitır hakkında*, Ramazan Ayvalli <http://www.ramazanayvalli.com.tr/zekat-ve-sadaka-i-fitir-hakkinda/> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Bakar, N. B. A., ve Barizah, N. (2007). A zakat accounting standard (zas) for malaysian companies. *American Journal of Islamic Social Sciences*, 24(4), 74.
- Bakri, N. A., Endut, W. A., Ismail, S., ve Taha, R. (2022). Financial report of zakat institutions: guidelines and accounting standard. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 12(1). <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v12-i1/11468>
- Bal, Ç. ve Umut, M. (2023). Uluslararası standartlar (aaofı ve ifsb) çerçevesinde kurumsal yönetim. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 84-99
- Bal, M. S. (2006). Türkiye selçuklu devleti'ndeki sosyal kurumların teşekkülünde rol oynayan kişilerin siyasi ve ekonomik durumları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35(59), 21-42
- Balta, Y. (2015). *İslam hukûku'nda zekât mallari ve nisaplari*. İstanbul Üniversitesi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/53907.pdf>
- Balta, Y. (2021). Zekât mallarında aranan şartlar bağlamında sosyal sorumluluk. *Mutalaa*, 168, 168–180. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2283996>
- Balta, Y. (2022). Zekât ahkâmının teşekkülünde hadis' in etkisi: hayvanların zekâtı örneği. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 61-81. <https://doi.org/10.52115/apjir.1052320>
- Bara, A. L., ve Pradesyah, R. *Analysis of the management of productive zakat at the muhammadiyah, city of medan*. In Proceeding International Seminar Of Islamic Studies (617-623).
- Barizah, N., Rahim, A., ve Rahman, A. (2007). A comparative study of zakah and modern taxation. *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics*, 20(1).
- Barkham, R., ve Ward, C. (1999). Investor sentiment and noise traders: Discount to net asset value in listed property companies in the UK. *Journal of Real Estate Research*, 18(2), 291-312.
- Başdemir, B. (2015). *Osmanlı vergi sisteminde öşür* (Master's thesis, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Bashir, M. S. (2013). Institutionalization and management of zakat: case of zakat chamber in. *Imam Muhammad Bin Saud Islamic University, January 2013*.
- Başkan, T. D. (2017). Stoklar hesap grubunun maliyet hesaplamasında tek düzen hesap grubu ve standartlar açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1593-1605.
- Baydoun, N., Sulaiman, M., Willett, R. J., ve Ibrahim, S. (2018). *Principles of Islamic Accounting*. John Wiley ve Sons.
- Bayt al-Zakah, K. (2011). *Dalil al-irshadat li-hisab zakat al-sharikat*. El-Kuveyt : Beytü'l-Zekat, Baytul Zakah Filkuwayt.
- Benligiray, S., ve Onay, A. (2023). Alacak karşılıklarının finansal bilgi manipülasyonu açısından incelenmesi: ihtiyari tahakkukların tahmini için bir model önerisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 19(2), 420-44
- Beycan, M. (2011). Faaliyet devir hizi rasyolarının hesaplanmasında özellikli durumlar ve uygulamada yaşanan sorunlar. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 4(1), 81-102.
- Bikker, J. A., ve Gerritsen, D. F. (2018). Determinants of interest rates on time deposits and savings accounts: Macro factors, bank risk, and account features. *International Review of Finance*, 18(2), 169-216.
- Bilici, N. (2018). *Vergi hukuku*. Savaş Yayınevi. <http://hdl.handle.net/20.500.12416/4128>
- Bin-Nashwan, S. A., Abdul-Jabbar, H., Aziz, S. A., ve Viswanathan, K. K. (2020). A socio-economic model of zakah compliance. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(3/4), 304-320
- Blessing, A., ve Onoja, E. E. (2015). The role of financial statements on investment decision making: a case of united bank for africa plc (2004-2013). *European Journal of Business, Economics and Accountancy*, 3(2), 12-37
- Bolcal, A., (2021). *Ticari bankaların fon kaynakları ve fon kaynak politikalarının banka performansı üzerindeki etkisi: 2000 yılı sonrası türkiye değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi.
- Booth, B. (2003). The conceptual framework as a coherent system for the development of accounting standards. *Abacus*, 39(3), 310–324. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6281.2003.00135.X>
- Boynukalin, M. 2017. Zekâtın toplanması ve dağıtımı ilk kurumsal tecrübeler (hulefa-i râşidîn dönemi), tarihte ve günümüzde zekât uygulamaları. *İSAV Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017*.
- Budnik, I. (2020). Intangible assets in the external reporting in ukraine: improvement of disclosure. *European Cooperation*, 3(47), 33–42. <https://doi.org/10.32070/EC.V3i47.92>

- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1395, the obligation of zakat, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1395> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1399, 1400, the obligation of zakat, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1399> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1447, the zakat of silver, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1447> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1448, zakat may be paid in kind, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1448> adresinden 19 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1454, the zakat of sheep, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1454> adresinden 10 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1455, neither an old, nor a defective animal, nor a male-goat may be taken as zakat, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1455> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1459, there is no zakat for less than five camels, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1459> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1483, one-twentieth on the yield of the land irrigated by rain or running water, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1483> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1485, zakat of dates during plucking season, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1485> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1497, the invoking and supplicating of the imam for the one who gives in charity, obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1497> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 1500, the statement of allah most high: "... and those employed to collect (the funds) ..." (9: 60) and the imam is to supervise and check the work of the collectors., obligatory charity tax (zakat)*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:1500> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Buhârî, A.A.M. (n.d.). *Sahih al-bukhari 8, your invocation means your faith, book of belief*, Sunnah. <https://sunnah.com/bukhari:8> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.

- Bulut, N., ve Karaaslan, İ. (2023). Kripto paraların muhasebeleştirilmesine ilişkin yaklaşımlar, tartışmalar ve öneriler. *Turkish Business Journal*, 4(8), 101-119.
- Çakıcı, C. (2002). Temel muhasebe varsayımları ve muhasebe politikalarına yön veren kavramlar. *Öneri Dergisi*, 5(17), 69-76.
- Çalık, B. (2016). Zekât ve “temlik” esası. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5).
- Calomiris, C. W., Himmelberg, C. P., ve Wachtel, P. (1995). *Commercial paper, corporate finance, and the business cycle: a microeconomic perspective*. In Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, North- Holland.
- Can, A.V. ve Şimşek, N. (2018). Muhasebenin tarihsel gelişiminde zekâtın rolü, *5th International Congress on Accounting and Finance Research, Seferihisar, İzmir – Türkiye*.
- Can, A.V. (2019). İslam ve finansal muhasebe, 21. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, İstanbul – Türkiye*.
- Can, H ve Kinsün, A. (2015). İslam kültürünün önemi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020.
- Candan, A., ve Erkoç, H. (2020). Yusuf el-karadâvî'nin fikhü'z-zekât eseri bağlamında “fi sebîlillâh” kavramı. *Van İlahiyat Dergisi*, 8(13), 278-301
- Çar, Ş. (2023). İslâm hukukunda zekât ve zekâtın sarf yeri bağlamında dernek ve vakıflar Master's thesis, *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Cavlak, H. (2021). Kurumsal ve finansal raporlamanın geleceği üzerine değerlendirmeler. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (64), 39-58.
- Çelik, Y. (2019). Emevî halifesi ömer b. abdülazîz'in sosyal hizmet uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(14), 616-636
- Cemalcılar, Ö., ve Erdoğan, N. (1997). *Genel muhasebe*. Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul
- Çeşme, A. (2010). *El-mevsîlî'nin el-muhtar'ında züfer'e ait görüşlerin tahkiki*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çetin Torun, H., ve Savsar, C. (2023). Murabaha işlemlerinin muhasebe standartları açısından incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (98), 1-20. <https://doi.org/10.25095/mufad.1191743>
- Çetinkaya, N. (2017). Yatırım amaçlı gayrimenkullerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer tespiti ve türkiye'deki uygulamaların değerlendirilmesi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi (İKTİSAD)*, 2(4), 69-83.
- Cevherî, M. (1993). *Nevadiru'l-Fukaha*. Daru'l-Kalem.

- Çığır, M. S. (2023). *Hisse senedi fiyatları ile döviz kuru ilişkisi: borsa İstanbul endekslerinde uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Çuçak, M. (2019). Nafaka yükümlüsünün nafakası ile sorumlu olduğu kimselere zekât vermesinin fıkhi açıdan değerlendirilmesi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 311-331.
- Dalgın, N. (2004). Zekât hükümleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (Ağustos 2004), 43-72. <https://doi.org/10.17120/omuifd.64567>.
- Dassughi, M. A. (1815). *Hashiyat al-Dusuqı ala al-Sharh al-Kabır*. Dār al-Fikr.
- Davies, M., Wilson, A., ve Paterson, R. (1992). The quest for a conceptual framework for financial reporting. *Palgrave Macmillan Uk*. https://doi.org/10.1007/978-1-349-12998-0_2
- De la feria, R. (2020). Tax fraud and selective law enforcement. *Journal of law and Society*, 47(2), 240-270. <https://doi.org/10.1111/jols.12221>
- Demir Ercan, D. (2019). Yeni Kiralama Standardı TFRS 16'nin Finansal Tablolara Etkisi. *Social Sciences Studies Journal*, 5(46), 5408–5417. <https://doi.org/10.26449/Sssj.1786>
- Demir, Ş. (2007). Kur'an'da zekât kavramının etimolojik ve semantik analizi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (28), 9-30.
- Demircan, A. (2017). *Dört halife döneminde zekât uygulamaları. Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları. İSAV Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar*. Ensar Neşriyat.
- Demirhan, Y. (2006). *H. peygamber döneminde zekâtın toplanmasında izlenen yol*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Deveci, F. (2023). *Şirket değerinin marka değeri yaklaşımıyla belirlenmesi, muhasebeleştirilmesi ve finansal raporlarda sunumu: bistbanka endeksinde yer alan şirketler üzerinde bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi.
- Din İşleri Yüksek Kurulu (2017e, 12 Temmuz). *Toprak ürünlerinin zekâtı nasıl verilir?* <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/414/toprak-urunlerinin-zekati-nasil-verilir-?enc=QisAbR4bAkZglHImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3D> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu, (2017g, 12 Temmuz), *Şirket ortakları nasıl zekât verirler?* <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/412/sirket-ortaklari-nasil-zekat-verirler> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017a, 12 Temmuz). *Alacağın zekâtını vermek gerekir mi?* Din İşleri Yüksek Kurulu. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/423/alacagin-zekatini-vermek-gerekir-mi> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.

- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017b, 12 Temmuz). *Zekât hesaplanırken hangi borçlar düşülür?* <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/395/zekat-hesaplanirken-hangi-borclar-dusulur-> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017c, 12 Mayıs). *Kira gelirleri zekâta tâbi midir?* <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/400/kira-gelirleri-zekata-tabi-midir#:~:text=Kira%20gelirlerinin%20zekâta%20tâbi%20diğer,165%2C%20190%2D191>) adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017d, 12 Mayıs). *Kâğıt paraların/banknotların zekâtı verilir mi?* <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/404/kagit-paralarinbanknotlarin-zekati-verilir-mi> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2017f, 12 Temmuz). *Zekât âyetinde geçen “fî sebîlillah”ın kapsamına okullar, Kur’an kursları, camiler ve benzeri hayır kurumları girer mi?* <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/440/zekat-ayetinde-gecen--fi-sebilillah-in-kapsamina-okullar--kur-an-kurslari--camiler-ve-benzeri-hayir-kurumlari-girer-mi-> 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2023a, 1 Şubat). *Ticaret malının zekâtı nasıl hesaplanır?* [https://kurul.diyamet.gov.tr/cevap-ara/402/ticaret-malinin-zekati-nasil-hesaplanir#:~:text=din%20işleri%20yüksek%20kurulu,-üye%20girişivetext=kâr%20amacıyla%20alınip%20satılan%20mallara,5\)%20or anında%20zekâtını%20vermesi%20gerekir](https://kurul.diyamet.gov.tr/cevap-ara/402/ticaret-malinin-zekati-nasil-hesaplanir#:~:text=din%20işleri%20yüksek%20kurulu,-üye%20girişivetext=kâr%20amacıyla%20alınip%20satılan%20mallara,5)%20or anında%20zekâtını%20vermesi%20gerekir) 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2023b, 12 Mayıs). *Ticaret amaçlı alınıp satılan taşınmaz mallar için zekât vermek gerekir mi?* <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/401/ticaret-amacli-alinip-satilan-tasinmaz-mallar-icin-zekat-vermek-gerekir-mi> 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Dinç, Y., ve Bakacak, M. E. (2021). Kiralama ve mülkiyetin devri ile sona eren finansal kiralama sözleşmeleri kapsamında gerçekleşen işlemlerin tms/tfrs ve aaoifi temelli raporlama farklılıkları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 126-145
- Dinçer, S. (2019). Yoksullukla mücadelede modern zekât modeli ekseninde zenginlik ve yoksulluk ölçütü (nisabi). *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(21), 183-200. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.572073>
- Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, (2017, 19 Eylül), *Zekât sıkça sorulanlar*, https://webdosya.diyamet.gov.tr/ramazan/userfiles/00000000-0000-0000-0000-000000000000/2024/3/7/6ab31420-c0db-4ed7-a1ac-cab345f50468.pdf?tspd_101_r0=083d721e09ab20001bf4ee01be1a20bc1155ac70ee8707819d20103c8693dae17f4e90692a23a5c508bd442570143000c43f264ad49a42d217800c94c90586e1cfb5dd0e60eeec323a742ed5fd358ccdf3644989a0b6d58ac5e26b65506e9d5 adresinden 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Doğan, H. (2018). İslam hukuku açısından kripto paralar ve blockchain şifreleme teknolojisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 225-253

- Doğan, Ö. (2021). Tekdüzen hesap planı ve finansal raporlama standartlarına uygun hesap planı taslağının nakit ve nakit benzerleri açısından karşılaştırılması. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(Özel Sayı), 20-28.
- Döndüren, H. (1993). *Delilleriyle ticâret ve iktisat ilmihâli*. Erkam Yayınlar. <https://www.nadirkita.com/delilleriyle-ticaret-ve-iktisat-ilmihali-prof-dr-hamdi-donduren-kitap3046904.html>
- Duman, M. Y. H. (2022). Tms/tfrs ve vuk çerçevesinde değer, değerleme ve ölçüm. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 3(10), 1310-1325.
- Dumlu, E. (2008). *Ticaret mallarının zekati*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi. <https://www.atauni.edu.tr/yuklemeler/05dabb2fd12e0b646e09d8352341b3ff.pdf>
- Dumlu, E. (2011). Kamu harcamaları açısından zekât. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 217-252.
- Dumlu, E. (2023). Zekâta tabi mallar özelinde osmanlı vergi hukukunun fikhî temelleri. *Hitit İlahiyat Dergisi*.
- Durmuş, A. (2022). Finansal ürünlerde zekât. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1-26
- Durmuş, M. A., (2021). *Zekât muhasebesi açısından finansal tablolardan şirketlerde zekât matrahının belirlenmesi: bir limited şirket örneği*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1556, zakat (kitab al-zakat), sahih (al-albani), Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1556> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1562, kitab al-zakat, da'if al-albani, Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1562> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1573, zakat on pasturing animals, kitab al-zakat, sahih al-albani, Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1573> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1575, zakat on pasturing animals, kitab al-zakat, hasan al-albani, Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1575> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1584, kitab al-zakat, sahih al-albani, Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1584> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1585, kitab al-zakat, hasan al-albani, Sunnah*. <https://sunnah.com/abudawud:1585> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.

- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1603, kitab al-zakat, da'if al-albani*, Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:1603> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1605, kitab al-zakat, da'if al-albani*, Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:1605> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 1635, kitab al-zakat, sahih li ghairih al-albani*, Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:1635> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 2936, tribute, spoils, and rulership, kitab al-kharaj, wal-fai' wal-imarah, sahih al-albani*, Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:2936> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 2936, tribute, spoils, and rulership, kitab al-kharaj, wal-fai' wal-imarah, sahih al-albani*. Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:2936> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 2937, tribute, spoils, and rulership, kitab al-kharaj, wal-fai' wal-imarah, da'if al-albani*. Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:2937> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ebû dâvûd, S. A. (n.d.). *Sunan abi dawud 3594, the office of the judge, kitab al-aqdiyah*, Sunnah. <https://sunnah.com/abudawud:3594> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Efendi, N. (2022). The effect of the implementation of psak 109 on accountability of management in rumah zakat. *International Journal of Social Science And Human Research*, 05(06). <https://doi.org/10.47191/ijssshr/v5-i6-58>
- El-badawi, M. H., ve Al-Sultan, S. M. (1992). Net working capital versus net owner's equity approaches to computing zakatable amount: a conceptual comparison and application. *American Journal of Islam and Society*, 9(1), 69–85. <https://doi.org/10.35632/ajis.v9i1.2593>
- El-huleyfi, R. M. (2020). *Et-tecdid fi fikhi'z-zekati ve muhasebetiha li's-serikati vel-efrad*. Mektebetü'l-Imam ez-Zehebi Li'n-Nesri ve't-Tevzi.
- Elhamma, A. (2015). La comptabilité des produits financiers islamiques: normes aaoifi vs. ifrs. *Revue de Management et de Stratégie*. 1(2), 10–22.
- Elshobake, M. R. M. (2023). Zakat evasion in islamic jurisprudence and palestinian law (Article in Arabic version). *International Journal of Mosque, Zakat And Waqaf Management (Al-Mimbar)*, 97–114. <https://doi.org/10.53840/almimbar.v3i2.81>

- Erbil, K. (2021). Büyük selçuklu devleti ile önceki devletlerarasındaki bazı kurumların uygulamalarında görülen farklılıklar. *International Halich Congress On Multidisciplinary Scientific Research*.
- Erdoğan, S. (2016). Zekâtın devlet tarafından toplanmasının fikhîliği. *Journal of Islamic Law Studies*, (28).
- Erkal, M., (2013). *Zekât*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (xlv/197-207). <https://islamansiklopedisi.org.tr/zekat>
- Ersoy, M. (2012). Hesapsal kişilik kavramı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 277-296.
- Erten, H. (2001). Hz. ömer döneminde sosyal yapı ve değişme. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 175-193.
- Essagirci, E. M. S. (2010). *Delilleriyle hanefi fıkhi*. İstanbul, Karınca ve Polen Yayınları.
- Evans, L. (2003). The true and fair view and the 'fair presentation'override of ias1. *Accounting and Business Research*, 33(4), 311-325.
- Fatmawatie, N., Fauza, N., ve Rohmah, E. N. (2020). Analysis of zakat management performance and it's implications achievements of sustainable development goals. *Management and Economics Journal*, 4(3), 285-294
- Feteva-i hindiye, (1983). *Feteva-i hindiyye (feteva-i alemgiriyye)*. Akçağ yayınları, Ankara <http://www.sadakat.net/feteva-i-hindiye/787-zekat.html>
- Fidan, M. M. (2018). IFRS 9 finansal araçlar standardına göre finansal varlıkların sınıflandırılması ve sınıflandırmada kullanılan testler/kriterler. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 1-27.
- Firdausi, K. (2021). Study of contract object in multi-service financing using ijarah in islamic bank. *JCH (Jurnal Cendekia Hukum)*, 6(2), 225-238.
- Gezgin, Y. E. (2020). Fikhî açıdan altının para veya metâ 'olma niteliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 6(2), 156-179.
- Gierusz, J., ve Koleśnik, K. (2019). The influence of culture on disclosures in financial statements prepared under international financial reporting standards. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 157.
- Gökgöz, A. (2019). TFRS 9 finansal araçlar standardı çerçevesinde ticari alacaklara ilişkin beklenen kredi zararlarının tespiti ve muhasebeleştirilmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 5(2), 163-178
- Gorbon, M., (2012). *Şirket değerlendirme yöntemleri*. TUYİD -İş Yatırım; https://www.fiyatneder.com/FileUpload/bs576831/File/tuyid_degerleme_yontemler_nisan2012.pdf

- Gray, G. L., Mock, T. J., Turner, J. L., ve Coram, P. J. (2010). Improving transparency and relevance of auditor communications with financial statement users. *Current Issues in Auditing*, 4(1), A1–A8. <https://doi.org/10.2308/Ciia.2010.4.1.A1>
- Gül, S. (2015). Muâz b. cebel'in yemen'e gönderilmesiyle ilişkilendirilen rivâyetlerin şekil yönünden tahlili. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (6), 183-208.
- Güman, O. (2018). Zekât nisabına dair çağdaş yaklaşımlar. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 4(3), 62-73.
- Gümüş, N. (2021). Pandemi döneminin yoksulluğa etkisi ve yoksulluğun azaltılmasında zekâtın önemi. *MutalaA*, 1(2), 207-221.
- Gümüş, N., ve Şimşek, S. (2021). Toplumda zekât bilincinin geliştirilmesinin yoksulluğa etkisi: sakarya ili araştırması. *Sakarya İktisat Dergisi*, 10(3), 240-256.
- Habergetiren, Ö. (2017). İslam hukukunda fulûs' un değerinde değişimi ifade eden dört kavram: rahs, galâ, kesâd, inkita'. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 106-120
- Haftacı, V. (2017). *Son nebi ve resul hz. muhammed*, Arel yayın evi.
- Hakim, A. R., Mulazid, A. S., ve Meiria, E. (2018). E-zakat: redesign the collection and distribution of zakat. *KnE Social Sciences*, 433-452.
- Halitoğlu, İ. (2021). Organize teverruk üzerine bir analiz ve tkbb danışma kurulu ve aaoifi standartlarının mukayesesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 661-695.
- Hamidullah, M. (1979). *İslam'da devlet idaresi*. Beyan Yayınları.
- Hasan, A. (2013, October). *Who needs to pay zakat: a focus on legal entities*. In National Business Zakat Symposium, Hotel Istana, Kuala Lumpur.
- Hasan, A. (2018). Zakat on legal entities (shakhsiyyah ı'tibariyyah): a shari'ah analysis. al-shajarah: *Journal of the International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC)*, 255-282.
- Hasan, Z. (2009). Corporate governance: western and Islamic perspectives. *International Review of Business Research Papers*, 5(1), 277-293
- Hasibuan, H. T. (2016). Statement of financial accounting standard (psak) no. 109 and its implementation in several zakat management organizations in malang, east java. *shirkah: Journal of Economics and Business*, 1(3), 339. <https://doi.org/10.22515/shirkah.v1i3.89>
- Hasyim, F., Rahmatika, A., ve Nurjannah, N. (2022). The Influence of accountability and financial statements transparency on muzakki zakat paying consistency. *ASNAF: Journal Of Economic Welfare, Philantrophy, Zakat And Waqf*, 38–52. <https://doi.org/10.32505/Asnaf.V1i1.4033>

- Hishamuddin, A. M., Yaakob, M. A. Z., Saidin, N., ve Bhari, A. (2023). The concept of 'temporarily poor' asnaf in zakat distribution during the covid-19 Pandemic. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(3), 477 – 489.
- Ibn abidin. (1985). *Reddül-muhtar aled-durru l-muhtar*. Şamil Yayınevi, İstanbul.
- İbn mâce, A. A. M. (n.d.). *Sunan ibn majah 1786, the chapters regarding zakat, sahih sarussalam*, Sunnah. <https://sunnah.com/ibnmajah:1786> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İbn mâce, A. A. M. (n.d.). *Sunan ibn majah 1789, the chapters regarding zakat, da'if darussalam*, Sunnah. <https://sunnah.com/ibnmajah:1789> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İbn mâce, A. A. M. (n.d.). *Sunan ibn majah 1796, the chapters regarding zakat, sahih darussalam*, Sunnah. <https://sunnah.com/ibnmajah:1796> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İbn mâce, A. A. M. (n.d.). *Sunan ibn majah 1804, the chapters regarding zakat, da'if darussalam*, Sunnah. <https://sunnah.com/ibnmajah:1804> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- İbn mâce, A. A. (n.d.). *Sunan ibn majah 1844, the chapters regarding zakat, sahih darussalam*, Sunnah. <https://sunnah.com/ibnmajah:1844> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Ikatan Akuntan Indonesia. (2022, 19 Eylül). *Psak 109 akuntansi zakat, infak, dan sedekah*. https://web.iaiglobal.or.id/Berita-IAI/detail/penge-sahan_revisi_psak_109_dan_psak_101#gsc.tab=0 adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- İmaduddin, S. M. (2003). İslam hukukunun prensipleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 239-247. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/219255>
- İnan, S. (2020). Hz. ebû bekir'in hadislerle ilgili tutumu (hz. peygamber sonrası). *Hadith*, (4), 135-162. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3965947>
- International islamic fiqh academy. (2021). *Resolutions and recommendations of the International Islamic Fiqh Academy: Organization of Islamic Cooperation*, International İslamic Fiqh Academy.
- Islahi, A. A., ve Obaidullah, M. (2004). Zakah on stocks: some unsettled issues. *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics*, 17(2).
- Islam, M. S., ve Salma, U. (2020). The management of zakat by center for zakat management (czm): a malaysian experience. *International Journal of Zakat And Islamic Philanthropy*

- Jamil, S., Anwar, A., Afzaal, N., Tariq, A., ve Asif, M. (2016). Determinants of corporate cash holdings: empirical analysis of Pakistani firms. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 7(3), 29-35.
- Johari, F., Ab aziz, M. R., ve Ali, A. F. M. (2014). A review on literatures of zakat between. *Library Philosophy and Practice*. 0_1
- Kaan, E. (2002). *Kuran ve sünnete göre zekât*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Kamali, M. H. (2007). A shari 'ah analysis of issues in Islamic leasing. *Journal of King Abdulaziz University: Islamic Economics*, 20(1).
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, (2018). *Finansal raporlama kavramsal çerçevesi*. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/Finansal%20Raporlamaya%20İlişkin%20Kavramsal%20Çerçeve%20.pdf> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Kantar, M. A., ve Öndeş, T. (2022). Enflasyonun işletmelerin finansal faaliyetlerine ve finansal oranlarına etkisinin teorik çerçevesi. *Global Journal Of Economics And Business Studies*, 11(21), 39-47
- Kapar, M. A. (2006). Emevî valilerinden abdülazîz b. mervan (ö. 86/705). *İstem*, (8), 43-49.
- Kar, A., Özer, Ö., Şantaş, F., ve Budak, F. (2011). Kar dağıtımının hisse senedi değeriyle ilişkisi: spor hizmetleri sektörü üzerine bir uygulama. *Ekonomi bilimleri dergisi*, 4(1), 1-9
- Kara, S. (2006). İslam tarihinde ilk zihniyet sapması: emevîler döneminde otoritenin dünyevîleştirilmesi. *İstem*, (8), 145-170
- Karabulut, E. (2024). Zekât ile ilgili hadislerin değişen iktisadi unsurlar bağlamında yorumlanması-tecrîd-i sarîh tercüme ve şerhi özelinde. *Hadith*, (12), 1-41.
- Karadağ, M. (2024). İslami muhasebe kavramı üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, 10(2), 105-122
- Karaman, F., Karagöz, İ., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A., ve Ural, İ. (2006). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kaya, S. (2017). *Osmanlı döneminde zekât. tarihte ve günümüzde zekât uygulamaları, isav milletlerarası tartışmalı ilmi toplantılar*. Ensar Neşriyat.
- Kaygusuz, S. Y., Aslan, Ü., ve Kepçe, N. (2012). *Genel muhasebe-I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Keleş, A. (2004). "... Savaşmakla emrolundum." hadisi örneğinde hadislerin tasnifi problemi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 4(2), 33.

- Keskin, M. (2013). *Zekâta tabi mallar ve nisap miktarları, 'zekât ilmihali'*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 841 Kaynak Eserler: 56
- Kholis, N., ve Mugiyati, M. (2021). Distribution of productive zakat for reducing urban poverty in Indonesia. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 15(3), 1-12.
- Kişmir, A. (2013). *İslam hukukunda öşür ve delilleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Kılınç, Y. (2024). Bir nakit kullandırma yöntemi olarak teverruk: muhasebe açısından bir inceleme. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 10(1), 204-239.
- Kılınç, Y. (2024). Finansman aracı olarak sukuk: tfrs-9 kapsamında muhasebeleştirme açısından bir inceleme. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 24(72), 197-216
- Kısakürek, M., ve Erdoğan, S. (2021). Stok yönetimi ile karlılık arasında ilişkinin incelenmesi: bist'te bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 2065-2089.
- Korkmaz, F. (2019). *İngiltere'de zekât uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Köse, M. (2010). Sosyal siyaset kavramı ve ömer b. Abdülaziz'in sosyal siyaseti. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (34), 75-98
- Köse, Y., Atik, M., ve Yılmaz, B. (2021). Kripto para, para mıdır döngüsünde kabul edilebilirlik üzerine ampirik bir uygulama. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 155-172.
- Küçük, M. (2020). Finansal raporlama standartlarına göre finansal araçlar ve finansal varlıklar: bir literatür çalışması. *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 12-20.
- Kutlu, H. A., Öztürk, S., Yılmaz, T., ve Gerekan, B. (2017). Muhasebe eğitiminde ölçme ve değerlendirme: öğrencilerin bakışı üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 74, 15–36. <https://doi.org/10.25095/mufad.396856>
- Kutluay, A. (2018). *Zekât ahkâmı açısından borcun nisaba etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Kutluay, A. (2022). Günümüz ölçü birimlerine göre tarım ürünlerinin zekât nisabının tespiti. *Darulfunun İlahiyat*, 33(1), 209-245. <https://doi.org/10.26650/di.2022.33.1.1052776>
- Kuzulu, Ö. (2021). Etik finans mı islami, islami finans mı etik. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 245-279.
- Li, X., ve Lin, J. H. (2016). Shadow-banking entrusted loan management, deposit insurance premium, and capital regulation. *International Review of Economics & Finance*, 41, 98-109

- Lubis, D., Hakim, D. B., ve Putri, Y. H. (2018). Mengukur kinerja pengelolaan zakat di badan amil zakat nasional (baznas). *JEBI (Jurnal Ekonomi dan Bisnis Islam)*, 3(1), 1-16.
- M ali, A. K. (2018). *İslam Hukukuna göre şirketlerde zekât muhasebesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Maçın, H. (2017). Zekâtın farziyetinin kur'an'ın nüzul süreci ekseninde değerlendirilmesi. *Journal of Islamic Law Studies*, (29).
- Mahmud, M. W., ve Haneef, S. S. S. (2008). Debatable issues in fiqh al-zakat: a jurisprudential appraisal. *Jurnal Fiqh*, 5, 117-141
- Mala, R., ve Chand, P. (2015). Commentary on phase a of the revised conceptual framework: implications for global financial reporting. *Advances In Accounting, Incorporating Advances In International Accounting*, 31(2), 209–218. <https://doi.org/10.1016/J.Adiaac.2015.09.003>
- Malaysian Accounting Standards Board. (2006). *Masb technical release i -1 accounting for zakat on business*. <https://www.masb.org.my/article.php?id=202&page=7> adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir
- Mâlik, E. A. M. (n.d.). *Muwatta malik, zakat*. <https://sunnah.com/urn/505830> 27 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir
- Manav, A. B., ve Haçkalı, A. (2020). Günümüzde gayrimenkul malların zekâtına dair görüşlerin değerlendirilmesi. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 7(2), 263–296. <https://doi.org/10.33718/tid.735749>
- Manullang, P. S., Nofinawati, N., ve Atika, J. (2021). Pengaruh zakat terhadap rasio net profit margin (npm) pada pt. bank syariah mandiri tbk. *Journal Of Islamic Social Finance Management*, 1(1), 104–122. <https://doi.org/10.24952/Jisfim.V1i1.3536>
- Marşap, B., ve Gökten, P. O. (2016). Davranışsal muhasebe: kuramsal yaklaşım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 345-359.
- Martin, C., Puri, M., ve Ufier, A. (2018). Deposit inflows and outflows in failing banks: The role of deposit insurance (No. w24589). *National Bureau of Economic Research*
- Mengle, D. L. (1990). Market value accounting and the bank balance sheet. *Contemporary Economic Policy*, 8(2), 82-94.
- Merginani, E. B. (n.d.). *El-hidâye*. Çeviren: Meylani Ahmed, İstanbul Tercümesi, Kahraman Yayınları
- Migdad, A. (2019). Managing zakat through institutions: case of malaysia. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*. <https://doi.org/10.25272/ijisef.519228>

- Mirza, A. A., ve Ankarath, N. (2012). *Wiley international trends in financial reporting under ifrs: including comparisons with us gaap, china gaap, and india accounting standards*. John Wiley and Sons.
- Mishkin, F.S. (2016). *The economics of money, banking, and financial markets* Eleventh Edition Global Edition, Columbia University. <https://unitimesofficial.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/06/the-economics-of-money-banking-and-financial-markets-11th-edition-global-edition.pdf>
- Mohd jaapar, A., ve Kamarulzaman, N. H. (2020). *The efficiency of zakat collection and zakat distribution of islamic religious council perak maipk, malaysia*. Indonesian Conference of Zakat Proceedings. <https://doi.org/https://doi.org/10.37706/iconz.2020.236>
- Morris, A. P. (2009). Mülkiyet haklarının iktisadı. *Liberal Düşünce Dergisi*, (54), 25-32 <https://dergipark.org.tr/en/pub/liberal/issue/48190/609871>
- Mubtadi, N. A. (2019). Analysis of islamic accountability and islamic governance in zakat institution. *Hasanuddin Economics and Business Review*, 3(1), 1-12
- Muhamad Sori, Z. (2017). Accounting conceptual frameworks: masb vs. aaoifi. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2900666>
- Mahmud, M. W., ve Haneef, S. S. S. (2008). Debatable issues in fiqh al-zakat: a jurisprudential appraisal. *Jurnal Fiqh*, 5, 117-141.
- Muslim, A.H. (n.d). *Sahih muslim 1015, acceptance of charity that comes from good (tayyib) earnings, and the growth thereof*, Sunnah. <https://sunnah.com/muslim:1015> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Muslim, A.H. (n.d). *Sahih muslim 1598, cursing the one who consumes riba and the one who pays it, the book of musaqah*, Sunnah. <https://sunnah.com/muslim:1598> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Muslim, A.H. (n.d). *sahih muslim 987a, the sin of one who withholds zakat, the book of zakat*, Sunnah. <https://sunnah.com/muslim:987a> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Muthi, A. D., ve El-awaisi, K. (2022). The Contributions of caliph abu bakr to the first muslim liberation of islamicjerusalem. *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 22(2), 133-152. <https://doi.org/10.31456/beytulmakdis.1208278>
- Muthoifin, N. A. K. (2021). Didin hafidhuddin thinking about the concept of zakat distribution. *In Proceeding International Conference on Sharia and Legal Studies (ICSLS)*.
- Mutmainah, L. L. (2018). Implementasi prinsip transparansi dan akuntabilitas organisasi pengelola zakat melalui penyediaan informasi dan internet financial reporting pada website. *Jurnal Middle East and Islamic Studies*, 5(2), 166-189. <https://doi.org/10.7454/Meis.V5i2.81>

- Naqvi, T. H. (2013). *Islam and migration*. The Encyclopedia of Global Human Migration. <https://doi.org/10.1002/9781444351071.wbeghm314>
- Nesâî, E. A. b. Ş. b. A. (n.d.). *Sunan an-nasa'i 2460, when there is an infraction in the sadaqah (collected), the book of zakah. Sahih Darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/nasai:2460> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Nesâî, E. A. b. Ş. b. A. (n.d.). *Sunan an-nasa'i 2491, how much should the estimator leave?, the book of zakah, hasan darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/nasai:2491> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Nesâî, E. A. b. Ş. b. A. (n.d.). *Sunan an-nasa'i 2582, giving charity to relatives, the book of zakah, sahih darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/nasai:2582> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Nikmatuniayah, N., ve Marliyati, M. (2017). Effects of accounting information quality, accountability, and transparency on zakat acceptance. *Mimbar: Jurnal Sosial dan Pembangunan*, 33(1), 62-73.
- Noor, A. M. (2019). *Fiqh of estimation in calculating Zakâh: An applied fundamental study of the methodology of investigation and approximation in Zakâh for joint-stock companies*. Dar Sulaiman AlMaiman for Publishing & Distributing.
- Noor, A. M., ve Haron, M. N. (2013). Imposing zakat on legal entities and its applications in islamic financial institutions. *Arab Law Quarterly*, 27(1), 71-86.
- Nurhayati, N., Fitriah, E., Koesdiningsih, N., Izzaturahman, K., Shalihah, A. I., ve Krisnamurti, Y. (2022). *Desain of zakat accounting information system standardized psak 109. social and humanities research symposium*. Atlantis Press.
- Oktay, G. (2010). *Gelir tablosu, gelir tablosu ilkeleri ve gelir tablosu hesaplarının düzenlenmesi*, Makaleler vergi Raporu, https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2010-135-Gelir_Tablosu_Gelir_Tablosu_Ilkeleri_VeGelir_Tablosu_Hesaplarinin_Duzenlenmesi-Oktay_Gun%20.pdf
- Okur, H. (2020), *Haneî mezhebine göre zekât fikhı*, Semerkand, İstanbul.
- Oladimeji Abioye Mustafa, M., Har Sani Mohamad, M., ve Akhyar Adnan, M. (2013). Antecedents of zakat payers' trust in an emerging zakat sector: an exploratory study. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 4(1), 4-25
- Olgun, Ö. F., ve Kumaş, A. (2024). Modern dönemde devlet eliyle gerçekleştirilen zekât yönetimine fikhî bir bakış: malezya örneği. *Diyanet İlmi Dergi*, 60(1), 167-202.
- Olusegun, A.A., ve Olusegun, E., Alani. (2021). International accounting standards board conceptual framework: a brief review, *Modern Perspectives in Economics, Business and Management* (8-13). <https://doi.org/10.9734/Bpi/Mpebm/V7/12494d>

- Omar, N., ve Khairi, K. F. (2021). Zakat and blockcham: a review. *International Journal of Islamic Economics and Finance Research*, 4(2), 60-66. <https://doi.org/10.53840/ijiefer53>
- Öner, A. (2019). Hz. peygamber döneminde beytülmal. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 11(1), 74-95. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.481088>
- Oymak, O. (2009). *Firma değerlemesi ve bankacılık uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- ÖZ, V. (2022a). İlk dönem islâm tarihinde devlete teslim edilen zekâtın harcanması. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 9(89), 2320-2335.
- Öz, V. (2022b). İslam tarihinin ilk dönemlerinde zekât müessesesi. *Orta çağAraştırmaları Dergisi*, 5(2), 241-253.
- Özbek, S. (2016). *Tms 37 karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklar standardı ile Türk ticaret kanunu ve vergi kanunlarının karşılaştırılması ve Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerde uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Özdemir, A. (2013). Zekât ve vergi mükellefiyetinde fırsat eşitliği ve adaletin sağlanması. *EKEV Akademi Dergisi*, (56), 1-10.
- Özdemir, İ. (2014). *Zirai masrafların zekât matrahından düşürülmesi*. Araştırma İnceleme. https://isamveri.org/pdfdrq/D00064/2014_2/2014_2_ozdemiri.pdf
- Özkul, F., ve Baş, E. (2020). Dijital çağın teknolojisi blokzincir ve kripto paralar: ulusal mevzuat ve uluslararası standartlar çerçevesinde mali yönden değerlendirme. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(60), 57-74.
- Özpolat, İ. (2022). Hanefi fıkıh literatüründe mütekavvim mal kavramının hak ve menfaatler ile ilişkisi. *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 117-146.
- Özsoy, A. (2022). Yaşanılan tecrübelerin hadis metinlerine yaklaşıma etkisi: pandemi örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 22(1), 37-66.
- Özsungur, F. (2017). Bilişsel yönü ile tüketici satın alma karar süreci ve global sınıflar teorisi/cognitive aspects of consumer purchasing decision process and global class theory. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 1(2), 117-148.
- Paçacı, İ. (2015). *Günümüz ekonomik şartlarına göre zekâta tabi mallar: nisap ve zekât oranları*. Ankara: Ayrıntı Basın Yayın ve Matbaa Hizmetleri.
- Paizin, M. N. (2021). The concept of zakat on income in malaysia and its beginning of implementation. Al-Kharaj. *Jurnal Ekonomi, Keuangan & Bisnis Syariah*, 3(3), 417-436.
- Putriana, V. T. (2018). Factors influencing zakat payers preference in discharging zakat obligations: an explorative study. maqdis: *Jurnal Kajian Ekonomi Islam*, 3(2), 231-245

- Rahman, T. (2015). Akuntansi zakat, infak dan sedekah (psak 109): upaya peningkatan transparansi dan akuntabilitas organisasi pengelola zakat (opz). *Muqtasid: Jurnal Ekonomi Dan Perbankan Syariah*, 6(1), 141. <https://doi.org/10.18326/muqtasid.v6i1.141-164>
- Ramadhan, A. R. (2023). The position of receivables as the object of zakat according to madzhab scholars. *West Science Islamic Studies*, 1(01), 42-49
- Rangkuti, S. M., ve Rokan, M. K. (2022). Management of corporate zakat on sharia banking. *Journal Of Indonesian Management*, 2(1). <https://doi.org/10.53697/Jim.V2i1.454>
- Rapson, D. J. (1999). *Receivables financing under revised article 9*. HeinOnline. LJ, https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ambank73&id=158&men_tab=srchresults
- Ries Ahmed, E., Halim Bin Aiffin, K., Yousif Alabdullah, T. T., ve Zuqebah, A. (2016). Zakat and accounting valuation model. *Journal of Reviews on Global Economics*, 5, 16–24. <https://doi.org/10.6000/1929-7092.2016.05.02>
- Rusdianto, R. (2022). The direction of zakat accounting research: an analysis of the issues and implications of zakat institution management practice. *Al-Uqud: Journal of Islamic Economics*, 6(1), 115–134. <https://doi.org/10.26740/aluqud.v6n1.p115-134>
- Saad, A. Y. Q., ve Al Foori, A. M. (2020). Zakat and tax: a comparative study in malaysia. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 10(12), 140-151.
- Saad, N., ve Abdullah, N. (2014). Is zakat capable of alleviating poverty? An analysis on the distribution of zakat fund in Malaysia. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 10(1), 69-95.
- Saad, R. A. J., Aziz, N. M. A., ve Sawandi, N. (2014). Islamic accountability framework in the zakat funds management. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 164, 508-515. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.11.139
- Saad, R. A. J., Sawandi, N., ve Mohammad, R. (2016). Zakat surplus funds management. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7), 171-176.
- Saadillah, R. (2019). Impact of inflation, interest rate, and industrial production index (ip1) on the amount of zakat in central baznas period 2011-2017. *KnE Social Sciences*, 1371-1385.
- Şahin, D. (2023). *A study on the determination of the level of obtaining strategic cost information of BIST companies*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi.
- Samad, A. ve Glenn, L.M. (2010), Development of zakah and zakah coverage in monotheistic faiths. *International Journal of Social Economics*. <https://doi.org/10.1108/03068291011025264>

- Sancar, M. A. (2019). Türkiye’de teverruk ve yeniden yapılandırmada teverruka alternatif bir ürün olarak yeniden yapılandırma tekafül fonu. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi* (İEFĐ), 5(2), 169-195.
- Sapingi, R., Ahmad, N., ve Mohamad, M. (2011). A study on zakah of employment income: factors that influence academics’ intention to pay zakah. *International Conference on Business and Economic Research Proceeding*. 2492-2507
- Sarioğlu, M., ve Durak, M. G. (2023). Finansal raporlamanın rolü ve niteliksel özellikleri açısından değerlendirilmesi. *İzmir Dayanışma Dergisi*, 6(1), 27-34
- Satır, H. (2023). Msugt/vuk, tms/tfrs ve bobi-frs muhasebe sistemlerine göre stoklara ilişkin ölçüm ve değerlendirme esaslarının karşılaştırması ve muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 22(68), 319-338
- Selvi, Y., ve Ercan, M. (2018). Bobi frs kapsamında “stoklar”. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59), 47-57.
- Şen, Y. (2014). Riskli alacakların zekâti ve alacağın zekâta mahsup edilmesi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 295-328.
- Şensoy, N. (2008). *Çağdaş bir sosyal güvenlik kurumu olarak zekât: malezya zekât sandığı örneği. bir sosyal güvenlik kurumu olarak kur’ân ve sünnette zekât içinde*. Ensar Neşriyat, İstanbul
- Şensoy, N. (2020). *Zekât muhasebesi*. İstanbul Üniversitesi. <https://ticaret.edu.tr/islam-ekonomisi-ve-ekonomik-sistemler-uygulama-ve-arastirma-merkezi/wp-content/uploads/sites/48/2021/01/GNL327W11.pdf>
- Sezgin, R., ve Özyaşar, H. (2016). Afro-avasya ülkelerinde islami muhasebe ve kültürel paradigmasının spesifik özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 511-527
- Shah, S. S. H. (2023). The concept of zakat and its importance and need in ıslam. *Hitec Islamicus*, 1(1), 28-44
- Shawki, S. I (1970), *muhasabat zakat al-mal, ’ıman wa amalan*, Bank At-Tanmiyyati Al-Islamiyah, Jeddah
- Shihâtah, Ş. İ. (1977). *At-tatbîq al-mu`âsir liz-zakâh*. Dâr Ash-Shurûq.
- Şimsek, M. (2020, May 3). *Zekât nasıl hesaplanır: şirket ve kurumlar için*. Fikriyat. <https://www.fikriyat.com/yazarlar/murat-simsek/2020/05/03/zekat-nasil-hesaplanir-l-sirket-ve-kurumlar-icin> adresinden 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Siswanto, D. (2012). The need of standardization of individual zakat calculation in indonesia. *Tazkia Islamic Finance and Business Review*, 7(1). <https://doi.org/10.30993/tifbr.v7i1>.
- Sıcakyüz, M., ve Şencal, H. (2021). İslam ekonomisi açısından türev ürünlerin eleştirel bir analizi. *Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (27), 134-158.

- Smith, S. R., ve Smith, K. R. (2014). The journey from historical cost accounting to fair value accounting: The case of acquisition costs. *Journal of Business & Accounting*, 7(1), 3-10
- Söylemez, M. M. (2003). Hz. osman dönemindeki ekonomik krizin garnizon kentlere etkisi-kufe örneği. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 63-86.
- Soysal, B. (2019). *İslami finans kuruluşlarında fıkhi uygunluk yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Suhaib, A. Q. (2009). Contribution of zakat in the social development of pakistan. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 29(2), 313-334.
- Sultanoğlu, B., ve Özerhan, Y. (2018). Muhasebe teorisi ve yeni kavramsal çerçeveye göre varlık, borç ve özkaynak kavramlarının tanımı ve sunumu: ülkelerarası karşılaştırma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 319-346. <https://doi.org/10.14780/muiibd.511034>
- Sutton, D. B., Cordery, C. J., ve Van Zijl, T. (2015). The purpose of financial reporting: the case for coherence in the conceptual framework and standards. *Abacus*, 51(1), 116–141. <https://doi.org/10.1111/Abac.12042>
- Sylla, M. F (2023). *Türk ve Gine hukuklarında mevduat kavramı ve mevduat sahiplerinin korunması*. (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Tajuddin, T. S. (2017). Business zakat accounting and its assessment. *Jurnal Pengajian Islam*, 10(2), 18-30 https://www.researchgate.net/profile/Teh-tajuddin/publication/353117718_business_zakat_accounting_and_its_assessment/links/60e7dd950fbf460db8f28c84/business-zakat-accounting-and-its-assessment.pdf
- Tajuddin, T. S., ve Muhammad, I. (2021). Business zakat reporting: evidences from the islamic financial institutions, *Routledge*.
- Takril, N. F., ve Othman, N. F. (2020). Effectiveness of zakat collection and distribution of zakat counter at higher learning Institutions. *International Journal of Islamic Economics and Finance Research*, 3(2), 91-106
- Tan, Ö. (2010). Altı sınıf (esnâf-ı sitte) hadisi üzerine bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Tanci, M. B. T. (2011). Zekâtın ödenmesine dair bazı mülâhazalar. *E-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 409-415.
- Taşova, C. (2020). *İslam hukukunda devletin piyasaya müdahalesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi.
- Temiz, İ. (2008). *Kur'ân-ı Kerîm'de iman-infâk ilişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Temür, Y. (2017). Refah devleti kapsamında negatif vergi ve islam ekonomisinde zekât müessesesi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 114-124

- Terzi, G. (2019). *Türkiye’de zekâtın kurumsallaşması ve diyanet personelinin bakış açısı hakkında bir araştırma: Kocaeli örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi.
- TFRS13. (2018, 1 Aralık). *Gerceğe uygun değil ölçümü*. https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/dynamiccontentfiles/türkiye%20muhasebe%20standartları/tmstfrs2018seti/tfrs/tfrs_13_2018.pdf adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- TFRS9. (2019, 15 Ocak). *Finansal araçlar*. [https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/dynamiccontentfiles/türkiye muhasebe standartları/tmstfrs2019seti/tfrs/tfrs_9.pdf](https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/dynamiccontentfiles/türkiye%20muhasebe%20standartları/tmstfrs2019seti/tfrs/tfrs_9.pdf) 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- TFRS16(2018,1Aralık). *Kıralamalar*, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/duyurular/v2/TFRS/TFRS_16.pdf adresinden 07 Haziran 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 620, what has been related about the zakat on gold and silver, the book on zakat, da'if (darussalam), Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:620> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 625, what has been related about it being disliked to take the choicest wealth for charity, the book on zakat, sahih darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:625> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 628, what has been related about: there is no charity due on horses and slaves, the book on zakat. sahih sarussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:628> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 628, what has been related about: there is no charity due on horses and slaves, the book on zakat, sahih darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:628> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 633, what has been related about: there is no jizyah required from the muslims, the book on zakat. da'if darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:633> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 643, what has been related about al-khars (assessment), the book on zakat, hasan darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:643> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 646, (what has been related) about the one who commits transgression with charity, the book on zakat, hasan darussalam, Sunnah*. <https://sunnah.com/tirmidhi:646> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.

- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 652, what has been related about: for whom charity is not lawful, the book on zakat, hasan darussalam, Sunnah.* <https://sunnah.com/tirmidhi:652> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 666, what has been related about giving to those whose hearts are inclined (toward islam), the book on zakat. sahih darussalam, Sunnah.* <https://sunnah.com/tirmidhi:666> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tirmizî, M. İ. (n.d.). *Jami` at-tirmidhi 1352, what has been related from the messenger of allah (saws) about reconciliation, the chapters on judgements from the messenger of allah, Sunnah.* <https://sunnah.com/tirmidhi:1352> adresinden 09 Ağustos 2024 tarihinde erişilmiştir.
- TMS 1. (2018, 24 Mayıs). *Finansal tabloların sunusu.* https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/duyurular/v2/tms/tms_2020/tms%201.pdf 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- TMS 38. (2006, 17 Mart). *Maddi olmayan duran varlıklar,* https://www.kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/dynamiccontentfiles/türkiye%20muhasabe%20standartları/tmstfrs2017seti/3-tms/tms_38_2017.pdf 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- TMS2. (2018, 15 Ocak). *Stoklar.* https://kgk.gov.tr/portalv2uploads/files/dynamiccontentfiles/türkiye%20muhasabe%20standartları/tmstfrs2017seti/3-tms/tms2_2017.pdf 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tohirin-muhammad, A. G. I. A., ve Ahmad, A. J. (2013). Debate on policy issues in the field of zakat on islamic bank business. *IRTI Policy Paper*.
- Topal, Ş., ve Kişmir, A. (2019). İslam hukukunda öşür ve delilleri. *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 34–97(July). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/779960>.
- Topçu, E. (2008). Bir insan hakkı olarak su hakkı. *İnsan Hakları Yıllığı*, 26, 15-40
- Turgut, M. (2021). İslam hukukuna göre ihtiyaç fazlası malların biriktirilmesi. *İslam Tetkikleri Dergisi*, 11(1), 329-356
- Türker, İ. (2016). Öz kaynaklar: kuramsal yapı ve türkiye mevzuatında uygulama deneyimi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 15(47), 65-96.
- Uberman, M., ve Shay, S. (2016). Hijrah according to the Islamic State: An analysis of Dabiq. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 8(9), 16-20.
- Umarov, K. S. (2019). Accounting for bank deposits, trust financing (mudarabah) and tax for the poor and needy (zakat) of islamic financial institutions: distinctions. *Digest-finance*, 24(4), 368-378.
- Umut, İ. E., ve Özer, Ö. (2023). Ifrs ve ipsas kavramsal çerçevelerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 22(68), 277-296.

- Vergi Usul Kanunu. (1961). *Vergi usul kanunu* <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.213.pdf> 07 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Wahab, N. Abd., ve Rahim Abdul Rahman, A. (2011). A framework to analyse the efficiency and governance of *zakat* institutions. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 2(1), 43–62. <https://doi.org/10.1108/17590811111129508>
- Wahyuni, I. S. (2017). Determinants of the adoption of good governance: evidences from Zakat institutions in Padang, Indonesia. Share: *Jurnal Ekonomi dan Keuangan Islam*, 6(2), 118-139
- Wazir, A. A. (2020). *İslami sosyal finansla dayalı İslami mikrofinans kurumunun yoksulluğun azaltılması konusundaki fırsatları ve zorlukları*. (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi.
- Weinberg, H. R. (1981). *Commercial paper in economic theory and legal history*. Hein Online. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/kentlj70&div=28&id=&page=>
- Weston, J.F. ve Copeland, E.T. (1992), *Managerial finance*, The Dryden Press.
- Yardımcıoğlu, M. (2016). İcare (finansal kiralama) işlemlerinin İslami muhasebe standartları çerçevesinde incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 3(7), 224-233.
- Yatbaz, A. (2016). Faizsiz finansal kuruluşlarda zekât, zekât fonu ve zekât muhasebesi. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 113-139.
- Yiğit, Y. (2013). *Zekâtın dindeki yeri ve önemi 'zekât ilmihali'*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (841) (56).
- Yıldırım, A. (2018). *Hanefî fikhında alacağın zekâtı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Yıldız, A. (2011). İmâm gazâlî'ye göre Ömer İbn Abdülâziz. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*. 6 (33), 157-178.
- Yılmaz, R., ve Bölükbaşı, R. (2020). Faizsiz finansman bonusu sukuk uygulaması ve muhasebeleştirilmesi, *İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)*, 2020; 8(1): 167-194. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1079727>
- Yılmaz, A. (2013). *Zekâtın sarf yerleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Yılmaz, B. B. (2009). Muhasebe tekniği yönünden borca batıklık bilançosu ile yıllık bilanço'nun karşılaştırılması. *Öneri Dergisi*, 8(32), 147-158.
- Yılmaz, Ö., (2016). Hanefilerde zekâta tabi maldaki nemâ şartı. *Sosyal bilimler metinleri*, 88-94

- Yücel, S., Öncü, M. A., ve Akcan, A. (2020). Türkiye’deki güncel muhasebe mevzuatına göre finansal araçların sınıflandırılması ve değerlendirme hükümlerinin karşılaştırılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 18-35.
- Yumurtacı, A. (2019). Sosyal koruma açısından islâm’da yoksul ve miskinlerin yeri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (14), 461-480
- Zahri, H. (2009). *Business zakat accounting and taxation*. Conference on Islamic Perspective on Management and Finance.
- ZATCA. (2022). *Zakâh collection in the kingdom of saudi arabia- a fiqh based prespectives*. Zakat, Tax and Customs Authority. <https://zatca.gov.sa/en/MediaCenter/Publications/Documents/Zakat%20Collection.pdf>
- Zengin, S., ve Yüksel, S. (2016). Likidite riskini etkileyen faktörler: türk bankacılık sektörü üzerine bir inceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2) ,77-95
- Zuhayli, V. (1994). *İslam fikhî ansiklopedisi*, Risale Yayınevi
- Zutiç, M. (2015). *Kur'an'da zekât kavramı*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi.

EKLER

Ek 1. AAOIFI FAS 39

AAOIFI, Finansal Muhasebe Standardı (FAS) 39 "Zakah için Finansal Raporlama" yayınladı

İslami Finansal Kurumlar Muhasebe ve Denetim Teşkilatı (AAOIFI) Muhasebe Kurulu (AAB), finansal muhasebe standardı (FAS) 39 "Zakah için Finansal Raporlama"yı resmi olarak yayınladı. Bu standardın amacı, bir İslami finans kurumunun farklı paydaşlarına atfedilebilen Zeka ile ilgili finansal raporlama ilkelerini oluşturmak ve "Zakah ödemekle yükümlü kurumlar" ve "Zakah ödemek zorunda olmayan kurumlar" olmak üzere iki ana kurum kategorisi hakkında rehberlik sağlamaktır.

Bu standart, "Zakah" üzerindeki FAS 9'u iyileştirir ve yerine koyar ve İslami bir finans kurumu tarafından sunum ve açıklama da dahil olmak üzere, kurumların defterlerinde Zakah'ın muhasebe muamelesini belirlemeyi amaçlar. Bu standardın muhasebeleştirme, sunum ve açıklama gibi muhasebe ve finansal raporlama gereklilikleri, belirli veya tüm paydaşlar adına zekat ödemekle yükümlü olan kurumlara uygulanır. Zekat ödemekle yükümlü olmayan kurumlar, bu standardın açıklama gerekliliklerini, ilgili olduğu şekilde, belirli veya tüm paydaşlar için uygulayacaktır.

Endüstri geri bildirimi almak için standardın halka açık oturumları, 2020 ve 2021 yıllarında birden fazla yargı alanında İngilizce ve Arapça dillerinde yapıldı. Kamuya açık oturumlardan gelen tüm yorumlar ve öneriler, yazılı yorumlarla birlikte son tartışmalar ve müzakereler için çalışma grubuna, AAOIFI Şariat komitesine ve AAB'ye sunuldu.

Bu vesileyle, AAB Başkanı Bay Hamad Al Oqab, "kurul, AAB tarafından mevcut AAOIFI FAS'lar için başlatılan kapsamlı inceleme ve revizyon projesi sırasında belirlenen iyileştirmeye ihtiyaç duyulan çalışma planına FAS 9 "Zakah" revizyonunu dahil etti. Bu aynı zamanda, Ek Muhasebe ve hesaplamalarla ilgili konuların Şariat standardı 35 "Zaka"da zaten belirtildiği göz önünde bulundurularak yapıldı. Ayrıca, "bu gözden geçirilmiş standart, ilgili paydaşlara atfedilebilecek Zakah'ın tanınması, sunumu ve ifşa edilmesi konusunda rehberlik sağladığını da sözlerine ekledi. Zekatın hesaplanması genel olarak bir grup içindeki her kurum (veya kuruluş) için ayrı ayrı uygulanabilir olsa da, bu standart bir kurumun tüm konsolide ve ayrı / bağımsız mali tablolarında geçerli olacaktır.

Zakatable assets include: cash and the like, receivables (minus) doubtful debts, assets prepared for trading (such as goods, financial papers and real estate), and financing assets (Mudarabah, Musharakah, Salam, Istisna'a.....). Deductions from financial assets include fixed assets relating to them as well as deductible allocations as shown in item 7.

2/1/2 Assets prepared for trade are to be assessed in terms of their expected cash value (selling market value) at the time when Zakah is due.

2/1/3 In determination of zakatable assets in agriculture and livestock other than articles of trade, application of the ratios and rates specified by Shari'ah should be observed.

2/2 Direct payment of Zakah by the institution

2/2/1 The institution or the company is committed to pay Zakah under the following cases:

- a) Enactment of an enforceable Zakah law.
- b) Stipulation of commitment to pay Zakah in the articles of association.
- c) Issuance of a Zakah commitment resolution by the general assembly.

2/2/2 When the Institution accepts agency for payment of Zakah on behalf of all or some of its equity holders or the holders of investment accounts, funds should be available - or submitted by the principals of such agency - for payment of Zakah on their behalf.

2/2/3 There should be coordination between the mother Company and its subsidiaries with regard to payment of Zakah so as to avoid double payment.

2/2/4 In case of establishing a Zakah fund, or preparing Zakah accounts, clearance by the Shari'ah Board of the institution or the company should be obtained. Clearance by the Shari'ah

Statement of the Standard

1. Scope of the Standard

This standard covers identification of the Zakah base for Institutions (including Islamic insurance companies) as well as the subsidiary and the mother company of the Institution (the company). This will be done through identification of the items of financial statements that should or should not be included in calculation of the Zakah base, and the liabilities or allocations that should or should not be deducted from Zakatable assets. The standard also covers payable Zakah rates, disbursement of Zakah funds on the eight categories of Zakah recipients, and the rulings pertaining to disbursement.

2. Procedural Rulings

2/1 Methods of calculation of Zakah base

There are two methods for calculation of Zakah base: the first is the method of net assets, and the second is the method of net investment assets. The two methods have different bases of assessment, yet if such difference is well recognized the final outcome will be the same. This standard is based on the net assets method.

Net Assets Method

2/1/1 Calculation of Zakah base by using the net assets method is done as follows:

Zakah base = Zakatable assets – (liabilities payable during the financial year as at the date of the balance sheet + all installments of liabilities of the financial year which will become due during the coming financial period + rights of the holders of non-restricted investment accounts + minority rights + sovereign rights + waqf rights + charitable rights + rights of non-profit-earning organizations that have no specific owner).

Ek 3. MASB

FRF
MASB

HOME

ABOUT US ▾

OUR STANDARDS ▾

TECHNICAL
PRONOUNCEMENTS ▾

ISLAMIC FINANCE ▾

WORK IN PROGRESS ▾

EVENTS ▾

MEDIA ROOM ▾

GENERAL ▾

Accounting for Zakat on Business

MASB Technical Release i - 1

Basis for Conclusions

This Basis for Conclusions accompanies, but is not part of, TR i-1.

INTRODUCTION

BC1 This Basis for Conclusions summarises the Malaysian Accounting Standards Board's considerations in reaching the conclusions in TR i-1 *Accounting for Zakat on Business*.

The Board recognised that there is a need to issue an accounting pronouncement on zakat as:

there is a lack of guidance on the recognition, measurement and presentation and disclosure of zakat by entities that pay zakat, and an accounting

(a) pronouncement would improve the comparability of reported financial information on zakat;

BC2 (b) the issuance of an accounting pronouncement is welcomed by zakat authorities in Malaysia; and

recently approved tax incentives for zakat on business may lead more entities to pay zakat. Thus, an accounting pronouncement on zakat on business would be

(c) timely.

BC3 In 2002, a working group on zakat was formed with the responsibility for identifying the need for an accounting pronouncement on zakat, and ensuring that the proposed standard is consistent with the requirements of current law and regulations. The working group is chaired by a former member of the MASB, and comprises representatives from the accountancy profession, academics, the corporate sector, statutory bodies and other user groups. In developing the standard, the Board sought the views of practitioners, accountants, auditors, zakat authorities, regulators, Islamic bankers and users of financial statements.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Moustapha ABAKAR MOUSSA

ÖĞRENİM DURUMU

Öğrenim Derecesi	Öğrenim Yeri	Öğrenim Yılı
Doktora	Sakarya Üniversitesi / İşletme Enstitüsü / Muhasebe	Devam ediyor
Yüksek Lisans	İbn Khaldun Üniversitesi / İşletme Enstitüsü / Muhasebe	2018
Lisans	İbn Khaldun Üniversitesi / İşletme Fakültesi / Muhasebe	2016
Lise	Thilam Thilam Lisesi	2013

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Görev
2017- 2018	AMC TCHAD	Muhasebesi

YABANCI DİL

Fransızca, Arapça, İngilizce

ESERLER

Moussa, M.A., ve Yılmaz, R., (2024). Zakat accounting research for upcoming research agenda: a bibliometric analysis. *Interdisciplinary Finance and Development Journal*, 1(1),12-26. <https://infinancejournal.com/index.php/pub/article/view/2>

Moussa, M.A., ve Yılmaz, R. (2024)., COVID-19 et ses impacts sur l'inclusion financière dans les pays en développement: cas de la Turquie. *Journal of Academic Finance*, 15(Special Issue), 5–20. Consulté à l'adresse <https://www.scientific-society.com/journal/index.php/AF/article/view/778>

Moussa, M. A., ve Yılmaz, R., (2023). Entrepreneurial and survival motivations in the informal food sector: a case study in n'djamena, chad. *Global Business Review*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/09721509231212180>

Moussa, M.A., ve Yılmaz, R., (2023). Impact de la quatrième révolution industrielle sur les auditeurs indépendants et les pratiques d'audit: une étude sur la corrélation

entre la digitalisation et la profession d'audit indépendant. *Journal of Academic Finance*, 14(2), 79–98. <https://doi.org/10.59051/joaf.v14i2.700>

Moussa, M.A. (2021). L'industrie 4.0 et la transformation numérique de la comptabilité. *Journal of Academic Finance*, 12(1), 53–64. <https://doi.org/10.59051/joaf.v12i1.400>

Moussa, M.A., ve Can, V.A., (2019). *Ohada muhasebe sistemi ile uluslararası muhasebeve finansal raporlama standartlarının karşılaştırılması*, ICAFR'19 6 h International Congress On Accounting And Finance Research 6. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi Bildiriler / Papers Editörler / Editors

Moussa, M.A. (2018). *La clause de stabilisation fiscale: Le secteur pétrolier*. Éditions universitaires européennes.

